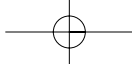

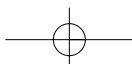
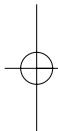
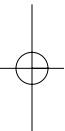
Angyal Béla

Gúta

1945–1949

Anyai nagyanyám Szabó Gáborné Gógh Rozália
emlékére, aki cseh földben nyugszik.
Elhunyt 1947 februárjában a deportálások alatt.

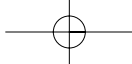

Angyal Béla

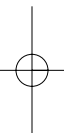
Gúta

1945–1949

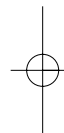
Lilium Aurum
Dunaszerdahely
2007

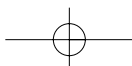
A Liliom Aurum Könyv- és Lapkiadó kft.
tagja az 1795-ben alapított Magyar Könyvkiadók
és Könyvterjesztők Egyesülésének

A könyv megjelenését támogatta

© Angyal Béla, 2007
ISBN

Bevezető

Tíz évvel ezelőtt jelent munkám első kiadása, amelynek aktualitását az adta, hogy ekkor zajlottak országszerte a magyar-csehszlovák lakosságcsere megkezdésének 50. évfordulója alkalmából rendezett megemlékezések a magyarlakta településeken. Először azok, az idősebb egykori és mai gútaiak, akik szenvedő alanyai voltak az abban leírt eseményeknek és ellátogattak a rendezvényekre vették kezükbe a könyvemet. Öröndetes, hogy az elmúlt évek alatt a gútai tanulóíjúságból is több forgatta, használta a munkámat tanulmányaihoz, szülővárosával kapcsolatos dolgozat megírásához. A könyvem kapcsán számos olyan családdal ismerkedtem meg az elmúlt tíz évben, melyeket áttelepítettek Magyarországra és ma is ott élnek. A közös gyökerek keresése adott alkalmat arra, hogy megkeressenek, levelet írjanak nekem. Többen személyesen, vagy levélben mondták el véleményüket munkámról. Az utóbbi években többször jártam Magyarországon a Délkelet-Alföldön és volt gútaiak áttelepítéssel kapcsolatos visszaemlékezéseit rögzítettem magnóra. A könyv megírásakor tíz évvel ezelőtt még kevés ilyen visszaemlékezés állt a rendelkezésemre.

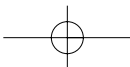
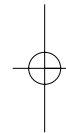
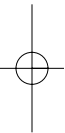
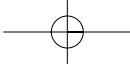
A második kiadás előkészítése során felmerült a kérdés, milyen mértékű legyen az átdolgozás, mivel bővítem a munkámat. Újraolvasva a könyvet, annak megállapításait, adatait ma is helytállóknak találtam. Szerkezeti, vagy koncepcionális változások végrehajtására nem volt szükség. Néhány kisebb, pár soros kiegészítés, javítás mellett csupán egy angol újságíró által készített korabeli fotósorozat közreadásával, egy írásos visszaemlékezés közlésével és néhány fotó beszúrásával egészült ki a könyv első kiadása.

Az elmúlt időszakban öröndetes módon megszaporodott azoknak a Szlovákiában és Magyarországon megjelent helytörténeti munkáknak a száma, amelyek a második világháborút követő nemzetiségi hányattatások időszakát dolgozzák fel. Tudományos összefoglaló munkák is jelentek meg a témáról, elsősorban Magyarországon. Számunkra különösen fontos Kugler József munkája, (Kugler József: Lakosságcsere a Délkelet-Alföldön. Budapest, 2000.) mivel ebből nyomon követhetjük többek között az áttelepített gútaiak magyarországi elhelyezését. Azonban, mint már említettem, ezen kiadványok ismeretében sem kellett módosítanom tíz évvel ezelőtti megállapításaimat, leírásaimat.

Sajnos az utolsó fejezet azon megállapításait sem kellett módosítanom, miszerint: „Hivatalosan még ma sem ítélték el az akkor történeteket. A jogfosztó intézkedéseket máig sem hatálytalanították.” A szlovákiai magyarság máig még egy jelképes bocsánatkérést sem kapott a hivatalos szlovák szervek részéről. Holott, például a csehországi deportálások végrehajtása ellentétben volt az akkor érvényes jogszabályokkal, még a beneši dekrétumok rendelkezéseivel is. Azokkal sem magyarázható végrehajtásuk mértéke és embertelen módja.

Abban a reményben adom közre munkám második kiadását, amellyel az elsőt is újtárra bocsátottam. Legyen vigasztaló és tanúságtétel arról, ami megesett szüleinkkel, nagyszüleinkkel. Legyen intő jel arról, hova vezethet a nemzeti gyűlölködés. Hogyan teheti tönkre családok, nemzedékek életét.

Gúta, 2007 május

A szláv nemzetállam építése Csehszlovákiában

A második világháború utáni Csehszlovákia mint a csehek és szlovákok nemzetállama megteremtésének a gondolata a Beneš vezette londoni emigrációban született meg 1942–1943-ban. Az újjászülető Csehszlovákiából minden idegen elem – elsősorban a német és a magyar kisebbség – kitelepítésére, elnemzetietlenítésére részletes tervek születtek már a háború befejezése előtt. Beneš elnök és emigráns kormánya rendkívüli diplomáciai erőfeszítéseket tett, hogy megszerezze a nagyhatalmak előzetes beleegyezését a kisebbségek kitelepítéséhez. Fő érvrendszerük a kitelepítés mellett azon alapult, hogy a két háború közötti kisebbségvédelmi rendszer veszélyeztette a többségi nemzet állami szuverenitását. A kisebbségek árulása vezetett Csehszlovákia felbomlásához, melyért a magyar és német kisebbség tagjait kollektív felelősség terheli. Ennek megismétlődését csak a kisebbségi jogok teljes elutasításával, a kisebbségek eltávolításával lehet megakadályozni. Ebben az érvrendszerben szó sincs arról a szerepről, melyet a szlovák szeparatista törekvések játszottak Csehszlovákia felbomlásában.

A londoni emigrációnak a németek kitelepítéséhez sikerült megszereznie a nagyhatalmak, elsősorban a Szovjetunió támogatását. 1943 decemberében a moszkvai tárgyalások során a Gottwald vezette kommunista emigráció is elfogadta a nemzetállam megteremtésének gondolatát. Az emigrációkkal történt egyeztetés után 1945 kora tavaszán az illegalitásban működő Szlovákia Kommunista Pártja (SZLKP) és a Szlovák Nemzeti Tanács (SZNT) is egyetértett a magyar kisebbség kitelepítésének gondolatával. A nacionalizmus valamennyi csehszlovák politikai irányzatnál a nemzeti forradalom ideológiájának és új állami eszméjének részévé vált. A megújuló Csehszlovákia minden politikai vezetője számára, pártállásra való tekintet nélkül, évekig az egyik legfontosabb cél a szláv nemzetállam megteremtése volt.¹

Ezt a célt először hivatalosan a Moszkvában megfogalmazott és 1945. április 5-én kihirdetett kassai kormányprogram hozta nyilvánosságra. A kormányprogram kilátásba helyezett legfontosabb kisebbségellenes intézkedései a következők: a nem szlovákok által lakott területeken nemzeti bizottságok helyett kinevezett közigazgatási bizottságok létrehozása (V. fejezet), a kisebbségekhez tartozó személyek állampolgárságának megvonása, illetve csak az aktív antifasisztáknak történő megadása; az 1938 után letelepedett személyek azonnali kiutasítása Csehszlovákiából (VIII. fejezet), a magyarok és a németek vagyonának kárpótlás nélküli elkobzása, a szlovákok, valamint a csehek között való szétosztása (XI. fejezet), a magyar és német iskolák megszüntetése (XV. fejezet).²

Magyarország Ideiglenes Nemzeti Kormánya és a szövetséges nagyhatalmak Moszkvában, 1945. január 20-án aláírták a fegyverszüneti egyezményt, mely az 1937. december 31-i határok visszaállítására, az 1938 után elfoglalt területek átadására kötelezte Magyarországot. A fegyverszüneti egyezmény nem hatalmazta föl Csehszlovákiát a magyar

nemzetiségű lakosság kitelepítésére, bár a londoni emigráció kísérletet tett, hogy a fegyverszüneti egyezmény feltételei közé felvegyék a szlovákiai magyarság kitelepítését. A csehszlovák kérést a szovjet támogatás ellenére a brit és az amerikai kormány elvetette.³

A kisebbségek kitelepítésének kérdése az 1945. július 17-e és augusztus 2-a között a három szövetséges nagyhatalom részvételével megtartott potsdami konferencián került újra az előtérbe. A csehszlovák kormány kérését a magyar nemzetiségű lakosság kitelepítésére a konferencia nem fogadta el, a németek kitelepítését azonban jóváhagyta. Ugyanakkor Magyarországot is kötelezte a német kisebbség kitelepítésére.⁴

A szudétanémetek kiűzése Csehszlovákiából már 1945 májusában megkezdődött. Ez minden jogi alap nélkül, a hivatalos szervek hallgatóságos beleegyezésével történt. A kitelepítettek számtalan embertelenséget szenvedtek el a cseh lakosságtól. Az összetartott német lakosságot több helyen halálmenetekben, gyalogosan indították el Németország szovjet megszállási zónája felé, ill. Ausztriába. A túlélők szörnyű kegyetlenségekről, szenvedésekről számoltak be. A létrehozott internálótáborokban a fasiszta koncentrációs táborokra emlékeztető viszonyok uralkodtak. A németek számára a nyilvános helyeken bevezették a kötelező karszalag viselését. 1946 januárjáig 660 000 németet űztek el az országból. A szervezett kitelepítés 1946 januárjában indult meg, és ugyanazon év őszeig tartott. Ezalatt 2 millió 256 ezer németet telepítettek ki Németország amerikai és szovjet megszállási zónájába. A kitelepítetteket minden vagyonuktól megfosztották.⁵

Szlovákiában 1945 tavaszán-nyarán kezdődött meg a kassai kormányprogram megvalósítása. Azokat a magyar nemzetiségű személyeket, akik 1938 novembere után telepedtek le, minden vagyonuktól megfosztva kitoloncolták az országból. Június végéig 31 780 magyar nemzetiségű személyt deportáltak Magyarországra.⁶ A magyarok által lakott településeken az SZNT elnökségének április 7-én kelt rendelete értelmében nem hozhattak létre helyi nemzeti bizottságokat, hanem a Belügyi Megbízott által kinevezett komisszárok és közigazgatási bizottságok gyakorolták azok minden jogkörét.⁷ Pozsonyban 1945 májusában több ezer magyar nemzetiségű személyt fosztottak meg lakásától és zártak a ligetfalusi internálótáborba, ahol embertelen körülmények uralkodtak.⁸ Az SZNT elnöksége május 18-án rendeletben tiltotta meg, hogy magyar nemzetiségű lakos bármilyen politikai pártnak a tagja lehessen. Ez mindenekelőtt a magyar kommunistákra vonatkozott, akik közül sokan komisszárokként tevékenykedtek. A kommunista pártnak ekkor 2 155 magyar nemzetiségű tagja volt. A magyar kisebbség körében a két háború között Csehszlovákia Kommunista Pártja nagy befolyással bírt. A magyar párttagok közül sokan élesen bírálták saját pártjuk vezetését a meghozott intézkedések miatt, nacionalizmussal és faszizmussal vádolva azt.⁹

A további súlyos intézkedéseket a potsdami konferencia befejezése után hozza meg a Csehszlovák vezetés. A konferencia magyarokkal kapcsolatos határozata nagy csalódást keltett az országban. 1945. augusztus 2-án, a konferencia lezárulásának napján írja alá Beneš elnök a 33/1945 sz. elnöki dekrétumot, melynek értelmében a magyar és német nemzetiségűek elvesztették állampolgárságukat. Ezzel a kisebbségek tagjai jogilag hontalanokká váltak. Az említettekén kívül számos törvény, rendelet születik, melyek a magyarok és a németek emberi jogait korlátozzák. A Szlovákia területére érvényes jogszabályok közül a legfontosabbak a következők:

5/1945 sz. elnöki dekrétum értelmében a magyarok és németek vagyonának kezelésére nemzeti gondnokokat neveznek ki

- 27/1945 sz. elnöki dekrétum a belső telepítésről, melynek értelmében létrejönnek a szlovákiai és a csehországi telepítési hivatalok
- 88/1945 sz. elnöki dekrétum az általános munkakötelezettségről
- 108/1945 sz. elnöki dekrétum az ellenséges vagyonok elkobzásáról és a Nemzeti Megújítási Alapokról
- 33/1945 sz. SZNT rendelet a népbíróságok felállításáról
- 44/1945 sz. SZNT rendelet értelmében minden további igény kielégítése nélkül elbocsátják a német és a magyar nemzetiségű közalkalmazottakat
- 50/1945 sz. SZNT rendelet a nemzeti gondnokságról
- 69/1945 sz. SZNT rendelet a megbízhatatlan személyek (természetesen ebbe a kategóriába tartoztak a magyarok is) magánszektorból történő elbocsátásáról
- 99/1945 sz. SZNT rendelet az állami és közalkalmazottak szolgálati viszonyáról
- 104/1945 sz. SZNT rendelet a magyarok és németek mezőgazdasági vagyonának elkobzásáról¹⁰

A németek kiűzése következtében Csehországban hatalmas munkaerőhiány lépett fel. A 88/1945 sz. elnöki dekrétumra hivatkozva 1945 őszén több ezer magyar férfit a Telepítési Hivatal vezényletével a cseh területekre szállítottak. Előre elkészített listák alapján szedték össze, vitték gyűjtőtáborokba a munkaképes férfiakat, majd innen szállították a munkaerőhiánnyal küszködő cseh városokba. Különböző elbánásban részesültek. Egyesek néhány héten belül hazaszöktek, otthagyták a kijelölt mezőgazdasági munkát, de voltak, akik hónapokig a fasiszta időkre emlékeztető munkatáborokban – a németekkel együtt – embertelen körülmények között dolgoztak.¹¹

A kitoloncolások, a megindult menekültáradat, az egyre riasztóbb hírek nyomán hatalmas volt a felháborodás Magyarországon. A magyar sajtó rendszeresen beszámolt a csehszlovákiai magyarok üldözéséről. A magyar kormány 1945. december 1-jén kiadott állásfoglalásában kemény szavakkal bírálta a csehszlovákiai viszonyokat: „Köztudomású, hogy Csehszlovákiában magyar állampolgárokat vagyonuktól megfosztanak, nagy tömegekben kiutasítanak, vagy internálótáborokban tartanak fogva, mindössze azért mert, magyarok... Mindezekben az intézkedéseken felül legutóbb megkezdődött a magyarlakta vidékek férfilakosságának tömeges elszállítása. Sajnálattal kellett megállapítanunk, hogy Szlovákia egyes vidékein ezek az elszállítások erősen a múlt fasiszta rendszerére emlékeztető módon történtek.”¹²

A magyar kormány decemberben tárgyalásokat kezd a csehszlovák féllel a vitás kérdések rendezése érdekében. Több hónapig tartó nehéz tárgyalások után Gyöngyösi János magyar külügyminiszter és Vladimír Clementis csehszlovák külügyi államtitkár 1946. február 27-én, Budapesten aláírják a csehszlovák–magyar lakosságcsere-egyezményt. A magyar kormány az egyezmény megkötését eleinte ahhoz a feltételhez kívánta kötni, hogy a visszamaradó magyarok kisebbségi jogokat kapjanak. Ez nem sikerült. Végül, a nagyhatalmak nyomására, enélkül kényszerült a Magyarország számára előnytelen szerződést aláírni.¹³

A lakosságcsere-egyezmény XIV cikkéből és a függelékéből állt. Az egyezmény alapelve az volt, hogy a csehszlovák fél annyi magyart telepíthet át Magyarországra, amennyi szlovák, önkéntes jelentkezés alapján, áttelepül Csehszlovákiába, valamint a paritáson felül háborús bűnösöket vesz át Magyarország (V. cikk). A VI. cikk biztosította az áttelepülőket, hogy minden ingóságukat magukkal vihetik. A legnagyobb megdöbbenést Ma-

gyarországon a VIII. cikk váltotta ki. Ebben a magyar kormány kötelezettséget vállalt arra, hogy azokat a személyeket, akik a 33/1945 számú népbíráskodást elrendelő SZNT rendelet 1-4. és 5. §-aiban meghatározott bűncselekményeket követték el, paritáson felül átveszi. Ők azonban már nem részesültek a VI. cikk nyújtotta előnyökben, ingó vagyონukat nem vihették magukkal. A függelék értelmében Magyarország azt is vállalta, hogy mindent megtesz a magyarországi szlovákok toborzásának sikere érdekében. A toborzás céljára felállítandó csehszlovák bizottság teret kap a magyar sajtóban, sőt külön műsoridőt a magyar rádióban, a községekben pedig nyilvános gyűléseket tarthat. A X. cikk kimondta, hogy a végrehajtás megkönnyítése céljából 2-2 tagú vegyes bizottságot kell alakítani.¹⁴

A lakosságcsere-egyezmény aláírását a csehszlovák sajtó nagy győzelemként ünneplte. Az egyezmény értelmében a Csehszlovák Áttelepítési Bizottság (CSÁB) 1946. március 4-én kezdte meg magyarországi működését. Pénzt és időt nem sajnálva, eszközökben nem válogatva, szabadon, minden ellenőrzés nélkül fejthették ki propagandájukat, kereshették fel azt a 147 magyarországi települést, ahol szlovákok laktak. A toborzási ígéretek nem voltak mentesek a túlzásoktól, és elsősorban a magyarországi rossz gazdasági helyzetre alapozták propagandájukat. Csehszlovákiát győztes, Magyarországot vesztes államként állították be. A szlovák népet mint a győztes szláv népek nagy családjának tagját mutatták be. A propaganda nem volt mentes a félelemkeltéstől sem. A magyarországi szlovákokat azzal ijesztgették, hogy a magyar kormány ötvenkilős csomaggal teszi át őket a határon, hasonlóan, mint a németeket. 1946 januárjától folyt a potsdami konferencia határozatának értelmében a németek kitelepítése. Magyarországon ekkor mélypontján volt a gazdaság, soha nem látott mértékű infláció sújtotta az országot. A CSÁB hivatalosan hirdetett álláspontja szerint 300-400 ezer szlovák él Magyarországon, és mindent meg is tett, hogy ezek nagy részét áttelepülésre bírja. A csehszlovák kormány 1946. június 14-én adta át a magyar kormánynak azoknak a szlovákoknak vagy szlovák származású személyeknek a névsorát, akik át kívántak települni Csehszlovákiába. A toborzás eredményét illetően némileg eltérnek az egyes források. Az önként jelentkezők számát 92 390 (Balogh S.) és 97 610 (Bobák J.) közé teszik.¹⁵

A névsorok ellenőrzésére és a lakosságcsere lebonyolítására Magyarországon 1946. július 12-én megalakult a Magyar Áttelepítési Kormánybizottság (MÁK), amely a földművelésügyi minisztérium felügyelete alá tartozott. Az új szerv elvégezte a kitelepülésre jelentkező magyar állampolgárok felülvizsgálatát, és megállapította, hogy a jelentkezők több mint ötöde nem beszélt szlovákul. A Csehszlovákiában áttelepítésre kijelölt személyek védelmére a MÁK 1946. augusztus 1-jén létrehozta a pozsonyi ún. Meghaltalmazotti Hivatalt.¹⁶

Az áttelepülésre jelentkezők száma Magyarországon megdöbbenést, Csehszlovákiában csalódást keltett. A csalódás oka csehszlovák részről az a felismerés volt, hogy a lakosságcsere nem oldja meg véglegesen a szlovákiai magyarproblémát, hiszen legalább fél millió magyar marad Csehszlovákiában. Magyar részről viszont ennél jóval kisebb jelentkezésre számítottak. A csehszlovák fél a lakosságcsere-egyezmény V. cikkében 1946 augusztusában átadta Magyarországnak a kitelepítésre kijelölt szlovákiai magyarok jegyzékét, amely 105 047 (Bobák J.), más forrás szerint 106 398 (Szabó K.) nevet tartalmazott.¹⁷

Az áttelepülők jogi helyzetének rendezése érdekében az ideiglenes csehszlovák nemzetgyűlés 1946 áprilisában elfogadta a 74/1946 számú alkotmánytörvényt a csehszlovák állampolgárság megadásáról az áttelepülők részére, valamint a 75/1946 számú törvényt a gazdasági és jogi könnyítések megadásáról a részükre. Minden cseh és szlovák, aki idegen állam polgára és áttelepül Csehszlovákia területére, amennyiben azt kéri, megkaphatja a csehszlovák állampolgárságot. Gazdasági és jogi könnyítéseket is kaphattak a törvény értelmében, hogy minél hamarabb munkába állhassanak, beilleszkedhessenek új hazájukban.¹⁸

A magyar kérdés megoldását szorgalmazva a belügyi megbízott 1946. június 17-én kiadott hirdetménye megindította a reszlovakizációt. Ennek értelmében a korábban magukat magyarnak vallott személyek, szlovák őseikre hivatkozva, kérhették szlovák nemzetiségük elismerését és ezzel a csehszlovák állampolgárságot is. Az évekig húzódó reszlovakizációs intézkedéseket mindig kiegészítő megoldásként kezelték. Az elsőrendű cél a magyar lakosságtól való végleges megszabadulás volt, a kitelepítés és a lakosságcsere útján. A lakosságra nehezedő hatalmas egzisztenciális nyomás következtében, biztonságot remélve, 1948 végéig 435 264-en kérték a szlovák nemzetiség megadását és 381 995 személy meg is kapta azt.¹⁹

A lakosságcsere megkezdését számos probléma hátráltatta. A vegyes bizottság napirendjén szerepelő legfontosabb kérdés az áttelepülők által elvihető ingóságok mennyisége és a VIII. cikk értelmében egyoldalúan kitelepíthető háborús bűnösök száma volt. Az első problémakör esetében a tét az volt, vajon megfosztják-e az áttelepülőket ingóságaiuk egy részétől, gazdasági felszereléseiktől, vagy sem. Az utóbbi esetben a szlovák népbíróságok tízezzrel hozták az elmarasztaló ítéleteket a magyarok ügyében, ezzel igyekezvén kikényszeríteni áttelepülésüket.²⁰

A lakosságcsere megkezdését hátráltatta az is, hogy mind a két ország vérmes reményeket fűzött az 1946 júliusában megkezdődött párizsi békekonferenciához. Magyarország abban reménykedett, sikerül megnyernie a nagyhatalmak támogatását a szlovákiai magyarság számára kért kisebbségi jogok megadásához. Csehszlovákia ugyanakkor 200 000 magyar egyoldalú kitelepítésének jóváhagyását kérte a szövetséges nagyhatalmaktól. A szlovákiai magyarokat a potsdami konferencia értelmében kitelepített magyarországi németek helyére javasolta letelepíteni. A csehszlovák kormány kérését Vladimír Clementis külügyi államtitkár terjesztette elő 1946. szeptember 16-án: „*maximálisan 200 000 magyar elköltöztetésére Csehszlovákiából Magyarországra, ami által végérvényesen meg kellene oldódna a magyar kisebbség kényes problémájának*”.²¹ A csehszlovák kormány kérte továbbá a pozsonyi hídfő kiszélesítését és Magyarországtól öt dunántúli falu átadását. A 200 000 magyar egyoldalú kitelepítése, a Szovjetunió támogatása ellenére, az Egyesült Államok és az Egyesült Királyság vétója miatt megghiúsult. A pozsonyi hídfővel kapcsolatban kompromisszumos megoldás született. Csehszlovákiához csatoltak három falut, Oroszvárt, Horvátjárfalut és Dunacsúnyt, ez mintegy 6 157 hektárnyi terület. Ami a kisebbségi jogok megadását illeti, arról Csehszlovákia hallani sem akart.²²

A párizsi békekonferencia eredménye nagy csalódást keltett Csehszlovákiában, mivel végleg elveszett a remény a magyar kisebbség egyoldalú kitelepítésének megvalósítására. Előtérbe került a magyar kérdés végleges rendezésének belső, elsősorban Csehországba irányuló széttelepítés útján történő megoldása. Erre már 1946 nyarán,

őszén megszülettek a részletes tervek. Az ürügyet a 88/1945 számú elnöki dekrétum szolgáltatta az általános munkakötelezettségről. Az akció több célt követett. Rákényszeríteni Magyarországot a lakosságcsere megkezdésére, csökkenteni a munkaerőhiányt a cseh országrészben, fellazítani a tömör magyar etnikumot a déli határvidéken, és az sem utólagos szempont, hogy a deportáltak által hátrahagyott ingatlan vagyon újabb szlovák telepéseket vonz a déli magyar járásokba.²³

A magyarok elszállítása a katonaság és rendőrség bevonásával végrehajtott, összehangolt akció volt. A kiszemelt falvakban valóságos ostromállapotot léptettek életbe. A katonaság körülvette a települést, több helyütt kijárási tilalmat rendeltek el. Kikézbésítették a munkaszolgálat elrendeléséről szóló végzéseket, a csomagolásra a családoknak egy-két nap állt rendelkezésre. A vasútállomásra katonai teherautókkal szállították a családokat. Elszállították a betegeket, öregeket és a terhes anyákat is. Az akciót 1946. november 15-én kezdték Kőbölkúton, valamint a Somorjai járáshoz tartozó Szemeten, és 99 napig, 1947. február 23-ig tartott. A rendkívül hideg, téli időben több mint 40 000 embert szállítottak el. A deportált magyar családokat mezőgazdasági cselédmunkára alkalmazták Csehország különböző vidékein. Élet- és lakáskörülményeik különbözőek voltak, munkájukért bért és természetbeni juttatást kaptak.²⁴

A „munkaerő-toborzás” óriási felháborodást keltett Magyarországon és külföldön egyaránt. Valójában teljesen törvénytelen akcióról volt szó. A 88/1945 sz. elnöki dekrétum ugyan előírja a munkakötelezettséget, de csak meghatározott korú, munkaképes férfiak és nők számára. A családok, betegek, öregek, gyerekek, terhes nők elszállításáról nincs szó a jogszabályban. Ugyancsak teljesen jogsértő a mód, ahogyan végrehajtották. Katonaság, rendőrség igénybevételevel, kijárási tilalommal. A törvénytelen ségek annyira nyilvánvalók voltak, hogy megszólalásra készítette Pavol Jantausch nagyszombati püspököt, aki levélben fordult az SZNT elnökéhez. Tette a rendkívüli közöny és hallgatás közepette, mellyel a szlovák és cseh politikusok, értelmiségiek a történeteket fogadták, figyelmet érdemel. *„...a dekrétummal nem indokolható, hogy korra és nemre való tekintet nélkül gyermekeket, öregeket, aggastyánokat, szülés előtti utolsó hónapban lévő állapotos asszonyokat, sőt súlyos betegeket is vigyenek csehországi munkaszolgálatra. Ne csodálkozzunk, hogy ezt a lakosság nem érti meg, hisz a dekrétum ilyen lehetőségeket nem engedélyez. Még elkésőbb, hogy mindezt úgy hajják végre, hogy a falvakat a katonaság és a rendőrség körülzárja, s így kényszerítik a lakosságot lakásaik elhagyására. Egész családokat visznek el, miközben az említett dekrétum erre nem ad lehetőséget... Az említett déli járások magyar, még otthonában élő lakossága fél a toborzás módszereitől, látja, mi történik a többi faluban, félti a szorgalmas munkával szerzett, vagy őseitől örökölt vagyontalanokká lesznek, mezőgazdasági cselédek egy, a számukra teljesen ismeretlen vidéken, olyan emberek között, akiknek még a szavát sem értik.”* – írja a főpap levelében.²⁵

A deportálások leállítását után újra megkezdődtek a tárgyalások a magyar–csehszlovák lakosságcsereéről. Miután sikerült megegyezni az ingóságok kérdésében, 1947. április 12-én megkezdődött a lakosságcsere, mely kisebb-nagyobb megszakításokkal 1948 végéig tartott. A csehszlovák fél által összeállított, párosított névjegyzékek szerint történt a transzportok összeállítása. Ezekben a szlovákiai magyar „gazdasági egységeket” magyarországi áttelepülésre jelentkezőkkel párosították. Az egyezmény értelmében a szlovákok önként vállalták az áttelepülést, míg a magyar családok nagy részét a telepí-

tési hivatalok összeírása alapján jelölték ki és kényszerítették az áttelepülésre. Csehszlovákiából sokan jelentkeztek ugyan önként áttelepülésre Magyarországra, de ennek elsősorban az évekig tartó magyarüldözés, a létbizonytalanság volt az oka. Például a magyar tanítók számára – akik a magyar iskolák bezárása miatt évekig munka nélkül voltak – nem volt más lehetőség, mint az áttelepülés. Az áttelepülésre jelentkezett szlovákok közül – mivel Magyarországon 1947-ben a gazdaság stabilizálódott – egyre többen visszaléptek. Végül mintegy 73 000 személy települt át Csehszlovákiába. Ezzel szemben a háborút követően, 1948 végéig mintegy 90 000 magyar nemzetiségű személy települt át Magyarországra. Legtöbbször a szervezett transzportokkal távoztak a lakosságcsere-egyezmény V. cikke értelmében (45 000). Jelentős létszámú csoportot alkottak még a kitoloncoltak és a menekültek, akik elsősorban az egyezmény aláírása előtt érkeztek, ám a szervezett áttelepítés megkezdése után is sokan önként menekültek az üldözések elől Magyarországra. Háborús bűnösöként a családtagokkal együtt mintegy 3 000 személyt telepítettek át.

Az egyezmény végrehajtása során többször vita tárgyát képezte a vagyoni paritás kérdése, vagyis az áttelepítésre kijelölt magyarok által hátrahagyott és a szlovákok által Magyarországon visszamaradt ingatlan vagyon közötti értékkülönbség. A magyarok által Csehszlovákiában hátrahagyott földbirtokok nagysága 109 294 kat. hold, míg a magyarországi szlovákoké 38 372 kat. hold volt. Magyarországról elsősorban a szegényebb rétegek jelentkeztek áttelepülésre, míg a szlovák telepítési hivatalok a módosabb magyar gazdákat jelölték ki a lakosságcsereére, hogy kielégíthessék az országba érkező szlovákok igényeit. Az értékkülönbség kérdését az 1949 júliusában megkötött csorba-tói egyezmény zárta le. Mivel a csehszlovák fél a párizsi békeszerződés értelmében kártérítési igényekkel lépett fel Magyarországgal szemben, a csorba-tói egyezményben végül úgy döntöttek, mindkét követelést kiegyenlítettnek nyilvánítják.²⁶

1948 februárjában megtörtént a kommunista hatalomátvétel, amely a közhiedelemmel ellentétben nem jelentette egyszerűen a magyarüldözés befejezését. Elsősorban a Szovjetunió nyomására, csupán 1948 őszén született döntés arról, hogy a szlovákiai magyarok helyzetét rendezik. A hidegháború légkörének kialakulása miatt a szovjet vezetés nem tűrhette, hogy a befolyása alá került két ország, Magyarország és Csehszlovákia között feszült legyen a viszony.

A déli járásokban időközben egyre növekedett a feszültség. Sok deportált családostul szökött haza Csehszlovágból. Hazatérve sokan elfoglalva találták a házaikat, mivel időközben szlovák telepéseknek utalták ki azokat. A hatóságok nagy erőfeszítéseket tettek annak érdekében, hogy megakadályozzák a szökéseket, illetve visszaszállítsák a szökevényeket. A júliusban hozott 175/1948 sz. törvény értelmében módosítják a 88/1945 sz. elnöki dekrétumot, lehetővé teszik a munkaszolgálat kétszer egy évvel történő meghosszabbítását.²⁷ Ezzel igyekeztek gátat vetni a csehszlovák deportáltak tömeges hazatérésének és a szökevények visszatoloncolása érdekében is sorozatos intézkedéseket hoztak.

1948. május 9-én az Alkotmányozó Nemzetgyűlés elfogadja az új alkotmányt, amely kitűzi „a szocializmus építésének perspektivikus célját”. Leszögezi, hogy az országban népi demokratikus rendszer uralkodik, törvényesíti „a dolgozó nép hatalmát”. Kimondja a cseh és a szlovák nemzet egyenjogúságát. A nemzeti kisebbségekről szót sem ejt.

Május 30-án kerül sor az első „szocialista típusú” alkotmányozó nemzetgyűlési választásokra. A szavazók a Nemzeti Front jelölőlistáira voksolhattak. A magyar nemzetiségűek, mivel nincs állampolgárságuk, még mindig nem járulhatnak az urnákhoz. A reszlovakizáltak azonban, miután elismerték szlovák nemzetiségüket, már rendelkeznek választójoggal.²⁸

1948 nyarán az új belügyi megbízott, dr. Okáli elrendeli több tucat település évszázados történelmi nevének eltörlését, és új, minden előzmény nélküli, szlovák hivatalos elnevezések kötelező használatát írja elő.²⁹

Az új kommunista vezetésnek a magyar kérdéssel kapcsolatos hivatalos álláspontját jól tükrözi G. Husáknak az SZLKP Központi Bizottsága ülésén, 1948. szeptember 27-én elhangzott beszéde. A háború utáni évek eseményeivel kapcsolatban kijelenti: „Igen, a mi álláspontunk helyes volt. Annak a bizalmatlanságnak az alapján, amelyet a szlovák néppel szemben a magyar feudális urak és kapitalisták fokozatosan kialakítottak, s amely mély gyökereket vert, s helyes volt a történelmi tapasztalatok alapján is, hogy lakosságcserevel és áttelepítéssel örökre meg akartuk ezt a problémát oldani, s egyúttal Csehszlovákia és Magyarország jó viszonya számára szilárdabb alapot kívántunk teremteni.” A magyar-ellenes intézkedések jogosságát, ebben a szellemben, még évtizedekig nem lehetett megkérdőjelezni. A jövővel kapcsolatban Husák úgy véli „A proletár internacionalizmus elvei alapján pártunk kötelessége, hogy programja mögé, zászlaja alá sorakoztassa fel, nemzetiségi hovatartozásra való tekintet nélkül, a dolgozó rétegeket, s kötelessége, hogy a harcot osztály- és nemzeti szempontok alapján vezesse.” A rendezés érdekében javasolja a lakosságcsere mielőbbi befejezését és a magyar nemzetiségűek számára az állampolgárság megadását.³⁰

A csehszlovák állampolgárságot a novemberben kihirdetett 245/1948 sz. törvény értelmében megkaphatta minden magyar és valamennyi családtagja, aki 1938. november 1-jén ilyen állampolgársággal rendelkezett, s aki leteszi az állammal szemben a hűségesküt.³¹ Az állampolgárság megadása után, 1949 januárjában megkezdődött a munkaszolgálatra kirendelték szervezett hazaszállítása. A deportáltak egy része csekély kárpótlásban is részesült.³²

Az állampolgárság visszaadása után a kommunista párt szerette volna a magyar tömegeket is mozgósítani, bekapcsolni az új rend építésébe. Az előző évek politikájának következtében azonban a magyarok kiszorultak a pártból, az államgépezetből, a helyi közigazgatásból és a tömegszervezetekből egyaránt. Ezért, gyorsan ki akarván törni a maga okozta elszigeteltségéből, 1949. március 5-én megalakítja a Csehszlovákiai Magyar Dolgozók Kulturális Szövetségét (CSEMADOK). Ez a szervezet egymagában volt hivatott pótolni a szlovákok között már évek óta működő teljes szervezeti rendszert. A CSEMADOK nagyon gyorsan a legbefolyásosabb szervezetté vált a magyar településeken. Nevében ugyan kulturális szervezet volt, de 1949 és 1956 között valóságos „kispárt” szerepét töltötte be. Segítsége nélkül nem lehetett megoldani semmiféle gazdasági vagy politikai feladatot a magyarlakta vidékeken. Az első időszakban a hatóságok a reszlovakizáltak belépését a szervezetbe igyekeztek megakadályozni. A CSEMADOK jelentős szerepet vállalt 1949 őszétől a magyar iskolák újraindításában is.³³

Az állampolgársággal rendelkező, Csehországból hazatérő deportáltak követelték vissza vagyonukat, házaikat, melyekben szlovák telepések laktak. 1949 tavaszán ez újabb feszültség forrásává vált a déli járásokban. A felgyülemlett problémák megoldá-

sára 1949. szeptember 12-én a Megbízottak Testülete elhatározza az ún. Dél-akciót. Ennek lényege az volt, hogy – az immár elsősorban osztályszempontok szerint – kiválasztott magyar családokat katonai segédlettel Csehországba szállítják, házaikat pedig szlovák telepéseknek és magyar hazatérteknek adják át. Az akció elsősorban a cseh hatóságok ellenállásán bukott meg, mivel a deportáltakkal való korábbi rossz tapasztalataik miatt megtagadták a transzportok fogadását. A deportáltakat végül Novákyba, majd Németprónára (Handlová) szállították, ahol az állami gazdaságban és a fakitermelésen dolgoztak. A Dél-akciót hamarosan leállították.³⁴

A déli járásokban a problémák még évekig megoldatlanok maradtak. A helyi hatalom képviselőit némileg megzavarta a magyarellenességből a proletár internacionalizmusba való – szinte átmenet nélküli – ugrás. A nemzetiségi gyűlölködést felváltotta a kímeletlen osztályharc. Megkezdődtek a különböző kuláktalanítási akciók. Meghirdették a szocializmus gyorsított ütemű építését a falvakban, a kulturális forradalmat, az új, szocialista embertípus formálását és egyéb marxista–leninista vívmányt.

Gúta 1945–1949

Gúta nemzetiségi összetétele és társadalma

Gúta a Kisalföld északi részén, a Kis-Duna és a Vág folyó összefolyásánál, a csallóközi oldalon fekszik. Első írásos említése 1268-ból származik, földesura az esztergomi érsekség volt. A település 1551-ben mezővárosi kiváltságokat kapott. A 20. század legelején nagyközséggént fejlődött. 1919 és 1938 között a polgári Csehszlovákiához csatolták és annak legnagyobb községe volt. 1938–1945 között a magyar államhoz tartozott, majd 1945-től visszakerült a megújuló csehszlovák állam keretébe. Közigazgatásilag a Komáromi járáshoz tartozik.

Az első világháborút követően, 1941-ig – részben a csehszlovák, részben a magyar hatóságok – két népösszeírást és három népszámlálást végeztek Gútán. Ezek számszerű eredményeit az alábbi táblázatban foglaltam össze.

1. táblázat. Gúta lakosságának nemzetiségi megoszlása 1919–1941³⁵

Év	Összlakosság	Magyar	%	Szlovák (Csehszlovák)	%	Zsidó	Cigány	Egyéb
1919	9 252	9 190	99,3	31	0,3	–	–	31
1921	9 676	9 479	98,2	63	0,7	102	–	1
1930	10 822	10 221	94,8	97	0,9	273	173	13
1938	12 160	12 103	99,5	29	0,2	–	–	28
1941	11 494	11 466	99,8	8	0,1	15	–	5

A település a második világháborút követő évekig homogén magyar község volt. A római katolikus vallású magyar lakosság mellett általában 3 % körül mozgott az egyéb vallási felekezetekhez tartozók aránya, akik közül az izraelita vallásúak voltak legtöbben. E zömmel római katolikus vallású lakosság körében általános volt a magas népszaporulat, nem volt ritka családonként a 10-12 gyerek sem.

Gúta lakosságának túlnyomó többségét a mezőgazdasággal foglalkozó és abból élő népesség alkotta. A század első évtizedeiben a mezőgazdaságból élők száma lassan csökkenő tendenciát mutat, de 1938-ban arányuk még mindig 80 % körül volt.³⁶

A mezőgazdasági termelésre nagy hatással voltak a múlt század végén kezdődött ármentesítési és folyószabályozási munkálatok. A korábban a nagy kiterjedésű mocsaras határ adottságait kihasználva állattenyésztésből, széna- és gyümölcskereskedésből élő lakosság gazdálkodásában – a századfordulót követő évektől – előtérbe kerül a földművelés. A rétek egy részét föltörik, a gabonatermesztés jelentősége megnövekszik. Ezzel a folyamattal párhuzamosan nagyarányú kitelepülés indult meg a tagosítatlan határba. 1941-ben a lakosság egyharmada a külterületeken lakott.³⁷ A kitelepülés eredményeképpen századunk első felében Gúta a Kisalföld legnagyobb tanácsos településévé vált.

A gútai határ birtokstruktúrájára jellemző volt, hogy a földek több mint a fele a közbirtokosság és a római katolikus egyház tulajdonában volt. Magánkézben 6 901 katasztrális holdnyi (33 %) terület volt. Önálló földbirtokosként, őstermelőként 1938-ban mindössze a lakosság 10,7 %-át, 1 300 embert tartottak nyilván. A gútai parasztság kezén levő 1 300 földbirtok birtokméret alapján a következőképpen oszlott meg 1938-ban:³⁸

2. táblázat. A gútai paraszti földbirtokok megoszlása birtokméret alapján 1938-ban

Birtoknagyság (kat. hold)	Birtokok száma
0–1	351
1–5	543
5–10	225
10–20	116
20–50	61
50–100	4
Összesen	1300

A magas népszaporulat következtében a földbirtokok gyors szétöröklése, a lakosság elszegényedése volt a jellemző Gútára a század első felében. A földbirtokkal rendelkező paraszti lakosság – családtagjaikkal együtt 5 428 fő – 1938-ban csupán az összlakosság 44,63 %-át alkotta. A mezőgazdaságból élők 43,72 %-ának (4 216 fő) nem volt már saját földtulajdona. A lakosság jelentős része napszámból, részesaratásból élt. A két háború között egyre növekedett a nincstelének száma. Meg kell azonban jegyezni, hogy Gútán jelentős volt a földbérlők aránya. Elsősorban az esztergomi érsekség birtokait, kisebb parcellákra osztva, bérelték földingatlanul nem rendelkezők vagy törpebirtokosok. Sajnos erről a jelentős gazdasági tevékenységről nincsenek számszerű adataink.³⁹

Az ismertett társadalmi tagolódás következtében az első Csehszlovák Köztársaság idején Gútán az agrárproletariátus körében rendkívül erős volt a kommunista párt befolyása. A két háború között lezajlott parlamenti és községi választások gútai eredményeit vizsgálva kiderül, hogy általában az első vagy második helyen végzett. A községi képviselőtestületben a harmincas évek elején a legtöbb képviselővel rendelkezett.⁴⁰

A kommunista párttal népszerűségben csupán a katolikus papság által is támogatott Országos Keresztényszocialista Párt vetekedett ebben az időben, amelynek soraiból kerültek ki a község bírái a két háború között.⁴¹

A bécsi döntés után bevezetik a magyar katonai közigazgatást, a helyi képviselőket kinevezik és nem választják. A lakosság gazdasági helyzete a hamarosan kirobbanó háború következtében egyre nehezebbé válik. Gútáról nagy számban kerülnek besorozásra katonák a második magyar hadseregbe, amely a Donnál katasztrofális vereséget szenved.

1944 májusában megtörténik a több száz főnyi gútai zsidó lakosság egy-két utcában felállított gettóba gyűjtése, összeköltöztetése, majd a volt nagymegyeri fogolytáborba tömörítik őket.⁴² Innen kerülnek a németországi koncentrációs (megsemmisítő) táborokba.

A nyilas hatalomátvétel után, október 16-án 36 gútai kommunistát is elfognak és a németországi koncentrációs táborba hurcolják őket.⁴³

1945 – a hatalomváltás

A gútaiak helyzete a front közeledtével egyre súlyosabbá vált. Ez tűnik ki a nyilas rezsim utolsó heteiben a Komáromi járás főszolgabírája által a megyei főispánhoz küldött jelentésekből is. Február 12-i keltezéssel a főszolgabíró a következőket írja: *„Jelentem, hogy a lakosság hangulata nyugodt, de nyomott. Ennek okát abban látom, hogy a községben elszállásolt és átvonult menekültek, különösen pedig a különböző katonai alakulatok a törzslakosság anyagi javait igen érezhető módon vették igénybe. Igen gyakori volt a beszerzőknek azon mondása: ha mi nem visszük el, elviszi az orosz.”*⁴⁴ Folytak a rekvirálások. A magyar és a német katonaság a községi vezetők tiltakozása ellenére elvitte a községi majorból a tenyészállatok részére összegyűjtött takarmányt.⁴⁵ A katonák a helybeli gazdák lovai közül is többet elvittek, ellenében csupán egy igazolást adtak. Az iskolákban a tanítás szünetelt. A polgári iskolában katonai kórházat rendeztek be. A front közeledtével a németek fölrobbantották a Vág-Duna és a Kis-Duna hídját, ezzel megbénult a közúti közlekedés Gúta és a község folyókon túli tanyái között. A katonaság elkezdte a visszavonulást a Dunaszerdahely felé vivő országúton. A Vásártérre összeterelték a gútai leventéket, és őket is útnak indították Németország felé. A szovjetek már csak a polgári lakosságot találták a községben.

Az első szovjet katonák 1945. március 31-én, nagyszombat napján érkeztek Gútára. Komárom felől vonult be egy kisebb lovascapat, amely ellenállásba nem ütközött. A visszavonuló német és magyar csapatok két napja elhagyták a községet, és nyugat felé vonultak. Attól kezdve a lakosság a távoli fegyverropogást hallgatva kissé megszeppenve várta a szovjetek megérkezését.

A szovjet katonákat a falubeli kommunisták fogadták. A lakosság, különösen a nők, elbűjtak, többnyire csak a gyerekek bámészkodtak. A szovjet parancsnok a községházára rendelte a hivatal alkalmazottait, és először Borka Ferenc írnokot bízta meg az irányítással. Másnap a kommunista párt helyi tagjai közül kiválasztotta Németh Dániel cipésmestert. Április elsejétől a helyőrség parancsnoka a bírói feladatok ellátásával bízta meg őt.

Németh Dániel és a később helyetteseként említett Rajos László a harmincas években mint politikailag megbízhatatlan, az államhatalomra veszélyes, aktív kommunista párttagok szerepeltek a rendőrségi nyilvántartásokban.⁴⁶

Az új, a szovjet katonák által létrehozott közigazgatás első intézkedései közé a helyi nyilasok letartóztatása tartozott. Ezek többsége azonban eltávozott a menekülő német csapatokkal. Április 2-án a katonák letartóztatják M. G.-t, a sánta cipésmestert mint nyilast, és a Szovjetunióba viszik.⁴⁷ Többé soha senki nem látta.

Kiderült, volt némi alapja annak, amit a rekviráló magyar és német katonák mondtak, miszerint ha ők nem viszik el, akkor elviszik az oroszok. Annyi volt a különbség, hogy ők még papírt sem adtak, eltérően a németektől. Hús-huszonöt szovjet katona maradt huzamosabb ideig a községben, akik, különösen az első napokban, hetekben, erőszakoskodtak a civil lakossággal. A helybeli kommunisták közül is segédkeztek, hogy az „urakat” megfosszák egyes berendezési tárgyaiktól. Az éjszaka csendjét női sikolyok verték fel. A rendkívül esős tavasz miatt megáradt folyók hullákat vetettek partra. Elsősorban a tanyákon fordult elő, hogy fegyveres szovjet katonák lovakat, sertést, barom-

fit, élelmet vittek el a gazdáktól. A gyümölcsstermés, mely a gútaiak, különösen a szegényebb rétegek megélhetésében fontos szerepet játszott, szintén jelentős károkat szenvedett az átvonuló katonaságtól. A gútai határ közelében fekvő nagyszegpusztai lakosok írásbeli panaszt nyújtanak be a sorozatos rablások miatt a komáromi járási szerveknek. A katonák által elkövetett rablásokról a járási komisszár is beszámol az SZNT belügyi megbízotti hivatalának küldött jelentésében.⁴⁸ Az eltávozó szovjet csapatok magukkal vitték a község új tűzoltóautóját, melyet Érsekújvárbán szétszedtek és alkatrészenként eladták. A tűzoltókocsi víztartályát hónapokkal később visszavásárolta a község.⁴⁹

A szovjet csapatok megérkezése sok, nyilasok elől bujkáló katonaszökevény és levente számára a bujkálás végét jelentette. *„Én megúartam, míg az oroszok bejöttek. Üzentem haza. Nyugodjanak meg, itt vagyok a sógornőmnél... No most aztán mi történt? Hazamentem. Fölöltöztem katonaruhába, kikeféltem, fölöltöztem, elmentem az orosz kommandóra. Níz rám egy kapitány, perfekt magyarul beszélt. Szerdahelyen vót a tizennégyi háborúba fogoly. Perfekt magyarul, intelligens ember. Níz rám. Honnan jöttél? Mondom neki, elmondom, mi a helyzet. Közben egy gútai gyerek volt a tolmács, a Festíkes Józsi. Ismered? Hogyne ismerném, Józsi, mondja neki. Levettem a revolvert, letettem az asztalra, a derékszíjat is. Azt mondja, mondtam, hogy tedd le? Nem, de tudom, hogy ez törvényszerű. Na a revolveremből kivette a tárat. Ezt tedd emlékébe! Visszaadta. Akárki ha megy hozzád, azonnal gyere ide, hivatkozz rám. Nem gyött énhozzám a világon senki se. A világon senki se.”* (R. J.)⁵⁰

Április 10-én az új csehszlovák járási közigazgatás vezetője, Padušicky járási komisszár megerősíti Németh Dánielt hivatalában, ill. ettől a naptól kinevezi helyi komisszárnak.⁵¹ Április elején a kassai kormányprogramot már kihirdették, ennek értelmében magyarok nem tölthettek be közhivatalokat.

A valóság azonban a déli határvidéken még hónapokig más volt. A komáromi járási komisszár 1946. január 4-én kelt jelentésében azt írja, hogy a járás falvainak többségében magyar komisszárok vannak. Sőt öt községben a nemzeti bizottságok (komisszári hivatalok) titkári állásai nincsenek betöltve, még mindig a magyar közigazgatás alatt szolgált jegyzők vannak hivatalban. A hivatalnokok többsége magyar nemzetiségű, nem bírják az államnyelvet – természetesen a szlovák nyelvről van szó.⁵² A magyarok nagyszámú jelenlétének az itteni községek vezetésében, egészen 1946 elejéig, két oka volt. Az egyik a szlovák nemzetiségűek alacsony száma, a lakosság döntő többsége magyar nemzetiségű. A második ok a szovjet csapatok jelenléte. Valójában az 1945-ös év őszéig az történt, amit a jelenlevő katonaság akart. *„Gyakorlatilag a Vörös Hadsereg helyőrség parancsnokságától a község a helyi komisszár igazgatása alá csak akkor került, amikor az 1945 szeptemberében eltávozott a községből. Addig az ideig a különböző intézkedések és rendeletek csak a Vörös Hadsereg helyőrség parancsnokságának beleegyezésével történtek.”* – írja két évvel később a gútai hivatal vezetője.⁵³ A komisszár tanácsadó testülete is magyar kommunista párttagokból állt. Szeptemberben a következők voltak a tagjai: Rajos László (a komisszár helyettese), Máté István (a helyi pártszervezet elnöke), Richter András, Őszi Géza, Navrátil Erazmus, Árgyusi Lajos, Keszeli Lajos.

A szovjet katonaság a nyár folyamán mindkét felrobbantott híd közelében ideiglenes fahidakat épített, így megindulhatott a közlekedés.

A berendezkedő csehszlovák állam első képviselői májusban jelentek meg Gútán. A Belügyi Megbízott május 10-i hatállyal nevezte ki Ondej Križkót a gútai községi hivatal vezetőjévé, és a jegyzői-titkári teendőket ellátásával is megbízza őt. Križko 1950 ősziig látta el ezt a beosztást. Ezalatt változtak a vezetők, komisszárok, közigazgatási bizottságok, nemzeti bizottságok, ám gyakorlatilag évekig ő volt az állam hivatalos politikájának leteleményese Gútán. Ezért róla bővebben kell szólni. Ondrej Križko 1891-ben született Pitvaroson, a szlovákok által lakott dél-alföldi faluban, és turócszentmártoni illetőségű volt.⁵⁴ Pitvaroson sok Kriska nevezetű volt, bírók is kerültek ki a családból.⁵⁵ Križko az első világháború alatt Oroszországban harcolt a csehszlovák légióban az oroszok oldalán. Ennek a viszonylag kis létszámú harcoló egységnek jelentős szerepe volt Csehszlovákia megalapításában. Križko éveket töltött Oroszországban ezért jól beszélt oroszul. A háború után már az újonnan létrejött Csehszlovák Köztársaságban telepszik le. A Komárom közelében fekvő Hetényre került jegyzőnek, ahol feleségül vette a helyi református lelkész lányát. Magyar feleséget választott, de a korabeli tevékenysége és a tőle származó iratanyag alapján elmondható, hogy nagyon öntudatos, sőt nacionalista szlovák volt.⁵⁶ A visszaemlékezések szerint jól beszélt és írt magyarul is. Gútára helyezése bizonyára nem a véletlen műve, és már a háború alatt tervezett csehszlovák–magyar lakosságcserevel lehetett összefüggésben. Néhány év múlva a lakosságcsere által a két falu, Pitvaros és Gúta története, lakosságának sorsa szorosan összefonódott. A csehszlovák hatóságok olyan személyeket küldtek a visszacsatolt déli területekre, akik jól ismerik az áttelepülő szlovákokat és megtalálják velük a hangot.

Rajta kívül megérkezésekor a gútai hivatalban csak ketten beszéltek jól szlovákul. A két hivatali alkalmazott, František Baštrnák és Jozef Benninghaus, akik az első Csehszlovák Köztársaság időszakában kerültek Gútára, akiket a hatalomváltás után a magyar közigazgatás is meghagyott beosztásukban. Mindketten bírták a magyar nyelvet is, hiszen a lakosság 98 %-a egyáltalán nem beszélt szlovákul ebben az időben. Németh Dániel, az új komisszár sem.

A hivatalos beadványokat, jelentéseket a fölsőbb állami szervekhez többnyire Križko fogalmazza és látja el kézjeggyel. Križko kétheti, havi rendszerességgel küldi jelentéseit a járási komisszárnak a község állapotáról. Jelentéseiből kitűnik, hogy két állami alkalmazott van a községi komisszár hivatalában (ez a községi hivatal akkori hivatalos megnevezése), ő és egy beosztott. Található továbbá a hivatalban 13 községi alkalmazott, akiket átvettek és felülvizsgálásuk az új állami szervek által még nem történt meg. Többben közülük nem bírják az államnyelvet. Sürgeti a felülvizsgálatukat, hogy így megállapítható legyen az elbocsátandók száma, akik helyére szlovákul tudó hivatalnokokat vennének fel. *„Addig a község rá van kényszerülve a jelenlegi munkaerő alkalmazására, különben a hivatal menete lehetetlenné válna.”* Jelentése szerint a háborús események ellenére sincs a faluban elhagyott porta, gazdaság. A termés viszont az 1945-ös évben igen rossz volt, elsősorban azért, mert a háború alatt a szivattyútelepek nem működtek, és elég vizes esztendő volt. Mintegy 6000 kat. holdnyi területet elöntött a belvíz. A mezőgazdasági munkák elvégzését az igavonó állatok hiánya is akadályozta. A község két jelentősebb üzeme, a hálógyár és a téglagyár pénz- és anyagihiány miatt az egész évben nem üzemelt. Politikai téren egyedül az SZLKP helyi szervezete fejt ki tevékenységet. Biztonsági szempontból a viszonyok elkeserítőek. A helyi csendőrszolgálat mindössze 8 taggal rendelkezik. Ezt a számot a 12 ezret meghaladó lakossághoz viszonyítva nagyon ke-

vésnek ítéli. A lakóházak mintegy egyharmada szét van szórva az egész határban. Gyakoriak a lopások. Sokan rendelkeznek fegyverrel. Egy esetben a mezőőrt és a község gazdáját kiküldték az erdőbe, hogy akadályozzák meg a falopásokat. Azzal tértek vissza, hogy katonai puskákból tüzeltek rájuk – írja Križko.

Az új hatalom biztosítására, mint az a fenti beszámolóból is kitűnik, az állami hivatalokkal együtt elsőként a csendőrök jelennek meg a községben.

A berendezkedő csehszlovák közigazgatás első lépései közé tartozott a bécsi döntés után elszakított területekről azon személyek eltávolítása, akik 1938. november 2-a után költöztek ide. *„Tekintettel arra, hogy ezek többnyire államellenes gondolkodású elemek, azonnal intézkedjenek anyaállamukba történő elszállításukról. Ami ezen idegenek ingó vagy vonórak elszállítását illeti, az a tisztelt hivatalok szabad elbírálására van bízva, ugyanakkor tekintetbe kell venniük, hogy a létszükségleti cikkek olyan mennyiségben engedtetnek kivinni, mely feltétlen szükséges a megélhetéshez az egyénnek, vagy az egész családnak, arra az időre, ameddig az elszállítás tart.”* – áll a Szlovák Nemzeti Tanács Belügyi Megbízottjának 16/1945 sz. 1945. május 5-én kelt levelében, melynek másolatát a járási kommisszár elküldte minden érintett hivatalnak a Komáromi járás területén. Kiegészíti még a levél tartalmát azzal, hogy a szóban forgó személyek maximum ezer pengő értékű pénzt vihetnek magukkal. Semmiféle ékszert vagy más értéket nem engednek átvinni a határon. Elszállításuknak május végéig meg kell történnie. A kommisszár arra is felhívja a figyelmet, hogy büntetés terhe alatt tilos a lakosság illegális átjárása (pl. csónakkal) a határon. Határátkelés csupán a dunai hídon, a vámállomáson keresztül lehetséges.⁵⁷

A gútai csendőrőrs vezetője június 1-jén küldte el azon személyek jegyzékét, akiket az fenti rendelet érintett. 52 név szerepel a listán, családtagjaikkal együtt 125 személy. A megjegyzés rovatban a legtöbb esetben azt írta, hogy *„politikai megbízhatóságuk nem megállapított, további itt tartózkodásuk nem kívánatos”*. Néhány esetben a szigorúbb *„politikailag megbízhatatlan, további itt tartózkodásuk nem kívánatos”* megfogalmazás szerepel. Ez utóbbi bejegyzés állt pl. Csókás Károly plébános, a helyi káplán és a plébánia szakácsnőjének neve mellett is. Négy esetben ez áll a megjegyzés rovatban: *„politikai megbízhatóságuk nem megállapított, további itt tartózkodásuk közérdekből szükséges”*. Ezek közül kettő orvos, egy fogorvos, a negyedik a malom igazgatója. Egy esetben, Sánta Józsefnek, a gútai vasútállomás főnökének neve mellett ez áll: *„politikailag megbízhatatlan, itt tartózkodása ideiglenesen szükséges, míg a helyettesítése nem biztosított”*.⁵⁸

A nemkívánatos személyeket embertelen módon teherautókra rakták, és csekély kézipoggyással átrakták őket a csehszlovák–magyar határon. Tudomásom szerint ezt a sorsot egyedül Csókás Károlynak, a község népszerű plébánosának sikerült elkerülnie, aki 1958-ig szolgált Gútán. Számomra ismeretlen okból maradhatott a községben.

A tavasz folyamán további letartóztatások is történtek Gútán. N. J.-t, a polgári iskola tanárát az órájáról vitték el a csendőrök a diákjai szeme láttára. A járási kommisszár a letartóztatottat mint fasisztát átadta a Járási Népbíróságnak.⁵⁹ N. J.-t sem látta többé senki Gútán. 1947-ben Magyarországra szökik.

1945 őszén sok gútai férfi kapott idézőt, melyben az állt, hogy jelentkezzenek a gútai csendőrlaktanyán, hozzanak magukkal kétnapi élelmet és takarót, mivel munkára mennek. A behívott személyek pontos száma nem ismert, de biztosan több százan voltak. Egy korabeli dokumentumban szerepel csupán szám, ez 500 férfit említ.⁶⁰ Valószínűleg több csoportban történt a közmunkára rendelésük és elszállításuk.

Arról, hogy a csendőrlaktanyán összegyűltekkkel mi történt a továbbiakban, a résztvevők visszaemlékezéseiből idézem. „... kaptam egy idézőt többi olyan társaimmal együtt, a korra való tekintet nélkül, öregebb, fiatalabb, szomszédok, ki családfe... Október 1-től kellett jelentkezni a gútai csendőrlaktanyán. Ez abban az időben az öreg közsínháza mellett vót. Abba az időzöbe az volt még belefoglalva, hogy kétnapi ílelmet, evőeszközt és takarót vigyünk magunkkal. Az nem volt föltüntetve, hogy milyen célra, hova visznek bennünket, vagy mi akar ebbül lenni ... Természetesen jelentkezünk is október elsején, mint ahogy mondtam, a csendőrlaktanyán. Már akkor, amikor én odamentem; vagy odamentünk többen a tájrú, ahonnan én mentem, a Császa részrú, vótunk egypáran, aki kapott ilyen idézőt; akkor ölég sokan vótak ott a csendőrlaktanyán, ott gyülekeztek. Idősebbek, fiatalabbak, ilyen is, olyan is... Vót, aki olyan korhel vót, hát az több italt is hozott magával, vót, amikor már nóta is ment ottan, mert beittak és az ital kihozta keserűségüket Nem gondolom, hogy jókedue lett volna bárkinek is... A dilutáni órákban befutott egy teherautó fegyveres katonákkal. Akkor már gondoltuk, hogy ennek a fele sem lesz tréfa, ez már nemigen jóra üt ki. Azt hiszem, hogy amikor már mindenki megírkezett, ugyl megvót, hogy hány órára köll jelentkezni, azt hiszem, hogy akkor vót az a néusorolvasás, és hatos sorban föl köllött az utcán sorakozni, de már őrizet alatt.

Amikor megvót ez, mindenki elfogyott, akkor mindenki, körlfogva a fegyveres katonákkal, mentünk ki az állomásra. Ottan ezekbe a marhavagonyokba betelepítettek bennünköt, aztán rövidesen elindult vélünk a vonat Komáromba. Hát még akkor se tudtuk, hogy hova megyünk, vagy merre megyünk, senki nem világosított föl bennünköt. Csak gondútuk, hogy nemigen mehetünk jó helyre, ha fegyveres katonák kisíretibe mehetünk már el... Beírkezünk Komáromba hamarosan, akkor onnét szintén azzal a kisírettel az Öregvárba vittek bennünköt. Ott csoportosítottak. Oda másfelúrú is jöttek aztán...

Mikor bementünk az Öregvárba, nem kellemes látvány fogadott bennünköt, mert olyan összetaposott szalma vót behintve a helységekbe és oda irányítottak, vezínyútek be bennünköt. Aztán mindenki ráút a csomagjára, a pakróc az összetekerve, koszorúba vót a nyakunkba téve, aztán meg az a zsákbú csinált hátizsák vót velünk, abba vót egy kis útraivaló, ennyivaló, ital, meg ez is, az is. Úgy ment az egész íjjel, hogy nem vót alvás, mert míg az ital tartott a nípnek, addig ivott és ment a nóta. Az örök ott futkostak, de nem szedték el az italokat senkitú se. De ez nem soká tartott, mert az italkészlet elfogyott, aztán mikor már reggeledett, mindenki elszunnyadt, elcsendesút a níp. Közbe érkeztek a transzportok, mert azért hoztak oda erről is, arról is. Másik nap körlbelül úgy tíz óra tájban szintén föl köllött sorakozni az Öregvárudvaron, onnét pedig ki, vissza a komáromi állomásra. Ott raktak be bennünköt, ott készítettek fel bennünköt arra az útra, amely aztán Csehországba vezetett. Ott már nem marhavagonyokba vótunk, hanem kocsikba, nem azt mondom, hogy első osztályúba, de legalább kocsikba vótunk, úgyhogy ott már egy kicsit kellemesebben éreztük magunkat. Még ott is katonaság őrizete alatt vótunk... Ki köllött a vonatnak indulni hamarébb a pályaudvarról, mert annyira ment a siránkozás, mert a níp hozzátartozói ott vótak, de nem engedtek elbúcsúzni. Olyan feszült vót a helyzet, hogy már a levegőbe is lödöztek az örök, a katonák... Ki köllött a pályaudvarról a szerelvénynek mennyi, pedig az ideje még nem vót ott az indulásnak, csak amiatt, hogy a hozzátartozókkal ne lehessen érintkezni....

Másik nap hajnalba értünk Pardubicba... Hát még a reggeli órákban kíséret mellett beírányítottak bennünket ebbe a német büntetőlágerba. Megijedtünk, mert magas őrtornyok, magas dróthálókerítés vót, tüskés drótokkal ellátva. Hát hova kerültünk, Istenem!?

Gondolkodásra nem vót idő, nem is tehattünk vóna semmit, oda mentünk, ahova vezettek bennünket. Telt-múlt egypár óra, addig kint álltunk a nagy lágerudvaron szintén hatos sorban. Kilenc óra tájban elkezdtek bejönni a komisszárok, vagy partizánoknak is mondták azokat, akik ilyen konfiskált fődekhöz vagy gazdasághoz jutottak, nos azoknak természetesen munkás is köllött. Aztán ilyenek annyit, amennyit akartak, kiolvasták a hatos sorbú, hogy mennyit visznek. Húszat vagy huszonötöt, vagy kinek mennyi óhaja vót, annyit vittek. Észrevettem, hogy idősebb emberek húzódtak hátrafelé a sorbú. Vótak idősebb ismerős emberek, mi fiatalok azoknak a szárnya alá húzódtunk, mert azok azt mondták, hogyha nem kelünk el, akkor háthogyha visszaküldnek bennünket. Mint fiatalok jobb lett vóna ha kimentünk vóna a parasztokhoz vagy ahova vittek, mert azoknak jobb soruk lett kint. De nem így történt, mert akikre nem került sor, akik megmaradtak ott bent, azok bentmaradtak a lágerban és közéjük csaptak a németeknek, mert ölég sok német fogoly vót ott, talán több ezerre tehető a számuk. Nagyon elrettentő sorsuk vót, aztán nekünk is az lett, nem kimélték bennünket semmitű." (Szabó József)⁶¹

„...Október 28-án kaptam egy meghívót, hogy mezőgazdasági munkárok jelentkezünk. Bevittek bennünket Gútáru Komáromba az Öregvárbo, ott összetoboroztak bennünket, aztán egy szerelvénybe, vagonba beraktak bennünket, marhavagonyokba, aztán Pardubicba, a lágerba, ott tettek ki bennünket. De ott vót mindeféle fajta níp, a nímertű kezdve, mindenféle fajta níp vót ottan... Nos ott aztán különböző munkabeosztásokat kapott az emberiség. A mi partinkot a széntelepre tették ki. Szenet hánytunk vagonba, aztán emberi erővel nyomtuk be a fűtőházhoz, majd a kiürült vagonyt nyomtuk vissza. Ez vót a dolgunk állandóan, hogy a szenet szállítottuk a fűtőházhoz.” (Angyal László)⁶²

„Ezerkilencszáznegyvenöt májusában...elérkezett a felszabadulás napja. Örültünk, hogy most már nem rabok, hanem szabadok leszünk. Csak nem sokáig tartott az öröm, mert október 31-én már hozta a levélhordó a parancsot, hogy november 1-jén jelentkezünk Komáromban az Öregvárban... Megérkeztünk 13 órára, akkor már voltak ott ilyen magamfajta sokan, de estélig mindig jöttek, mert voltak, akik messzebről jöttek. Voltak közöttünk minden, idősök, fiatalok, parasztszármazásúak, kőművesek, ácsok, még muzsikuskigányok is... Reggel már napkelte előtt ébresztő vót, fölállítottak bennünket az Öregvár udvarán hármassorba. Megkezdődött a névsorolvasás. Mikor ez megvót, akkor katona kíséretében hajtottak ki bennünket a komáromi állomásra, ott már várt reánk a marhavagonyokból összeállított szerelvény... A szerelvény első kocsija egy személykocsi vót, ez vót az orvosi rendelő. Ebben ült két katona, az egyik az orvos szerepét töltötte be, másik az meg a vasúti jegyeket osztogatta. Az orvos adott egy kártyát, amire rá vót írva csehül, hogy egészséges, mezőgazdasági munkára alkalmas. Akkor mikor már mind a két kártya a kezünkbe vót, egy harmadik katona lökött is le a kocsiból és az már mondta is a rossz magyaros kiejtéssel, hogy egészséges. Ott már hiába akart volna az ember valamit mondani nekik, rögtön rákiáltott – gyalej, gyalej. Mindenki egészséges vót. Délután úgy 2-3 óra között elindult a szerelvényünk a komáromi állomásról a csallóközi vágányon, nagyon sok nép vót kint az állomáson és a többi állomáson is mindenhol nagyon sokan integettek, kendőkkel virágokkal... Katonai kísérettel utaztunk Pardubicig, ott már vártak ránk civilek,

akiknek szétoztottak bennünket kisebb csoportokba, és ott újra vonatra ültünk és vitte ki-kí a maga csoportját a megadott helyre. Így indult a mi csoportunk is Chrudimba... Hordtak szét bennünket a cseh parasztok. Énrám is rám került a sor, egy nagy fene erős paraszt volt (a gazda, akihez került – A. B.)... Megérkeztünk az udvarába... átvezetett a szomszéd istállóba, abba volt 24 darab szarvasmarha, azt mondja... ezeket fogom etetni. Így voltunk aztán (a gazdaságában – A. B.) egy cseh kocsis, egy német fogoly, egy magyar. Egy konyhán ettünk a gazdáékkal és vacsora után mentünk. Volt egy szobánk, ott aludtunk így három...” (Molnár Kálmán)⁶³

„Hát, küldtek ki egy papírt nekünk, hogy jelenjünk meg a csendőrsígen. Ottan megmondták, hogy mi a helyzet, obcsánszkit vigyük. De nekünk az vót a föltitel, hogy csak egy hónapra visznek őszi munkára... innen kivittek bennünköt, a F. E. meg a K. Gy. kivezetett, azok vótak a századparancsnokok. Mint a nem tudom milyen nagyurak. Vonatra ültettek, Komáromba már katonaság várt ám bennünköt. Körülfogtak, úgy lelepték a vagon, hogy onnan se föl, se le senki oda nem jöhetett. Mint a rabokkal, úgy csináltak aztán... Körülvett a katonaság bennünköt. Vót, aki bejött utánunk asszony. Nos, valami Nagy Géza... Annak a felesége föl akart gyönni, föl is gyött a vagonba, oda hozzánk. A katona meg utána szaladt, le akarta rántani a feleségit. A Géza meg úgy hasba taláto rúgni a katonát, hogy az meg lebukfencezett. Auval mi bementünk a vagon belsejibe a többi közé. Aztán kitétek bennünköt, kiizétek bennünköt, valami tízet vagy tizenkettőt oda, ahun rigente vót a resti is, ottan ment lefelé olyan lépcső... fölsorakoztattak. És, hogy ha meg nem mondjuk, hogy kí rúgta le a katonát, hát ott mindnyájunkat agyonlövődöznek bennünköt. Hát nem mondtuk meg nekik. Lűjenek agyon! Akkor sem mondtuk meg, kí rúgta le a katonát. No aztáandig még a tájrú is elzavarták az asszonyokat. Este, mikor mentünk, már tudtuk mi, hogy rossz helyre megyünk mink... Minket nem munkára visznek, hanem útközbe egyszer, ólig nagy állomás vót, nos lelassúlt a vonat... Hát mink tudtuk má, mikor lelassúlt a vonat, nos úgy a sorompóná asszonyok még a níp megállt, még a vonat elment azon, lassan ment, mert állomásra ment be, köpöztek is. Viszik a nyilasokat! Mink úgy lettünk eladva, mint nyilasok! Bátyám, azon még katonaruha sem vót, magyar katona sohase, nem is vót a magyaroknál még egy napot se... De aztán ott vótunk mink (Pardubicban – A. B.) három napig, három napot ott vótunk egy lágerba. Örök olyan magos izén vótak fönt, géppisztollyal. Kí vót monduva, hogy a kerítishő senki oda ne menjen, ne közelítsen, mert nem figyelmeztettek bennünköt, hanem azonnal lűnnek. Hát aztán nem is mertünk. Meg aztán onnan hogyan, hova menjünk el? Pardubicbó. Hát aztán annyit megcsináltak, hogy kétszer vígigverték bennünköt jól ... íjfel, olyan lengős ajtó vót. Hosszú barak vót, középpen jó szíles folyosó, nos valamelyik talán kí akart menni a dógát vígezni. Nem akarták ítet kiengedni. Íjfel vót, olyan karszalagosok íriztek bennünköt puskávol. Nos valahogy ellökte onnan az ízét, az írt. Hát ugyi kí kő menni! No aztáandig beszaladt, vagy én nem is tudom, mit csinát, aztáandig gyerünk kí az egész. Két ódarú meg, hát kí ügyessen, egyszerre többen szaladtunk kí, akkor nem mindenki kapott, de óvatosan ment volna valamelyik, akkor bizony jól elverték.

Meg aztáandig egyszer azír vertek el, mer magyar nótát ínekűtünk. Mer ugyi vót pálinkánk, vittünk pálinkát. Háború után vót, vittünk. Kapunál meg elvettek mindent, csak kenyerebű hagytak, szalonnát, ilyesmit. Mindent, csak egy kis kenyeret hagytak. Nos hát körbe ültünk abba a nagy helyisígbe, olyan szalma vót elszórva, az vót az egész csak. Nos kiraktuk az üvegeket, megisszuk. Ezt nem fogják elvenni! Annyira iszogattunk, hogy már nótáz-

gattunk. Egyszer csak megleptek bennünket, ki az izébű, megin elverték bennünket jól. Mer magyar nótát inekütünk... Puskatussal, meg gumibottal. Föl vótak szerekédue. Nem katonák vótak. karszalagosok vótak. Hát aztádig mondja a bátyám: hát gyerek, aszongya, innen menekülni köll, mer itten mink nem jó helyen vagyunk!

Nem akartunk kölleni, a bátyám az hamarább elkelt, de én nehezen keltem el, mer én májusba gyöttem haza a frontrú, sovány vótam, beteges, az én tenyerem nem vót még föltörve ősszel. Nos az öreg (gazda, aki bejött a lágerbe – A. B.) megnézte még a tenyerünket is. Nem akartam kölleni, mer hogy én nem vagyok munkásember... Nagy nehezen elvitt. Nem akarta, én nem akartam (kelleni – A. B.), úgy vót, hogy engem nem is visz, de a Mihály a bátyám azt mondta, hát mink testvérek vagyunk, mink nem váhatunk el egymástú. Mink egy helyre akarunk menni. Hát az vót a dógunk, hogy nekem is vót két lovam, annak is vót két lova. Azt köllött pucúnyi, mint a katonaságná. Bátyám az még menyasszonyt vinni is vót oda. Akkor igen főmírgettem, mikor hazagyött a menyasszonyvitelbű, nos kapott egy ekkorka kis csomagot, valami nígy sütemény vót benne, nos aszongya az öreg neki, hogy pízta kapott? Aszongya, nem, nem kaptam, mondja neki csehül. Azír valamit egy keveset értettem (csehül – A. B.), akkor jó van. Mondom, mit mondott az öreg? Akkor van jól, ha nem kaptá pízta? Mert ott mi minden hónap vigin kapunk pízta. Mondom, az öreg meg van hibbanua! Hát mink csak három hétre meg egy hónapra gyöttünk. Mezőgazdasági munkára, kiségeteni üköt. Krumplit szennyi meg ilyesmi. Ez meg má minden hónaprá beszíl! Huhú, bátyus, mink rossz helyen vagyunk! Meg is szöktünk mink onnan vagy három hetire. A szél ütötte vóna meg üköt. Ez minden hónaprá beszíl! Mit kípzél ez!...

Hát először kimentünk mink. Elkíredzkedtünk, mert oda csak a madarak láttak be abba az udvarba. Betonos vót. Nem nagy udvar vót, de még novemberbe is meg köllött mosni a lovakot is, szípen meleg vízzel, szappannya. Hát mondom a bátyámnak, te, menjünk el, vannak itt gútaiak többen is valami barakba. Hallottuk. No aztán mi elmentünk, megkerestük a gútaiakat. Ölígedetlenkedtek mind ám, hogy hugyan lehetne innen megszökni... Kint a határba dógoztak. Hordták ki üköt. Krumplit is szedtek. A Molnár jegyzőnek is ott vót két fia. Az mikor hazakerüt, a Gyszi, itt a körmei folytak neki. Kézszel szedték abba a fagyos novemberbe a krumplit, kotorták ki. Nos szegínynek itt a körömházná a körmei folytak nekie. Hát így aztádig mondom is neki, innen pucújunk, mer itt mindenki ölígedetlenkedik. Mindenki haza akar mennyi, mindenki szöknyi akar. No itten ha megindúnak, még jobban vigyáznak ránk, nehéz lesz megszökni. Mondom, addig, míg meg nem indul a níp.” (B. F.)⁶⁴

Az elbeszélésekből kitűnik, hogy azoknak a közmunkásoknak lett jobb sorsuk, akik kikerültek a gazdákhoz, mezőgazdasági munkára, vagy kisebb üzemekbe. Ők szabadon jártak-keltek, hamarosan el is szöktek haza. A pardubicei fogolytáborban maradtak azonban megjárták a poklokat.

„Körülbelül hatvanan lehattunk, akik ott maradtunk (a táborban, Pardubicban – A. B.), azt most már nem tudom, hogy a nímeketek akkor csoportosították-e át, de egy szobára kerültünk minden magyarok, akik innen mentünk. Akkor már nemcsak gútaiak vótak, hanem máshonnan valósiak is vótak köztünk, de magyarok vótunk. Elég szigorú fegyelem kezdődött, mert ott aztán már nem is a katonák vettek át, hanem olyan milicisták, a földön húzta a puskát, vót köztük olyan is, ki sánta, ki púpos, de fegyver vót a kezibe, mégis az vót a hatalmas.

Aztán kihirdették, hogy mi most már bent maradunk a lágerban és együtt a nímekkel vonulunk ki az olajfinomítóba a lebombázott romokat eltakarítani, az olajfinomítót helyreállítani. Aztán így is lett: minden reggel jártunk ki. A reggeli még megvót bent a lágerban, de nagyon silány, valami feketekávé vót... meg egy szeletke barna kenyér, hát komiszkenyír...

Minden reggel, azt hiszem, hogy hét órakor indultuk ki, ha hordta, ha fújta, mindegy, hogy milyen idő vót, indultunk ki gyalog, szintén hatos sorban, kísérettel jövet-menet. Körülbelül olyan négy-öt kilométert mehettünk gyalog. De ám még október vót, amikor elmentünk, aztán még karácsony után is ott vótunk, a ruházatunk meg nem vót télire való, de hát ki mibe ment, abba vót. Nem kaptunk semmit. Az én bakancsomnak is leszakadt a talpa..." (Szabó József)

„No az a karácsony, az egy emlékezetes valami. Olyan vót a karácsonyunk, hogy akkor nem vittek ki bennünket munkába karácsonykor, karácsony napján. Reggel sorakozó az udvaron, tiszta meztelenre levetkőznyi, öt lépés távolságra a rongyoktű ellípnyei. Ottan állottak sokáig az udvaron, tiszta meztelenül, jeges, havas udvaron. Olvadt a hó a lábunktól, még ameddig óvadhatott. 45 karácsonyán.” (Angyal László)

„Telt-múlt az idő, szökdöstek el közülünk, mert azért ezek az idősebbek meg akik olyan helyen dolgoztak, vagy a gyárudvar kerítésén kiugrottak, vagy olyan helyzetbe kerültek, hogy szökhettek, hát elsöktek. Sokan szöktek el közülünk.

Azt még elfelejtettem mondani, hogy ahova bementünk hatvanan, a nagy szobában is csak szalma vót, pokróccal letergetve. Pár napon belül úgy megférgesedtünk, hogy borzasztóra. Le köllött nyiratkoznunk kopaszra, mert a fejünk, ruhánk is, mindenünk teli lett fíreggel. Kísőbb, már amikor munkából mentünk hazafelé, már éreztük a combunkon a csípéseket, szinte el volt zsibbadva az oldalunk, a combunk, ahol ezek a fírgek megtámadtak bennünket. Tisztálkodásra nem vót lehetőség, meleg víz vagy ilyesmi semmi nem vót. Még az illemhely is csak árok vót és annak a szírére vót gerenda tüve, nos aztán elvégezhette a dolgát mindenki, ahogy tudta.” (Szabó József)

Gúta lakossága megrettenve, értetlenül figyeli a történeteket és az egyre riasztóbb híreket. Sorra életbe lépnek a magyarok jogait korlátozó jogszabályok, de ezekről alig jut el hír a szélesebb tömegekhez. A lakosságtól a rádiókat a nyilasok korábban összeszedték, a hazai magyar sajtó megszűnt. A Belügyi Megbízotti Hivatal még májusban betiltotta mindenféle sajtótermék behozatalát és terjesztését Magyarországról.⁶⁵ A magyar nemzetiségűek arról sem értesülhettek időben, hogy elvesztették állampolgárságukat, hontalanokká váltak. Ezt látszik igazolni az a magyar nyelvű levél (!), mely 1945. november 6-án kelt. A községi elöljáróság és minden illetékes szerv tudomására hozza a Csehszlovák Szociáldemokrata Párt gútai csoportja 24 tagú vezetőségének névsorát. Az elnök Szénásy Gyula az aláírása mellé jegyzi: „Internált Dachau 129.436 számú fogoly”.⁶⁶ Szénásy azon hat, 1944 októberében elhurcolt kommunista egyike volt, aki hazatért a koncentrációs táborból. A komor valóság ebben az időben már az volt, hogy a magyarok semmilyen tömegszervezetnek nem lehettek a tagjai.

Gútán 1945 szeptemberében nem nyíltak meg a magyar iskolák. Csak a szlovák nyelvűek; nagyobb számú szlovák pedagógus érkezett ide. A magyar tanítók évekig nem kaptak fizetést. Már az, aki még itt maradt közülük, mert többeket a nyáron átrakta a határon. Mások az üldözések és a létbizonytalanság miatt önként távoztak az országból.

A lakosság körében a hírek leginkább személyes érintkezés útján terjedtek. Ahogyan a hivatalos szervek fogalmaztak, „a lakosság egy része suttogó propagandával foglalkozik és igyekszik magának szuggerálni azt, hogy a Csallóköz Magyarországhoz kerül a béketárgyalások következtében”. Ez a „foglalkozás” sem volt veszélytelen, mert a „sovíniszta, irredenta” tevékenységet súlyosan büntették. A magyar nemzetiségűeket, akiket ilyen tevékenységen értek, keményen megbüntették és kitoloncolták az országból. „A magyar nemzetiségű lakosság, talán félelemből, tartózkodik a politikai nézeteit kinyilvánítani. Általában a magyarok félnek a kitelepítéstől és nem szívesen hagyják el a Csehszlovák Köztársaságot, ezért bizonyos nyugtalanság figyelhető meg náluk... A lakosság a szlovák nemzetiségűekkel szemben tartózkodóan, egy részük azonban ellenszenuvel viselkedik. Ez az után volt megfigyelhető, mikor a magyar nemzetiségű lakosságot összeszedték kényszermunkára Csehországba, és miután értesültek állampolgárságuk elvesztéséről és a kitelepítésről.” – írja a járás helyzetét ismertető jelentésében 1946. január 4-én a járási komisszár.⁶⁷

1946 – a nagy készülődés

1946. január elején még sok gútai férfi sínylődött szörnyű körülmények között a pardubicei munkatáborban. Január 8-án Németh Dániel levelet küldött a pardubicei Munkahivatalnak. Ebben közölte, hogy Gútáról októberben 500 férfit vittek el Csehországba munkára. Ezek között vannak, akik nem voltak fasiszták, és a község nevében kéri, engedjék őket haza, mivel a családjuk kereset nélkül maradt. A levélben 15 nevet sorol fel. A levelet a járási komisszár is ellátja kézjegyével.⁶⁸

A pardubicei táborban a hónapok óta fogva tartott gútaiak helyzete egyre elviselhetlenebbé vált. „Hát bizony este, a munka után, amíg még láttunk, hát kimentünk a szemétdombra, a konyha körül, ha találtunk egy darabka krumplihajat, azt bizony felvettük, és megettük. Akármilyen piszkos vót is, nem számított, ennyivaló... Egy cseh fiú járt be oda a gyártelepre kocsival, két lóval fuvaroznyi, az szokott nekem mindennap hozni egy darab kenyeret. Az segített rajtam... De aztán ez ugyi kevés vót, ez a darabka kenyér, leípűtem én is teljesen, hát tél vót, esett ránk hó, eső, mindenféle. Leípűtem... aztán az a nagy szeslapát már nehéz vót. Szereztem egy kisebb lapátot. De előzőleg elmondom azt...ott vót két ór kint a széntelepen. Akit megláttok, hogy legyengült már, kavóztak neki, azt behívták a bódéjukba. Az onnan nem jött vissza íve, egy ember sem.

Egyszer aztán engem is így behívtak oda. Nos hát én úgy szabadútam meg, hogy vót olyan báránybélises katonasapkám, az le vót így húzva. Nos ahogy ütöttek; gumislágjuk vót nekik, a gumislág vígibe meg bele vót szerelve egy ólomdarab, és azzal olyat lehetett ütnyi, hogy talán még a marhát is agyon lehetne vele ütnyi. A sapka az ütést úgy elfogta, ütöttek, egyik errű, másik arrű. De arra igyekeztek mindig, hogy az embernek kiüssik a szemit. Leginkább úgy csinálták, hogy hátúrú kapjam az ütést, aztán ahogy a gumislág fordút előre ide az arcra, az arcot tönkre tegye. Na aztán, hogy ez a katonasapka elfogta nekem az ütéseket, az egyik igen elmírgedt. De nem vót magos az a bódéjuk, nos állt ki egy nagy szeg belűle, el vót hajtua, olyan százötvenes szeg, el vót hajtua. Nagyobbat akart ütnyi rám, a keze feje elakadt a szögbe, ezeket az ereket elszaggatta neki a keze fejibe, spriccút a víre. Aztán a kolégája ahó látott, nem éhhozzám... Ott vót

egy szeneslapát, amivel rakták a kályhájukat. Ott ígett nekik a kályhábo a szén, olyan piros vót az a öntvény kályho, igen meleg vót bent. Nos a szeneslapáttól azt az íppet hátulrú fejbe vágtom. Az lebukott mindjárt, úgy megtaláltam ütnyi, aztán a másikat is, mert mind a kettőt úgy megvertem a lapáttól, hogy ott maradtak fekvé. Fölrúgtam a kályhát, hát azt a piros, ígő kályhát, hamarosan lángba borút az egisz bódé, ott ígtek bent, így szabadútam meg.

Aztán nekem valamerre menni köll, mert úgyis kitudódik ez. Mentem az osetrovnyáro, a gyengélkedő osztályra. Ott vót egy hölgy, mint orvos, úgy szerepút, de ő nem is orvos vót, hanem egy komáromi zsidó nő. De ő már előre tudta nekem a nevemet is, hogy ki vagyok, nem köllött bemutatkoznom se nekije. Mert ott kint (a gútai tanyájukon – A. B.) bújtattunk mink egy zsidó lányt, hajdúdorogi zsidó lányt.... Háború alatt ott vót velünk, körülbelül három évig, ngyig, ott vót Köveslággybo. Ott voltak a Bözsi néniék is Pestrű, ezekkel jött oda. De a papáék nem tudták, hogy az zsidó lány, csak nekem elmondta a Bözsi néni, meg az a lány is, hogy zsidó lány. Hova való...(az orvosnő – A. B.) már tudta azt, hogy én ki vagyok. Mert a zsidóknak olyan összeköttetéseik vótak. Hogy a zsidó lánytul-e, vagy kitű tudta meg, ki vagyok?

Ez a hölgy az orvosi rendelőben azt mondta nekem: el akarok menni haza? Mondtam, hogy el. Azt mondta, hogy itten az a helyzet, ha valakirű kitudódik, hogy tődőbajos, azt elbocsássák, mert a tődőbajtű fínek itten. Nekem is tődőbajtt állapotott meg, avval elküldött...

Aztán írt nekem egy papírt, hogy szabad vagyok most már, de azt megmondta, hogy az állomáson ne szóljak senkihő, csak vegyek egy újságot, aztán úgy csináljak, mintha olvasnám az újságot. A vonaton is senkihő ne szóljak, mert a magyar szóír nagyon haragusznak itten. Úgy is tettem, de akadt egy ismerős, aki mindig megszólongatott, ide való vót Gútáro... Mondtam egyszer neki, hallgassál már! De amikor megszólaltam én is magyarul, fölálltok körülöttünk a személykocsiba, aztán köpöztek, nem győztem lehárigatnyi az arcomrú, annyira leköpöztek bennünköt, mivelhogy magyarok vagyunk... Ez már 46-ban vót, 46 februárjában.” (Angyal László)

„...aztán híret vették otthon, hogy hogyan lehet onnét (a pardubicei táborból – A. B.) a hozzátartozókat megszabadítani. Akkor már karácsony is elmúlt. Hidegek is vótak, rosszszul is néztünk ki, a férgek is elszívtak már bennünköt, hát már nagyon rossz állapotban vótunk... abban az időben nagy cikk vót a szalonna, meg a sunka, kalbász... Fölpakultak az én szüleim is meg a kollégámnak az édesanyja... Annak az édesanyja meg az én apám együtt jöttek el. De hát nem tudták, hogy hol vagy kivel lehetne beszélni, hogy kinek adhatják át azt az egymást, és kinek mondhatják, hogy mit akarnak. Én észrevettem, hogy ott vannak, mert ez egy vasárnap dilitán vót és benn vótunk a lágerban, mert vasárnap azért nem mentünk ki, és észrevettem;... mert a szemünk mindig kifelé járt, a kapu felé, hogy nem jön-e valami látogató; itt vannak a mi hozzátartozóink is. Nem közelíthettük meg üköt, nem tudtunk velük beszélni, mert nem engedtek az örök oda. Az ör is megkapta a parancsot és nem engedhetett senkit a civilek közelibe. Aztán én intettem nekik, hogy jöjjenek oda, az egyik épülethez, amely a kerítés mentin vót. Akkorra én aztán bementem a szobára, írtam egy kis papírra fölvilágosítást nekik, hogy mit kell cselekednyi, kivel beszéljenek. Mikor az ör elment azon, kilestem azt, amikor az ör toronyból sem néz oda az ör, cérnával rákötöttem a levélkét egy kis kőre, és akkor úgy kidobtam nekik. Hála istennek sikerült úgy, hogy nem látta meg az ör. Mivel én ráírtam, akkor aztán már tudták, hogy kivel kell beszélni. A lágerorossal köllött, hogy beszéljenek, aki nő vót, és tudott magyarul, nem a legjobban, de

azért tudott, úgyhogy meg lehetett érteni, hogy mit beszél, meg az én apám cseh katona vót, Prágában szolgált, úgyhogy az azért tudott egy kicsit beszélni, eladni nem lehetett vóna, kifejezte magát, hogy mit akar. Sikerült beszélni vele, mert a doktornő ott volt ünnepponon is a lágerban, pláne akkor volt szolgálatos is.

Bekíredzkedtek hozzája a szüleim, meg akik még jöttek oda és aztán elpanaszolták neki, hogy mit akarnának, hogy kihöz jöttek. Csak egyszerűen nem engedték meg, hogy találkozzunk vagy beszélgessünk a hozzátartozóinkkal, szüleinkkel. Hanem aszerint, amit leírtam nekik, megbeszéltek a doktornővel, és ő megígérte nekik, hogy segítségünkre lesz. Átdták, amit hoztak neki, a sunkát, kolbászt, fölpakútak, mert mindent megadtak vóna, hogy a hozzátartozójukat kimentsék ebből a helyzetből.

Úgy is lett, már akkor este engem be is hívtak a gyengélkedőre. Jött a doktornő – hogyha bajom van, akkor miért nem jelentkezem kivizsgálásra? Aztán én már mindjárt kapcsoltam, hogy nem mertem, meg ezért, meg azért, merthogy az örök akkor megvernek...(az orvosnő – A. B.) adott orvosságot, mondta, hogy kössek a nyakamra sálat, törülközőt és holnap reggel menjek a gyengélkedőre. Még három társamnak is ezt mondta. Tudtuk akkor, hogy valami lesz.

Megvártuk, amíg reggel a transzport elment, aztán elmentünk a gyengélkedőre, azonnal elintézték a papírjainkat, hogy milyen bajunk van. Nem volt nekünk semmilyen bajunk se, de már akkor tudtuk, hogy mit köll mondanunk, meg a doktornő is megmondta, hogy hogyan viselkedjünk, már akkor segítségünkre vót... Ott előállították a menetpapírokat, még a vasútjegyeket is odaadták ott... Kiszabadultunk. Kiengedtek a kapun, nem is hittük el magunknak se, hogy szabadok vagyunk. Azt se tudtuk, hogy merrű gyöttünk az állomásra, amikor behajtottak bennünköt, de kitaláltunk mi oda egybül. A legközelebbi vonatra, ami jött, fölszálltunk, a jegyeink rendben vótak. Talán nem is jegyet adtak, hanem olyan papírt, ami hazáig szólt.

Jöttünk békisen Pozsonyig, persze a vonatban húzódott tőlünk mindenki, mert egy kicsit elhanyagoltak voltunk, szőrösek, piszkosak, tetvesek... De annál jobb volt, mert mi is óvakodtunk, szerettünk volna inkább csak a magunk társaságában maradni. Aztán Pozsonyban leszálltunk a vonatrú, mert az a vonat nem ment tovább... Aztán ottan, ahol tanakodtunk, kérte tőlünk egy olyan állomásfőnökféle, hogy hát hova akarunk menni, meg hát látta is rajtunk, hogy mifélék vagyunk, mert az öltözködésünk elárulta. Mondtuk, hogy legalább Ekecsig szeretnénk eljutni. Azt mondta, hogy megy egy mozdony Komáromnak, postakocsival megy, meg még egy kocsi megy vele. Hát, arra a kocsira fölszállhotunk, ha gondújuk. Föl is szálltunk, aztán megkérdték ottan a kalauzok, hogy hol akarunk leszállni? Mondtuk nekik, hogy Ekecsen. Ekecsen jóval kívül állt meg, talán egy kilométerre is az állomáson, mert bent nem állhatott meg, de csak azt mondta, ha megáll, akkor gyorsan ug-ráljunk le, aztán ment tovább.

Tájékozódunk köllött, hogy hol vagyunk, mikor kitájékoztuk magunkat, útnak is indul-tunk. Az éjszakai órákban érkeztünk haza.” (Szabó József)

A hónapokig embertelen körülmények között kényszermunkát végző gútai férfiak munkájukért bért nem kaptak. Kárpótlásban sem részesültek soha. Évekig beszélni sem mertek arról, amit Pardubicén átéltek, hiszen háborús bűnösöknek, fasisztáknak tekintették őket.

1946 elején már szlovákok foglalták el Gútán az összes állami hivatalt. Vasutasok, tanítók, erdészek települtek a községbe. Az északi vidékekről partizánok érkeztek, akiket

különböző helyi üzemek, műhelyek, üzletek nemzeti gondnokainak (*národný spráuca*) neveztek ki. Erre az időszakra már teljesen tarthatatlanná vált az az állapot, hogy a község vezetését magyarok látják el. Szembetűnő volt az ellentét a gútai helyzet és a hivatalos jogszabályok betűje között. A helyi kommunista párt magyar nemzetiségű vezetőin munkásmozgalmi múltjuk sem segített. Az ideérkező szlovák párttagok az internacionalizmust félretéve hamarosan kiszorították őket a helyi szervezet vezetéséből.

Szlovákia Kommunista Pártja helyi szervezete a január 18-án tartott ülésén visszahívta Németh Dánielt a helyi komisszár tisztségéből, és helyette Ján Hopkót, a polgári iskola igazgatóját jelöli. A döntés indoklása szerint a magyarok az elnöki dekrétum értelmében elveszítették állampolgárságukat, és ez Németh személyére is vonatkozik. Az új komisszárjelöltre azt jegyzi meg, hogy rövid gútai tartózkodása alatt rendkívüli szervezői képességekről tett tanúbizonyságot.⁶⁹ Hopko kinevezésének a javaslatát a járási komisszár támogatja és január 31-én a Belügyi Megbízotti Hivatal is jóváhagyja. Hopko február 1-jétől átveszi a komisszári teendőket Németh Dánieltől. Ekkor első helyettesévé Németh Dánielt, második helyettesévé Rajos Lászlót nevezi ki.⁷⁰

Február 28-án Hopko kinevezi a községi alkalmazottakat – ez összesen 33 fő – és meghatározza fizetésüket. Gyakorlatilag mindenkit meghagy addigi beosztásában, a takarítónőtől a mezőőrökön keresztül a község gazdájáig. Pár nap múlva az összes magyar utcanévet megváltoztatja Gútán. Néhány érdekesség az utcanév-változtatások közül: a Győri utca ezután Masarykova ulica, Fő utca – Benešova ulica, Templomtér – Námestie slobody, Horthy utca – Stalinova ulica, Hosszú utca – Ulica Červenej armády, Dunasor – Jesenského nábrežie, Keleti utca – Štúrova ulica, Barát utca – Kollárova ulica, Megyeri utca – Ulica Národného povstania, Komáromi út – Churchillova cesta, Petőfi utca – Sládkovičova ulica.⁷¹ Megjegyzem, hogy a Hopko által adott nevek többsége egészen 1990-ig érvényben volt, és néhány – neves szlovák személyiségekről elnevezett – még ma is használatos.

A nemzetiségek lakta területeken, ahol a szlovákok száma nem éri el a lakosság egyharmadát, a kassai kormányprogram értelmében Helyi Közigazgatási Bizottságokat (HKB) nevez ki a Belügyi Megbízotti Hivatal, amelyek a helyi nemzeti bizottságok jogköreivel rendelkeznek. A komisszári rendszer csupán átmeneti időszakra volt érvényben. A politikai pártok közti márciusi megegyezés alapján születik javaslat a bizottság létrehozására, amely azután május elején hivatalba is lép. Gútán ekkor csupán egy párt működött. A Demokrata Párt helyi csoportja csak később alakul meg a községben, ezt tükrözte a HKB összetétele is. A hét rendes tagból öt a kommunista párt tagja, kettő párttonkízüli. A bizottság elnöke a volt komisszár, Ján Hopko lett. A három póttag közül kettő az SZLKP tagjai, egy pedig párttonkízüli.⁷² Természetesen valamennyien szlovák nemzetiségűek. Kivétel nélkül mindnyájan néhány hónapja költöztek csupán a községbe. Mint hamarosan kiderült, legtöbbszörüknek sem szakértelme, sem vonzalma nem volt a közigazgatási munkához. A községhez csupán pillanatnyi munkahelyük, vagy rövid távú anyagi érdekeik kötötték őket. A gútai magyarok, akik a lakosság több mint 98 %-át tették ki, évekig teljesen kiszorultak a község vezetéséből.

A bizottság az első rendes ülésén dönt két magyar nemzetiségű községi hivatalnok végkielégítés nélküli elbocsátásáról, a helyükre két, északról érkezett szlovákot vesznek fel. A kezdeti hónapokban – mikor még gyakrabban ülésezett és határozatképes volt a bizottság – a jegyzőkönyvek tanúsága szerint az ülések nagy részén a nemzeti gondno-

kok kinevezésével, fizetésük megállapításával foglalkozott. A magyar nemzetiségűek mint államilag megbízhatatlan elemek, a gazdasági életben sem tölthettek be jelentős szerepet. Gyakorlatilag az összes, magyar kézben levő gazdasági egység Gútán – lehető az pékség, cséplőgép, vagy vendéglő – gondnokság alá került az 50/1945 sz. SZNT rendelet alapján. A községben működő két malmot is nemzeti gondnokság alá helyezték. A gőzmalom részvénytársaságot és a Viktória hengermalmost. Az utóbbi gondnok Jozef Kunčár, a KHB első alelnöke volt.⁷³

A gyakorlatban ez úgy működött, hogy a gondnok lefoglalta a berendezést, a rak-tárkészleteket. A magyar tulajdonos dolgozott tovább, a gondnok ellenőrzése és irányítása alatt. A gondnok fizetését természetesen a gondnokság alatt álló üzem terhére állapította meg a bizottság, annak kellett kitermelnie. Hogy a felügyelet az üzem további munkáját mennyire befolyásolta, az a gondnok hozzáértésétől és lelkiismeretességétől függött. Többször kellett a bizottságnak elmozdítania gondnokot, mert kiderült, alig tartózkodik a gondnoksága alá helyezett gazdasági egységben. Fizetésüket havi 1000 és 2500 korona között állapították meg. A gondnokok többsége gútai illetőségű volt, de természetesen ők is rövid ideje költöztek ide. A HKB azonban komáromi és érsekújvári lakosokat is megbízott nemzeti gondnoksággal, de zsolnai is akadt köztük, sőt a čadcai járásbeli Podvysoká községből kettőről is van adat. A HKB jegyzőkönyvei tanúsága alapján mintegy negyven határozatot hozott gazdasági egységek nemzeti gondnokság alá helyezéséről.⁷⁴

Az 50/1945 sz. SZNT rendelet alapján a HKB tagjai nem lehettek gondnokok, erre a tényre a járási komisszár írásban figyelmeztet. Elrendeli, azonnal szüntessék meg a bizottság tagjainak gondnoki beosztását. Hopko személyesen tárgyal a komisszárral és felhívja a figyelmét arra, milyen körülmények vannak Gútán, hogyan jött létre a közigazgatási bizottság. A községben a kinevezett nemzeti gondnokokon kívül senki más nem lehetne tagja a bizottságnak. A mostani tagok pedig inkább a bizottsági tagságukról mondanak le, mint a nemzeti gondnokságról. A HKB tagjai egyetértettek az elnök beszámolójával, aki egyhangúlag úgy döntött, nem szüntetik meg tagjaik nemzeti gondnokságát.⁷⁵ Sőt az elkövetkező időszakban további gondnokokat neveztek ki a tagjaik közül.

Az iskolákat még 1945-ben államosították. A gútai polgári és elemi iskola, valamint a tanyaközpontokban épült seregakoli, pacsérokai, kisszigeti iskolák épületei az állam tulajdonába mentek át. A HKB tárgyalásokat kezdeményez az Iskolaügyi és Kulturális Megbízotti Hivatallal az épületekkel kapcsolatos tartozások rendezése érdekében. A két háború között felépített új iskolaépületek hatalmas terhet róttak a községre, amely hiteket vett fel erre a célra. 1945 végén a tartozások összege közel 3,5 millió koronát tett ki. A HKB 1946 elején tárgyal arról, hogy a tartozásokat is az államra kell átruházni, amikor az épületeket már átvette.⁷⁶ Ez később meg is valósult.

A magyar–szlovák lakosságcsere-egyezmény megkötése (1946. február 27.) után a magyarlakta vidékeken lázas készülődés kezdődött az állami szervek részéről. Úgy érezték, elérkezett az idő, hogy megszabaduljanak a magyar kisebbség jelentős részétől. Első lépésként részletes népszámlálást és vagyonösszeírást hajtottak végre. A Szlovák Telepítési Hivatal az összeírás végrehajtására részletes utasítást adott ki. A visszacsatolt területeken összeírás alá esett minden lakos, beleértve a szlovákokat és cseheket is. A telepítési hivatal számlálóbiztosokat küldött ki az egyes községekbe. Minden család fő köteles volt

a felszólításra megjelenni a községházán a számlálóbiztosok előtt. A családfőnek magával kellett vinnie minden családtag személyi adatait, valamint okmányokkal ki kellett mutatnia családjá vagyoni helyzetét. A leltár rovatba beírták a jelentősebb ingóságokat, pl. eke, vetőgép. Az ingatlan vagyont a lehető legpontosabban igyekeztek összeírni. A felvett adatokat a családfő az aláírásával igazolta. Mindez, mint később kiderült, arra szolgálta, hogy a családozról, vagy ahogyan hivatalosan nevezték, „gazdasági egységekről” minél átfogóbb képet kapjanak. Az összeírás alapján jelölték ki a vagyonosabbakat, általában az 5 kataszteri holdnál nagyobb birtokkal rendelkezőket a lakosságcsereére, hogy minél kedvezőbben kielégíthessék a Magyarországról érkező szlovákok igényeit.

Az összeírók a nyilvántartási ív hátuljára a helyi csendőri szervek útmutatása alapján a politikai megbízhatóságot is bejegyezték. Feltüntették, ha valaki magyar párt tagja volt a két háború között, nyilas szervezetben működött, vezető szerepet töltött be a bécsi döntés után a községben. Külön tüntették fel a tanítókat. De azt is feljegyezték, ha valaki részt vett az antifasiszta mozgalomban. A megjegyzés rovatban különösen gondosan jegyezték fel, ha vegyes házasságról volt szó, azaz ha valaki a házastársak közül szlovák, vagy cseh nemzetiségű volt.

Az összeíróív aláírása után a telepítési hivatal egy igazolványt adott a családfőnek, mely tanúsította, hogy nyilvántartásba vétette magát. Az igazolványt a családfő mindig köteles volt magánál hordani.

A községekből beérkező nyilvántartások szerint a járási hivatal köteles volt összeállítani, hogy a járás területén mennyi magyar és német nemzetiségű élt az 1930-as népszámlálás, valamint a háború utáni összeírás alapján. Összegezniük kellett azt is, hány személy vallotta magát a legutóbbi, a magyar szervek által végrehajtott összeírásakor magyarnak, de most szlováknak jelentkezett. A járási hivatalok feladatuk kapták még, hogy március 1-jétől kezdődően folyamatosan 14 naponként jelentsék, mennyi magyart telepítettek ki az általuk igazgatott területről, mennyivel csökkent a kisebbségek száma.⁷⁷

Gútáról Križko április 13-án küldi fel az összeírást tartalmazó 2 754 darab ívet a járási hivatalba és a Szlovák Telepítési Hivatalba. Ez a szám a családok számát jelzi a községben. A járási összegző jelentés alapján a Komáromi járásban 1946 tavaszán 54 900 magyar nemzetiségű és 5 904 szlovák nemzetiségű lakos volt. Gútán 11 081 magyart, 216 szlovákot, valamint 1 németet találtak az összeírók. 10 volt azoknak a magukat szlováknak jelentőknek száma, akiknél korábban magyar nemzetiség volt feltüntetve.⁷⁸ Ez utóbbi szám rendkívül alacsony, ha figyelembe vesszük azt a nyomást, mely a magyarságra nehezedett ebben az időben.

Az összeírásból az is kitűnik, hogy Gúta nagyobb emberáldozat nélkül élte túl a második világháborút. A összlakosság száma kétszázalalal kevesebb, mint 1941-ben, a népszámláláskor volt. Hozzászámítva az öt év alatti 300-400 főnyi természetes szaporulatot, az emberveszteséget mintegy 500-600 főre lehet becsülni. Ez a szám a koncentrációs táborokban elpusztult polgárokból, a fronton elesett és hadifogságban lévő katonákból, valamint a Magyarországra kitoloncoltakból tevődött össze elsősorban.

Megkezdődött a magyarországi szlovákok áttelepülését szorgalmazó propaganda. A komáromi Járási Közigazgatási Bizottság (JKB) elnöke márciusban utasítja a járás valamennyi községében a HKB elnökét, figyelmeztessék a szlovák lakosságot nemzeti kötelességükre, aktívan kapcsolódjanak be mindnyájan a magyar–csehszlovák lakosságcsere végrehajtásába. Elsősorban igyekezzenek rábírní magyarországi

rokonait a Szlovákiába való áttelepülésre, ahol tisztas megélhetést biztosítanak majd a számukra.⁷⁹

Június 21-én érkezik meg a gútai községhez a Belügyi Megbízott 20.000/I-IV/1-1946 sz. hirdménye a lakosság reszlovakizálásáról. A szövegét azonnal magyarra fordítják, és kifüggesztik a községben és a nagyobb tanyaközpontokban. A reszlovakizáltak összeírása június 22-től 26-ig tart. Az összeíró bizottság 24-én kiszállt Seregakolba, 25-én pedig Kisszigetre. A reszlovakizáció visszaszlovákosítást jelent. A családfő, aki korábban magyarnak vallotta magát, szlovák őseire hivatkozva kérhette a maga és a vele egy háztartásban élők számára a szlovák nemzetiség elismerését. Ez az állampolgárság megadását is jelentette, s a nemzetiségi üldözés végének a reményét csillantotta fel.

A hatalom nagy erőket mozgató meg a reszlovakizáció sikere érdekében. Bizalmas megjelöléssel a JKB ezekben a napokban utasításokat ad ki a helyi közigazgatási bizottságoknak, melyekben a hivatalnokokat felszólítja, egyenként rendeljék a hivatalba a reszlovakizálásra szóba jöhető személyeket és nyújtsanak nekik felvilágosítást a kiadott irányelvek alapján. Az akciónak kiemelt jelentőséget kell tulajdonítani. Minden eszközzel el kell érni, hogy az akció sikeres legyen. Az esetleges ellenpropagandát szigorúan meg kell akadályozni. Az akció idejére a JKB elnöke elrendeli az összes állami hivatal működésének felfüggesztését, hogy alkalmazottai minél nagyobb figyelmet fordíthassanak erre a tevékenységre.

A gútai összeíró bizottság július 1-jén készült el a jelentésével. Reszlovakizációra jelentkezett 189 család 582 taggal. A jelentéshez utólagosan hozzáírtak néhány családot, a járási összegző jelentésben már 193 család, 609 személy szerepel. Közülük az erre a célra felállított járási ellenőrző bizottság 28 személy esetében nem ajánlotta a reszlovakizáció elismerését.⁸⁰ Indoklást nem fűztek a döntéshez, de véleményem szerint vagyonszemből van szó, akiket áttelepítésre jelöltek ki. Az elutasítottak között van népbírói által elítélt személy is.

A reszlovakizációra jelentkezett 609 személy a gútai magyar lakosságnak mindössze 5,5 %-át teszi ki, s ez rendkívül alacsony szám. A járás magyar lakosságának 14,9 %-a kívánt élni a reszlovakizáció lehetőségével, az országos arányszámok ennél jóval magasabbak.⁸¹ Megvizsgálva a reszlovakizációt kérők jegyzékét, szembetűnő a zsidók magas száma. A koncentrációs táborokból hazatért gútai izraelita vallásúak kivétel nélkül szlováknak vallották magukat. Nem akartak egy újabb, ezúttal nemzeti üldözés áldozataivá válni. A másik csoport tagjai, akik magas számban fordulnak elő a jegyzékben, olyan személyek, akiknek munkája, a maga és családja megélhetése veszélyben forgott. Ezek az iparosok, kereskedők, akiket a gondnoki rendszer szorongatott, továbbá a községi alkalmazottak. A 48 községi alkalmazott közül 10 reszlovakizált: 8 hivatali dolgozó és 2 községi szolga. Križko a járási hivatalnak küldött jelentésében azt javasolja, hogy azokat az irodai munkásokat, akik nem reszlovakizáltak, az esedékes felülvizsgálat során ne igazolják át. A többi községi alkalmazottal kapcsolatban megjegyzi: Elbocsátásuk nagy nehézséget okozna a község életében, ezért a meghagyásukat javasolja addig, amíg a lakosságcserét végre nem hajtják.⁸² A reszlovakizációra jelentkezőknek viszonylag nagy részét teszik ki még a vegyes házasságban élők és a közeli szlovák felmenőkkel rendelkezők.

A HKB megkezdi az előkészületeket a magyarok földjeinek konfiskálására a 108/1945 sz. SZNT rendelet értelmében. Helyi mezőgazdasági és konfiskációs bizottsá-

got hoz létre, mely majd végrehajtja az elkobzásokat és gondoskodik a vagyon szétesztéséről. Az öttagú bizottságból négyen a HKB tagjai, egy annak póttagja.⁸³ Júliusban a bizottság javaslatot tesz a JKB-nek a gútai legelőtársaság vagyonának nemzeti gondnokság alá helyezésére. A mintegy 3 200 k. hold legelőt azonban ehelyett a járási konfiskációs bizottság elkobozza a 108/1945 sz. elnöki dekrétum alapján.⁸⁴

A Belügyi Megbízott 1946. augusztus 12-én kelt hirdetménye értelmében elkobozták a magyar jogi személyek vagyonát. Gútán a Fogyasztási és Értékesítő Szövetkezet, valamint a Hitelszövetkezet vagyona kárpótlás nélkül a csehszlovák államra száll. Az indoklás szerint tagjainak nagy része magyar nemzetiségű, tárgyalási nyelve a magyar.⁸⁵

A lakosságcsere és a várva várt kitelepítés végrehajtására június elején a Szlovák Telepítési Hivatal létrehozta Komáromi Területei Hivatalát (SZTHKTH). Az új hivatal a járás egyes községeiben kiépíti a bizalmiak hálózatát. Ezek megfelelő helyismerettel rendelkeznek. Gútán Križko lesz a telepítési hivatal bizalmi embere. Az egyik legsürgősebb feladat a lakosságcserere kijelölt családok jegyzékének összeállítása. A bizalmiak megkapják az SZTHKTH erre vonatkozó utasításait. Elsősorban a lakosságcsere-egyezmény VIII. cikke hatálya alá eső személyeket, tehát a háborús bűnösöket, a Járási Népbíróság által elítélt személyeket kellett összeírni. A telepítésre kijelölt személyek jegyzékébe kellett venni minden magyar nemzetiségűt, aki 5 k. holdnál nagyobb mezőgazdasági földbirtokkal rendelkezett, ezenkívül minden iparost, aki jelentősebb műhellyel vagy házzal bírt, minden értelmiségit aki ellenségesen viselkedett a köztársasággal szemben. A jegyzékből viszont ki kellett hagyni az aktív antifasisztákat, a reszlovakizáltakat és a gazdaságilag gyengébb rétegeket, az 5 kat. holdnál kisebb birtokkal rendelkezőket, mezőgazdasági munkásokat és napszámosokat. A kijelölt személyek vagyoni helyzetét pontosan fel kellett tüntetni.⁸⁶ Az így elkészült jegyzék 443 gazdasági egységet, összesen 1784 személy nevét tartalmazta.⁸⁷ Ha a besorolt gazdasági egységek számát összevetjük a 2. táblázat adataival, amely a gútai lakosok kezén lévő birtokokat mutatja birtokméret szerint, kiderül, hogy valószínűleg valamennyi kis- és középparasztot kijelöltek áttelepítésre. Az 5 kat. hold feletti birtokosok száma 1938-ban 406 volt. A többi 37 besorolt család az iparosok és értelmiségiek közül került ki elsősorban.

A jegyzékeket a telepítési hivatalban ikresítették, összekapcsolták a magyarországi áttelepülésre jelentkező szlovákokéval. A Komáromi Járást a magyarországi Békés megyei 15. körzet jegyzékéhez kapcsolták, a gútaiakat elsősorban a Mezőberényből és Medgyesegyházáról jelentkező szlovákokéval.⁸⁸

A dél-alföldi területen a XVIII. század eleje óta éltek evangélikus vallású szlovákok, akik a török kiűzése után nagy számban vettek részt az elpusztult vidék újratelepítésében. Az itt letelepedett szlovákság ősei elsősorban a mai Közép-Szlovákiából, Hont, Nógrád és Zólyom megyékből települtek le az Alföldre. A XVIII. századi elsődleges telepítések után az egyes községek túlnépesedett lakossága további településeket hozott létre a XVIII. és XIX. században, pl. a nagylakiak Pitvarost 1816-ban. A szlovák etnikumon kívül magyar és német telepesek is érkeztek. Ez utóbbi nemzetiség jelentős számban volt jelen Mezőberényben.⁸⁹ A szlovákság a XX. század elejétől gyorsan asszimilálódott a környező magyar lakossággal. Az 1941-es népszámlálás alkalmával Mezőberényben mindössze 594-en (4,1 %) vallották magukat szlovák nemzetiségűnek, ugyanakkor 3 162-en (21,7 %) szlovák anyanyelvűnek. Áttelepülésre 1946-ban ebből a községből 1 780 személy jelentkezett. A német etnikumból az 1941-es népszámlálás szerint a köz-

ségben 1 691 (11,6 %) német anyanyelvű és 844 (5,8 %) német nemzetiségű található a statisztikákban. Medgyesegyházán 1941-ben 684 (14,2 %) fő vállalta szlovák nemzetiségét és 2 133 (44,3 %) szlovák anyanyelvű személyt írtak össze.⁹⁰

A Békés megyei lakosság túlnyomó többsége mezőgazdaságból élt. A dél-alföldi síkságon a jó minőségű, de kötöttebb talajokon a búza- és kukoricatermesztés, valamint a sertéshizlalás képezte a gazdálkodás gerincét. A Csehszlovák Telepítési Hivatal bizonyára azért is szorgalmazta a hasonló természeti adottságokkal rendelkező területek gazdasági egységeinek ikresítését, hogy a jó minőségű mátyusföldi és csallóközi területekről kitelepített, fejlett mezőgazdasági kultúrával rendelkező lakosságot pótolja. Az ikresített névjegyzékek 1946 nyarának végére már elkészültek, így csehszlovák részről minden elő volt készítve a lakosságcsere megkezdésére.⁹¹

A Komáromi Járási Népbíróság 1945 augusztusában kezdte meg a működését. 1946. július közepéig, az áttelepítésre kijelöltek névjegyzékének összeállításáig, 19 magyar nemzetiségű gútai lakost ítelt el a 33/1945 sz. SZNT rendelet alapján, közöttük N. J. polgári iskolai tanárt. Az ítélet minden esetben vagyonekobjással járt, és az elítélteket besorolták az áttelepítendőik névjegyzékébe a lakosságcsere-egyezmény VIII. cikke alapján. Egy ilyen ítélethez elég volt, ha valaki a két háború között magyar pártnak a tagja volt, vagy bármi köze volt a magyar közigazgatáshoz 1938 és 1945 között. A második világháború után a magyarságot sokkal nagyobb arányban sújtották az ilyen népbírósági ítéletek, mint a szlovákságot. A népbírászkodás egyik célja volt, hogy menekülésre készítse a magyar kisebbséget.⁹²

A népbírászkodás 1946 nyarán is tovább folyt, tucatjával ítelték el az embereket. „Ez mind színészkedés, gazemberség volt. Hugyan lehetett az a szerencsétlen ember, épphogy a nevét le tudta írni, nyilasvezér... Magyar Élet Párti. (A vádiratban felsorolt 11 gútai polgárt többek között azzal vádolták, hogy 1939 és 1944 között tagjai voltak a Magyar Élet Pártjának – A. B.) Nem is tudta, hogy mi az. Hát én tudtam, mi az a Magyar Élet Párt? Ki tudta? Nem foglalkoztam én olyannal soha. De hát nem kérdezték ott. Ez a vád, ül, vagy nem ül? Ha ült, ha nem ült, menni köllött... Háborús bűnös. Hát nem tudom, többen voltunk ott, de az nem volt egy se tán még katona sem... Komáromban egyszerre bent voltunk nyolcan, tizen, aztán egyszerre elítélték mind... Fölolvasták a vádat, aztán jó napot, nem kérdeztek senkit. Megkaptuk aztán a nyolcas lapot áttelepítésre. Egy fiatal népbíró volt ottan, aztán megvolt neki, ki volt dolgozva, hogy ezeknek menni kell Csehszlovákiából. Parodon nem volt.” (R. J.)

A lakosságcsere-egyezmény alapján azok a magyar nemzetiségű személyek, akik az elnöki dekrétum értelmében elvesztették állampolgárságukat, a pozsonyi magyar konzulátus védelme alatt álltak. A Megbízottak Testülete Elnökségének körlevele értelmében a konzuli védelem akkor korlátozódik rájuk, amikor már tisztázódik, kik települnek át Magyarországra. Az addigi átmeneti időszakban a körlevél a helyi hatóságokat arra szólítja fel, a magyar konzulátusnak csak kisebb adminisztratív ügyekben válaszoljanak, amennyiben hozzájuk fordul; bármilyen más, a magyar nemzetiséget érintő ügyben forduljanak az illetékes megbízotti hivatalhoz.⁹³

Csehországban a németek kitelepítése után hatalmas munkaerőhiány lépett fel. Ennek enyhítésére egyre inkább előtérbe került az a gondolat, hogy magyarokat küldenek közmunkára a 88/1945 sz. elnöki dekrétum értelmében. A Belügyi Megbízott 1946. augusztus 15-én körlevelet bocsát ki a járási szervek részére, melyben arról értesíti őket,

hogy augusztus végéig a Járási Munkavédelmi Hivatalok közmunkára kirendelő végzéseket fognak kiadni Szlovákia déli övezetének egyes lakói számára. Ezeket azonnal végre kell hajtani, az ellenállókat szigorúan megbüntetni. Arra hívja fel a figyelmet, hogy nagyon jelentős akcióról van szó, amely a magyar nemzetiségűek érdekét is szolgálja, hiszen a többi dolgozóval azonos jogokkal rendelkeznek Csehországban. A toborzás nem vonatkozik a lakosságcserére kijelölt s a népbíróóságok által elítélt személyekre. A helyi szervezeteknek is mindenben támogatniuk kell az akció végrehajtását, ha szükséges, elrettentő példát kell statuálni. Lehetséges óvintézkedések bevezetése, mint pl. a vendéglők nyitvatartásának szabályozása, kijárási tilalom elrendelése.⁹⁴ A rendelkezések végrehajtásáról rendszeres jelentések készülnek.

A gútai csendőrpáncsnok szeptemberi jelentésében arról számol be, hogy végzést a dekrétum értelmében nem kézbesítettek a községben, azonban többen mentek már el önként csehországi munkára. Véleménye szerint nagyon hasznos lenne, ha egész családokat szállítanának el közmunkára, mivel minden második magyar államellenes gondolkodású és Csehországnak is hasznára válna a munkaerő.⁹⁵ Ján Hopko decemberben kelt jelentésében arról számol be, hogy augusztus és november között 237 ember jelentkezett önként munkára a csehországi országrészekbe. A dobolásra, hirdetésre jelentkezők utazásáról és beosztásáról a Járási Munkavédelmi Hivatal (JMH) gondoskodik. Azoknak a valós száma, akik önként munkára mentek, ennél jóval nagyobb, de közülük sokan nem jelentették be távozásukat a HKB-nek. Ebből problémák is adódtak, mivel a közellátásból nem jelentkeztek ki, így Csehországban nem jogosultak a különböző juttatásokra, jegyekre. Kérik ezért az illetékeseket, a helyi szervezetek tudta nélkül ne küldjenek munkára gútai lakosokat.⁹⁶ A Belügyi Megbízott körlevele nem sok jót jelez, azonban a csehországi munkavállalás ekkor még nagyrészt önkéntes alapon zajlik. Munkalehetőség a községben és a környéken nagyon kevés volt, a lakosság döntő többsége a földművelésből élt. Számos férfi, aki nem rendelkezett földdel, vagy a saját gazdaságából nem tudott megélni, Csehországba ment el munkára, ahol ekkor hatalmas munkaerőhiány volt és a keresetek is jóval meghaladták a szlovákiai béreket. A gondnokok által szorongatott iparosok közül többen bezárták műhelyüket, és Csehországba mentek dolgozni. Hogy milyen viszonyok uralkodtak Csehországban ebben az időben, milyen tragédiák játszódtak le a németek kiűzésekor és utána is, arról az egyik szemtanú számol be.

„Én meg ott dolgoztam (Csehországban – A. B.), egy papírgyárba szereltünk, villanygenerátorokat raktunk be... De voltunk ott harmincan gútaiak, akik dolgoztunk a papírgyári építkezésen... Az oroszok minden szerszámot elvittek, a németek minden szerszámot elvittek a papának, ami volt. Semmi nem volt. Család, meg hát, élni köllött. El köllött menni Csehországba dolgozni. Itt munka nem vót. Nos jó helyünk volt. Jól is kerestünk. Egy brünni cég volt...

Az volt borzasztó, hogy ezek a szudétanémetek hazajártak éjjelente... Azt modja egyik gyerek, gútai, harmincan dolgoztunk gútaiak, menjünk be, bál lesz Vsetatyban! Menjünk. Nos itt ösvényen kellett átmenni, hegyi ösvényen átmentünk a hegyen, lementünk, ott volt Vsetaty. Öt kilométer. Éjjél volt, ittunk egy kicsit, gyerünk haza! Énekeltünk, az erdő hangzott, hegyen... azt a hétszázát... »Horthy Miklós katonája vagyok« Szinte hangzott. Egyszer csak kiugrott. Halt! Ránk ordít... azt a hét... Kettő kiugrott géppisztollyal. Wohin? Hova megyünk? Mondom neki, ide a fabrikába. Kik vagytok? Mondom neki, magyarok vagyunk.

Magyarok? Azok. Odajött hozzám, levette a géppisztolyt, odajött hozzám, cigarettázott. De körbe voltunk véve, akkor már előjött a többi is. Mit csinálunk? Csak... napszamosok. Hazudtunk. Igen? Igen. Hányan vagyunk? Hány ember dolgozik? Azt mi nem tudjuk, pontosan nem tudjuk. Azért vigyáztunk, nehogy a vaddisznó odalűjön. Aztán beszélgettünk velük jó fél órát, elköszöntek, cigarettával megkínáltak, minden. Mink nem kérdeztük, hogy kik, de azt tudtuk úgy is, hogy ezek németek, mert hallottuk, hogy ezek kiírtottak családokat. Ilyen szprávcákat, egész családokat kiírtottak.

Reggel kelünk föl, ott vannak a csendőrök a barakban. A csendőrparancsnok az meg Gútán volt csendőrparancsnok, annak idein (az első Csehszlovák Köztársaság idejében – A. B.). Perfekt beszélt magyarul. Na mi van, gútaiak?! Maga tud magyarul? Hát Gútán voltam csendőrparancsnok... És mi újság? Kikkel találkoztatok éjjel? Mink senkivel a világon. Senkivel. Tagadinusz. Mind tagadott. Én nem találkoztam... Nem éneküteték? De, Horthy Miklós katonája... azt énekűtük. Az volt a szerencsénk. Aztán... és mért kérdezi? Nem hivatalosan. Miért kérdezi? Hogy kiírtottak két családot. Všetatyban, két cseh családot. Apraját-nagyját...

Mi beszétünk a németekkel. Elmondták, hogy nekik hogy csinálták (a csehek – A.B.). Ahogy evett, fölkelni, supp, gyerünk! Egy kis keszkenőbe bele a kenyeret, mindent, vitték el őket. Az egyik német, hát mondtuk neki, hát hogyhogy ilyet, kiírtságok mindet, egész családokat? Tudjuk, hogy mit csináltak? Nem tudjuk. Nekem a szomszédomat, embert, feleségit, két kislánykát szederfára, húron fölakasztották. Ott lógtak a szederfán két napig.” (R. J.)

A hatóságok azonban úgy irányították a munkaerő-toborzást, hogy az a belső telepítés célját is szolgálja. Az SZTHKTH itt is jegyzékeket készített a Járási Munkavédelmi Hivatallal együtt, azokról, akiket majd Csehországba szállítanak. Az SZTHKTH júliusban a Szlovák Telepítési Hivatal vezetőjéhez, dr. Čechhez fordul a javaslattal, hogy az esztergomi érsekség gútai birtokának bérlőit minél hamarább szállítsák el Csehországba, és helyükre a felső szlovák vidékekről hozzanak munkásokat. Az esztergomi érsekségnek mintegy 3400 kat. hold szántója található itt, melyet kis parcellákra osztva, 5 holdanként, helybeli lakosok bérelnek. Ezeknek a bérlőknek 40 %-a Csehországban van munkán, és a családtagjaik művelik a bérleményeket. Čech ezután kéréssel fordul az érseki birtok kezelőjéhez, hogy a belső telepítés meggyorsítása érdekében, az 1946–47-es gazdasági évtől kezdődően a gútai birtokon csak szlovák nemzetiségű, ill. a reszlovakizáció keretében szlováknak jelentkezett személyekkel kössön bérleti szerződést. Elfogadja az SZTHKTH javaslatát a gútai bérlőknek Csehországba történő szállítására. Az SZTHKTH-nak címzett válaszában kéri, a munkavédelmi hivatallal együttműködve sorolják őket az önkéntes, ha nem megy, akkor a 88/1945 sz. elnöki dekrétum értelmében a Csehországba irányítandó mezőgazdasági munkások közé. Ez meg is történik.⁹⁷

Az SZLKP helyi csoportja is aktív a „munkaerő-toborzásban”. Magyar nemzetiségű volt tagjai közül 25-en jelentkeznek önként Csehországi áttelepülésre. Jegyzéküket elküldik az SZTHKTH-nak, kérve, gondoskodjanak a besorolásukról és megfelelő munkáról számukra Csehországban.⁹⁸

1946. május 26-án kerül sor az alkotmányozó nemzetgyűlési választásokra. A magyarok állampolgárság híján nem szavazhatnak, csak a szlovákok. Gútán mindössze 150 szavazópolgár található. A Komáromi járásban kb. 4 400 szavazatot adnak le. Első helyen a Demokrata Párt végez 2 503, a másodikon a Kommunista Párt 1 371 szavazattal. A két párt között kiéleződik a járási és a helyi közigazgatási bizottságok tisztségeinek

betöltéséért folyó harc. A Belügyi Megbízotti Hivatal válaszképpen megszünteti a JKB-t és újra komisszárt nevez ki.⁹⁹

Az állami szervek nagy erővel készülnek a lakosságcsere megkezdésére. A járási komisszár októberben „bizalmas” megjelöléssel ad ki körlevelet, melyben a hamarosan megkezdődő lakosságcsere híva föl a helyi szervek figyelmét. Figyelmeztet az akció rendkívüli jelentőségére. A komisszároktól, a helyi hivatalok vezetőitől, a biztonsági szervektől jó együttműködést vár el.¹⁰⁰ Gútán megerősítik a biztonsági intézkedéseket. Križko júniusban kelt jelentésében sürgeti a csendőrség személyzetének növelését, tekintettel a közelgő lakosságcsere és a konfiskációkra.¹⁰¹ A HKB szeptemberben elrendeli az éjjeli őrszolgálatot és a tűzoltóság felállítását a helyi szlovákokból és zsidókból. A községi csendőrparancsnok kijelenti, a helyi magyar lakosságban egyáltalán nem bízik. Felkészül a HKB a katonaság fogadására, mely a lakosságcsere biztosítására várhatóan a községbe érkezik. Jelentést hallgat meg arról is, hogy a lakosság egy része a közelgő lakosságcsere miatt nem végzi el az őszi mezőgazdasági munkákat, nem műveli földjeit.¹⁰² Az SZTHKTH késő ősszel kihelyezett részlegeket, irodákat hoz létre Gútán és Nagymegyeren, a járás két legnagyobb magyarlakta településén.

Az év végére a nemzeti gondnokok közül többen elköltöznak a községből. Ahogy jöttek, úgy el is távoztak. A távozók között volt a HKB két rendes és két póttagja. Ezzel a testület tíz tagról hatra olvadt, így szinte működésképtelenné vált.¹⁰³

December 28-án sor került az irodai munkaerő felülvizsgálatára. A községi irodai munkaerőből mindössze nyolcat igazolnak át. A többiek sorsa bizonytalanná válik, egyelőre a hivatalban maradnak, de amint lesz, aki a helyükbe lépjen, távozniuk kell.¹⁰⁴

A magyarok hangulatáról a járási hivatal vezetője így számol be július 13-án kelt jelentésében: „A magyarok teljesen elszigetelődnek a szlovákoktól, nem vesznek részt semmilyen ünnepségen, munkavégeztével otthon tartózkodnak, visszahúzódnak a magánéletbe. Összetartanak. Összetűzésekre a magyarok és a szlovákok között nem került sor. A magyarelles intézkedéseknek és előírásoknak nyugodtan alávetik magukat, és az esetleges visszaélésekkel szemben jogi úton keresnek orvoslást. A szlovákok a magyarokkal szemben udvariasan viselkednek és nem kerül sor félreértésekre. A magyarok állandó feszültségben vannak, mi lesz velük, mivel a vagyonuk elkobzás alá esik, nem javítják házaikat. Mivel a magyarok még mindig azt gondolják, hogy kisebbségi jogokat kapnak, mint az első CSSZK alatt és mivel idegen elem a szlávásban, a velük való együttélés pszichoszociológiailag (sic!) kedvezőtlenül hat az itt élő szlovákokra és ezért szükséges a minél előbbi lakosságcsere, nevezetesen, hogy a határ menti övezet tisztán szlovákok lakta legyen.”¹⁰⁵

A magyar lakosságnak szánt jövőt legpontosabban a komáromi SZTHKTH elöljárója fogalmazta meg: „A Komáromi járásnak 60 884 lakosa van. Ebből (a katonaságon kívül) 5 904 szlovák, reszlovakizált-igazolt szlovák 7 744, összesen 13 648 szlovák, vagyis a járás egész lakosságának 21 %-a. Ha kiürülnek a lakások, és az itteni hivatalnok réteg és iparosok a családjukkal ide költözhetnek, a szlovákok száma 3 000 lélekkel nő. Ha kitelepítünk a járásból csak 20 000 magyart és kapunk ide csak 15 000 honfitársunkat Magyarországról, a járásban 31 648 szlovák és 27 236 magyar lesz. Ezt a számot belső áttelepítéssel erőlködés nélkül 18 000-re csökkentjük, vagyis a magyar nemzetiség a járás lakosságának mindössze 28 %-át tenné ki, mely kisebbség a tudatos szlovák politika nyomán öt éven belül eltűnik.”¹⁰⁶

1947 – a kitelepítések

A szlovákiai magyarság számára a hontalanság éveinek legdrámaibb szakasza köszöntött be 1946 telén. Megkezdődött a toborzásnak nevezett deportálás Csehországba. A hírek erről is késve érkeztek és a gútai lakosság hitetlenkedve fogadta. Decemberben, januárban már számos környékbeli községben deportáltak. Január 4-én a szomszédos Kamocsa, január közepén, az akkor közigazgatásilag a Komáromi járáshoz tartozó Nagymegyér lakosságának egy részét szállították el. Sok csallóközi faluban már zajlott a dráma. Az eseményekre emlékező adatközlőim egy része szerint mégis váratlanul érte a községet január végén a deportálás.

A deportálások ellen felemelte szavát a Szlovákiai Magyar Antifasiszta Szövetség. A szövetség január 19-én Érsekújvárott megtartott tanácskozásán elhatározza, hogy miután a deportálások elleni tiltakozásukat a csehszlovák vezetők válasz nélkül hagyták, levelet intéznek Sztálinhoz és Titóhoz. *„A leghatározottabban elítéljük azt, hogy becsületes munkájukat végző, becsületes magyar embereket erőszakkal hurcoljanak el és fosszanak meg nehéz, (étizedes véres verejtékkel szerzett munkájuk) javaitól. Tiltakozunk az ellen, hogy elüldözzék őket évszázados otthonukból azzal a céllal, hogy soha többé vissza ne térhessenek és elveszenek a magyar nemzet számára.*

*Magyar népünkkel és nemzetünkkel szemben történelmi kötelesség hárul ránk. Nem hagyjuk – szemet hunyva – cserben népünket, melynek mi, munkások és parasztok is hűséges fiai vagyunk, és akarunk maradni. Némaságra kárhoztatásunkat nem bírjuk tovább! Szocialisták vagyunk és a népek baráti szövetségének hívei és szószólói. Mi ezt akkor is hirdettük, amikor börtön és akasztófa járt ezért.”*¹⁰⁷ A levelet tizennyolcan írták alá, köztük Máté István, a gútai kommunista pártszervezet 1946 elején leváltott elnöke. Bátor kiállításukra, megrázó soraikra semmilyen válasz nem érkezett.

Gútaról a tervek szerint 750 családot (gazdasági egységet), vagyis 3690 személyt kívántak közmunkára Csehországba szállítani. A munkára kijelöltek 550 lakóházat és 1411 kat. hold szántóföldet hagytak volna hátra.¹⁰⁸ A kijelölt családok a szegényebb réteghez tartoztak, ezt egyértelműen bizonyítják a fenti számok. Nem egészen 2 hold szántó jutott egy családra.

A lakosság elszállításának tervét az SZTHKTH dolgozta ki. A gútaiak deportálásának részleteit tartalmazó utasítást 1947. január 25-én adta ki Július Koreň, a hivatal elöljárója. Az elszállításnak január 28-a és február 1-je közt kellett megtörténni. Három transzportot akartak útnak indítani a gútai vasútállomásról. Január 30-án 152 családot, 31-én 153-at és február 1-jén 150-et. A Járási Munkavédelmi Hivatal feladata volt a végzések kiállítását az elszállítandók részére, valamint az egyes kapcsolások egyeztetése, a csehországi igénylők és a transzportok között a cseh hivatalok képviselőivel. A komáromi katonai helyőrség parancsnoksága biztosította a deportáltak elszállítását és a rakodást a *„rendkívüli, bizalmas szóbeli egyeztetés alapján”*. A csendőrség gondoskodott a biztonsági intézkedésekről, melyeket szintén bizalmasan, szóban adnak ki. Az autóközlekedési vállalat biztosít fedett teherautót az SZTHKTH emberei számára, 2 fedett teher-autót a komáromi csendőrség szállítására és 6 fedett teherautót a segédkező katonai különítmény részére, továbbá 36 teherautót a kitelepítendőknél poggyászána fuvarozására. Komáromból indulás Gútura

január 28-án reggel 6 órakor a végzések kézbesítése végett. A bizottság vezetője Jozef Baník. A végzéseket még január 28-án kézbesíteni kell.¹⁰⁹

A csendőrség és a katonaság körülvette a községet, megkezdődött a végzések kézbesítése. Az akciót késleltette a hatalmas hó és a csikorgó hideg. Adatközlőim egybehangzó elbeszélése szerint életük egyik legzordabb tele volt akkor, amikor a deportálás megkezdődött. Január 25-én a Járási Munkavédelmi Hivatal dr. Lenoráknak, a Szociális Megbízott toborzással foglalkozó meghatalmazottjának bizalmas utasítása alapján kijelöli azok körét, akik mentesülnek a toborzás, hivatalos elnevezése alapján a „P akció” alól. Ezek a következők: a reszlovakizáltak, azon személyek, akik a 33/1945 sz. elnöki dekrétum alapján várhatóan megkapják az állampolgárságot, a vegyes házasságban élők, az építőipari szakmunkások, cigányok és egyes mezőgazdasági nagyüzemek cselédei.¹¹⁰ A deportálási akciók során az együttműködés a katonaság és a telepítési hivatal között nem volt a legjobb. A katonaság panaszkodott, hogy a végzések kiállításánál a különböző közbenjárások hatására az is megtörtént, hogy az állomásról kellett családokat visszazállítani. Előfordult, hogy anyát négy gyermekével akartak elküldeni, tehát olyan családokat, melyekben munkavégzésre alkalmas személy nem volt.¹¹¹

Az akció előkészítetlenségét jelzi, hogy január 30-án, rakodás közben figyelmeztette az állomásfőnök a deportálást irányítókat, hogy a Gúta–Komárom közötti vágányok nem bírnak el nagyobb terhelést, mint 50 vagon egy szerelvényben. Ezért a rakodást leállították és így az előirányzott számú családot nem tudták egy szerelvénybe berakni. Kénytelenek voltak több transzportot indítani kevesebb családdal, de még így sem érték el az SZTHKTH által kitűzött számot.

Gútáról végül is a következő transzportokat indították útnak:¹¹²

3. táblázat Gútáról Csehországba induló transzportok 1947. január 30-a és február 3-a között

indulás	transzp. száma	fogadóállomás	családok sz.	személyek sz.	ebből gyerek
január 30.	M-0320	Mladá Boleslav	75	305	32
január 31.	8632/M-0321	Zábřeh, Šumperk	80	298	34
február 1.	8616/M-0322	Roudnice	68	274	39
február 2.	8620/M-0322	Prága-Smíchov	67	289	31
február 3.	8622/M-0324	Prága-Smíchov	75	346	47

Február 7-én a Vágon túli tanyák lakóiból összeállított transzportot indítottak el Érsekújvárból Prágába. A Vágon a szovjet csapatok által készített hídon ekkor még csak gyalog lehetett átkelni, ezért az ezen a határreszen lakó családokat az érsekújvári állomáson vagonírozták be. Február 15-én egy újabb, a nagyszigeti tanyák lakóiból összeállított, 11-0330 számú transzportot indítottak a negyedi állomásról. A fogadóállomások ekkor Jaroměř és Kostelec nad Orlicí voltak.¹¹³

Gútáról összesen 424 családot, 1 767 személyt deportáltak Csehországba. A deportáltak 283 lakóházat, 316 kat. hold szántóföldet és 11,5 kat. hold más mezőgazdasági földterületet hagytak hátra.¹¹⁴ Ezeket a számokat összevetve az eredetileg kijelöltek adataival kiderül, hogy a tervezett családok mindössze 57 %-át sikerült elszállítani. Még

szembetűnőbb az, hogy a valóságban elszállított családokra eső szántóföld átlagban mindössze 0,7 kat. hold, míg az eredetileg kijelöltek esetében ez 1,9 kat. hold volt. Úgy tűnik, a legszegényebbeket deportálták Csehországba. A tulajdonukban lévő szántóföld azonban nem fedte az általuk művelt terület nagyságát. A fentiekben már idéztem, hogy az érseki birtokot is a gútaiak bérelték, és ezeket a bérlőket egyenesen a Szlovák Telepítési Hivatal rendelte besorolásra a deportáltak közé. Valójában hatalmas mezőgazdasági földterületek maradtak műveletlenül. Adatközlőim visszaemlékezéseik során gyakran említették, hogy többen az utolsó napokban, a telepítési bizottság embereit lefizetve érték el, hogy itthon maradhattak. Ezzel magyarították, hogy a szegények – akik nem tudtak fizetni – kerültek végül a transzportokba. Van némi valóságalapja az elmondottaknak, bár nem szabad figyelmen kívül hagyni azt aényt, hogy a módosabb gazdák ekkor már a Magyarországra telepítendőek listáján szerepeltek.

Az itthon maradás második lehetőségét a reszlovakizálás jelentette. Aki a transzportok indulása előtt jelentkezett reszlovakizációra a községházán, annak nevét törölték a jegyzékből és helyette mást tettek be. „Akkor, mikor Csehországba izétek bennünköt, benne vótam én, csak akkor vót egy kis családunk. Beteges vót a legidősebb fiam, már akkor vót. Nos igen beteges vót. Hát a Lokner tanár az meg ott lakott a szomszídunkba a Molnár jegyző házába. Mindig kártyázni hit, ezt a hatvanhatosat. Snapliztunk, sokat vótam vele együtt. Azt mondta, hogy magát nem fogják evinni, nem hiszem, nem viszik el. Mer ő tanár is vót meg a pártelnök vót, kommunista pártnak az elnöke¹⁵. Hát egyszer csak megkaptam én a papírt (a deportálásról – A. B.), mondom neki, tanár úr, most már mi lesz? Hát annyit azír megtudott hamarjába csinálni, hogy a feleségem a gyereke itthon maradhat, de hát engemet, nekem meg el köll menni. Mit csinálók én ott egyedű, az se lesz, aki főzön vagy mosson rám!... Ez a Lokner tanár ezt többször megemlítette nekem... Hát hogy ha reszlovakizálnák, akkor nem kőne finem, hogy elvisznek. Hát mink ottan kártyázgatunk minden, meg pálinka is vót, iszogattunk is níha egy-egy stampedlival. Nos hát már bizony éjjél felé vót az idő, nos így beszígettünk mindenrű, de mindig így előjött, előhozta níha, hogy elvisznek, ha reszlovakizálnák, akkor nem kőne fínyi egynek se, a családnak se. Hát én így gondolkodok, gondolkodok, kártyázunk. Reszlovakizálni tanár úr? Hát hugyan tudjak én reszlovakizálni, mikor a hetvenhetedik öregapám se vót szlovák. Nem is tudnak szlovákul. Meg én se igen. Amit tudtam iskolába, már azt elfelejtettem. És így beszélgetünk, nos egyszer mondom neki, hogy hát tanár úr, ne haragudjon meg, mostan én magátul kérdék egyet: Most ha ez a törtínetesen, olyan hamarjábó, máskípp, egyet fordulna a helyzetünk, maga remagyarizálna? Hát nem! Ő nem magyar, nem magyarizálhatna, hát ő szlovák. Hát én meg magyar vagyok, mondom. Ha, mondom, csak az a bajom, hogy magyar vagyok, akkor itt veszekedjek meg, de a magyarságomat akkor se adom el! Fölállt, nos megveregette a vállomat, olyan igaz, mint hogy én itt ülök, megveregette a vállomat, aszongya: Ilyen emberek köllenínek Szlovákiának, aszongya. Aki nem köpönyegforgató. Hát mondom, én nem is fordítom meg a köpönyegemet, ha magyarkínt nem vagyok jó, dolgozni dolgozok, íppen úgy, mint akármelyik szlovák. Nem vagyok jó magyarnak, akkor lűjenek agyon, vagy vigyenek el valahova. Vigyenek, ahova akarnak. De, mondom, én a magyarságomat nem adom, azt én meg nem tagadom!...

Aztán többet erű nem is szólt egy szót se. Aztán már csak az foglalkoztatott bennünköt, mikor, hogy el köll menni Csehországba. Akkor meg azír sokat segített rajtam. Mégis nem köllött elmenni, kicsiny gyereke.” (B. F.)

A deportálások átélői ma is keserűen emlékeznek vissza annak embertelen körülményeire. Emlékeztette őket arra, ahogyan néhány évvel korábban a zsidókat elszállították. Nem kímélték sem a betegeket, sem az öregeket. „Hasonló volt, mint a zsidókkal ahogy bántak, csak az a szerencsénk, hogy nem kaptunk csillagot. Hát köllött több, mint egy héti szenvedni a vagonba? A legnagyobb télbe?” (Angyal Lászlóné)¹¹⁶

„Nem kívánom senkinek sem, még a halálos ellenségemnek sem. Akármilyen is a helyzete valakinek otthon, de azért, ha kibolygassák a helyéből, az nem mindegy.” (Szabó Józsefné)¹¹⁷

„Hát, szegény papa járkált, mert a mama, az anyám meg beteg vót. Akkor már vót neki fekélye, de még nem fakadt ki, ugyl hordta ütöt orvoshó a télen. Dunyhábo belecsavarva elvitte a bizottságra, hogy hát beteg a felesége, nem lehetne-e, hogy ne kölljön neki elmenni Csehországba. Azt mondta az a manus, szlovákok vótak, de vót ott tolmács is, azt mondta az az orvos, hogyha nyolc kilométerű be tudott gyönni... akkor Csehországba is el tud mennyi. Nos el köllött mennünk... Hát ez olyan kitelepítési bizottság vót. Mert vót más is úgy, mint a mama, hogy nem lehetne-e itthon maradni, betegség miatt. Aztán közben még ez a Hajdúcsék Ernő, az erdésznek a öccse, ez szlovák vót... Elment hozzá a papa, hogy mit szól már hozzá, azt mondta, hogy, hát Gábor bácsi, nem lehet semmit tenni... mert a helyzet most olyan, hogy itt magyar nem maradhat. Vagy magyarba, vagy Csehországba, de el köll menni, mert aztán a helyünkre jönnek a szlovákok, meg akiket áttelepítettek. Szegény papa jött haza, hát gyerekek, nem lehet semmit se tennyi, hát akkor elmegyünk, mi törtínik?” (Szabó Mihály)¹¹⁸

„Éjszaka hozták nekünk a levelet, hogy el leszünk deportálva Csehországba. Meg voltunk lepődve, édesanyám sírt, mert a sok apró gyerekkel mit csinál ilyen nagy hidegben, télen. Aki aláírta a papírt, hogy szlovák nemzetiségű, annak sikerült az itthonmaradása. Édesapám azt mondta, hogy ő nem ír alá semmit. Ha egyszer menni kell, akkor megyünk, és vigasztalta édesanyámat, hogy hát ne félj addig, míg engem látsz. Azután mivel megtudtuk, hogy Prágába megyünk, egy kicsit megvigasztalódtunk, mert ő Prágában szolgált katonaként, tudott csehül beszélni.” (Vassné Halász Mária)¹¹⁹

„...este, vagy éjjel megkaptuk ezt a levelet, ezt a deportáló levelet, akkor reggel jöttek oda, hogy könyörögtek, hogy hát csináljuk meg a reszlovakizálást..., hogy legyünk szlovákok, akkor maradhatunk itthon. Nem kell elmenni, ha szlovákoknak valljuk magunkat. Úgy mi erre azt mondtuk, nem valljuk szlováknak magunkat, mikor nem tudunk semmit szlovácul. Hogy hát akkor menni kell. No most aztán ez volt reggel, akkor déltájban odajött az édesapámnak a testvére, azt mondta: Te Gyula, azt mondja, neked nincs valami disznóféléd, amit fölládozhatnak arra, hogy ha megpróbálnánk kijárni aztot, hogy a gyerekeknek el kell is menni, a fő, a család maradhasson. Már ne mindenkinek kelljen elmenni. Azt mondta édesapám, hogy persze, hogy van, meg már nincs is mit vesztenem... No akkor aztán az az édesapámnak az édestestvére az tudta, hogy hol kell kereskedni, de megmondta, hogy az édesapámék tájára se menjenek annak a bizottságnak, vagy mit tudom én, minek, hogy hát szóval ő majd intézkedik. No akkor délután olyan 4 órától vagy 5 órától már akkorra a családokat mind bevagonozták. Akkor jött értünk az autó, hogy hát nekem meg a testvérbátyámnak kell elmenni. Az édesapámék meg az öcsém itthon maradhatnak.” (Király Józsefné)¹²⁰

„47 januárján, mégpedig 16-18 fokos hidegben, este 7 órakor jöttek értünk katonautóval. Hidegek vótak, nagy hó vót, el vótak már készítve az ágyak, mert már ugyl megvót a

papíron, hogy mikorra készülünk elő, de nem jöttek nappal értünk, mert messzi laktunk, meg nem is találtak bennünköt... Akkor már a szomszédok ott vótak, segítettek fölrakodni, aztán mikor este hét órakor a katonautó befutott – egy csendőr vót rajta meg két katona – segítségükkel fölpakolták az elkészített holminkat, mi is az autó hátuljába, ahol hely vót, egyikünk itt, a másikunk ott, az autó tetején helyezkedett el. Nígytagú családunk vót, ugyi a szülők, a húgom meg én. Úgyhogy már elmúlt nyolc óra, amikor behoztak bennünköt abba a hordja-fújja időbe a gútai állomásra. Ott odatolattak egy marhavagonba, máris ki köllött pakolni, mert már csak ránk várt a szerelvény, már csak mi hiányoztunk onnét.” (Szabó József)¹²¹

„Küldötték ki mindenkinek a papirokat, az idézést, illetve aztán odaértek a teherkocsik sorba... Amit tudott, a legfontosabb holmiját vihette magával. Itt helyben kihordták az állomásra, vagonba berakták a holmijait, de hát úgy állatot, csak malacot, ha vihetett, de mást nem, mondjuk azt is, ha sikerült neki. A legfontosabbat, meg a bútorát el tudott vinni magával, mást nem...” (Bukor Béla)¹²²

„Bepakoltunk, bedobták az utolsó darabot is, aztán már indút is a szerelvény, be Komáromba. Első az vót, hogy megcsináljuk a helyünköt, vagyis valami menedéket csináljunk magunknak. Összeraktuk a sporheltet, begyújtottunk a sporheltbe, mert másoktól is, akik akkor már ott vótak, úgy láttuk, hát mink is azt követtük. Ám ez nem vót sikeres, mert mindig be akart gyúnyi attól a huzattól, mert aminn elindút a vonat, nagy huzatja vót, és mindig be akart gyúnyi a vagonnak az oldala a csövektű, mert közel vótak a csövek. Füstűt. Ami kis meleg vót bent, ki köllött nyitnyi, elhúznnyi az ajtókot, mert füst vót bent, és ami kis meleg vót odáig, hát mind kiment, sőt még huzat, meg még hidegebb lett bent.” (Szabó József)

„Itt történt meg bizony, mikor kigyulladt a vagon és az égő vagon csak úgy robogott tovább, és nem állt meg a vonat tüzet oltani. Majd csak a legközelebbi vasútállomáson álltak meg. És úgy segítettek magukon az emberek, hogy ami a vagonban volt, mindent kihajigáltak. Mindent. Ami csak volt, bútorarab, ami már égő bútorarab volt, azt mind hajigálták ki. És bizony itt történt az is, mikor szegény én anyám a kezét odatette, hogy ne én arcomra pottyanjon a tüzes vas, hanem az ő kezére, és hát leégett neki az egész alsókarról ez az izom... kapott elsősegélynyújtást... nem lehetett... a szerelvényt tovább engedni, mert hiányzott egy magyar, az én anyám. S egy miatt álltunk ott egy egész napot.” (Halász Margit)¹²³

Sokan nem is tudták, hogy hova viszik őket. Nem hitték el, hogy Csehországba. Azt hitték, Oroszországba szállítják őket kényszermunkára.

„Az én apám bele vót betegedve, mikor megtudta, hogy el köll mennünk, mert hét évig vót orosz fogságban, az első világháborúban. Mikor minket vittek, már beültünk a vagonyba, akkor azt mondta nekünk, hogyha meglásso, hogy Újuvánál eltér a vonat velünk másfelé, nem fölfelé megy, hát kilögdös bennünköt a vagonybú, hogy ne vigyenek bennünköt Oroszországba, mert ő ott mennyit szenvedett.” (Szabó Józsefné)

„Hát aztán tudtuk, hogy valahova majd Csehországba megyünk, de hogy konkrétan hova, azt nem... Aztán amikor elindultunk, hát egész éjjel ment velünk a vonat. Reggelre felé valamikor elérkeztünk, én nem tudom, Malacky, vagy nem tudom én, hová, ott még magyar népség volt. Szaladtak ki elénk, megálltunk a vonattal, hogy hát hozták volna a meleg kávét, ezt-azt, kenyeret, mindent, nem tudom én, mindent. Szinte sírtak, hogy hát már hányadik szerelvény megy arra. Mert mind arra ment, mind arra mentek... Hogy hát

már hányadik ment, mindenkit olyan-olyan, én legalább, amivel mink mentünk, olyan szeretettel fogadtak bennünket, enni kínáltak minket... Aztán mikor már onnan elindult három napig, vagy nem tudom, meddig ment a szerelvény.” (Király Józsefné)

„Voltak ilyen személykocsik is a gyerekek és az anyák részére. Az anyyira tömve volt, hogy nem lehetett leülni. És négy-öt napot állni gyerekek, vagy gyerekekkel, vagy akárhogy, szóval elképzelhetetlen. Inkább választottuk együtt és azt se tudtuk, féltünk, most külön menjen a gyerek, külön az anya? Vagy hát hogyan hát? Aki csak tehet, hát valóban inkább egy csomóba.” (Halász Margit)

„Engemet, meg a Rózsit elvittek a gyerekkocsiba, mert a Rózsi akkor vót éppen egyéves. Még emlékszek rá, hogy jött a nagyapa át hozzánk vagonyról vagonyra, megnézni bennünket, hogy mink ott milyen körülmények között vagyunk... Hát, rívás vót.” (Szabó Mihályné)¹²⁴

A célállomásokra befutó transzportokat már várták a cseh gazdák, akikhez a munkavédelmi hivatalok beosztották a magyar családokat.

„Roudnicére vittek bennünket, ott aztán reggel kilenc óra tájban elkezdtek jönni a gazdák, mert azt hiszem, hogy úgy vót, hogy minden gazda már akkor tudta névrű, hogy kit, milyen családot kő keresnyi, fő vót náluk írva, vagy ha esetleg változtatni akart, mert nem tetszett neki a család, akkor változtatott. Őlíg az hozzá, hogy megjött a mi gazdánk is kocsis lovasfogattal, méghozzá Roudnice mellé, Valin faluba vittek el bennünket, de akkor is förtelmes hideg, rossz idő, tél vót... Oda is főpakoltunk, de arra az egy fogatra főfért minden, mert nagy lecskás, akkor ott már léteztek ezek a lecskás fogatok, de lovakkal vót. Akkor már ottan ki vót ürítve egy szoba, mink vótunk csak abba a faluba magunk magyarok, más nem is vót senki. Ki vót ürítve egy szoba, konyha, hát abba a szoba, konyhába szállásútak el bennünket, hát ott vótunk. Egy kis gabonafélit vittünk, a disznót levágtuk, ami vót itthon hizlalva, aztot vittük magunkkal, meg hát parasztembernek vót egy kis lisztartalékja, azért ilyesmi vótak nekünk. Egyik szobába raktuk be ezt a gabonafélit meg aztán a hálóneműt, az vót a hálószoba is, meg a raktár is. Aztán vót egy kis konyha, hát oda jött a sporhelt, meg a konyhához ami tartozíkok vótak.” (Szabó József)

„...félrelökték a szerelvényt, akkorra már kezdtek jönni a felvásárlók, akik az emberekre tartottak igényt. Szabályosan, én azt mondom, már mindegy, kimondom, ez egy embervásár volt. Mint amikor olvastuk valamikor a könyvben, vagy a rabszolgákat hogy fogdosták, kinek milyen az izma, ereje... szabályszerűen így csinálták... Nos, mink aztán egykettőre elkeltünk, hát azt tudom mondani, mert hát voltak, akik még kettő napig is, meg három napig is, meg volt olyan is, akik nem keltek el, és visszahozták a vagonba, mert hogy nem tudtak velük mit csinálni. Volt egy négy-öt gyermekes anyja, meg nem tudom én, picikák, ahol csak a munkaerő, az ember volt, más nem.” (Király Józsefné)

„... ott azok a csehek már papírral jöttek és a nevünk, minden föl volt írva. Mintha el lettünk volna adva, vagy én nem tudom, mi. De jött a cseh és például kérdezte: Ki van ebbe a vagonba? Halászek? Hányan vannak? Akkor fölolvasta: László, István, Teréz, Kálmán, Margit, ugye és akkor itt van mind. Itt. Akkor viszi... Ami a mi családunkat illeti, minket mikor elvitt ez a gazda, akit szolgáltunk, én csak jót tudok rá mondani... Hogy nagyon előttem van, talán még ma is érzem azt a kellemes forraltjejjelátot, amivel fogadtak bennünket. Önáluk disznóvágás lehetett, mert az asztalon egy nagy halom hurka volt, mikor hazavittek bennünket kocsin, ilyen lovas kocsin vittek minket a prágai állomásra oda, ahová hát fogunk lakni. És egy nagyon szépen kitakarított, melegre befűtött lakásba vittek bennünket.

S azt nem felejttem el, azt a gőzölgő forraltejjillatot, azt nem lehet elfelejteni. Három barna kenyér. Életemben akkor ettem talán először barna kenyeret. De az annyira finom volt, és az az egész tál hurka. Olyan terített asztallal vártak bennünket, és én csak jót tudok rájuk mondani.” (Halász Margit)

Mezőgazdasági cselédmunkára osztották be őket. A legtöbben nagygazdáknál és állami gazdaságokban nyertek elhelyezést. Az egyes családok munka- és életkörülményei nagyban különböztek. Ez elsősorban attól függött, milyen gazdához kerültek. Az 1946–1947 telén közmunkára vitt családok – ellentétben az 1945 őszén elszállított férfiakkal – munkájukért, mint a kommenciós cselédek, bért és természetbeni juttatást kaptak. Ennek nagysága azonban függött a gazdától is, akinél kényszerszerződéssel foglalkoztatták őket.

„Hát az apámat másik nap már hívatta a gazda, megkapta a parancsot, hogy mi lesz a foglalkozása nekije, kapott egy pár lovat, meg aztán vót nekije egypár szarvasmarhája, azt is etetnie köllött. Persze nem tetszett ez az én apámnak, mert magángazda vót. Igaz, nem sok holmink vót, de azért nem köllött másnak a parancsát teljesíteni. Itt meg megvót, hogy hány óraker kő odamennyi.

Én meg, mivelhogy nem vót olyan munkaszezon, hát nem állított engem munkába, csellengtem, jártam a Csehországba azokba a hideg hajnalokba. Elmentem magyarokat keresni a falukba, hogy hun találok magyarokat, de ahol észre lehetett venni, ahol olyan nagyobb gazdaságokat láttam, olyan majorféliket, hát inkább olyan helyekre mentem. Beszélni nem tudtam semmit, csak annyit tudtam, hogy dobrý deň (jó napot – A. B.)” (Szabó József)

„Hát ott munka volt, mindegyikünknek volt beosztása. Szüleimnek, teheneket bíztak rájuk, teheneket etettek. Bátyám is teheneknél volt. Na édesanyám, kikötötte apám, hogy nem fog menni dolgozni, de őt nem is kényszerítették. De viszont azt megmutatták, hogy a papíron még én mint munkaerő vagyok, aki akkor voltam 10 éves, 11-ben voltam. És énnekem is volt 25 disznóm, akiket kellett etetni. De mikor meglátta a, nagyságos asszonynak hívtuk, hiszen ő valóban nagyságos asszony volt, mert ő a földesúrnak a felesége volt, meglátta, hogy vittem a kanna moslékot az egyik ólból a másikba, kivette a kezemből és vitte. Én csak jót tudok rájuk mondani.” (Halász Margit)

„Nekünk nagyon rossz sorunk vót, olyan rossz gazdához kerültünk, aki soha nem akart nekünk fizetni. Én annyit dolgoztam, meg a húgom is, pedig még tizennyolc éves sem vótam. Huszonöt tehenet fejtem kézzel, meg is etettem, a tejet is minden reggel el köllött vinni. Amikor elvégeztünk, mennyi köllött ki a határba dolgozni, mint a többi munkásnak. Mi annyit szenvedtünk, hogy azt meg se tudom mondani, hogy mennyit.” (Szabó Józsefné)

„Tíz tehén alól trágyáztam és fejtem, pedig már terhes vótam. Az egyik tehén rúgós vót, rúgott, nos a fejő összelapút. Azt mondja a szpráuca, fizessek 75 koronát, mert nem vigyáztam. Az uram meghallotta, megkapta a nyakát. Mit mond maga? Az én feleségem terhes! És ha valami baja történt vóna? Aztán a nyakán fogva vitte, löködte végig azon a hosszú istállón... Másnap reggel megáll a házunk előtt egy nagy batár kocsi. Azt mondja a szpráuca, hogy a pán Szabót innen eltakarítsák! Aztán elvittek bennünket egy másik majorba.” (Szabó Béláné Gőgh Rozália)¹²⁵

„A fizetés az volt 680 koronától 1 200 koronáig. És az a gazdán múlt, hogy melyiket adja. Adhatta a 600 koronát is, adhatta az 1 200 koronát is. Nekünk nagyon becsületes volt, mert nekünk állítólag a legmagasabb bért adta.” (Halász Margit)

Az elszállított betegek és öregek közül többen nem bírták a megpróbáltatásokat és hamarosan meghaltak. Cseh földben nyugszanak ma is. A síremlékük azonban magyarul hirdeti, ki nyugszik alatta.

„Február végén került kórházba a mama. Egy hétig vót kórházba... Pont egy hetire meghalt. Március hetedikén vót a temetés. És aztán úgy ílt ő csak egy hétig ottan, hogy éntülem vettek hét deci vírt, avval a hét deci vírral ílt ő egy hétig... A temetésen vótak a környékbeli az összes magyarság, vótak szomszédok, csehek is, hát nem annyi, mint gondúhatod, itten, nem annyian... Ő volt az első halott Csehországba. Az első magyar. Aztán valami Balázs halt meg tavasszal, ottan, valami Balázs. Balázs Péter vagy Jancsi vagy ilyesmi... De azt már magamnak köllött elrendezni, hogy leírtam a kűfaragóknál magyarul aztot, hogy mi legyen a sírra ráírva...” (Angyal Lászlóné)

Végigtekintve a városok jegyzékén, ahová a közmunkások transzportjai irányultak, látható, hogy elsősorban a csehek lakta területekről van szó. A deportálásokkal kapcsolatban elterjedt az a hiedelem, hogy a Szudéta-vidékre irányították a közmunkásokat. A németek kitelepítése után ezeket a területeket elsősorban szegényebb cseh családok szállták meg új honfoglalókként. A belső cseh területeken a gazdáknál és a nagybirtokokon ennek következtében munkaerőhiány lépett fel. A Szudéta-vidékre telepedett cseh és morva munkaerőt kellett pótolni a magyarokkal.¹²⁶

A gútai transzportok közül egyetlen – a Zábřeh, Šumperk kirakodóállomásokra indított – érkezett olyan területre, amelyet a második világháború alatt a hitleri Németországhoz csatoltak. A két említett település azonban a cseh–német nyelvhatáron feküdt. Az 1930-as népszámlálás alapján Zábřeh és környéke a német nyelvterületbe ékelt cseh nyelvsziget volt.¹²⁷ Tehát ez sem cáfolja azt a megállapítást, miszerint a deportálás nem a németek által elhagyott vidékekre irányult, hanem a csehek lakta területekre.

A gútai kényszerközmunkások nagy mennyiségű élő és holt leltárt hagytak hátra. Többek között 260 darab szarvasmarhát, melyeket a telepítési hivatal emberei vettek leltárba, majd a Földreformbirtokok Kezelőségének ógyallai részlege vett át.¹²⁸ Azonban a leltárba- és kezelésbevétel között két-három hét is eltelt, mely idő alatt szegény állatok sokat éheztek, szenvedtek. Az utcákat ellepték a hátrahagyott kóbor kutyák, melyeknek senki nem adott enni. Sok gazdaság elhagyottá vált ezekben a napokban. Ezeket a belső kolonizáció keretében az ún. bizalmiaknak kívánták szétosztani.¹²⁹

Bizalmiaknak nevezték azokat a szlovák nemzetiségű személyeket, akik hivatalos végzés alapján üzemeltették a közmunkára irányítottak gazdaságait. A bizalmiak zöme az eredeti tervek szerint a betelepítés első szakaszában a vagyon kezelője lesz, ám a magyar deportáltak végleges csehországi letelepítése után a kezelői jog tulajdonjoggá változik. A bizalmiak kinevezéséről szóló végzést a Szociálisügyi Megbízott Hivatal adta ki.

Gútán az első ilyen végzéseket áprilisi folyamán adták ki. 1947. június végéig 21 gazdaság került belföldi bizalmi kezelése alá. Ez 21 lakóházat és 182 k. hold földet foglalt magába. További 2 gazdaságba Magyarországról áttelepült családot neveztek ki bizalminak.¹³⁰ A bizalmiak Szlovákia különböző területeiről érkeztek: Krásna Ves, Dolný Tisovnik, a Nemesócsához tartozó Okánikovo stb. Található közöttük már korábban itt lakó nemzeti gondnok, sőt helybeli reszlovakizált is.¹³¹ A bizalmiak a tehetősebb gazdaságokat kapták meg, ezt mutatja az is, hogy a 21 gazdaság a közmunkára irányítottak szántóföldterületének több mint felét tudhatta magáénak.

Az első magyarországi szlovákok, akik Gútán letelepültek, Jozef Guth és Ján Borean voltak a családjukkal. 1946 októberében és novemberében települtek át Máriabesenyőről, ill. Budapestről. A feljegyzések alapján teljesen vagyontalanok voltak. Még 1947 tavaszán Ján Hrivňák megyesegyházai evangélikus lelkész letelepedési helyéül jelölte ki a községet a Szlovák Telepítési Hivatal. Ő azonban csak 1947. június 2-án érkezik meg.¹³² Júniusig, az első magyarországi transzportok megérkezéséig nem érkeztek újabb áttelepülő szlovákok. Az 1947-es év első hónapjaiban a szlovákok száma még csökkent is a községben az előző évhez viszonyítva, az első gondnokok és hivatalnokok távozása következtében. Március 15-én mindössze 111 szlovák szavazópolgárt tartottak nyilván a választók listáján.¹³³

A közmunkások elszállítása után munkaerőhiány lép fel a községben. Ez hátráltatta a tavaszi munkák elvégzését mind a magángazdaságokban, mind az állami birtokokon. A komáromi JMH vezetője márciusban kelt szigorúan bizalmas megjelöléssel ellátott levelében arra szólítja fel az SZTHKTH vezetőit, hogy küldjék el azon reszlovakizáltak névjegyzékét, akik már megkapták az erről szóló igazolást. Az állami birtokokra kívánták őket beosztani közmunkára.¹³⁴

A magyar kérdés végleges és legjobb megoldásának a lakosságcsereát tekintették a csehszlovák hatóságok. A reszlovakizációt csupán kiegészítésnek szánták a Csehszlovákiában maradó magyarok számának további csökkentésére. A csehországi deportálás pedig részben a lakosságcsere megkezdésének kikényszerítését szolgálta. A lakosságcsere megvalósítása 1947 tavaszán kezdődött meg. Gútán a családoknak május 10-én kezdték el kézbesíteni az SZTHKTH értesítéseit arról, hogy Magyarországra telepítik őket. Voltak, akik az értesítés átvételét megtagadták. Ilyenkor a kézbesítő otthagya az értesítést. A legtöbben azonban beletörődéssel vették tudomásul az áttelepítés tényét. Elkezdődött a csomagolás, készülődés a nagy útra. Az értesítésben a transzportjuk indulásának valószínű időpontját is közölték.

A telepítési hivatal által kiadott körlevél értelmében minden ingó vagyonukkal szabadon rendelkezettek, elvihették, eladhatták, elajándékozhatták. Az ingatlan vagyonuk azonban a csehszlovák államra szállt át. Az áttelepítésről szóló értesítés három példányban készült el. Egyet a járási bíróság kapott meg, amely az áttelepülésre kijelölt személy ingatlan vagyonára a telekkönyvben bejegyezte a csehszlovák államot mint az új tulajdonost.

A kitelepítésre kijelöltek jegyzékében, a transzportok összeállításában még az indulás előtti utolsó napokban is történtek változások. A reszlovakizáltak a Szlovák Telepítési Hivataltól (SZTH) kérvényezhették a nevük törlését az áttelepítendőkhöz jegyzékéből. Az SZTH végzést adott ki, mely alapján kihúzták a jegyzékből a reszlovakizáltakat. Erről hivatalos értesítést kaptak az érintettek. A másolatát elküldték az SZTHKTH-nak, amely ennek alapján végrehajtotta a megfelelő változtatásokat a jegyzékekben. Többen azért kerültek ki a névsorokból, mert közben már Magyarországra távoztak, néhányan a kijelöltek közül Csehországba kerültek közmunkára, és végül volt, aki közben már meghalt. Május 31-én Komáromban a magyar és a csehszlovák szakemberek részvételével tartott ülésen 57 személyt töröltek a jegyzékből és helyükre újabb családokat jelöltek ki. Közvetlen a vonatok indulása előtt is néhány személyt betegség miatt kivettek a transzportokból.¹³⁵

Május 28-án kezdődik meg az áttelepülők vagyonának összeírása. Végrehajtására az SZTHKTH bizottságot küld ki. Csendőrkülönítmény és egy század katonaság is érkezik a lakosságcsere biztosítására. Ezért nagyobb mennyiségű élelmiszer, hús és sör szállítást kéri a telepítési hivatal a kijelölt mészárszékbe és vendéglőbe az ellátásuk biztosítására.¹³⁶

Az értesítések kézbesítésétől számítva két-három hét állt az áttelepülők rendelkezésére az indulásig. Vajon elég-e néhány hét egy addigi élet felszámolására, az erőgyűjtésre az induláshoz az ismeretlen felé?! Elszakadni a szülőföldtől, ahol őseik évszázadokon keresztül éltek. Itthagyni a házat, a gazdaságot. A rokonok és ismerősök segítségével. Éjjeleken át folyt a ládák szegelése, a csomagolás.

„No az én apám az szegíny soha nem járt kocsmába, nem is ivott. De mikor tudták, hogy őnekik menni köll, ott az utcábú több ilyen idős családokot vittek el, mert azoknak volt már vagyonuk. Hát azt hiszem, húsvét lehetett, mikor összekapaszkodott az egész utca és úgy dalútak így végig az egész úttestén át. Az volt olyan búcsúzás talán az utcától. Soha nem volt ilyen köztük, de akkor már annyira tudták, hogy őnekik mindannyiuknak menni köll. És akkor tényleg énekeltek szegények, meg ittak is kínukban, mert már lehet, hogy soha többet nem találkoznak. Erre visszaemlékszem pontosan.” (R. G.)¹³⁷

A háztól a berakóállomásokra a magyar állam által bérelt teherautók szállították a családok ingóságait. A legtöbb szerelvény az érsekújvári vasútállomásról indult.

„Hát ami ingóság vót, azt vihettük magunkkal mindet, mert mink ípíteni akartunk, vót sok cserép is meg minden, azt a faanyagot eladtuk, itthon tűzifa gyanánt vették meg az épületfát. Mert hogy ugvi azt nem akartuk vinni. Aztán a cserepet nem tudtuk eladni, hát elvittük. De jó is vót, mert ottan (Kondoroson, ahova telepítették őket – A. B.) köllött nekünk ípíteni, mert olyan rozoga valamit kaptunk, hogy csak a falak, azok jók vótak... Igen, Újuárbo (rakodtak – A. B.) és Újuárnál este tettünk... Az édesapám elment a disznókhoz, azokat etette, anyám az elment a teheneket fejte, férjem az meg a lovakhó, mert vót két ló meg egy nagyobb csikó, hát azokat etették... (Hét vagon taktak meg – A. B.), mert mondom, vót cserép is meg ugvi fát, ezt-azt, gazdasági fölszerellís, minden ugvi, vetőgép, koci, fogas stb. Ilyeneket mindent elvihettünk. Azt nem mondhatom, hogy nem vihettünk, mert ami megmozgatható vót, azt el lehetett vinni.” (B. I.)¹³⁸

„...akkor, mikor már mindenkit kivittek, akkor ott voltam a háznál. Hidegoldalon laktunk. És akkor mondta az édesapám, hogy engem ne vigyenek el. Vigyenek minden holmimot, csak engem hagyjanak a családdal itthon. Mert különben minden család itt maradt... Úgy, hogy az a Borka Mihály sógorom, az csak azír ment el velük, nekik nem köllött volna elmenni, hogy a két öreg ne menjen egyedül. És akkor sírt szegíny apám, megfogta így a folyosójátót. Vigyenek mindenemet, csak engem hagyjanak a gyerekeimmel. És azt mondták a katonák: Semmi Horváth bácsi! Megyünk! Megfogta sírva azt a hatvanéves öregembert, föltették az autóra és elvitték.” (R. G.)

„El voltunk deportálva Csehországba, az apámékat meg a nyáron vitték Magyarországra. Hazajöttem egyedül azon a hosszú úton, pedig már jó terhes voltam. És hogyan fitem én azon a hosszú úton... Nagy teherautókkal hordták ki édesapámékat az újvári állomásra, ott rakodtak vagonokba... Az állatokat vitték ki utoljára. Az ökröket fölhajtották a nagy trágyadombra onnan hajtották föl az autókra. Az egyik ökr rosszul lípelt és eltörött a lába. Azt is olcsó pízir köllött elkótyavetyélni... Kint voltunk a nővéremmel az újvári állomáson, mikor indult a vonat. Édesapám kiadott egy küsszéket, még a mellínyit is rátette. Úlj

le, lányom! Már jó terhes voltam akkor. Űtem a széken és a vonat egyszer csak elindút, a kisszék meg otmaradt. Ezzel a kisszékkel meg mi legyen? Azt mondja a nővérem, nem hagyjuk itt, vigyük haza. A telepítő autókkal jöttünk vissza az állomásraól... A nővérem akkor már férjnél volt, nem messze lakott a mi házunktól. Mentünk arra, de két katona akkor már ott volt. Bementünk az üres udvarra, letettem a kisszékét és akkor ott jól kizokogtuk magunkot a nővéremmel. A két katona vigasztalt, hogy ne sírjunk.” (Szabó Béláné Gógh Rozália)

Az első 14 áttelepülő családdal az Ma 81/I számú transzport 1947. június 3-án gördült ki a gútai vasútállomásraól, és még aznap Párkánynál elhagyta az ország területét. Magyarországi kirakodóállomása Pítvaros volt. Ez volt az egyetlen gútai áttelepülőket szállító szerelvény, amelyet Gútan raktak be. Az áttelepítési bizottság jobbnak látta a továbbiakban autókkal beszállítani az ingóságokat és az állatokat Érsekújvárba és az ottani vasútállomáson bevagonírozni az áttelepülőket. Ugyanezen a napon érkezett meg a gútai vasútállomásra az első, mezőberényi áttelepülő szlovákokat szállító SI 81 számú szerelvény. Ezután naponta indultak a szerelvények. Az ikresített névjegyzékekről, amelyek alapján a csehszlovák hatóságok készítették elő az áttelepítést, már esett szó. A transzportokat is ikresíteni próbálták, azonos számmal látták el az indulókat és érkezőket. 1947 nyarára azonban Magyarországon az ikresített névjegyzékeket nem tudták tartani. Ennek oka elsősorban az érkező és induló családok vagyona közti különbség volt. A magyarországi kitelepülő szlovákok olyan kevés ingatlant hagytak hátra, hogy gyakran 3-4 kitelepülő szlovák szerelvény után tudtak egy betelepülőt fogadni. A kitelepített németek ingatlan vagyonát is gyakran igénybe kellett venni a magyar hatóságoknak.¹³⁹ Az ikresített jegyzékek felborulása miatt történt meg az, hogy a gútaiak többségét nem Mezőberénybe és Medgyesegyházára „ikerpárjaik” ingatlanjaiba telepítették.

Az út két-három napig tartott és a szlovákiai szerelvények utasai gyakran csak Szobnál vagy Pesten tudták meg, hova irányítják őket.

„...mikor megérkeztünk Kondorosra, akkor ott is vártak bennünköt, nem mondhatom, mert ilyen üdítőve, evvel, avval, ilyesmivel, nyár vót, hát vártak bennünköt a magyarok, ugyi... Kondoroson fogadtak, mert mondom, hogy hoztak üdítöt teát sütemínyt, ilyesmit a hogyhijákhó ki... Aztán azt mondta egy Csókás nevű bácsi, az hentes vót. Aszonyga: Rossz lesz nektek, szegény magyarok, de nektek itt élni és halni kell. Így mondta. És akkor aztán mikor megérkeztünk, nem akartunk kipakúni, mert megmutatták, hogy hova köll menni. Nekünk is olyan rossz tanyát adtak először, hogy hát több állatunk van, hát azír adták azt, mert van ott istálló. A férjem azt mondta, nyár van, nem az állatoknak köll a hely, hanem azok meglesznek még az ég alatt is, de hogy aztán jött oda egy ember, aztán ezt a tanyát mutatta, amibe mink laktunk... Aztán, hogy azt a tanyát nem fogadta el a firjem, nem ment oda... Nem rakodtunk ki, ott vótunk a vagonban két napig.” (B. I.)

Július 4-ig összesen 28 transzport indult el Magyarországra felé. A nagyszigeti és a kishigeti tanyákon lakó családok a hozzájuk közelebb eső negyedi vasútállomáson rakodtak a vagonokba.¹⁴⁰ Az egyes transzportokkal olyanok is sokan távoztak, akik eredetileg nem szerepeltek az áttelepítésre kijelölt listáján. Elsősorban a szétszakított családok egyes tagjai nem kívántak elválni egymástól, és így gyakran az áttelepülő szülőkkel távoztak már a házas gyerekek is családosul. A kvótán fölül távozó az áttelepülő mintegy tíz százalékát tették ki.

Július 4-e után szünetelt a lakosságcsere, csupán néhány család távozott az ősz folyamán Magyarországra. A jogerős népbírószági ítélettel elmarasztalt 16 gútai, akiknek a VIII. cikkely alapján ingóságai nélkül kellett áttelepülniük, szintén elhagyták az országot. 5-en átszöttek Magyarországra, köztük N. J. polgári iskolai tanár is. 7 család az elítéltekből összeállított transzporttal távozott, 2 család a kvótába beszámított transzporttal hagyta el az országot.¹⁴¹

A távozók a szerelvényekben gazdaságuk élő és holt leltárát is magukkal vitték. A legnagyobb gútai gazdák kerültek áttelepítésre, ehhez mérten voltak találhatóak gazdasági eszközök az egyes transzportokban. Például az Ma 85/I-es transzporttal 22 gazdaság távozott 97 személlyel. Az élő és holt leltárakat a következők alkották: 11 ló, 36 szarvasmarha, 45 sertés, 300 baromfi, 15 kocsi, 13 szecs kavágó, 7 vetőgép és 20 eke.¹⁴²

A nemzeti gondnokság alá vett üzletek és műhelyek esetében, amint a tulajdonos rákerült az áttelepültek listájára, megkapta az erről szóló „*fehér papírt*”, feloldották azt. A lakosságcsere-egyezmény értelmében a Csehszlovákiából áttelepülő magyarok akkor is visszakapták ingó vagyonukat, ha azt előzőleg elkobozták, vagy más módon elvették. Ilyen esetben jár el az SZTHKTH gútai áttelepülők ügyében, mikor júniusban kéri 5 gazda élő és holt leltárának kiadását, melyet még 1945-ben elvettek és a kolonistáknak adtak.¹⁴³ Az ilyen esetek azt bizonyították, hogy az áttelepülők bizonyos védelem alatt állnak, s ez további családokat is az áttelepülésre ösztönzött. Július 31-én a Járási Közigazgatási Hivatal által kiadott jegyzékben 13 gútai család kéri önkéntes áttelepülését Magyarországra.¹⁴⁴

A nyár eleji transzportokkal összesen 451 gazdasági egység, vagyis 1 920 személy távozott. A helyükre 15 transzporttal ugyancsak 451 szlovák család érkezett, összlétszámuk 1 836 fő. Ehhez még néhány család a transzportokon kívül is érkezett, a számuk így 1 900-ra becsülhető. Az áttelepülő szlovák családok elsősorban Mezőberényből és Medgyesegyházáról érkeztek.¹⁴⁵ A távozók és az érkezők közötti vagyoni különbséget érzékelteti az induló és érkező transzportok száma, mely jelzi a magukkal hozott élő és holt leltár mennyiségét.

Gútáról az év végéig 458 család települt át 2 005 taggal.¹⁴⁶ Az áttelepülő gútai családok túlnyomó többségét Békés és Csanád megyébe telepítették. Három településre kerültek a legtöbben: Pitvarosra, Mezőberénybe és Medgyesegyházára.

Az egyes forrásokban előforduló számok között némi eltérés mutatkozik. Ennek részben az az oka, hogy többen illegálisan távoztak a szerelvényekkel, olyanok, akik nem szerepeltek a transzportok jegyzékében. A vagonokban elbújtak és csak a magyar hatóságoknál jelentkeztek. Olyanról is tudomásom van, hogy a már áttelepített család után szökött egy családtag a következő távozó transzporttal. Majd néhány nap múlva az érkező szlovák szerelvényvel lépte át ismét illegálisan a határt.

„Mentek a transzportok, népcserék. Aztán az egyik vagonba meg volt beszélve, bebújtam a szalma közé. Kondoroson kiszálltam... Ott kiszálltam, aztán megnéztem, hogy hova vitték (az apósáékat – A. B.)... Megérkeztünk, aztán én nemigen ugrálhattam, mert én feketén mentem... És aztán érdeklődtem, kimentem a tanyára, ahova vitték. Hát az borzasztó volt. Szanaszét az udvaron voltak akkor még. Aztán ilyen ágybetétet letettünk... Ott aludtak a földön, mert padló nem volt... Hát én nem voltam csak három napig. Nem mertem ott maradni, aztán vissza szintén transzporttal jöttem... Avval jöttem vissza egészen Szobig. Na most Szobnál aztán őket ellenőrizte a hatóság, én kiléptem a szlovák transzportból. Le-

léptem a vonatról, aztán amit cserélt mozdonyt, gyorsnak a mozdonnyát, annak az ütközőjére felültem, úgy hogy nem látta senki. Párkányba meg leszálltam. A mozdonyvezető meg észrevett. Aztán futás.” (R. J.)

Az áttelepítettek pontos számának megállapítását az is nehezíti, hogy több olyan gútai fiatalember is volt, aki elment a háborúba 1941-1944 között és hosszú évekig tartó hadifogság után látta viszont a családját, akiket közben Magyarországra telepítettek. Ők természetesen nem a kitelepülő transzportokkal mentek és nem is szerepeltek a jegyzékben. Őket a hadifogolytáborokból már új otthonukba irányították. Előfordult, hogy egy családból többen hadifogságban voltak, mint az alábbi visszaemlékezésből is kitűnik.

„1944. március ötödikén bevonultam... Esztergomba vonultam be az első páncélos hadosztályhoz. Volt jogosítványom. Tehát én bevonultam ekkor Esztergomba. Én már három hét múlva a debreceni harcoknál részt vettem.” (Nagy György) Hősünk 1945 májusában már az általános kapituláció után esik orosz hadifogságba a csehszlovák osztrák határon. Szibériába, majd a donyecki bányákba kerül. „Én onnan leveleket írtam a régi gútai címekre. Ez a szomorú ebben, hogy nem volt olyan ember, hogy aki a leveleket továbbította volna. Eldobta, egyenesen vagy a postán eltűntek a levelek. Nem kaptam levelet három évig hazulról semmit. Nem tudtam, hogy meghaltak a szülők, vagy élnek, vagy halnak. A háborúban mi voltunk négyen testvérek. A Laci a legidősebb, a Béla, én a Gyuri és az Anti, aki pap volt. Bekerültem Oroszországba hadifogoly kórházba. Ott kérem az orvosnő nagyon aranyos orvosnő volt. Mondja, hogy miért vagyok ilyen. Mondja pocsemu ti szmutni, (miért vagy szomorú — A. B.) hogy oroszul mondjam. Hát hogyne volnék, doktornő. Mikor a háborúnak vége és eltelt három év én írok, nem kaptam levelet. Írtam a régi címre. Erre a doktornő azt mondja nyicsevo. Majd ő mindjárt megtudja. Hozott nekem külön lapot. Mondjam neki a szülőknek adatait. Mondtam apám, anyám, hol születtek. Ő írt a budapesti kommandás oroszoknak. És kérem egy hónapon belül megteremtette a kapcsolatot. Ide Magyarországra. De közben ő akkor már mondta, hogy itt valami történt Szlovákiában a magyarsággal. Ki lettek telepítve. Fölkutatta nekem, hogy Magyarországon vannak. És utána még másfél évig rendszeresen ment ide a levelezés. Úgyhogy én aztán ide jöttem haza Medgyesegyházára. Soha nem tudtam, hogy hol van, csak mikor Máramarosszigetnek jöttem visszafelé. Debrecenben megérkezik a szerelvény, mindenkit úgy engedtek ki a vonat indulása előtt egy fél órával, nehogy berúgjon, mert kaptunk öt forint segélyt. Nehogy berúgjanak egyes emberek. Én is kiállok ott az egyik laktanya udvarára. Mondják, hogy aki Szajol felé akar utazni, az álljon oda! Odaállok. Mondja az egyik ilyen fogolytárs. Te hová mész komám? Mondom, hogy Medgyesre. Hát én is Medgyesre. Nem ösmerem, mondja. Nem is ösmerhetsz, én új lakó leszek itt. A Kupec volt, már az is elhalt azóta, az kalauzolt engem haza ide Medgyesegyházára. Ide a szüleimhez...Én jöttem haza 48. október nyolcadikán. A testvérbátyám, aki él itt a Laci bácsi, aki megjárta Don poklait, valamikor cseh katona volt Olmucban, az jött utánnam november nyolcadikán haza, egy hónapjára jöttünk. És a Béla, aki a Hradzsinban volt a Masaryknak a házi ezredében, ugye cseh katona...ő pedig december 21-én jött haza a Krym félszigetről hadifogságból. Egy évben jöttünk haza...Mind a hárman... Csak az Anti, ez, aki pap ez maradt. (A negyedik testvér Antal a háború után visszatért Csehszlovákiába híveihez és őket szolgálta haláláig. — A. B.)” (Nagy György)

4. táblázat. Gútáról Magyarországra indított áttelepülő transzportok 1947-ben¹⁴⁷

1947. június 3-a és július 4-e között

transzport sz.	határátlépés időpontja	családok sz.	személyek sz.	kirakodóállomás
Ma 81/I.	június 3.	14	60	Pitvaros
Ma 81/II.	június 4.	13	52	Pitvaros
Ma 83/I.	június 5.	20	92	Pitvaros
Ma 85/I.	június 6.	22	97	Pitvaros
Ma 87.	június 7.	21	105	Pitvaros
Ma 89/I.	június 8.	19	82	Kondoros
Ma 89/II.	június 9.	22	88	Kondoros, Békéscsaba
Ma 91/I.	június 10.	18	77	Pitvaros
Ma 91/II.	június 11.	17	64	Tótkomlós
Ma 93.	június 12.	20	81	Mezőberény
Ma 94/I.	június 13.	15	62	Mezőberény
Ma 94/II.	június 14.	18	101	Mezőberény
Ma 96/I.	június 15.	17	67	Mezőberény
Ma 96/II.	június 16.	20	82	Mezőberény
Ma 96/III.	június 16.	3	7	Mezőberény
Ma 97/I.	június 19.	15	71	Pitvaros
Ma 97/II.	június 20.	17	63	Pitvaros
Ma 99/I.	június 21.	23	97	Medgyesegyháza
Ma 101/I.	június 22.	15	57	Medgyesegyháza
Ma 103/I.	június 23.	16	68	Mezőberény
Ma 103/II.	június 25.	21	84	Mezőberény
Ma 103/III.	június 26.	3	20	Mezőberény
Ma 115/I.	június 30.	17	78	Medgyesegyháza
Ma 115/II.	július 1.	18	66	Medgyesegyháza
Ma 116/I.	július 1.	22	96	Pitvaros
Ma 116/II.	július 2.	14	52	Tótkomlós
Ma 115/III.	július 3.	3	19	Medgyesegyháza
Ma 117/I.	július 4.	8	29	Pitvaros
Összesen		451	1917	

1947 végéig

Ma 167/I.	auguszt. 27.	1	1	?
Ma 168/I.	auguszt. 28.	1	1	?
Ma 200/II.	október 18.	1	2	?
Ma 204/IV.	október 20.	1	1	?
Ma 203/III.	november 14.	1	1	?
Ma 241/II.	december 11.	2	6	?
Ma 241/IV.	december 17.	1	5	?

5. táblázat. Magyarországról Gútára indított szlovák kitelepülőket szállító szerelvények 1947. 6. 2-a és 1947. 12. 31-e között.¹⁴⁸

A határátlépés időpontja, ill. a kitelepülők lakhelye	A szerelvények sorszáma	A szerelvényeken érkező családok száma	A szerelvényeken érkező személyek száma
1947. 6. 2. – 1947. 6. 23. Mezőberény	SI 81., SI 83., SI 85., SI 87., SI 97., SI 99., SI 101., SI 103.	233	936
1947. 6. 8. – 1947. 7. 1. Medgyesegyháza	SI 89., SI 91., SI 93., SI 94., SI 96., SI 115., SI 117.	190	776
1947. 6. 2. – 1947. 12. 31. Nem Gútára irányított szerelvényeken egyéniileg érkezők			27
1947. 10. 28. Békéscsaba, ill. a környező települések	SI 209/a	33	142
Összesítés	16 transzport	456	1881

A Mezőberényből kitelepülő szlovákok mintegy 1400 kat. hold mezőgazdasági ingatlan, (döntő részben szántóföldet) hagytak vissza, amiből az 1947 júniusában a Berénybe telepített közel 140 gútai család számára próbált életlehetőséget teremteni a helyi telepítési bizottság. (ide kerül a megfelelő számú jegyzet: Kugler J.: *A második világháború utáni népességmozgások hatása Mezőberény etnikai és vallási összetételére*. In. *Kisebbségkutatás 2006/4*. Budapest, 669–694.)

A Magyar Áttelepítési Kormánybizottság (MÁK) adatai szerint Medgyesegyházáról 1946 tavaszán 1027 szlovák kérte az áttelepülést Szlovákiába, akik 1100 kat. hold mezőgazdasági ingatlanal (szántófölddel) rendelkeztek, ennek közel kétharmada (700 kat. hold) az 1945. évi magyarországi földreform során került a családok tulajdonába. A Medgyesegyházáról ténylegesen Szlovákiába távozók pontos lélekszáma nem ismert, mivel még 1948-ban is költöztek át családok, így a lakosságcsere során csehszlovák állampolgárrá váló egykori medgyesi lakosok száma mindenképpen felül múlja a 800-at. Az 1947 nyarán távozók ingatlanjaiban mintegy 80 gútai családot helyeztek el. (jegyzetbe: Kugler József: *Lakosságcsere a Délkele-Alföldön*. Budapest, 2000. 185.)

A Dél-Alföldre érkező áttelepülők általában elégedettek voltak a nekik juttatott föld minőségével. A legfőbb problémát a lakáskérdés megoldása jelentette. A korabeli magyarországi sajtó, elsősorban az áttelepülők lapja, az Új Otthon, beszámol a beilleszkedésük nehézségeiről. A Magyarországon talált lakáskörülmények, életszínvonal, a gazdálkodás fejlettsége évtizedekkel maradt el attól, amit Gútán megszoktak. A házak és is-

tállók kicsinyek voltak, a szobákban hatalmas kemence fogadta őket. Pitvaroson 1947-ben még nem volt villanyvilágítás.

Gútán az első világháború után már a szobai kemence fokozatosan kikerült az udvarra vagy a kiskonyhába. A házak építkezési anyagává egyre inkább az égetett téglá vált. 1928-tól a községbe bevezették a villanyt.

Ezeket az új lakhelyükön számukra kiutalt, a hazaiakhoz képest igen szerény házak is rossz állapotban találták. Soknak hiányzott az ablaka, padlózata. Melléképületek nem voltak, a magukkal hozott gazdasági felszerelés a szabad ég alatt rozsdásodott. A földek gazosak, elhanyagoltak voltak, az áttelepülésre jelentkező szlovákok hónapok óta nem művelték. Külön gondot jelentett az iparosok, értelmiségiek elhelyezése. Óriási erőfeszítés kellett ahhoz, hogy újrakezdzék az életet az Alföldön. Gondjaikon a MÁK igyekezett segíteni.¹⁴⁹

A Gútára érkezett repatriáltak többsége földműves volt, általában csekély gazdasági felszereléssel, pénz nélkül érkeztek. Nagyobb részük korábban saját gazdasággal nem rendelkezett, napszámos és kubikos volt.¹⁵⁰ A csehszlovák állam a megélhetéshez szükséges gazdaságot és lakóházat utalt ki a számukra. Szociális segélyezésükre és gazdasági életük megindítására jelentős segítséget kaptak az államtól. A határ átlépése után frissítőt, 300 korona zsebpénzt, élelmiszert, ruházatot kaptak; letelepedésük után bútort és más használati tárgyakat. Mivel a Magyarországra kitelepített családok magukkal vitték a tűzhelyeiket, a magyarországi szlovákok között tűzhelyeket osztottak szét. Traktorállomásokat hoztak létre, ahol a gépek üzemeltetésének költségeit az állam vállalta át, ezzel pótolták a hiányzó állatállományt. Kedvező hiteleket kaptak a gazdaságuk megalapozásához.¹⁵¹ A komáromi telepítési hivatal elöljárója 1947. augusztus elején kelt jelentésében beszámol a Gútára érkezett magyarországi szlovákok támogatásáról. „A ruhaszükséglet összeírása megtörtént, ruházatkódásra 1850 személy jelentkezett...Tűzhelyet 392 háztartásnak adtunk ki... A gabonatársaság raktárán (Gabona Szövetkezetek Szövet-sége) 300 q árpadara és korpa volt az áttelepülők részére, melyet azok rögtön elvittek és néhányan azonnal ki is fizettek. Minden áttelepülő egy sertésre 11 kg korpát kapott... A traktor szövetkezet 5 traktort és 5 cséplőgépet kapott, melyek teljes mértékben kihasználtak hordásra és cséplésre. A kétségek a hordással és csépléssel kapcsolatban már elmúltak, és mindenki nyugodtan várja, míg sorra kerül, mert biztonságban érzi magát, hogy a lakosság élrelmezése szempontjából oly fontos munkát elvégezik.”

A gazdaság és a lakóházak átvétele azonban nem ment zökkenőmentesen. „A határ rettenetesen felaprózott. Egy gazdasági egységnek általában 65 parcellája van. A nagy távolságok és a kiutalt földterületek kis mérete miatt az áttelepültek kérik a minél előbbi tagosítást. A kiutalt földterületek megkeresése a magyar lakosság szabotálása miatt nagy nehézségekbe ütközött. A magyarok nem akarták megmutatni, vagy nem az igazi parcellákat mutatták meg az új tulajdonosoknak, most másfél hónapi munka után már elmondható, hogy minden áttelepült ismeri a saját parcelláit, kivéve a jelentéktelen legelő- és erdőparcellákat, melyekből pillanatnyilag úgy sincs haszon... a kitelepített magyarok és az áttelepült szlovákok összeírásai segítségével a külön lakásbizottság, mely 5 berényiből és 5 medgyesiből áll, elvégzi az új összekapcsolásokat (a kitelepített és az érkezett gazdasági egységeknek – A. B.) és ha nem jön közbe valami nagyobb akadály, kb. augusztus 20-ig minden áttelepültnek a kezében lesz a föld és a ház kiutalásáról a végzés. A kitelepített magyarok után 444 lakásegység maradt Gútán, 74 még hiányzik. Ezt a 74 családot a Csehországba elszál-

lított magyarok házaiban kívánjuk elhelyezni... Az áttelepültek vonakodnak azoknak a magyaroknak a házaiba menni, akiket Csehországba szállítottak, mivel történtek esetek, hogy a magyar hazatért és a szlovákot ki kellett költöztetni és máshová elhelyezni a magyar agresszív viselkedése miatt.”¹⁵²

Az ígéret a gyors földkiutalásokra csak óhaj maradt. A végzéseket, a földek szétदारaboltsága miatt, a repatriánsok még ősszel sem kapták meg. Ennek hiányában a kedvezményes hitelekért nem folyamodhattak. Problémák merültek fel az őszi vetéseknél, a vetőmag és a gépi munkák biztosításánál. Az SZTHKTH a Földművelésügyi és Földreformi Megbízotti Hivatallal együtt igyekezett áthidalni a nehézségeket.¹⁵³

1947 nyarán Gútán alig akadt magyar család, amelyből ne lett volna valaki Csehországban munkán, vagy amelyből valakit ne telepítettek volna át Magyarországra. A házak egy része üres volt. Várták az új tulajdonosok megérkezését. A magyarországi szlovákok megérkezése után bizalmatlanul méregették egymást az itt maradottak és az új jövevények.

„Mert azt lehet mondani, hogy az egész utca kiürült. Mind-mind, alig maradt kettő-három család az utcában... Nos aztán, mikor így elkezdtük a cserét, hozták ide az onnan való jövevényeket, hát tudtak azok magyarul, jobban, mint mi, de ottan olyan kihalt volt az utca, meg minden. Mink is olyan félve nézegettük őket. Azok is féltek mitőlünk. Olyan semmilyen élet volt. Semmilyen. Ez eltartott kb. két hónapig. Akkor kezdtünk egymással beszélgetni, megismerkedni, meg hát mégis azt ígértük, azok is emberek, nem esznek bennünket, azok se esznek meg minket, hát valahogyan szomszédok lettünk. Sőt volt olyan család, hogy egyik szobából valókat kitelepítették Magyarországra, a másik szobából meg ottrahadt az illető... Hát mostan akkor belevitték a szlovákot, mert arra kiment Magyarországra. Emebbe meg bennmaradt a régi lakó, hát most ilyen állapotok között éltek, megállt mindenkinek szeme-szája, mi lesz mostan? No de aztán ilyen lassan kezdtünk egymással beszélgetni, meg ismerkedni, meg szóval elkezdtük az életet. Hát mit mondjak, ez így történt. Ők, mikor idejöttek, kaptak mindent az államtól, kocsit, lovat, még biciklit is kaptak. Meg ruházattal, mindennel ellátták őket. Mert hát nincstelenség jöttek ide.” (Király Józsefné)

Az év eleji deportálások, a legnagyobb dologidőben lebonyolított lakosságcsere, valamint a nagy aszály következtében a mezőgazdasági termés nagyon rossz volt az 1947-es évben. Nagy munkaerőhiány lépett fel. A kapásokat sok helyütt ellepte a gaz. Az érkező repatriánsok még sem megfelelő felszereléssel, sem szaktudással nem rendelkeztek.

A magyarországi szlovákok nemzeti öntudatának növeléséről, kulturális felemeléséről is gondoskodni kívánt az állam. Az áttelepültekről Križko a következőképpen ír 1947. július 1-jén. „Az érkezett áttelepülők öntudatos szlovákok és elég jól beszélnek szlovákul, azonban némely magyar szavakat kevernek a beszédükbe, melyeket attól a lakoságtól vettek át kikkel eddig együtt éltek. Öröndetes tény, hogy a fiatalok – annak ellenére, hogy 1918-tól a magyarországi szlovákoknak nem volt semmilyen szlovák iskolájuk, még népiskola sem – elég jól beszél szlovákul.”¹⁵⁴ A telepítési hivatal jelentése is foglalkozik a népművelés kérdésével. „Gúta községben széles tere maradt még a népművelési tevékenység számára. Elsősorban nyelv- és honismereti tanfolyamokról van szó a téli hónapokban. Jelenleg szükséges lenne tanfolyamot rendezni az ifjúság számára, mely közép- és polgári iskolába megy.”¹⁵⁵ A repatriánsok szlovák nyelvtudása a megvalósult nyelvtanfolyamok ellenére még évekig hagyott maga után kívánnivalót. Másfél évvel később,

1949 elején a JKB „nagyon sürgős, bizalmas” jelzéssel ellátott körlevelet küldött az özszes csendőrsnek, melyben beszámol arról, hogy több áttelepült szlovák kereskedőt és iparost helyszíni pénzbírsággal büntettek, mivel hibás szlováksággal elkészített cégtábláik voltak. Arra utasítja a csendőrségeket, előbb oktassák ki az áttelepülőket és csupán a kijavításra megadott idő letelte után büntessék őket.¹⁵⁶

A magyarországi szlovákok az év végén rizstermelő szövetkezetet alapítottak. A rizstermelés céljára a Földművelésügyi Megbízotti Hivatal 12 hektár területet adott a gútai legelőtársaság elkobzott vagyonából a falutól délre, a kanális mellett.¹⁵⁷ A termelés a következő évben elkezdődött, azonban kevés sikerrel folyt, így hamarosan felhagytak vele.

Az 1947-es év folyamán a gútai HKB működésképtelenné vált. Tagjainak már a fele elköltözött a községből. A még meglévő tagjai között megromlott a viszony, elsősorban a különböző nemzeti gondnokságok odaítélése kapcsán. Rossz volt a viszony az egyes politikai pártok és az egyes ellenálló szervezetek között. Viszály volt a községi hivatal és az egyes szervek között is. Több feljelentés érkezett Hopko elnökre, felróva korrupcióját és autoritatív vezetési stílusát. A feljelentéseket a helyi csendőrség is kivizsgálta, melynek vezetője több visszaélést igazolt és sommásan javasolta: „A gútai HKB-n végre kell hajtani egy alapos vizsgálatot a község gazdálkodásával kapcsolatban és a JKB-nak annyi bizonyítéka lesz az elnök ellen, hogy lehetséges, azonnal le is lehet tartóztatni.”¹⁵⁸

A legsúlyosabb vád azonban az, hogy Hopko Mezőlaborcon a háború alatt az ukrán mozgalom lelkes híve és a németek besúgója volt. A Szlovák Állam alatt ukrán fegyveres milíciát szervezett. A vádakat igazolja a Szlovákia Kommunista Pártja mezőlaborci járási titkársága és a mezőlaborci partizánszövetség is. A HKB többi tagját is felülvizsgálják. Kiderül, az egyikük az előző lakhelyén a háború alatt kapcsolatban volt a német katonai vezetéssel és valószínűleg a feleségével együtt beszervezték. A harmadik tagról kiderült, hogy előző lakhelyén illegális fegyverviselés, súlyos testi sértés és hazárdjáték szervezése miatt folyt ellene eljárás. A komáromi járási ellenőrző bizottság novemberben javasolja az első kettő visszahívását a beosztásából, a harmadik esetben további kivizsgálást javasolt.¹⁵⁹

A Belügyi Megbízotti Hivatal ellenőrző szervei is vizsgálják Hopko ügyét, és elrendelik az addig felvett elnöki illetmény visszafizetését. Hopko az év végén elköltözik Pozsonyba. December másodika után már nem mutatkozott a községhez. Az elnök elköltözése után a többiek azonban továbbra is a HKB tagjai maradnak, egészen a következő év tavaszáig, mintha mi sem történt volna. Az elmondottakhoz azt hiszem nem kell kommentár, csak az kíván némi felvilágosítást, hogyan lettek a fenti urak a kommunista párt és a partizánszövetség tagjai. Valószínűleg múltjuk elől jó menekülés volt a déli határövezetbe történő település. Itt nemzeti gondnokokként a nacionalizmus és a berendezkedő kommunista hatalom kiszolgálói lettek. Természetesen elsősorban saját gazdagodásukkal törődtek.

A Gútára érkezett közel kétezer magyarországi repatriáns is helyet követelt a község vezetésében. Mint levelükben írják, a mostani HKB-tagok többnyire nem is állandó lakói a településnek. Ők viszont földművesek, akik végleg itt akarnak letelepedni és gazdálkodni. Összeállítják a bizottság összetételére vonatkozó javaslatukat, még az elnököt is kijelölik.¹⁶⁰ Az áttelepültek „pártsemleges” javaslata még nem talál meghallgatásra, mivel az országban éleződő politikai harc miatt elsősorban a kommunista párt helyi cso-

portjától várták a jelölteket. Az persze senkiben fel sem merült, hogy Gúta magyar lakosságából bárki is helyet kapjon a vezetésben.

1947 decemberében kezdték el kiosztani a reszlovakizációról szóló igazolásokat. Az akció meghirdetése után több mint egy évig nem kaptak az érintettek értesítést arról, hogy kérvényüket pozitívan bírálták-e el, a szlovák nemzet vajon kebelébe fogadta-e eltévelyedett fiait. A jelentkezők száma ez idő alatt állandóan emelkedett, mivel a reszlovakizáció kibúvót jelentett a nemzetiségi üldözés alól. A hatalmi szervek a lakosságcsere lebonyolítása után kezdtek újra foglalkozni a kérvényekkel. Az erre a célra készült irattartókba – melyek egyben formanyomtatványként is szolgáltak – gyűjtötték a kérvényeket a Központi Reszlovakizációs Bizottságban. Az egyes kérvényezőkről igyekeztek minden adatot összegyűjteni. A személyi adatain, vagyoni helyzetén kívül pontosan feljegyezték, gyermekei milyen iskolába jártak, mennyire beszéli a szlovák nyelvet, használják-e azt a családban. Ebbe a rovatba általában az került bejegyzésre, hogy a családban magyarul beszélnek. Ő maga tanul, igyekszik megtanulni szlovákul, a gyerekei szlovák iskolába járnak. Azt is feljegyezték, ha valaki csehországi tartózkodása alatt jól megtanult csehül, vagy ha pl. a nagyszülei közül valaki tudott szlovákul.¹⁶¹

Többeket december 7-re hívták a község házára azzal a céllal, hogy átvegyék az igazolást szlovák nemzetiségükről a maguk és a családjuk részére. A JKB alkalmazottja azonban arra használta ki az alkalmat, hogy 120-300 korona illetéket szedjen az igazolásért, ajándék címén a Szlovák Liga javára. A pénz átvételéről szóló elismervényt azonban jóval kisebb – 20-60 korona – összegről adott. Egyszerűbben fogalmazva a szerencsétlen megfélemlített emberektől jelentős összeget vágott zsebre, még emlékezetesebbé téve az érintettek számára a nagy pillanatot, amikor hivatalosan is beléphettek a nagy szláv népek családjába. Az ügyben néhány hét múlva vizsgálat indult. A járási hivatal előljárója személyesen hallgatta ki a károsultakat.¹⁶²

Közelgett 1947 karácsonya. A község magyar lakosságának több mint egyharmada a településtől távol várta a Megváltó megszületésének ünnepét. Majdnem kétezren a magyarországi, alföldi új lakhelyükön várták, mi történik velük. Sokan még mindig nem akarták elhinni azt ami velük történt. A ládákat, melyekbe Gútán az iratokat, személyes holmikat, emlékeket becsomagolták, még ki sem csomagolták. Várták, hogy véget ér egyszer ez a rossz álom és hazatérhetnek.

Csehországban, a cseh gazdák birtokán dolgozó közmunkások közül egyre többen hazafelé tekingettek. Vajon mi van a rokonokkal, a házzal? Számukra némi vigaszt akart nyújtani Czigány Imre, fiatal gútai római katolikus káplán, aki decemberben sorra látogatta a Csehországba deportált családokat. Magyar misét celebrált számos csehországi községben. Hirdette a szegények és elesettek megváltójának megszületését.

Czigány Imre 1917-ben született Egerszegen, 1946 márciusától gútai káplán. Több lelkész társával együtt ő is részt vesz a Csehországba közmunkára telepített magyarok lelki gondozásában. Decemberben több hetet tölt Csehországban. Meglátogatta az egyes falvakat, felkereste gútai híveit. Adatközlőim visszaemlékezéseikben meleg hangon emlékeznek tevékenységére.¹⁶³ A Prága melletti Čakovicén szolgált Páter Mihály plébános, aki havonta egy vasárnapon magyarul misézett a környékbeli deportáltak részére.

„Igen, a Czigány pap volt egyszer nálunk. Elvitt bennünket Čehovicére, csinálta a misét, saját maga viitt át bennünket kocsin, még én ültem mellette.” (Halászné Vass Irén)

„Na, itt a szomszédba a Jobbágy néni beszélte, mikor hazajöttek szintén Csehországból, hogy önáluk sokat járt a Czigány Imre. És hogy az egyik alkalommal fölvetette nekik azt a lehetőséget, hogy nagy ünnep volt, de nem tudom, hogy húsvét ünnep jött, vagy karácsony, de valami nagy ünnep közeledett és felajánlotta nekik, hogy hát ne csak a testükre gondoljanak, hanem gondoljanak a lelkükre is, és hogy hajlandó meggyóntatni, megáldoztatni. És a Maris néni mondta nekik, hogy hát minek nekik a gyónás, áldozás, hiszen alig várják, hogy a tisztelendő úr elmenjen, és ők mennek fát lopni, mert nincs mivel fűteni. Hogy erre azt mondta a tisztelendő úr, hogy hát az erdőből lopnak fát? Igen, de ha megfognak bennünket, megbüntetnek. Erre ő levetette a reverendáját és ő hozott, amennyit csak bírt. Annyi fát hozott akkor este.” (Halász Margit)

1948 – hogyan tovább?

Az eredetileg 7 rendes és 3 póttagból álló HKB 1948 elejére mindössze 4 tagúra apadt. Az elnöki teendőket ideiglenesen Ladislav Hollý, a vasútállomás főnöke, a korábbi második alelnök vette át. A bizottsági ülések megtartását jogszabály tette lehetővé, miszerint ha az ülés határozatképtelen, a következő alkalommal már a tagok egyharmadának részvétele mellett is határozatképesnek tekinthető. A bizottság megújítására az elmondottak ellenére hónapokig nem került sor.

A februári ülésen arról született döntés, hogy 6 hetes felmondási határidővel elbocsátják František Bašternákot, illojális magatartása miatt. Őrá többször az a panasz érkezett a Belügyi Megbízotti Hivatalba, hogy szlovák létére nem lojális a hatalomhoz. Felsége magyar nemzetiségű, és ő maga is azokhoz húz. A kommunistákkal kapcsolatos véleményét sem rejtette véka alá. Magyar nemzetiségük miatt három további irodai munkaerőt is elbocsátanak. Helyükre pályázatot írnak ki. Csak szlovák nemzetiségű, csehszlovák állampolgár jelentkezhet hivatalnoknak.¹⁶⁴ Április 30-i hatállyal a fent nevezetteken kívül még egy hivatalnokot és egy községi szolgát is elbocsátanak.¹⁶⁵

Egy februári kimutatásból kitűnik, hogy a HKB még 1946-ban a magyar nemzetiségűek ingatlanainak elkobzására benyújtott javaslatokra sem kapott választ. Gútán magánszemélytől mezőgazdasági földet a 108/1945 sz. elnöki dekrétum alapján nem koboztak el.¹⁶⁶ Csupán a legelőtársaság 3200 kat. holdnyi birtokát konfiskálták. Az elkobzott legelő további sorsa, az új tulajdonosok személye 1948 elején még bizonytalan volt.

Az 1948. februári kommunista hatalomátvétel után érkezett el az idő arra, hogy a működésképtelenné vált HKB-t leváltsák. A régi bizottságot a Belügyi Megbízott megszüntette és április 7-én a Nemzeti Front Helyi Akciós Bizottsága vette át a jogköreit. Az akciós bizottságot túlnyomó részben a repatriánsok alkották, akik természetesen a kommunista párt tagjai voltak. Magyar nemzetiségű ebben a testületben sem volt. Az elnöke, Pavel Brezovský Medgyesegyházáról áttelepült szlovák volt. Az akciós bizottság egyetlen feljegyzett nagy tette az volt, hogy „nemzeti győzelmi műszakot” szervezett április 11-re. A község takarítással és faültetéssel tisztelgett a februári győzelem előtt.¹⁶⁷

Április 22-én került sor az új HKB alakuló ülésére. A Belügyi Megbízott által kinevezett testület tagjai az új elnök, Michal Belica kezébe letették az esküt. Belica Medgyesegyházáról áttelepült földműves volt. A bizottság 14 rendes tagjából 12-en voltak repatriánsok, 6 póttagjából pedig 5-en. A 3 további tagból 2 korábban idetelepült partizán, nemzeti gondnok, 1 pedig szlovák nemzetiségű iparos volt.¹⁶⁸

A testület összetétele és annak működése mindenben megfelelt az akkori új idők szellemének. Április 25-én ünnepélyes ülést tartott, a jegyzőkönyv szerint több száz lakos részvételével, ahol felolvasták az új szocialista alkotmány alaptételeit: „...a jelenlevő közönség egyhangúlag és spontánul kifejezte teljes egyetértését az új alkotmánytervezet alaptételeivel... (amely) biztosítja az állam minden polgárának a legnagyobb jogokat (sic!) és ezért az új alkotmány tervezetét javasolja az alkotmányozó nemzetgyűlésnek változtatás nélkül elfogadni.”¹⁶⁹

A községi hivatal irodai állásaira meghirdetett pályázat kiértékelésére május 15-én került sor, amikor is a legtöbb helyre magyarországi szlovák került. A HKB létrehozta saját tanácsadó szerveit, a nyolc községi bizottságot. A községi bizottságok tagjainak túl-

nyomó többsége áttelepült szlovák volt, kiegészítve néhány Észak-Szlovákiából korábban a községbe költözött személlyel.¹⁷⁰

A HKB foglalkozott a nemzeti gondnokokkal is, hiszen ez az intézmény még az ősz folyamán is létezett. Tárgyalt továbbá olyan komoly kérdéstről is, hogy ki gondoskodik Klement Gottwald köztársasági elnök mellszobrának beszerzéséről. A Belügyi Megbízott körlevelében ajánlotta ugyanis a községeknek, hogy vásárolják meg azt. A feladatot személyesen az elnök vállalta magára.¹⁷¹

Gútának az ez évben megtartott népszámlálás alapján 9 932 lakosa volt.¹⁷² Ez a szám 1 562-vel kevesebb, mint 1941-ben és 1 366 fővel kevesebb, mint az 1946 elején megtartott népszámlálás alkalmával. A két évvel korábbi összeírással szembeni különbség elsősorban a csehországi deportáltak számából adódik. Az elmúlt hónapok alatt több százan szöttek haza, de még mindig 1 300 körül volt a közmunkán lévő személyek száma.

A huzamosabb ideig Csehországban megtelepedő családok berendezkedtek, éltek az életüket. Házasodtak, gyereket szültek, az iskolás korú gyerekek iskolába mentek.

„...ott (Csehországban – A. B.) házasodtunk össze. Mert nem adtak annyi időt se, mert legalább 8 nap kellett volna a házassághoz, ugye, hogy papilag el lehessen rendezni, de hát nem adtak. Aztán elmentem úgy, hogy anyám itt intézte el, amit kellett intézni, a bejelentést, meg mit tudom én mit, ott meg megesküdtünk.” (Bukor Béla)

„Egyetlenegy emlékünk volt, az a kis cédula, az a házassági cédula, amire köllött befi-
zetni – nem tudom mennyit –, de nem tudom, megvan-e az a kis papír. Jött a pap, az tu-
dott magyarul, a sekrestyésnek gyóntunk, de csak annyi gyónás volt, hogy paráználkodta-
tok-e, azt jól van... Aztán meg lettünk esketve... Hármás lakodalom volt, én a férjemmel, ak-
kor a bátyám a férjem testvérével, akkor még a férjem öccse egy másikkal. Az is gútai lány
volt.” (Halászné Vass Irén)

„Prága mellett jártam iskolába ugye, és mivel hogy iskolába jártam és már annak előt-
te fél évet itt jártam Szlovákiába iskolába, úgy, hogy valamit tudtam szlovákul. Én nagyon
hamar tanultam a cseh nyelvet meg. Nagyon hamar megtanultam. És a gazdám, akinél
szolgáltam, ott volt neki egy olyan idős lánya, mint én és mindig együtt voltunk. Úgy hogy
én nagyon könnyen megtanultam a cseh nyelvet és sokat jártam Prágába. És mikor prob-
lémánk volt, hát csak odamentünk, ott kerestünk menedéket a magyar konzuláton. És se-
gítségünkre volt. Amikor egyszer voltunk Prágába édesanyámmal és hogy magyarul be-
széltünk és ránk szóltak, hogy fogjuk be a pofánkat, ne beszéljünk magyarul, és én vissza-
szájaskodtam annak az illetőnek, hogy ő tud-e magyarul. És mikor azt mondta, hogy nem
tud, akkor én még egyszer mondtam neki, hogy na lássa, én tudok csehül is, magyarul is.
Miért ne beszéljek?” (Halász Margit)

„Hun azok jöttek oda, hun mi mentünk a Szabóékhoz (ugyanabba a cseh faluba de-
portált gútai család – A. B.), legtöbbször vasárnap, amikor megettettem a lovakot, aztán
már nem köllött dolgozni, akkor átmentem. Arra már nem emlékszem, hogy szombaton
vót-e munka, de azt tudom, hogy vasárnap nem. Vót a gazdánál két nímét hadifogoly,
azok ott laktak az udvarban, azok tán minden este jöttek oda. Mama meg szokta kínálni
őket valamivel.” (Szabó Mihály)

A megpróbáltatások, a szülőföldtől való elszakíttóság verseket, imádságokat csalt
elő az emberekből.

„Mert nem is voltunk mások, mint piszkos magyarok, meg szóval ilyen, ilyen lenézett emberek voltunk. Aztán akkor küldtem haza azt a verset is, hogy

Csehországi kis faluban szomorú az élet,

Csehországi kis faluban magyarok szenvednek.

Fájó szívünk, vérző lelkünk hazafelé tekinget.

Édesanyám, Magyarország, segíts haza minket.

... hát azt mondta az öcsém, hogy anyám úgy rítt, mint egy gyerek.” (Király Józsefné)

„Mi atyánk, Úristen, ki vagy a mennyekben,

Add, hogy hazánk újra szabad, nagy lehessen,

Szárítsd fel a könnyet, s vess véget a jajnak,

Idegen rabságban sínylődő magyarnak.” (Halász Margit)

Sok, Csehországba deportált gútai család vagy annak több tagja elszökött kijelölt munkahelyéről és hazatért. Egy részük a házát elfoglalva találta. A magyarországi szlovákok, a bizalmiak csak a legkritkább esetben voltak hajlandóak kiköltözni, hiszen nekik sem volt nagyon hova menni. A csendőrség tavasszal még igyekezett gátat vetni a szökéseknek és a hazaérkezetteket visszatoloncolta, de képtelenek volt megbirkózni a feladattal. A legtöbb visszatérő, aki házát elfoglalva találta, a rokonoknál húzta meg magát. A helyzetet súlyosbította, hogy a szigorú jegyrendszer miatt nem tudtak hozzájutni az alapvető szükségleti cikkekhez. A Gútán kialakult helyzetről a magyar kormánybiztosnak augusztus közepén küldött jelentésében Szabó Károly számol be, aki a Magyar Áttelepítési Kormánybizottság pozsonyi kirendeltsége meghatalmazott vezetője volt ebben az időben. Számos magyar családot látogat meg, és beszámol azok megpróbáltatásairól.

„Dobi Kálmán (családjával) ...Csehországból visszatérve Gúta 631. szám alatti házukba visszatérni nem tudtak. Jelenleg anyósánál, Nagy Lajosné, Gúta 670. számú házban tartózkodnak. Egy szoba konyhában 2 család, 11 személy lakik. Három héttel ezelőtt tértek vissza Csehországból, közellátásban nem részesülnek...

Téglás József ... Csehországból visszatérve Gúta Pacsérok 1 898. szám alatti házát elfoglalta. Téglás József csak egyedül tért vissza Csehországból ez év június 10-én, családi hozzátartozói a múlt héten Csehországban ingóságait bevagonírozták, azonban csendőri karhatalommal kivagoníroztatták...

Fördös Gyula... (családjából) csak Irén lányuk tért vissza Csehországból, apja, Fördös Gyula súlyos gyomor-, szív- és tüdőbajával kórházban fekszik, már több mint egy hónapja Liberecen. Saját háza van Gútán 1 101. szám alatt, ebbe egy Felsőszlovákiából ide telepített szlovák telepes lakik...

Fördös Miklós ... (családjából) csak fia, Fördös Ferenc tért vissza folyó hó 6-án, hogy Gúta 2 142. szám alatti házukat lakhatóvá tegye, de ebben egy Magyarországról ide telepített szlovák van behelyezve, ez csak hivatalos utasításra hajlandó a házat elhagyni, illetve a tulajdonos részére átadni.”¹⁷³

Az egyre nagyobb számban illegálisan hazatérő csehországi deportáltak komoly gondot jelentettek a hatóságoknak. A gútai áttelepültek, akik a csehországi közmunkások házaiban laktak augusztus 19-én hivatalosan panaszt emeltek a járási szerveknél. „...előadták kérésüket, hogy akadályozzák meg a magyarok visszatérését, mert ezek gyakran erőszakkal követelik a volt, közben már elkobzott vagyonukat. Az így hazatért magyarok egyszerűen elfoglalják a volt házaikat és lehetetlenné teszik az áttelepültek nyugodt éle-

tét. *A helyzet nagyon komoly és az áttelepültek kifejezték aggodalmukat az életük miatt, mivel félnek a magyarok erőszakoskodásától.* Komáromban még aznap tanácskozást hívnak össze. Ezen a telepítési hivatal, a munkavédelmi hivatal, valamint a Járási Közigazgatási Hivatal vezetőin kívül a biztonsági szervek képviselői is jelen vannak. A területi csendőrpáncsnokság egy különítmény Gútura küldését határozza el. A gútai HKB-nak elrendelik, hogy a nagyméretű lakásokat a 138/1948 sz. lakásgazdálkodásról szóló törvény alapján vegyék el a magyaroktól, és oda helyezték el azokat a családokat, akik erőszakkal betörték a volt lakásaikba. A hazatért családok számát 100-ra becsülik. A visszaszállítást nem lehet egyszerű fegyveres kísérettel megoldani. A gútai csendőrőrs nem tudta megoldani a fokozatosan hazatérő magyarok visszaszállítását, mivel nem voltak meg rá az eszközei.¹⁷⁴ A helyzet egyre feszültebbé vált a községben.

Az idézetből kitűnik, hogy néhány hónappal a kommunista hatalomátvétel után helyi szinten semmi nyoma az enyhülésnek. A déli határövezet problémáinak megoldására még mindig az erőszakot, a kitelepítéseket, a vagonokat próbálják alkalmazni.

A „februári győzelem” tehát nem jelentett egy csapásra változást az ország nemzeti-ségi politikájában. Sőt az új hatalom néhány hónappal fellépése után újabb maradandó károkat okozott a szlovákiai magyarságnak. Daniel Okáli Belügyi Megbízott június 11-én adta ki azt a hirdetményét, melyben több száz szlovákiai település ősi nevét változtatta meg.¹⁷⁵ A történelmi magyar, német, vagy idegen hangzású neveket eltörli és szlovák nevek használatát rendeli el. A mesterségesen megalkotott neveknek általában semmi közük sem volt az adott településhez. Íróasztal mellett döntöttek el, melyik községnek mi lesz a neve, az ott élő lakosságot meg sem kérdezték. Gúta neve Kolárovo lett. Ezt Ján Kollár (1793–1852) szlovák költő családnevéből alkották meg. Azt a hivatalos iratokból nem lehet kideríteni miként tűnt el Kollár nevéből az egyik l. A hivatalos közlönyben már így jelent meg, Okáli „keresztapa” még nagyobb dicsőségére. A belügyi hirdetmény nem szabott meg határidőt és a végrehajtó szervet sem jelöli meg a nevek megváltoztatására, talán ennek tudható be, hogy megjelenése után két hónapig még a hivatalos szervek is a Gúta nevet használják. A pecséteken „*Miestna správa komisia v Gute okr. Komárno*” elnevezést használják még augusztus végén is. Az első hetekben előfordul a Kollárovo alak is, dicsérve a hivatalnok irodalmi műveltségét.

A csehországi munkára kiutaló végzés egy évre szólt, ezt a 88/1945 sz. dekrétum értelmében 1948 tavaszán 6 hónapra meghosszabbították. Az állami szervek az év folyamán különböző ígérekkel igyekeztek a Csehországba telepített magyarokat maradásra bírni. Az 1948. április 16-án kiadott belügyminiszteri rendelet szerint újból kérhették csehszlovák állampolgárságukat – melyet a 33/1945 sz. elnöki dekrétum értelmében elveszítettek – azok, akik legalább egy éve Csehországban tartózkodnak és továbbra is ott maradnak. Az akció azonban kudarccal végződött, ezért a július 21-én hozott 175/1948 sz. törvény lehetővé teszi az elnöki dekrétum értelmében munkára rendelt személyek munkakötelezettségét kétszer egy évre meghosszabbítani. Több helyen pénzbeli támogatást is ígértek az ott maradók részére. Állampolgárságot, földet, házat ígértek a Szudéta-vidéken a végleg letelepedőknek. A részükre kiadott Jóbarát című újság is csábította maradásra a magyarokat. A hazulról érkező rossz hírek, a viszonylag jó fizetés is vonzó volt.

„Ki lehetett bírni, mert úgy bele vótunk már nyugodva, meg olyan jó barna sör vót, mert ha olyasmit dolgoztunk, a gazdasszony mindig kenyett egy nagy karéj kenyeret töpörtyűs

zsírral, barna sört is adtak. A mama haza se akart jönni. Bele vót úgy nyugodva, mert aztán már csak a kicsire vigyázott, nem köllött neki dolgozni, de hát fizetést nem kapott, mert nem dolgozott... Hát, a honvágy azír mégiscsak, a papa is, meg a Gizi is irkottak levelet, hogy nem jöttök haza? Hát, mit csináljunk? Mama azt mondja: hallod hát, ennyi-innya vót, de azír az embert a honvágy mégiscsak hazahozta onnét... Hallottuk, hogy nem köll a két évet lehúzni, aki akar, elmehet. De a mi gazdánk megtudta, hogy mink a sporhellet meg ezt-azt már csomagban küldözgettük haza... A gazda megmondta, hogyha akarok, akkor elmehetek haza, mert jött hozzá egy család, hogy az asszony cseh vót, az ember meg nímet, vót neki veje, három lánya, de a legöregebbik lánya, aki férjnél vót, az is dolgozott, aztán mi eljöttünk és azok mentek a házunkba laknyi... Vót a hátomon egy nagy hátzísák, abban benne vót a vánkus, meg ilyen ruhaneműk... A Rózsi út a nyakamba, fogta a fejemet, itt vót egy csomag, meg még fogtam is... Leszálltunk a vonatrú (Prágában – A. B.), mentünk a sok níp után, nem tudtuk mi, hogy merre köll mennyi, mentünk a sok níp után. Mellénk ereszkedett két festett szájú nő, nos mondja csehül, hogy leviszi a kislányt, a Rózsit, nos viszi, a másik meg mindjárt elvitt két csomagot. Hogy hova megyünk, mondtuk neki, hogy a másik nádrazsira (nádraží: vasútállomás csehül – A. B.), állomásra. Odáig aztán, ott odaadták a kislányt, nos megköszöntük nekik. Bementem az állomásra, aztán kérdezgettük, hogy mikor, hogyan, merrú jön a vonat. No meg vótak, aki, magyar is jött ottan, aki beszíte, hogy majd mellyik vágányra kő átmenni, mert csehül mondta a mikrofony.” (Szabó Mihály)

„És a Gottwaldnak az volt az ajánlata, nem kényszerített senkit, csak fölajánlotta, hogy aki akar a kitelepített németek helyébe menni, van rá lehetősége és nem muszáj neki hazajönni, és elfoglalhassa, üres lakást kapott... Megélhetési lehetőséget kapott és ez föl volt ajánlva a magyaroknak, de természetesen voltak, akik elfogadták... Ők kaptak lakást, sok berendezett lakást. Mert ahonnét kivitték a németeket a 30 kilogrammos csomaggal, oda akarták betenni a magyarokat. És aki akart, élhetett ezzel a lehetőséggel. Csak ott megint olyan probléma volt, hogy itt a mi udvarunkban a nagyszüleim házában laktak aztán ezek a Marosiék, akik szintén hazajöttek, aztán megszöktek onnét. Mert hogy a németek állandóan ijesztgették őket és megfélemlítették, hogy mit fognak velük csinálni, és aztán a végén nem bírták idegekkel és ők is otthagyták. Na és erre föl aztán nem fogadtuk el, nem fogadták el a magyarok ezt a fölajánlást, sokan nem fogadták el, akkor megígérték a konzuláton, hogy azt ígérte a Gottwald, hogy ő elintézi, hogy mindenki hivatalosan haza kerüljön az otthonába... Mondták már magának életében, hogy fuj, kurva magyar?... Ezért jöttünk haza. Azt hiszem, ez mindent megmond. Mentem az utcán az anyámmal, nem szólhattam az anyámmhoz? Azt lestem, honnét fogja valaki meghallani. És honnét fognak rám kiabálni, hogy megint magyarul beszélek. A másik az, hogy nem volt a szüleimnek csak ez a házuk, de ez az övék volt.” (Halász Margit)

A magyarországi áttelepítések is folytatódtak. Sőt 1948-ban került sor több, az SZNT 33/1945 sz. rendeletének 1-4 §-a alapján elítélt személy áttelepítésére Magyarországra.

Az első 14 gútai családnak 1948. április 14-én kézbesítették az áttelepítésről szóló végzéseket. További 2, népbírósi ítélettel sújtott gútai, valamint 3, kvótába beszámított megyercsi családdal kiegészülve, összesen 20 család került egy transzportba. Az Ma 274/a számú transzport 93 személlyel április 19-én lépte át Párkány–Szob között a határt. További transzportok indultak gútai családokkal szeptember 18-án, december 14-én és december 19-én. Ebben az évben összesen 37 családot, 153 személyt telepítettek

át Gútáról. Jelentős részük az egyezmény VIII. cikkelye értelmében mint elítélt távozott. A „háborús bűnösök” többsége a D jelzésű szerelvényekkel távozott. Az R jelzésű szerelvényeken elsősorban a családdegyesítés címén áttelepülőket szállították. 176 Tudomásom szerint Gútáról az utolsó, aki a lakosságcsere keretén belül települt át Magyarországra, a nagyszigeti Szabó János volt öttagú családjával, az R.17. 4-3-R transzporttal – 1948. december 19-én. 177

6. táblázat. Gútáról 1948-ban Magyarországra indított áttelepülőket szállító transzportok

Ma 274/a.	április 19.	17	71	Mezőberény
D-2.	szeptember 18.	6	24	?
R-17-18.	december 14.	13	41	?
R.17. 4-3-R.	december 19.	1	5	?

7. táblázat. A gútai családok elhelyezése Békés és Csanád megyében az 1948. őszi öszszegzés alapján¹⁷⁸

Település	Család	Személy
Pitvaros	176	768
Mezőberény	141	612
Medgyesegyháza	78	323
Kondoros	37	155
Tótkomlós	28	119
Békéscsaba	7	31
Egyéb települések	5	18
Összesen	472	2026

A Megbízottak Testülete 1947 végén hirdette meg a reszlovakizáció második szakaszát. Az akciót 1948. november 9-én fejezték be. Križko november 1-jén kelt jelentése alapján Gútán a második szakasz folyamán egyetlen további személy sem jelentkezett reszlovakizációra.¹⁷⁹ Sőt, sokan, akik korábban jelentkeztek, a nyár folyamán már megtagadták a nemzetiségükről szóló igazolás átvételét. A magyarok érezték, hogy változott a nemzetközi helyzet. Várták, hogy véget ér ez a három évig tartó lidércnyomás. Remélték, visszakapják állampolgárságukat és kisebbségi jogokat biztosítanak számukra. A csehszlovák állampolgárság visszaszerzésére csupán az év utolsó hónapjaiban nyílt újra lehetőség.

1948 decemberében a községi hivatalba visszavettek két magyar nemzetiségű hivatalnokot, akiket az év tavaszán bocsátottak el. Križko indoklása szerint: „*Most már maguknak is vannak jogaik.*”¹⁸⁰

1949 – ugrás a nacionalizmusból az internacionalizmusba, avagy a nemzeti gyűlölködésből az osztálygyűlölködésbe

Az új idők szellemét jelzi a JKB január 25-én kiadott körlevele, melyben a helyi közigazgatási bizottságokat és a csendőrséget arra figyelmezteti, hogy január 8-án megkezdődött a csehországi toborzottak szervezett hazatérése. Elrendeli, legyenek a visszatérők segítségére, ami a kirakodóállomásról a lakhelyükre történő szállítást illeti. Továbbá legyenek mindenben a segítségére a Földművelésügyi és Földreformi Megbízotti Hivatal szerveinek, melyek az akció legfőbb szervezői. *„Megjegyzem, hogy a magyar és a szlovák lakosság között a viszony Dél-Szlovákiában új szocialista alapon épül, melynek legfőbb feltétele az egész dolgozó kollektíva együvé tartozásának az érzése.”*¹⁸¹

A gútai közmunkások szervezett hazatérése januárban kezdődött meg, és még februárban, márciusban és áprilisban is tartott. Az első transzportot Gútára január 14-én indították Mladá Boleslavból. Ezzel 91 család, 422 fő tért haza. Január utolsó napján a Jičín környékére deportált 84 család 370 taggal indult el hazafelé. Nagyobb transzport indult még március 11-én Prágából, mellyel 75, család 314 személy tért haza. Roudnicéről március 14-én 30 család 127 fővel tért vissza. Április 4-én Český Krumlovból szállítottak haza 23 családot.¹⁸²

A tömegesen visszatérők, akik már rendelkeztek állampolgársággal és követelték vissza házaikat, szinte megoldhatatlan probléma elé állították az állami szerveket. A hazatért családoknak még a fele sem tudta a két éve elhagyott régi házát elfoglalni, mivel abban szlovákok laktak. A bizalmiak – akiknek a házakat időközben kiutalták – nagy része áttelepült szlovák volt, aki nem is tudott hova menni családjával. Ezek megtagadták a házak átadását. A hivatalos szervek ideig-lenes lakások kiutalásával igyekeztek könnyíteni a helyzeten. A hazatértek egy jelentős része a rokonoknál húzta meg magát.¹⁸³

A robbanásveszélyes helyzet megoldására a földművelésügyi megbízott augusztusban elrendeli 20 lakóház felépítését Gútán. *„...az akció keretén belül az építkezés csak vagyontalan áttelepült – aki bizalminak tekinthető a toborzottak házában, ill. azt elhagyta a visszatért toborzott nyomására és szükségakásban van elhelyezve – részére valósulhat meg.”* A helyi földművelésügyi bizottság állítja össze a 20 bizalmi névsorát akik részére a házak épülnek és határozza meg az építkezés helyét.¹⁸⁴ Az új utcát ahol a 20 lakóház felépült, ma is Szlovák utcának nevezik Gútán.

A politikai helyzetet a községben az év elején „különös tekintettel a határvidékre”, így jellemzi a HKB jelentése: *„Az általános politikai helyzet elég jó. A községben csak SZLKP szervezet van. Nem volt megfigyelhető szándék más politikai szervezet megalakítására. Az SZLKP tag magyarok nem szimpatizálnak a szlovák párttagokkal. Megfigyelhető a magyarok között, de található a szlovákok között is sovinizmus, amely nagyon nehezíti a kétoldalú együttműködést és a megértést. A magyarok nehezen mondanak le a kisebbségi jogokról, mert a politikai és kulturális jogok alatt a kisebbségi jogokat értik, amelyeket mindig és mindenhol követelnek.”*¹⁸⁵

A tavaszi hónapokban Gútán is megindul a CSEMADOK szervezése. 1949. május 26-án előkészítő ülésre kerül sor, amelyen elkészül a 16 tagú vezetőségre a jelelőlista. A javasolt vezetőségi tagok a következők voltak: Tánczos István, Tánczos Sándor, Grebner Gyula, Rigó Ferenc, Nagy Lajos, Szépe László, Fekete Sándor, Ollé Péter, Kasala János, Grebner Imre, Tóth Lajos, Szabó Imre, Szabó László, Kiss József, Molnár Géza, Horváth László.¹⁸⁶ Az alakuló ülésre 1949. július 3-án a községi kultúrházban kerül sor. Elnöknek Tánczos Istvánt, a koncentrációs tábort megjárt kommunista órásmentert választják, aki szókimondásáról, igazságszeretetéről volt ismert a községben.

Augusztus közepén már a község lakóinak a száma a községi hivatal nyilvántartása alapján elérte a 10 775 főt. A visszatértek beilleszkedése, munkába állása nem ment zökkenőmentesen. A hazatérőknek a JMH azonnal munkára kötelező végzéseket kézbesített, azonban legtöbbjük megtagadta a munkába állást, hiszen még családjuk elhelyezését sem tudták megoldani, és régi gazdaságuk romjait kellett összeszedniük.¹⁸⁷

Hamarosan megkezdődött a kollektivizálás és a beszolgáltatások rendszere. 1949 tavaszán elkezdődnek az előkészületek egy minta szövetkezeti falu építésére a község határában, amelynek védnöke a szocialista ifjúsági szervezet volt. Erre a célra részben a községi, részben a konfiskált földingatlanokból 1 000 hektár területet jelölnek ki.¹⁸⁸ A falu építésére a Belügyi Megbízott 2 millió korona támogatást hagyott jóvá a márciusi hónapban. Megkezdődik az ifjúsági falu (Dedina Mládeže) építése, barakkok készülnek a brigádosok számára, állattenyésztő telepeket építenek, az év végéig elkezdődik 18 lakóház építése. Ifjúsági pártmunkások érkeznek a helyszínre a munkák irányítására. Az építkezést a legfelsőbb szervek is figyelemmel kísérik, hiszen az új szocialista gazdálkodás felsőbbrendűségét volt hivatott bizonyítani.¹⁸⁹ A felépülő Ifjúságfalva 1954-től önállósult, mintegy 500 kasszingtonyi tanyai, korábban gútai lakos került az új község fennhatósága alá.

A magyarok üldözését hirtelen felváltotta az osztályellenség elleni könyörtelen harc. A szigorú jegyrendszer ellen vétkezőket, a feketevágásokat, a közellátási szabályok megszegőit kegyetlenül büntették. Az osztályharc e sajátos formájának áldozatául esett a községi hivatal egyik, néhány hónapja alkalmazásban lévő tagja is. E. B.-t két hónapi börtönbüntetésre ítélte a járási bíróság, mert egy hamis marhalevelet állított ki.¹⁹⁰ A HKB által küldött rendszeres havi jelentésekben is nagy teret szentelnek a feketevágások kérdésének. *„Az SZNB állomás három személyt jelentett a Komáromi Járási Ügyészségnek, mivel három darab sertést adtak el feketén és ezen kívül megállapítást nyert, hogy ők a gazdaságukban 22 db. sertést neveltek, amelyre nem volt nyilvántartási könyvük. Ezért elko-bozták és a komáromi ügyészség döntéséig további gondozásba adták a sertéseket. További három személyt a komáromi JNB-nek jelentettek sertések feketevételéért, amelyek húsát kis tételekben eladták. Ebben az esetben 250 kg. húst és 42 kg. zsírt koboztak el.”*¹⁹¹

Križko is bajba került. Két fia elköltözött a községből, akiket szabályosan kijelentett Gútán a közellátásból. Ezzel új lakhelyükön jogosultakká váltak a különböző jegyekre. Azonban Križko Gútán is felvette részükre a jegyeket, sőt a vágási jegyet is úgy váltotta ki, mintha fiai itthon lettek volna.¹⁹² A járási hivatal is ellenőrzést tartott a községi hivatalban, és őt tette felelőssé a hulló vakolattól kezdve az irodai munka szervezetlenségéig minden hiányosságért. A Járási Nemzeti Bizottság (JNB) tanácsa határozatban javasolja a Belügyi Megbízottnak, váltsa le őt a hivatal vezetői beosztásából.¹⁹³ Egymást érik az ellenőrzések a járási és kerületi szervek részéről, mindegyik komoly hibákat állapít meg. A felsőbb szervek megismélik a leváltására

tett javaslatot. Ennek ellenére Križko 1950. szeptember végéig, a jegyzőségek megszüntetéséig a hivatalában marad.

Fő ellenségé ekkor már a falusi gazdag paraszt, a kulák vált. A kommunista párt helyi szerveinek egyik legfőbb feladata a beszolgáltatások teljesítésének biztosítása volt. Ébernek kellett lenni az osztályellenség elleni harcban, mert itt is hamar bajba került az ember. A kerületi párttitkár személyesen érkezik a községbe 1949 októberében. Megállapítja, a HKB helytelenül állapította meg a beszolgáltatásokat, eltitkolta a földterületek valódi méretét, elnéző a falusi gazdagokkal szemben. Az egész pártszervezet szétesőben van. *„Parancsba adja a komáromi JNB-nak, hogy a gabona kontingens behajtását a falusi gazdagokkal szemben továbbra is mérhetetlenül tendenciózusan folytassa, hogy a kis- és középparasztok és a dolgozó népünk többi tagja lássa az igazságos megoldást (sic!) az élelő osztályharcban.”*¹⁹⁴

Most már nemzetiségre való tekintet nélkül sanyargatták a parasztságot. Alig száradt meg a tinta a telekkönyvi bejegyzésen, amely által az áttelepült szlovákok tulajdonosai lettek gútai kiutalt birtokaiknak, néhányan közülük a kuláklistán találták magukat. J. M. odáig merészkedett, hogy megtagadta a beszolgáltatási szerződés átvételét és aláírását. A JNB határozatot adott ki a beszolgáltatásról, amelynek értelmében ha nem teljesíti azt, akkor az ő költségére máshol megvásárolják a terményeket. Fellebbezésnek helye nincs.¹⁹⁵

Megkezdődött a kollektivizálás, a szövetkezet megalakításában a magyarországi szlovákok jártak az élen. Minden központi és helyi szerv feladatul kapta a szövetkezetek támogatását, amelyeknek nagy szerepet szántak a *„falvak gyors szocialista átalakításában”*. 1949. április 27-én tíztagú előkészítő bizottság alakul, amelyet május 5-én jóváhagynak a járási szervek, és ezzel megkezdheti a működését a szövetkezet. Az előkészítő bizottság tagjai: Ondrej Tarčani (elnök), Juraj Borgula, Juraj Varga, Michal Hajko, Ondrej Hojčka, Pavel Brezovský, Ján Beňovský, Ján Szivos, Michal Belica és Pavel Krnác.¹⁹⁶ Az előkészítő bizottság kérésére a járási takarékpénztár a Járási Szövetkezeti Tanács javaslatára augusztusban egymillió korona hitelt szavaz meg a gútai szövetkezetnek sertéstelep építésére.¹⁹⁷ December 6-án jegyzik be hivatalosan a cégbíróságon a gútai szövetkezetet. Még az ugyanazon a napon megtartott hivatalos közgyűlésen Pavel Brezovskýt választják elnöknek.¹⁹⁸ A kezdeti időszakban magyarok nagyon kevesen lépnek be a szövetkezetbe. Ez kitűnik a JNB egyházi részlegének helyzetjelentéseiből is, ugyanis a papságtól is elvárták, hogy aktívan vegyen részt a szövetkezetek szervezésében. Évekkel később, 1952-ben az tűnik ki egy rettenetes helyesírási hibáktól hemzsegő jelentésből, hogy magyarok alig vannak a szövetkezetben. Azt vetik Csókás Károly gútai római katolikus plébános szemére, hogy a gútai szövetkezetben csak evangélikusok, tehát szlovákok vannak, a római katolikusok, magyarok nem lépnek be. Csókás mielőbbi áthelyezését sürgeti a jelentés.¹⁹⁹

A magángazdákat, a kulákokat kegyetlenül sanyargatták. Többen a magyarok közül úgy érezték, talán jobb lett volna Csehországban maradni. *„...49-be megalakították a szövetkezetet is... a földműves-szövetkezetet, aztán minket irtózatosan elnyomtak. Hát bizony megmondom őszintén, hogy akik ottmaradtak még (Csehországban – A. B.), arra a nem tudom hány hónapra... segítettek föl bennünket. Nem kaptunk ruhajegyet, nem kaptunk cukorjegyet, nem kaptunk húsjegyet, nem kaptunk semmit. Ők meg kaptak mint munkások, hát bizony az én bátyám is elég sok mindennel, cukorjeggyel, mindennel segített*

bennünket, hogy hát valahogyan létezzünk itten. Majdnem azt mondom, komolyan, hogy majdnem sajnáltuk aztat, hogy már mégiscsak jobb lett volna Csehországba nekünk is, mert ott mint munkásokat kezeltek volna, és ottan minden lett volna. Itt meg hát semmi. Semmit nem kaptunk.” (Király Józsefné)

A Csehországból hazatértek jelentős részének újra kellett építenie gazdaságát. Az itthon hagyott állataikat eladták, gazdasági felszerelésüket széthordták, a tűzifát eltűzelték. Gyakran a kerítést, ólakat is szétszedték a bizalmiak. Soknak a bútora is tönkrement. A kárt szenvedett deportáltak követelték a kárpótlást az elkallódott vagyontárgyaikért. Az ügy évekig húzódott, csupán 1951-től kaptak csekély pénzüsszegű kárpótlást. Ennek megállapításánál is osztályszempontokat vettek figyelembe. A nagyobb összegű kár esetében csupán annak töredékét fizették meg. A nagyobb gazdák, akik több kárt szenvedtek, így hátrányba kerültek. A 3500 korona értékű kárt teljes összegben megfizették, 12 ezer koronáig terjedő kár esetében 3500 korona kárpótlást fizettek, de 25 ezer korona kár esetében már csak 5 000 koronát térítettek meg.²⁰⁰ Az eddig előkerült jegyzékek alapján 1951-ben és 1952-ben 101 gútai család kapott kárpótlást. Ennek összege általában 3 500 vagy 5 000 korona volt. Egyetlen esetben tudok tízezernél magasabb összegű kárpótlásról. Tóth Ignác 10 500 koronát kapott.²⁰¹

1949 szeptemberében Gútán még mindig nem nyílt meg a magyar iskola. Magyar tanító egy sem volt a faluban, mind áttelepült Magyarországra. Tanév közben, 1950. április 15-én a Nyitrai KNB iskolaügyi előadójának engedélyével alakítottak ki három magyar osztályt a gútai II. számú iskolában.²⁰² 1945 júniusa óta, csaknem ötévi kényszerű némaság után, ekkor tanulhattak a gútai gyerekek újra magyarul.

Az 1949-es év végére tarthatatlanná vált, hogy a magyar lakosság még mindig nincs képviselve a község vezetésében. A Belügyi Megbízott által kinevezett HKB fenntartása is kényelmetlen volt már. Eljött az ideje, hogy a „dolgozó nép kezébe vegye a hatalmat”, létrehozza a Helyi Nemzeti Bizottságot (HNB). Akinek ennek hallatára valami demokratikus választás jutna az eszébe, annak nincsenek megfelelő ismeretei a népi demokrácia szovjet típusú modelljének működéséről. A Nemzeti Front járási szervei szigorú osztályszempontok alapján összeállították a jelöltek listáját, és senkinek nem lehetett kétsége afelől, hogy a HNB összetétele azonos lesz vele. A tagjelöltek 36 tagú listájára 16 magyar nemzetiségű került fel. A nevük mellé meg is jegyezték: „magyar rész” vagy „magyarul beszélő”. A 12 póttagjelölt között 4 magyarul beszélő akadt. Elnöknek Pavel Brezovskýt, a szövetkezet elnökét javasolják. Ő volt 1948 áprilisában a Nemzeti Front akcióbizottságának az elnöke is.

Az 1950-es évre tervet dolgozott ki az új HNB. A feladatok között az első helyen a Nemzeti Fronttal, az SZLKP helyi csoportjával és a népi demokrácia más alkotóelemeivel való szoros együttműködés állt. Előkelő negyedik helyen szerepel a feladatok között: „Végrehajtani a kontingensek rendes szétírását az egyes földművesek részére, velük együttműködve és az illetékes fölsőbb szervek utasításai alapján.”²⁰³

Azonban nem ment minden olyan simán, mint azt a járási vezetők gondolták. December 11-én népgyűlést rendeztek a szövetkezet termében, ahol Kiš és Takács elvtársak a járásról ismertették a jelöltlistát a gútai polgárokkal. A gyűlésen elhangzotakról rövid, kézzel írott feljegyzés készült. Több polgár is fölszólt és kifogásolták, hogy kevés a magyar nemzetiségű a jelölőlistán. „Tancoš: A CSSZK-ban minden polgárnak, ha rendelkezik állampolgársággal, azonos jogai vannak... Kéri az arányos kép-

viseletet a magyarul beszélők számára... Elveti az egész jelölőlista összeállítását... Kiš: Nem engedi, hogy itt sűrűlődsok legyenek nemzetiségi alapon. Ismerjük a szocializmus-hoz vezető utat és nem úgy kell beszélni, hogy miért nem ennyi magyar és nem annyi szlovák. Olyan embereket akarunk oda, akik önöket fogják vezetni. Takács: Itt nem a százalékos arányokról van szó, hanem a szocializmus építéséről. Itt nincs magyar és szlovák nemzetiség. Kesely: Fele részben magyarokat és fele részben szlovákokat akar, mert akkor lesz biztosítéka, hogy sok dolog el lesz intézve a HNB-n." De a beszolgáltatások rendszerét és Brezovský személyét is támadások érik. A feljegyzésből nem tűnik ki, de minden bizonnyal Tánczos István, a helyi CSEMADOK-szervezet elnöke volt az, aki a legkritikusabban vitatta a jelölőlista jogosságát és nagyobb részt követelt rajta a magyaroknak.

Másnap, december 12-én a gútai csendőrparancsnok a járási parancsnokságra küldött jelentésében beszámol a HNB megválasztásáról. „A választás lefolyása nyugodt és sima volt. A javasolt jelölteket megválasztották, csupán néhány megjegyzés hangzott el, hogy a testületben több magyarul beszélő legyen képviselve, mint javasolva volt, különben a személyek, akik jelöltek voltak, elismerést kaptak és megválasztották a HNB tagjainak Gútán.”²⁰⁴ A JNB biztonsági előadójának december végén kelt jelentésében már nyoma sincs a felmerült bírálatoknak, az akkor szokásos diadaljelentést küldi. „A falvakon a nemzeti bizottságok összetételét a járásban a magyarul beszélő lakosság arányos képviseletével oldották meg. A lakosság azokban a falvakban, ahol összeállították a nemzeti bizottságokat, meglelégedéssel fogadta az SZLKP Járási Bizottsága által jóváhagyott jelölőlistákat.”²⁰⁵

Mai szemmel visszatekintve nevetséges és felháborító a HNB létrejöttének színjátéka, de mégis, az akkori körülmények között nagy lépés volt, hiszen négyévi jogfosztottság után ismét volt magyar nemzetiségű tagja a község vezetésének.

Ötven év után

A jogfosztottság időszaka Gúta és az egész szlovákiai magyarság számára maradandó, de nem végzetes károkat okozott.

Ami a népszámlálásokból először a szemünkbe ötlük, az Gúta népességének a csökkenése. Elsősorban a háború utáni eseményeknek, de a hatvanas-hetvenes évek ipari üzemei elszívó hatásának is tulajdonítható a lakosság számának csökkenése, stagnálása. Gúta lakóinak száma ötven év után sem érte el azt a számot, amelyet 1946-ban. Akkor 11 298 főt tett ki a lakosság, 1991-ben ez 11 007 volt.

Magyarországra több hullámban mintegy 2 400-2 500 ember távozott. Közvetlen a háború végén a hivatalnokok, tanítók egy része elhagyta a községet. Ezt követte a kitoloncoltak csoportja, akiket 1945 nyarán tettek át a határon kézipoggyással. A két csoport együttes száma 200-ra tehető. A legtöbben, több mint 2000-en, a szervezett transzportokkal a lakosságcsere-egyezmény V. cikke értelmében kerültek áttelepítésre. Háborús bűnösként a lakosságcsere keretében mintegy 150 személyt telepítettek át. Számos személy egyszerűen átszökött a határon; ezeknek a számát lehet a legnehezebben megítélni, mintegy 50 személyről lehet szó.

Még az előbbinél is nehezebb megítélni azok számát, akik a csehországi deportálások után nem tértek haza. Itt nem is bocsátkozom becslésbe, de talán több tucat személyről van szó. Elsősorban a fiatalabb korosztály közül többen megnősültek, férjhez mentek új lakhelyükön. Ők végleg Csehországban telepedtek le. Gyerekeik nagy része már nem beszél magyarul. Gútára már csak rokonlátogatóba járnak.

A Magyarországra távozók jelentős részét a magyarországi szlovákok Gútára érkezett csoportjai pótolták. Közülük többen a negyvenes évek végén, az ötvenes években távoztak el a községből más vidékekre. Az itt tartósan megtelepültek számát 1500-1600-ra becsülöm.

Magyarországra elsősorban a módosabb parasztréteget, iparosokat és az értelmiséget telepítették. Ennek következtében Gúta teljesen elvesztette magyar középosztályát és értelmiségét. A lakosság tanultabb, sikeresebb része a lakosságcsere következtében új hazáját gazdagította. Ennek következményei a mai napig kimutathatók a lakosok iskolai végzettségének vizsgálatánál. A hontalanság évei alatt 4 évig nem működtek magyar iskolák. Hiányuk kimutatható az akkori iskolás korúak végzettségén. Az állampolgárság visszanyerése után hatalmas erőfeszítésbe került a magyar iskolák újraindítása. Szakképzett pedagógus alig akadt.

A lakosságcsere következtében jelentősen módosultak a nemzetiségi arányok Gútán. 1947 nyaráig a szlovák nemzetiség aránya 1 % körül mozgott, a lakosságcsere következtében ez szám 16-18 %-ra ugrott. Ma, ötven évvel az események után is ezek a nemzetiségi arányok a városban.²⁰⁶

A reszlovakizáltak száma nem volt olyan jelentős, mint más magyarlakta vidékeken. Túlnyomó többségük a következő népszámlálások alkalmával már ismét magyarnak vallotta magát.

A vizsgált időszakban hatalmas anyagi károk is érték a magyarságot. Az összes magyar jellegű üzem, társaság, szövetkezet vagyonát államosították. Minden magyar jellegű szervezet vagyonát elkobozták. Úgyszólván minden magyar családot hatalmas anyagi károk is értek.

A Magyarországra telepített családok sem tudtak évekig megnyugodni. Az áttelepülésüket követően még évekig látogatóba sem jöhettek haza. Különösen az idősebbek nehezen tudták megszokni az új környezetet. Volt, aki évekig nem csomagolt ki, várta, hogy egyszer hazaköltözhessen. *„Ötéves volt a lányom, mikor először átmehtünk Pitvarosra meglátogatni az édesapámat... Megyek be a kamrába, nos ott voltak a nagy ládák, amibe itthon berakodtak. Ha kivettek valamit belülről, azt vissza is tették. Hát ezek, édesapám? Azért nem rakodtunk ki, mert még hazamegyünk...”* (Szabó Béláné Gőgh Rozália)

A kezdeti időszakban feszült volt a viszony az otthon maradt alföldi szlovákok – akik kisebbségbe kerültek – és az áttelepült szlovákiai magyarok között. Pitvaros 1947-ig színszlovák, evangélikus vallású falu volt, katolikus templom nélkül. Az ide telepített, elsősorban gútai lakosság kezdetben az iskolában tartotta a katolikus istentiszteletet. 1948-ban került a faluba Kiss Ferenc plébános, aki gyűjtést rendezett az áttelepültek között. Sok áldozattal, a már szorongató vallásellenes légkörben, 1950-re felépítették katolikus templomukat, melyet a Nagyboldogasszony tiszteletére szenteltek, ugyanúgy, mint a gútai templomot. Ez jelentett némi megnyugvást a magyaroknak. *„Mikor meglétt a templom, akkor kezdtek belenyugodni Isten akaratába...”* (Szabó Béláné Gőgh Rozália)

A pitvarosi szlovákok a szegényebb réteghez tartoztak, a háború után sokan beléptek a kommunista pártba. Az ötvenes években ők vezették Pitvarost, annak ellenére, hogy a magyarok többen voltak. A magyarok a kiscgazda párt tagjai voltak, míg be nem tiltották. A szövetkezetbe is előbb a szlovákok léptek be, a magyarok csak 1960-tól lettek tagjai.

A fiatalok között azonban már nem volt ilyen áthidalhatatlan a viszony. Létrejöttek az első vegyes házasságok. A fiatalok már szülőföldjüknek tekintik azt az alföldi tájat, melyet szüleik, nagyszüleik inkább száműzetésük helyének tartottak, mint otthonuknak.²⁰⁷

A Magyarországra áttelepítettek közül egy gyermektelen család hazatelepüléséről tudok. Az öregszerűlőkkel közösen tértek haza, akik nem tudtak megnyugodni idegenben. Továbbá két idős asszony jött még haza – meghalni. Számukra megadatott az, amire oly sokan vágytak, de nem kaphatták meg a sorstól. *„Volt itthon többször látogatóba az édesapám, mindig mondta, de jó lenne itt meghalni, ide feküdni a feleségem mellé (özvegyember volt már, mikor áttelepítették – A. B.). És tudja, hogy száz évet élt az apám! 1883-ban született és 1983-ban halt meg Pitvaroson.”* (Szabó Béláné Gőgh Rozália)

Az erkölcsi károk, melyek ezek alatt az évek alatt keletkeztek, szinte felbecsülhetetlenek. Nemzetiségi hovatartozásuk miatt Csehszlovákiában a magyarok tízezreit fosztották meg emberi jogaiktól. Elvették vagyonukat, megfosztották őket személyes szabadságuktól, kitelepítették, közmunkára kényszerítették, megtiltották nyelvük használatát. A szétszakított családok évekig nem találkozhattak. Évtizedekig nem volt szabad emlegetni az akkori eseményeket. Hivatalosan még ma sem ítélték el az akkor történeteket. A

jogfosztó intézkedéseket máig sem hatálytalanították. Adatközlőim közül többen kérték, nevüket ne említsem.

Gúta 1948-ban mesterségesen megalkotott neve, Kolárovo, hivatalosan ma is érvényben van. A lakosság 1991-ben érvényes helyi népszavazáson kérte a község történelmi nevének visszaállítását. A hivatalos szervek ezt elutasították. A nemzetiségi települések kétnyelvű megjelölésére vonatkozó, 1994-ben hozott törvény sem vonatkozik rá, mivel jeles szlovák személyiség nevét viseli. Igaz, hogy hibásan, de ez ebben az esetben nem számít.

Végezetül el kell mondani, hogy az elmúlt ötven évben Gútán az ide települt magyarországi szlovákok és a magyar lakosság között a viszony békés volt. A kezdeti feszültségek után rendeződött a kapcsolat a magyarok és a szlovákok között. Ennek egyik magyarázata bizonyára az, hogy az áttelepültek közül mindenki tudott magyarul. Némelyikük még jobban is, mint szlovákul. A másik vonás a közös földműves sors, a közös munka. A magyarországi szlovákok többsége a gútai lakosokkal igyekezett barátságosan viselkedni és beilleszkedni. A fiatalok számára elfogadottá vált a vegyes házasság. Az elmúlt évtizedekben született generációk, magyarok, szlovákok egyaránt, már nem tartják számon, ki honnan települt ide. Itt születtek és szülővárosuknak érzik a várost.

Az ötven évvel ezelőtti események megítélésében, vagy a Kolárovo név használatában már nem ilyen jó az összhang. A magyarországi áttelepültek és a szlovák iskolát végzett fiatalok egy része a „Szlovákiában szlovákul” elvet hirdeti. Ennek okai elsősorban a hivatalos szlovák történetírásban és az iskolai történelemoktatásban keresendők. Ha ez a munka segít megérteni az akkor történeteket, oldani ezeket a feszültségeket, már nem dolgoztam hiába.

Jegyzetek

- ¹ A Csehszlovák emigráció 1942–1944-es tevékenységével és a kitelepítésre vonatkozó elképzelések kérdésével részletesen foglalkozik Karel Kaplan: *Csehszlovákia igazi arca 1945–1948*. Pozsony, 1993. 14–23; Balogh Sándor: *Magyarország külpolitikája 1945–1950*. Budapest, 1988. 103–107; Janics Kálmán: *A hontalanság évei*. Budapest, 1989. 55–102; Ján Bobák: *Madarská otázka v Česko-Slovensku (1944–1948)*. Martin, 1996. 11–27.
- ² A kassai kormányprogramról lásd Janics K.: I. m. 140–148; Vadkerty Katalin: *A reszlovakizáció*. Pozsony, 1993. 7–10, 153–158.
- ³ Balogh S.: I. m. 5–24, Kaplan, K.: I. m. 98–99.
- ⁴ Balogh S.: I. m. 108–110, Janics K.: I. m. 162–171; Kaplan, K.: I. m. 113.
- ⁵ Kaplan, K.: I. m. 188–211.
- ⁶ Kaplan, K.: I. m. 105–114.
- ⁷ Nariadenie Predsedníctva Slovenskej národnej rady zo dňa 7. apríla 1945 č. 26/1945 o národných výboroch. *Sbierka nariadení Slovenskej národnej rady* (a továbbiakban SN SNR). Ročník 1945.
- ⁸ Szabó Károly: *A magyar–csehszlovák lakosságcsere története dióhéjban*. In. *Új Mindenes Gyűjtemény 10*. Pozsony, 1993. 100; Stelczer Lajos: *Emlékirat a szlovákiai magyarok legújabb kiutasítási sérelmeiről*. In. „Hívebb emlékezésül...” Pozsony, 1995. 37–40.
- ⁹ Kaplan, K.: I. m. 105–106.
- ¹⁰ *Sbírka zákonů a nařízení státu Československého*. Ročník 1945 (a továbbiakban SZ. 1945), SN SNR. Ročník 1945.
- ¹¹ Dr. Szabó Károly: *A szlovákiai magyarok áttelepítése Csehországba 1945–1947*. Kézirat, Teleki László Alapítvány, Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat (a továbbiakban TLAKDSZ), Budapest, 256/1986; Vadkerty Katalin: *A deportálások*. Pozsony, 1996. 11–16; Čas. 1945. november 15-i cikke: *12.000 Madarov odtransportované do Čech a na Moravu*.
- ¹² Kelet-Európa 1944–1976. Új- és legújabbkori egyetemes történeti szöveggyűjtemény 6/1 (a továbbiakban Kelet-Európa). Budapest, 1979. 121–122.
- ¹³ Balogh S.: I. m. 112–118; Szabó K.: I. m. 1993. 102.
- ¹⁴ SZ. 1946. 145/1946 sz. törvény; Szabó K.: I. m. 1993. 102–103.
- ¹⁵ Balogh S.: I. m. 118–123; Bobák, J.: I. m. 80–84. Továbbá Molnár Imre: *A Sloboda című magyarországi szlovák lap 1945 és 1947 között*. In. *Magyarságkutatás*. Budapest, 1947; Szabó A. Ferenc: *A magyar–szlovák lakosságcsere demográfiai szempontból*. In. *Regio 1991/4*. Budapest, 49–71.
- ¹⁶ Kugler József: *Adatok és tények a magyar–csehszlovák lakosságcsereéről*. In. *Alföldi társadalom II*. Békéscsaba, 1991. 53–54.
- ¹⁷ Bobák, J.: I. m. 87; Szabó K.: I. m. 1993. 105.
- ¹⁸ SZ. 1946.
- ¹⁹ Vadkerty K.: I. m. 1993.
- ²⁰ Szabó Károly – É Szőke István: *Adalékok a magyar–csehszlovák lakosságcsere történetéhez*. In. *Valóság 1982/10*; Budapest. 90–94; Szabó K.: I. m. 1993. 104–105.
- ²¹ Dalibor M. Krno: *A békéről tárgyaltunk Magyarországgal*. Budapest, 1992. 59; Bódy Pál: *A szlovákiai magyarok kiutasításának kérdése az 1946. évi békekonferencián*. In. *Regio 1992/4*; Budapest. 131–138; Janics K.: I. m. 224–245.

- ²² Krno, D. M.: I. m. 53.
- ²³ A csehországi deportálások előkészítéséről és céljairól lásd Vadkerty K.: I. m. 1996. 14. sz. dokumentum 174–176 és 17. sz. dokumentum 185–188.
- ²⁴ A deportálásokról bővebben: Vadkerty K.: I. m. 1996; Molnár I.: I. m. 1993, Molnár Imre – Varga Kálmán: *Hazahúzott a szülőföld...*, 1992. Budapest; Dr. Szabó K.: I. m. 1986, Janics K.: I. m.
- ²⁵ Vadkerty K.: I. m. 1996, 155–158.
- ²⁶ Szabó K.: I. m. 1993, Szabó K. – É Szőke I.: I. m. 1982; Szabó A. F.: I. m. 1991, Vadkerty Katalin: *A csehszlovák–magyar lakosságcsere korabeli hivatalos értékelése*. In. *Regio 1993/3*; Budapest, 119–139.
- ²⁷ SZ. 1948. 175/1948.
- ²⁸ Janics K.: I. m. 341–343.
- ²⁹ Úradny vestnik, Ročník 1948. 964. Vyhláška poverenictva vnútra zo dňa 11. júna 1948, č. A-311/16-II/3-1948, o zmenách úradných názvov miest, obcí a osád na Slovensku.
- ³⁰ Kelet-Európa, 248–252.
- ³¹ SZ. 1948. 245/1948.
- ³² Vadkerty K.: I. m. 1996. 79–95.
- ³³ *A magyar kisebbség Csehszlovákiában*. In. *Jelentések a határokon túli magyar kisebbségek helyzetéről*. Budapest, 1988. 187–241.
- ³⁴ Štefan Štajer: *A Dél-akció*. In. *Regio 1992/2*; Budapest, 91–112; Vadkerty K.: I. m. 1996. 84–90.
- ³⁵ A demográfiai adatok forrásai: *Soznam miest na Slovensku dľa popisu ľudu z roku 1919*. Bratislava, 1920. 37; *Statistický lexikon obcí na Slovensku*. Praha, 1927. 9–10; *Československá statistika*. Svazek 98; *Sčítání lidu v Republice Československé ze dne 1. prosince 1930*. díl I. Praha, 1934. 35; *Az 1938. évi felvidéki nép-, földbirtok- és állatösszeírás*. Magyar Statisztikai Közlemények. 108. kötet. Budapest, 1939. 60–61; *Az 1941. évi népszámlálás*. *Demográfiai adatok községek szerint*. Budapest, 1947. 556–557.
- ³⁶ *Az 1938. évi felvidéki nép-, földbirtok- és állatösszeírás*. Magyar Statisztikai Közlemények. 108. kötet. Budapest, 1939. 96–97.
- ³⁷ *Magyarország helységnévtára 1944*. Budapest. 242.
- ³⁸ Angyal Béla – Fehérváry Magda: *A vizsgált település*. In. *Gúta hagyományos gazdálkodása a XX. század első felében*. Komárom, 1992. 13–30.
- ³⁹ Uo.
- ⁴⁰ Az 1931-ben megtartott községi választások során a leadott 4 643 érvényes szavazatból 1 978-at (42,6%) a kommunista párt kapott, ezzel a 36 tagú képviselő-testületben 16 mandátumot szerzett. ŠOKA KN Járási Hivatal iratai, 17399/1925 adm.
- ⁴¹ Angyal Béla: *Gúta a népszámlálások és a választások tükrében 1919–1941*. Kézirat.
- ⁴² Štátny okresný archív Komárno (Állami Járási Levéltár Komárom, a továbbiakban ŠOKA KN) A Komáromi Főszolgabírói Hivatal iratai, 1/1944 adm.
- ⁴³ Juhász Árpád volt iskolaigazgató, helytörténész szíves közlése.
- ⁴⁴ ŠOKA KN, A Komáromi Főszolgabírói Hivatal iratai, 84/1945 adm.
- ⁴⁵ ŠOKA KN, A Komáromi Főszolgabírói Hivatal iratai, 62/1945 adm.
- ⁴⁶ ŠOKA KN Járási Hivatal iratai, 733/1931 prez.
- ⁴⁷ ŠOKA KN a Komáromi Járási Nemzeti Bizottság (Okresný národný výbor Komárno) iratai (a továbbiakban fond ONV KN), 15825/1946 adm.
- ⁴⁸ Részletek a károsult nagyszegpusztai gazdánál április 10-én felvett magyar nyelvű jegyző-

- könyvből: „Greschner Pál... előadja... a Gúta községhez tartozó Kikelet és Seregakol és Botakla elnevezésű kültelki lakott helyekről napirenden érkeznek orosz katonák fogatokkal és a gazdaságából a gabonakészleteket, a magánháztartás élelmiszerkészleteit, állatállományt, sertést, baromfit és általában mindent elhurcolnak... Gazdaságából mindezideig 7 drb. tehenet, 1 drb. 2 hetes borjút, 2 drb. ökröt, 2 drb. tinót, 6 drb. növendék szarvasmarhát, 2 drb. füstölt sonkát, 1 drb. sertést és 2 drb. kenyeret hurcoltak el... Mechura Ferenc... előadja...A sertéseket részben agyonlövök s ilyen állapotban a kocsijaikban gondosan elrejtik...”, ŠOKA KN, fond ONV KN, 19/1945 adm. A komisszár jelentése, fond ONV, 1011/1946 prez.
- ⁴⁹ ŠOKA KN, fond ONV KN, 414/1946 prez. 1946. március 4-én kelt jegyzőkönyv.
- ⁵⁰ R. J. (szül. 1922) visszaemlékezése. Gyűjtötte Angyal Béla 1997-ben. Az adatközlő nem járult hozzá teljes nevének közléséhez.
- ⁵¹ ŠOKA KN, fond ONV KN, 874/1947 prez.
- ⁵² ŠOKA KN, fond ONV KN, 1011/1946 prez.
- ⁵³ ŠOKA KN, fond ONV KN, 874/1947 prez.
- ⁵⁴ ŠOKA KN, fond ONV KN, I/1-428-1951/1 prez.
- ⁵⁵ Komoly Pál: *Pitvarosi tanulmányok*. Szeged, 1992.
- ⁵⁶ Zsemlye Kató volt gútai tanítónő visszaemlékezése.
- ⁵⁷ A gútai anyakönyvi hivatal szekrényében több, az idősokkal kapcsolatos iratot találtam. Valószínűleg Ondrej Križko, a községi hivatal akkori vezetője, aki a SZTHKTH bizalmi embere volt, gyűjtötte ide dossziékba az iratokat. Ezeknek a dokumentumoknak a fénymásolata a birtoomban van. A továbbiakban hivatkozáskor ezeket GAH (Gútai anyakönyvi hivatal) jelzettel látom el.
- ⁵⁸ ŠOKA KN, fond ONV KN, 711/1945 adm.
- ⁵⁹ ŠOKA KN, fond ONV KN, 255/1945 prez.
- ⁶⁰ ŠOKA KN, osobný fond M.II. Ing. Béla Angyala, Németh Dániel gútai komisszár levele a pardubicei Munkavédelmi Hivatalnak. Fénymásolatát Vadkerty Katalintól kaptam.
- ⁶¹ Szabó József (szül. 1927) visszaemlékezése. Gyűjtötte Angyal Béla 1996-ban.
- ⁶² Angyal László (szül. 1924) visszaemlékezése. Gyűjtötte Angyal Béla 1996-ban.
- ⁶³ Molnár Kálmán (szül. 1923) írásbeli visszaemlékezése. TLAKDSZ, Budapest, 998/1990. Gyűjtötte Varga Kálmán.
- ⁶⁴ B. F. (szül. 1918) visszaemlékezése. Gyűjtötte Angyal Béla 1997-ben. Az adatközlő nem járult hozzá teljes nevének közléséhez
- ⁶⁵ ŠOKA KN, fond ONV KN, 32/1945 prez.
- ⁶⁶ ŠOKA KN, fond ONV KN, 6672/1945 adm.
- ⁶⁷ ŠOKA KN, fond ONV KN, 1011/1946 prez.
- ⁶⁸ ŠOKA KN, osobný fond M.II. Ing. Béla Angyala, Németh Dániel gútai komisszár levele a pardubicei Munkavédelmi Hivatalnak. Fénymásolatát Vadkerty Katalintól kaptam.
- ⁶⁹ ŠOKA KN, fond ONV KN, 14/1947 prez.
- ⁷⁰ ŠOKA KN, fond ONV KN, 416/1946 prez. 1946. február 1-én kelt jegyzőkönyv.
- ⁷¹ ŠOKA KN, fond ONV KN, 414/1946 prez. 1946. március 4-én kelt jegyzőkönyv.
- ⁷² ŠOKA KN, fond ONV KN, 414/1946 prez.
- ⁷³ GAH, a járási komisszárnak küldött jelentés 5755/1946.
- ⁷⁴ ŠOKA KN, fond ONV KN, 414/1946 prez.
- ⁷⁵ ŠOKA KN, fond ONV KN, 414/1946 prez. 1946. augusztus 16-án kelt jegyzőkönyv.
- ⁷⁶ ŠOKA KN, fond ONV KN, 414/1946 prez. 1946. május 7-én kelt jegyzőkönyv.

- ⁷⁷ GAH, az utasítás száma 365/I.-1946.
- ⁷⁸ ŠOKA KN, fond ONV KN, 24561/1946 adm.
- ⁷⁹ GAH, 294/1946 prez.
- ⁸⁰ ŠOKA KN, fond ONV KN, 28/1948 prez.
- ⁸¹ A szlovákiai magyarok közel 60 %-a jelentkezett reszlovakizációra. Lásd Vadkerty K.: I. m. 1993. 68.
- ⁸² ŠOKA KN, fond ONV KN, 168/1948 prez.
- ⁸³ ŠOKA KN, fond ONV KN, 414/1946 prez. 1946. július 25-én kelt jegyzőkönyv.
- ⁸⁴ ŠOKA KN, fond ONV KN, 41461946 prez. 1946. szeptember 19-én kelt jegyzőkönyv.
- ⁸⁵ Úradný vestník. 1946. 1492. Vyhláška Povereníctva pre veci vnútorné v Bratislave zo dňa 12. augusta 1946, č. 28234/1-IV/4-1946.
- ⁸⁶ GAH, több erre vonatkozó sürgős, ill. szigorúan bizalmas megjelölésű utasítást találtam, melyeket a SZTHKTH adott ki. Pl. a 32. számú, szigorúan bizalmas. *A magyarok áttelepítése – öszszeírás.*
- ⁸⁷ Štátny oblastný archív Nitra, fond Oblastná úradovňa Osídlovacieho úradu pre Slovensko Komárno (Állami Területi Levéltár Nyitra, fond Szlovákiai Telepítési Hivatal Komáromi Területi Hivatala, a továbbiakban ŠOBA NI, fond OÚOÚ KN) 1946/I-b všeob. 30. doboz.
- ⁸⁸ ŠOBA NI, fond OÚOÚ KN, 1946/I-b všeob. 24. doboz.
- ⁸⁹ Implom József: *Mezőberény újratelepítése és története a kései feudalizmus időszakában (1723–1848)* In. *Mezőberény története I.* 94–111; Komoly P.: I. m. 7–10; Kugler J.: I. m. 1991. 31–36.
- ⁹⁰ Az 1941-es népszámlálás. Demográfiai adatok községek szerint. Budapest, 1947. 494–495; 518–519.
- ⁹¹ Kugler J.: I. m. 1991. 57.
- ⁹² A szlovákiai népbírászkodásról lásd Janics K.: I. m. 307–333.
- ⁹³ GAH, a körlevél száma 15.392/II. odb.-1946
- ⁹⁴ ŠOKA KN, fond ONV KN, 23671/1946 adm.
- ⁹⁵ ŠOKA KN, fond ONV KN, 23671/1946 adm.
- ⁹⁶ ŠOKA KN, fond ONV KN, 23671/1946 adm.
- ⁹⁷ ŠOBA NI, fond OÚOÚ KN, 1946/I-b prez. 1. doboz.
- ⁹⁸ ŠOBA NI, fond OÚOÚ KN, 1947/III. všeob. 6. doboz.
- ⁹⁹ ŠOKA KN, fond ONV KN, 1011/1946 prez.
- ¹⁰⁰ ŠOKA KN, fond ONV KN, 24561/1946 adm.
- ¹⁰¹ ŠOKA KN, fond ONV KN, 1011/1946 prez.
- ¹⁰² ŠOKA KN, fond ONV KN, 1011/1946 prez.
- ¹⁰³ ŠOKA KN, fond ONV KN, 14/1947 prez.
- ¹⁰⁴ ŠOKA KN, fond ONV KN, 218/1947 prez.
- ¹⁰⁵ ŠOKA KN, fond ONV KN, 1011/1946 prez.
- ¹⁰⁶ ŠOBA NI, fond OÚOÚ KN, 1946/I-a prez. 1 doboz.
- ¹⁰⁷ In. „*Hívebb emlékezésül...*” 158–161.
- ¹⁰⁸ ŠOBA NI, fond OÚOÚ KN, 1948/III. všeob. 109. doboz.
- ¹⁰⁹ ŠOKA KN, fond ONV KN, 116/1947 prez.
- ¹¹⁰ ŠOBA NI, fond OÚOÚ KN, 1947/ prez. 4. doboz.
- ¹¹¹ ŠOBA NI, fond OÚOÚ KN, 1947/I-b prez. 4. doboz.
- ¹¹² ŠOBA NI, fond OÚOÚ KN, 1948/III. všeob. 109. doboz. A táblázatot a transzportok indulása-

kor felvett jegyzőkönyvek adatai alapján állítottam össze. Elvégeztem a jegyzőkönyvekhez mellékelte névjegyzékek összesítését, az így nyert számok némileg eltérnek ezektől. A névjegyzékek alapján 353 családot, 1558 személyt deportáltak, a jegyzőkönyvek 365 családról, 1512 személyről szólnak. Lásd a Függelékben közölt 7. A Gútáról Csehországba indított transzportok jegyzéke című dokumentumot.

- ¹¹³ Vadkerty K.: I. m. 1996. 136.
- ¹¹⁴ ŠOBA NI, fond OÚOÚ KN, 1948/III. vřeob. 109. doboz.
- ¹¹⁵ Lokner tanár az SZLKP helyi szervezetének titkára volt ebben az időben, és több adatközlő is említette, hogy az ő segítségével került el a deportálást.
- ¹¹⁶ Angyal Lászlóné Szabó Gizella (szül. 1925) visszaemlékezése. Gyűjtötte Angyal Béla 1996-ban.
- ¹¹⁷ Szabó Józsefné (szül. 1928) visszaemlékezése. Gyűjtötte Angyal Béla 1996-ban.
- ¹¹⁸ Szabó Mihály (szül. 1920) visszaemlékezése. Gyűjtötte Angyal Béla 1996-ban.
- ¹¹⁹ Vassné Halász Mária (szül. 1929) visszaemlékezése. TLAKDSZ, Budapest, 998/1989. Gyűjtötte Varga Kálmán.
- ¹²⁰ Király Józsefné Ősi Mária (szül. 1924) visszaemlékezése. TLAKDSZ, Budapest, 998/1989. Gyűjtötte Varga Kálmán.
- ¹²¹ Szabó József (szül. 1927) visszaemlékezése. Gyűjtötte Angyal Béla 1996-ban.
- ¹²² Bukor Béla (szül. 1924) visszaemlékezése. TLAKDSZ, Budapest, 998/1989. Gyűjtötte Varga Kálmán.
- ¹²³ Halász Margit (szül. 1936) visszaemlékezése. TLAKDSZ, Budapest, 998/1989. Gyűjtötte Varga Kálmán.
- ¹²⁴ Szabó Mihályné Vass Júlia (szül. 1921) visszaemlékezése. Gyűjtötte Angyal Béla 1996-ban.
- ¹²⁵ Szabó Béláné Gőgh Rozália (szül. 1922) visszaemlékezése. Gyűjtötte Angyal Béla 1997-ben.
- ¹²⁶ A magyarok csehországi elhelyezéséről és a deportálás kapcsolatára a Szudéta-vidékkel lásd. Szabó Károly: *Magyarok deportálása Cseh- és Morvaországba*. Kézirat. TLAKDSZ, Budapest, 544/1987.
- ¹²⁷ 1930-ban a Zábřeh járásnak 62 %-a, magának a városnak 76 %-a volt cseh (csehszlovák) nemzetiségű. *Československá statistika*. Svazek 98. *Šítání lidu v Republice Československé ze dne 1. prosince 1930*. díl I. Prága. 1934. 45.
- ¹²⁸ Slovenský národný archív Bratislava (Szlovák Nemzeti Levéltár Pozsony, a továbbiakban SNA BA), SMPR - 488, 12/49-S učit.
- ¹²⁹ ŠOKA KN, fond ONV KN, 218/1947 prez. február 7-én és március 3-án kelt jelentések.
- ¹³⁰ ŠOBA NI, fond OÚOÚ KN, 1948/III. vřeob. 109. doboz.
- ¹³¹ GAH, több erre vonatkozó végzést találtam.
- ¹³² GAH, Evidencia reemigrantov (Áttelepültek jegyzéke) alapján.
- ¹³³ ŠOKA KN, fond ONV KN, 7738/1947 adm.
- ¹³⁴ ŠOBA NI, fond OÚOÚ KN, 1947/III prez. 4. doboz.
- ¹³⁵ ŠOBA NI, fond OÚOÚ KN, 1947/I-b prez. 4. doboz.
- ¹³⁶ ŠOBA NI, fond OÚOÚ KN, 1947/I-b prez. 4. doboz.
- ¹³⁷ R. G. (szül. 1925) visszaemlékezése. Gyűjtötte Angyal Béla 1997-ben. Az adatközlő nem járult hozzá teljes nevének közléséhez.
- ¹³⁸ B. I. (szül. 1919) visszaemlékezése. Gyűjtötte Angyal Béla 1997-ben. Az adatközlő nem járult hozzá teljes nevének közléséhez.
- ¹³⁹ Kugler József: *A csehszlovák-magyar lakosságcsere lebonyolítása Békés és Csanád megyében*. In. *Regio* 1996/4. Budapest, 47-73.

- ¹⁴⁰ GAH, a transzportok jegyzéke megtalálható az anyakönyvi hivatal irattárában.
- ¹⁴¹ ŠOBA NI, fond OÚOÚ KN, 1947/I-b prez. 4. doboz.
- ¹⁴² ŠOBA NI, fond OÚOÚ KN, 1947/I-b prez. 4. doboz.
- ¹⁴³ ŠOKA KN, fond ONV KN, 1117/1947 prez.
- ¹⁴⁴ GAH, 12452/1947
- ¹⁴⁵ ŠOBA NI, fond OÚOÚ KN, 1947/I-b prez. 4. doboz.
- ¹⁴⁶ Új Otthon, 1948. február 7. 3. oldal, *Adatok az eddigi áttelepítésekről*.
- ¹⁴⁷ A táblázatot a transzportok jegyzékei alapján állítottam össze, a kirakodóállomások meghatározásában Kugler József volt segítségemre.
- ¹⁴⁸ A táblázatot Kugler József állította össze a magyarországi levéltári adatok alapján. Segítségéért ezúton mondok köszönetet.
- ¹⁴⁹ Új Otthon, 1947. október 18. 3. oldal, *Gútaiak és érsekújváriak élete Békés megyében*; 1948. február 7. 3. oldal, *Sok gond és baj közt kezdik az új életet a betelepített szlovákiai magyarok, de bízna, hogy kitartó munkával kiverekszik a szebb jövőt*; Oláh Kálmán: *A Kis-Dunától a Viharsarokig*. Szeged, 1992.
- ¹⁵⁰ A békéscsabai körzetből áttelepülésre jelentkező szlovákok 21,3 %-a napszámos volt. Kugler J.: I. m. 1991. 37.
- ¹⁵¹ Vadkerty Katalin: *A csehszlovák–magyar lakosságcsere hivatalos szlovák értékelése*. In. *Regio 1993/3*. Budapest, 119–139.
- ¹⁵² ŠOBA NI, fond OÚOÚ KN, 1947/I-b prez. 4. doboz.
- ¹⁵³ ŠOKA KN, fond ONV KN, 17622/1947 adm.
- ¹⁵⁴ ŠOKA KN, fond ONV KN, 218/1947 prez.
- ¹⁵⁵ ŠOBA NI, fond OÚOÚ KN, 1947/I-b prez. 4. doboz.
- ¹⁵⁶ ŠOKA KN, fond ONV KN, 30/1949 prez.
- ¹⁵⁷ ŠOKA KN, fond ONV KN, 22160/1947 adm.
- ¹⁵⁸ ŠOKA KN, fond ONV KN, 14/1947 prez.
- ¹⁵⁹ ŠOKA KN, fond ONV KN, 14/1947 prez.
- ¹⁶⁰ ŠOKA KN, fond ONV KN, 14/1947 prez.
- ¹⁶¹ ŠOKA KN, fond ONV KN, Reslovakizáció (Gúta), 85. doboz.
- ¹⁶² ŠOKA KN, fond ONV KN, 28/1948 prez.
- ¹⁶³ A Czigány Imrére vonatkozó életrajzi adatok megtalálhatók az egyes sematizmusokban (Schematizmus slovenských diecéz 1971, 1978). Czigány Imre 1951-ig volt káplán Gútán, Ürge Tamás gútai esperesplébános szíves közlése. A csehországi lelki gondozásról lásd Remény 1990. 1 évf. 21. sz.
- ¹⁶⁴ ŠOKA KN, fond ONV KN, 9/1948 prez.
- ¹⁶⁵ ŠOKA KN, fond ONV KN, 340/1948 prez.
- ¹⁶⁶ ŠOKA KN, fond ONV KN, 16031/1948 adm.
- ¹⁶⁷ ŠOKA KN, fond ONV KN, 9/1948 prez.
- ¹⁶⁸ ŠOKA KN, fond ONV KN, 9/1948 prez.
- ¹⁶⁹ ŠOKA KN, fond ONV KN, 9/1948 prez.
- ¹⁷⁰ ŠOKA KN, fond ONV KN, 9/1948 prez.
- ¹⁷¹ ŠOKA KN, fond ONV KN, 9/1948 prez.
- ¹⁷² *Vlastivedný slovník obcí na Slovensku*. Bratislava, 1977. II. 42.
- ¹⁷³ SNA BA, PV-sekt. 93. 1316/1948 sekt.
- ¹⁷⁴ ŠOBA NI, fond OÚOÚ KN, 1948/III všeob. 109. doboz.

- ¹⁷⁵ Úradný vestník. Ročník 1948. 964. Vyhláška povereníka vnútra zo dňa 11. júna 1948, č. A-311/16-II/3-1948, o zmenách úradných názvov miest, obcí a osád na Slovensku.
- ¹⁷⁶ Kugler J.: I. m. 1996. 70.
- ¹⁷⁷ GAH, a transzportok jegyzéke megtalálható a gútai anyakönyvi hivatal irattárában.
- ¹⁷⁸ A táblázatot Kugler József készítette el a magyarországi levéltári adatok alapján és bocsátotta a rendelkezésemre.
- ¹⁷⁹ ŠOKA KN, fond ONV KN, 28/1948 prez.
- ¹⁸⁰ Bagita Erazmus (szül. 1924) visszaemlékezése. Gyűjtötte Angyal Béla 1996-ban.
- ¹⁸¹ ŠOKA KN, fond ONV KN, 62/1949 prez.
- ¹⁸² A visszatérő transzportok jegyzéke nem teljes, az itt említettek jegyzékét részben Vadkerty Katalin bocsátotta rendelkezésemre, jelzete: ŠOBA BA, poz. ref, 43. doboz. Részben megtalálható Vadkerty K.: I. m. 1996. 148–150.
- ¹⁸³ Vadkerty K.: I. m. 1996. 148–150.
- ¹⁸⁴ ŠOKA KN, fond ONV KN, 832/1949 prez.
- ¹⁸⁵ ŠOKA KN, fond ONV KN, III. ref. 110/1949.
- ¹⁸⁶ ŠOKA KN, fond ONV KN, III. ref. 267/1949.
- ¹⁸⁷ ŠOKA KN, fond ONV KN, III. ref. 110/1949.
- ¹⁸⁸ ŠOKA KN, fond ONV KN, III. ref. 110/1949.
- ¹⁸⁹ ŠOKA KN, fond ONV KN, VII. ref. 855/1949.
- ¹⁹⁰ ŠOKA KN, fond ONV KN, 559/1949 prez.
- ¹⁹¹ ŠOKA KN, fond ONV KN, III. ref. 110/1949.
- ¹⁹² ŠOKA KN, fond ONV KN, I/1-428-1951/1 prez.
- ¹⁹³ ŠOKA KN, fond ONV KN, 742/1949 prez.
- ¹⁹⁴ ŠOKA KN, fond ONV KN, 1125/1949 prez.
- ¹⁹⁵ ŠOKA KN, fond ONV KN, IX. ref. 504/1949
- ¹⁹⁶ ŠOKA KN, fond ONV KN, IX. ref. 522/1949.
- ¹⁹⁷ ŠOKA KN, fond ONV KN, IX. ref 690/1949.
- ¹⁹⁸ ŠOKA KN, fond ONV KN, IX. ref. 521/1949.
- ¹⁹⁹ ŠOKA KN, fond ONV KN, I/cirk. 290/1952.
- ²⁰⁰ Vadkerty K.: I. m. 1996. 91–95.
- ²⁰¹ A jegyzékeket Vadkerty Katalin bocsátotta a rendelkezésemre. SNA BA, PF 1040. doboz, PF 1045. doboz.
- ²⁰² ŠOKA KN, fond ONV KN, IV. ref. 302/1950.
- ²⁰³ ŠOKA KN, fond ONV KN, 66/1950 prez.
- ²⁰⁴ ŠOKA KN, fond ONV KN, 66/1950 prez.
- ²⁰⁵ ŠOKA KN, fond ONV KN, III. ref. 110/1949.
- ²⁰⁶ Gyurgyík László: *Magyar mérleg*. Pozsony, 1994. 151.
- ²⁰⁷ Fekete János (szül. 1940) Pitvaroson.

Függelék

Dokumentumok

1. Németh Dániel gútai komisszár levele a pardubicei Járási Munkavédelmi Hivatalnak

ŠOKA KN, osobný fond M.II. Ing. Béla Angyala.

A szlovák nyelvű szöveg fordítása

Pardubicei Munkahivatal

A múlt év októberében Gúta községből (Komáromi járás) 500 személyt jelöltek ki csehországi munkára. Ezen személyek közül még az alább feltüntetett személyek a pardubicei munkatáborban vannak.

Mivel ezen személyek között vannak olyanok is, akik nem voltak fasiszták, a község nevében kérem, hogy ezeket engedjék haza a családjukhoz, melyek többnyire az ő távozásuk miatt bevételi forrás nélkül maradtak, ill. megélhetésük a családfő keresetétől függött.

A személyek, akik szóba jöhetnek, a következők:

1. Szabó Géza
2. Szomolai Ferenc
3. Takács Imre
4. Szabó Károly
5. Szabó Imre
6. Fördös Ignác
7. Balázs János
8. Zuber László
9. Molnár Géza
10. Vajda Lajos
11. Szabó László
12. Szabó László
13. Néveri Imre
14. Molnár Gyula
15. Árgyusi Gergely

Gúta, 1946. január 8.

Láttam
Komárom, 1946. január

járási komisszár
olvashatatlan aláírás

a HNB komisszára
aláírás Németh Dániel

2. A kommunista párt gútai helyi szervezetének döntése Németh Dániel komisszár leváltásáról

ŠOKA KN, fond ONV KN, 14/1947 prez.

A szlovák nyelvű szöveg fordítása

Szlovákia Kommunista Pártja gútai helyi szervezet

Szám: 15/1946

Tárgy: A gútai komisszár leváltása

A Komáromi Járási Nemzeti Bizottságnak

Szlovákia Kommunista Pártja gútai helyi szervezetének bizottsága az 1946. január 18-án tartott ülésén a következő határozatot hozta:

Mivel a magyar és a német nemzetiségű személyek az elnöki dekrétum értelmében elvesztették csehszlovák állampolgárságukat, a gútai komisszár mint olyan szintén a nevezett rendelet hatálya alá esik. Hogy a következőkben ne keletkezzenek jogi hiányosságok a komisszár jogállásában Szlovákia Kommunista Pártja gútai helyi szervezete visszahívja a tagját, Németh Dánielt, hivatalából és komisszárnak javasolja Ján Hopkót, az állami polgári iskola igazgatóját Gútán, aki szlovák nemzetiségű, a CSSZK állampolgára és a rövid Gútán lakása alatt rendkívüli képességeket mutatott a közélet, a kultúra és sportélet szervezése területén.

Az SZLKP HSZ nevében

elnök

aláírás Stefán (sic!) Máté

közbélyegző

titkár

olvashatatlan aláírás

3. A Szlovák Telepítési Hivatal Komáromi Területi Hivatala előjárójának utasítása a Magyarországra kitelepítendő személyek összeírására

GAH, iktatási száma: 64 prez.

A szlovák nyelvű szöveg fordítása

A Szlovák Telepítési Hivatal Komáromi Területi Hivatala

Szám: 1/I/1946

Komárom, 1946. VI. 26

Tárgy: A kitelepítésre előkészített magyarok összeírása

Ma! (vagyis azonnal, sürgős – A. B.)

Melléklet: 1.

A Telepítési Hivatal összes bizalmijának a járásban

A Területi Hivatal mellékelve küldi Önöknek a kitelepítésre előkészített magyar nemzetiségű személyek névjegyzékének mintáját ezzel a kiigazítással:

A lakhely figyelembevételével írják be a kitelepítendő magyarokat:

I.

1, Amelyekre vonatkozik a Cseregyezmény VIII. cikke, vagyis azon személyeket, akikre vonatkoznak a 33/1945 sz. rendelet bűncselekményei és azon személyeket, akiket bűnösnek ismertek el az idézett rendelet 5. §-a alapján,

- 2, Azon személyeket, akik az Egyezmény 12. cikke hatálya alá esnek, vagyis
 a, minden magyar állampolgárt,
 b, különösen azokat, akik a köztársaság területére 1938. nov. 2. után költöztek (aňási)

II.

- 1, minden magyart, akik 5-től 50 hektárig birtokolnak (földet – A. B.), és eddig a 104-es SZNT rendelet alapján nem kobozták el,
 2, mesterembereket, iparosokat, akik ipari vagy házvagyonnal rendelkeznek,
 3, értelmiségieket, akik a CSSZK-val, a szlovák nemzettel szemben ellenségesek és nem emeltek ellenük vádat a 33-as sz. rendelet alapján, főleg ha házzal vagy egyéb vagyonnal rendelkeznek.

III.

Az egyezmény értelmében ne írjanak be magyarokat

- 1, aktív antifasisztákat,
 2, a reszlovakizációs területek lakosait, akiknek kristályosodik szlovák nemzeti öntudata és politikailag nem kifogásolhatók, (reszlov.)
 3, A szociálisan gyenge rétegeket, mint a kisparasztokat (5 k. holdig), mezőgazdasági munkásokat és ipari alkalmazottakat, akik bérvizonyban vannak.

Az összeírást legkésőbb 1946. július 1-ig az egyes NB állomások vezetőivel együttműködve pontosan és szigorúan bizalmasan hajtsák végre, és az összeírást 1946. július 3-án személyesen adják le a Komáromi Területi Hivatal előljárójának (Járási Hivatal épülete, II. emelet, 52. sz. ajtó).

előljáró
 olvashatatlán aláírás

körbélyegző

4.A Szlovák Telepítési Hivatal Komáromi Területi Hivatala előljárójának jelentése a hivatal tevékenységéről

ŠOBA NI, fond OÚOÚ KN, 1946/I-a prez. 1. doboz
 A szlovák nyelvű szöveg fordítása, részletek

32/1946 - I
 Tárgy: Jelentés a hivatal tevékenységéről

(194)6. július 8.
 Komárom

A Telepítési Hivatal Elnökségének

A szervezési hálózatot az egész járásban felállítottam és a járás egyes községeiben már rendelkezéseimre állnak a bizalmiak és a tanácsadó testületek. A kinevezési okmányokat ezen bizalmiak részére az elnök úr különleges meghatalmazása alapján elkészítem és kiadom. A bizalmiak honoráriumát utólagosan természetben javaslom meghatározni a rájuk bízott munka, az egyéni képességek és teljesítmények szerint, a hivatalom javaslata alapján.

A Magyarországra kitelepítendő magyarok névjegyzéke a következő községekben már készen van: Nagykeszi, Gellér, Boga és Ekel, és Komáromban most van kidolgozás alatt. Komáromban ez a jegyzék még nem készült el, azért, mert a magyarok és németek összeírása hanyagul és hiányosan készült el, újra át kellett vizsgálni és házról házra kiegészíteni. Ez a kiegészítés július 5., 6.

és 7-én történt meg. A kiegészítés az elnök úr külön parancsára történt. Ez a kiegészítő összeírás a bírósági, iskolaügyi és adminisztratív hivatalnokok segítségével történt. A kiadások a nemzeti megújítási alpból lesznek térítve. Kérem a szükséges 10 000 korona összeget elküldeni. Az egész járásból a kitelepítendő magyarok névjegyzéke, Komárom kivételével, 1946. július 10-én lesz kész, mivel ezt a jegyzéket részletesen ki kell dolgozni a javított összeírás és a reszlovakizáció befejezése után. Az éppen most zajló alapvető személyi változások a járásban és Komárom városában gátolják ezt a munkát. Remélem, a krízis már elmúlt és az egész járás feladatait már ez év július 20-ig, a legalább részlegesen feltöltött irodai munkaerővel győzni fogom. Természetesen dolgozunk és dolgozom hivatali időben és azon kívül, ünnep, hétköznap.

Háromszor körbejártam a járást és szerveztem az elmagyarosodott szlovákjainkat, annyira, hogy a növekvő propaganda és a növekvő szlovákellenesség ellenére el akarom érni az elmagyarosodott szlovákok 20 %-nak visszaszerzését. A négy napig folyó felülvizsgálat után a szlovákok statisztikai száma a Komáromi járásban a következő: A Komáromi járásnak 60 884 lakosa van. Ebből (a katonaságon kívül) 5 904 szlovák, reszlovakizált-igazolt szlovák 7 744, összesen 13 648 szlovák, vagyis a járás egész lakosságának 21 %-a. Ha kiürülnek a lakások, és az itteni hivatalnokréteg és iparosok a családjukkal ide költözhetnek, a szlovákok száma 3 000 lélekkel nő. Ha kitelepítünk a járásból csak 20 000 magyart és kapunk ide csak 15 000 honfitársunkat Magyarországról, a járásban 31 648 szlovák és 27 236 magyar lesz. Ezt a számot belső áttelepítéssel erőlködés nélkül 18 000-re csökkentjük, vagyis a magyar nemzetiség a járás lakosságának mindössze 28 %-át tenné ki, mely kisebbség a tudatos szlovák politika nyomán öt éven belül eltűnik. Így a tisztán magyar Komáromi járás tiszta szlovákká válik. Komárom város így néz ki: Komáromnak 14 403 lakosa van (a katonaságon kívül). Ebből 2 783 szlovák, plusz 2 759 reszlovakizált-igazolt szlovák, összesen 5 542 lakos. Komáromban ma 8 861 magyar van. Ha a városban felszabadulnak lakások és a hivatalnokok ide költöznek a családjikkal, a szlovákok száma 8 542-re nő, ha kitelepítünk Magyarországra 5 000 magyart, a köztársaság területén szétszórunk 2 000-t és kitelepítünk 2 000 honfitársunkat, Komárom város teljesen szlovák lesz. Ha a kitelepítendő lakosok 20 000-s száma növekedne, a szlovakosítási folyamat gyorsabb és egyszerűbb lenne. Megjegyzem, hogy a 20 000 számú lakos alapszám és nem tanácsolok a járás részére kisebb számot, mert akkor nem kapnánk meg azt, amit akarunk.

A 20 000 magyar gazdasági, iparos és értelmiségi egységet a hónap végéig kidolgozom, de a kezemben kell lenni a határozott ígéretnek, hogy a 15 000 honfitársunkat Magyarországról megkapom, természetesen szintén egységenként feldolgozva.

Amint megkapom a 15 000 egységnyi honfitársunkat Magyarországról, azonnal hozzálatok a mi egységeinknek, a pontosan megjelölt honfitársaink részére történő kiválogatásához és kiosztásához...

Előljáró

olvashatatlan aláírás

5. A Komáromi Járási Hivatal előljárójának jelentése a járás helyzetéről

ŠOKA KN, fond ONV KN, 1011/1946 prez.

A szlovák szöveg fordítása, részlet

1946. VII. 13.

I, A járásban végrehajtott helyreállítási munkák

1946. januári hónapban a Vörös Hadsereg, a mi munkásaink segítségével, elkészítette a Magyarországra vezető vasúti Duna-hidat.

1946. május végén elkészült a Vágon átvezető vasúti híd, és így a vonatok Érsekújvárból egészen a komáromi állomásig járnak.

A Vörös Hadsereg által készített ideiglenes fahíd a Vágon az úszó jégtábláktól tönkrement, ezért a közlekedés a Vágon át komp segítségével történik.

A Lena cég készíti a fahidat a Vágon keresztül, a hónap végére kell elkészülnie, így a komp közlekedés feleslegessé válik.

2. A járás politikai viszonyai

Az alkotmányozó nemzetgyűlési választások a következő eredményt hozták:

a,	A Demokrata Párt elért	2 503	szavazatot
b,	A kommunista párt elért	1 371	szavazatot
c,	A Szabadság Párt elért	329	szavazatot
d,	A Munka Párt elért	114	szavazatot

A politikai viszonyok nagyon ziláltak és a politikai harc a kommunista párt és a Demokrata Párt között nagyon kiéleződött, mert mindkét párt harcolt a vezető és többségi képviselőért a járási közigazgatási bizottságban és Komáromban a helyi közigazgatási bizottságban. Jelenleg a Komáromi Járási Közigazgatási Bizottságot a Belügyi Megbízott megszüntette, illetve feloszlatta, és átmeneti időre komisszárokat nevezett ki.

A Munka Párt és a Szabadság Párt csekély tevékenységet fejt ki.

3. A magyarok és a szlovákok együttélése:

A magyarok teljesen elszigetelődnek a szlovákoktól, nem vesznek részt semmilyen ünnepségen, munkavégeztével otthon tartózkodnak, visszahúzódnak a magánéletbe. Összetartanak. Összetűzésekre a magyarok és a szlovákok között nem került sor. A magyarellenes intézkedéseknek és előírásoknak nyugodtan alávetik magukat, és az esetleges visszaélésekkel szemben jogi úton keresnek orvoslást. A szlovákok a magyarokkal szemben udvariasan viselkednek és nem kerül sor félreértésekre. A magyarok állandó feszültségben vannak, mi lesz velük, mivel a vagyonuk elkobzás alá esik, nem javítják házaikat.

Mivel a magyarok még mindig azt gondolják, hogy kisebbségi jogokat kapnak, mint az első CSSZK alatt és mivel idegen elem a szlávságban, a velük való együttélés pszichoszociológiailag kedvezőtlenül hat az itt élő szlovákokra és ezért szükséges a minél előbbi lakosságcsere, nevezetesen, hogy a határ menti övezet tisztán szlovákok lakta legyen.

4. Reszlovakizáció a Komáromi járásban:

A részlovakizációs akció a Komáromi járásban 1946. június 16-án kezdődött meg és 1946. július 4-én fejeződött be a következő eredménnyel:

A jelentkezettek száma a járásban	8 158 személy
ebből:	
a, igazolt	7 744 személy
b, nem igazolt	414 személy

Az akciót a hivatal előjárója, dr. Jozef Svätokrížny szervezte, együttműködve a mostani számlálóbiztossal, az NB járási parancsnokával, a Telepítési Hivatal Komáromi Területi Hivatala előjárójával.

A lefolyása elég sima volt, bár az ellenpropaganda elég erős volt, így 8 személyt őrizetbe kellett venni, akiket a Belügyi Megbízott általános utasítása alapján azonnal szabadon engedtek.

Felvilágosítással, plakátokkal, személyes látogatással házról házra az ellenpropagandát lehetetlenné tették.

1946. június 26-28 között a JKB minden beosztottja bekapcsolódott ebbe az akcióba és a községekben előadások voltak az ellenpropaganda lehetetlenné tételére.

A reszlovakizáció visszhangja a szlovák nemzetiség körében kedvező volt, a magyar nemzetiségűeknél, nevezetesen a református vallásúaknál kedvezőtlén, mivel a magyarok száma a járásban lecsökkent a jelentkező szlovák származású személyekkel és ezzel a kisebbségi kérdés a járásban tárgyalanná válik.

előjáró

6. A Szlovák Telepítési Hivatal Komáromi Területi Hivatala előjárója által kidolgozott terv a gútai magyarok Csehországba történő kitelepítéséről

ŠOKA KN, fond ONV KN, 116/1947 prez.

A szlovák nyelvű szöveg fordítása

2681/47

(1947). január 25.

A magyar nemzetiségű lakosság Csehországba telepítésének terve

A cseh területek részére történő munkaerő-toborzás következtében 1947. január 28-tól február 1-ig a Komáromi járásból Gúta községből megtörténik a magyar nemzetiségű személyeknek az előkészítése és elszállítása a következő módon:

I. előkészítés

1947. I. 28-án reggel 6.00 órakor indulás Komáromból Gútára a végzéseknek a kitelepítendő személyek részére történő kikézbésítése céljából, a bizottság vezetője Jozef Baník lesz, aki a beosztott hivatalnokokkal együtt elvégzi ezt a munkát, az eddig szerzett tapasztalatok alapján, úgy, hogy a végzések kézbesítése 1947. jan. 28-án befejeződjön.

A válogatás szerint megállapítást nyert, hogy Gúta községből 1947. január 30-án 152, 1947. január 31-én 153 és 1947. febr. 1-jén 150 g. e. (család) kerül kitelepítésre.

Az egyes hivatalok kötelességei

A Járási Munkavédelmi Hivatal 1947. január 25-én elkészíti a kiutaló végzéseket az egyes kitelepítendő személyek részére, 1947. jan. 27-én a II. transzport és 1947. jan. 28-án a III. transzport részére. Eközben a Járási Munkavédelmi Hivatal ügyel arra, hogy a cseh területek képviselőivel együtt elvégezzék ezeknek a végzéseknek a szükséges kapcsolását és az elkészült jegyzékeket öt példányban átadja a kitelepítési bizottság vezetőjének legkésőbb 1947. jan. 25-én, ill. jan. 27-én és 28-án.

Helyőrség parancsnokság: Végrehajtja a kitelepítést, vagyis az őrizetbe vételt és a rakodást a rendkívüli, bizalmas szóbeli utasítás alapján.

A járási és a helyi NB parancsnoksága Komáromban és Gútán: Ugyanezen a módon végrehajtják a biztonsági intézkedéseket a rendkívüli, bizalmas szóbeli utasítás alapján.

A CSAV komáromi területi autóközlekedési igazgatósága: Megkapja ezt a tervezetet tudomásulvételre azzal, hogy a Telepítési Hivatal Komáromi Területi Hivatala 1947. jan. 24-én jelentette a Szlovák Telepítési Hivatalba Pozsonyba (Krivý főinspektornak) e terv megvalósítása céljából az igényét a következő motoros járművekre:

I. A TH területi hivatala személyzetének elszállítására Gúta községbe egy fedett teherautó 1947. jan. 28-án, pontosan 6.00 órakor reggel a járási hivatal épülete elé.

II. A biztonsági szervek tagjainak Komáromból Gútára történő szállítására 2 fedett teherautó a Marianum épülete elé 1947. jan. 28-án reggel 6.00 órára.

III. Az asszisztáló katonai egység Komáromból Gútára történő szállítására 6 fedett teherautó, melyek közül egy teherautó az élelmezési tiszt állandó rendelkezésére áll, az I-től a III-ik pontban említett többi autó Gútán marad 1947. jan. 30-ig, mikor több járművel együtt felhasználásra kerülnek a kitelepítettek poggyászának szállítására.

IV. A kitelepítettek poggyászának szállítására Gúta községből a gútai vasútállomásra 36 teherautó.

A Járási Komisszár Hivatala Komárom: Saját hatáskörén belül ez év jan. 29-én a járási orvost kiküldi Gútára az egyének orvosi vizsgálatának lefolytatására, a bizottság vezetőjének személyes szóbeli parancsa alapján. Ez érvényes a járási állatorvosra is, aki az állatorvosi vizsgálat céljából érkezik a gútai állomásra.

A földreform komáromi területi hivatala: Gondoskodik arról, hogy az Állami Vagyon Kezelője 1947. január 31-én és február 1-jén elvégezze a Gúta községben hátrahagyott vagyon bebiztosítását.

Megküldve:

1. Szlovák Telepítési Hivatal Pozsony, tudomásulvételre
2. Komáromi helyőrség parancsnoksága
3. A NB komáromi járási parancsnoksága
4. Autóigazgatóság
5. Járási Komisszár Hivatala Komárom
6. Járási Munkavédelmi Hivatal Komárom
7. A földreform komáromi területi hivatala
8. Szociális Megbízotti Hivatal, dr. Lenorák úrnak
9. TH előjárója:

olvashatatlan aláírás

A lap hátulján kézzel írt jegyzet.

A járási orvosnak, a Telepítési Hivatal, Vitáloš által telefonon leadott tájékoztatása alapján, nem kell Gútára mennie. 1947. I. 27.

olvashatatlan aláírás

7. A Gútáról Csehországba indított deportáltakat szállító transzportok jegyzéke

ŠOBA NI, fond OÚOÚ KN, 1948/III vşeob. 109. doboz

A szlovák nyelvű szöveg fordítása. A névjegyzékekben a szlovákos írásmódot és a nyilvánvaló tévedéseket kijavítottam és a magyar ábécé szerint betűrendbe szedtem. Elvégeztem az egyes jegyzőkönyvekhez mellékelt névjegyzékek összesítését és az így kapott számokat összehasonlítottam a jegyzőkönyvek adataival.

Gúta (194)7. január 30.

Jegyzőkönyv

felvétel 1947. január 30-án a gútai vasútállomáson az M-0320 számú transzport elküldéséről Gúta községből a mladá boleslavi vasútállomásra a szociális minisztérium képviselője, Macháčka úr, az SZTHKTH, J. Kochan, NB Gúta, Holý őrmester és a katonai kíséret, Hrabovský törzsőrmester jelenlétében.

A rakodás 10.30 órakor kezdődött meg (mivel az első szállítmány 10.10 órakor ért a gútai állomásra) és 20.30 órakor fejeződött be. Mivel 52Z vagont állítottak be, 52Z vagon volt megrakva, valamint 3 személyvagon és melegedő.

A gútai állomásfőnök utasítása alapján nem lehet több mint 50 tehervagont megrakni, mivel a vágány nem bír el nagyobb terhelést, ezért a rakodást le kellett állítani. Berakásra került 75 gazdasági egység, 305 személy, ebből 32 gyerek. Meleg vacsorát 18.00 órakor kaptak.

A berakodás könnyen ment, az áttelepítettek semmilyen ellenállást nem tanúsítottak.

A transzport 22.00 órakor a 8394, II számú vonattal ment el.

Ján Kochan s. k.
Holý őrmester s. k.

Macháček s. k.
Hrabovský törzsőrmester s. k.

A magyar nemzetiségű személyek névjegyzéke, akiket a munkaerő-toborzás keretén belül Gúta községből Csehországba csoportosítottak át, M-0320 transzport

Sorszám	Név	Lakhely	Házzszám	Családtagok száma
1	Anda Ferenc	Gúta	99	3
2	Angyal József	Gúta	2143	7
3	Angyal József	Gúta	622	6
4	Angyal Kálmán	Gúta	215	6
5	Bagita Péter	Gúta	1906	5
6	Balázs Gyula	Gúta	273	6
7	Balázs Péter	Gúta	194	5
8	Balázs Simon	Gúta	813	7
9	Balogh Gergely	Gúta	90	1
10	Balogh Gyula	Gúta	2318	3
11	Balogh József	Gúta	2134	6
12	Balogh László	Gúta	904	3
13	Balogh Mária	Gúta	1914	8
14	Balogh Péter	Gúta	2026	2
15	Baráth János	Gúta	1234	2
16	Bartalos Gyula	Gúta	2220	5
17	Bezúr József	Gúta	463	3
18	Borka Géza	Gúta	2030	6
19	Borka Kálmán	Gúta	2360	6
20	Búcsai Károly	Gúta	994	9
21	Bukor Gábor	Gúta	1069	2
22	Czina Orbán	Gúta	586	4
23	Cződör Kálmán	Gúta	486	4
24	Cserni Lajos	Gúta	936	5
25	Csollár Ignác	Gúta	399	4
26	Csomor László	Gúta	1802	5
27	Csontos Erazmus	Gúta	2037	4
28	Csontos Ignác	Gúta	231	6
29	Csontos Ignác	Gúta	691	3
30	Csontos Mihály	Gúta	2061	3
31	Domján Emília	Gúta	61	4

32	Domján Géza	Gúta	1041	7
33	Farkas György	Gúta	2186	2
34	Farkas Vince	Gúta	1038	1
35	Fehér Gábor	Gúta	1791	2
36	Fehér Sándor	Gúta	1787	7
37	Fekete Ferenc	Gúta	2089	1
38	Fekete Júlia	Gúta	571	6
39	Forgács György	Gúta	2090	5
40	Forró András	Gúta	1152	3
41	Forró Gábor	Gúta	1152	3
42	Forró Gáspár	Gúta	80	3
43	Forró Lajos	Gúta	154	1
44	Forró Miklós	Gúta	80	3
45	Földes Lőrinc	Gúta	1005	2
46	Fördös Gyula	Gúta	1101	3
47	Fördös István	Gúta	661	4
48	Fördös Mária	Gúta	2339	3
49	Fördös Miklós	Gúta	2142	5
50	Fülöp Géza	Gúta	1845	7
51	Fülöp Kálmán	Gúta	1517	8
52	Fülöp Kálmán	Gúta	1039	2
53	Fülöp Miklós	Gúta	417	2
54	Fűri Gábor	Gúta	2038	8
55	Fűri József	Gúta	1154	3
56	Fűri Kálmán	Gúta	868	4
57	Fűri Lajos	Gúta	2125	4
58	Fűri Mária	Gúta	999	5
59	Fűri Miklós	Gúta	142	4
60	Füsi Imre	Gúta	1920	6
61	Gőgh Antal	Gúta	870	4
62	Gőgh Ferenc	Gúta	479	4
63	Nagy Béla	Gúta	153	4
64	Nagy Ferenc	Gúta	677	5
65	Nagy Gyula	Gúta	2303	2
66	Nagy Imre	Gúta	207	3
67	Nagy István	Gúta	168	2
68	Nagy Júlia	Gúta	54	5
69	Nagy Károly	Gúta	802	1
70	Nagy Lajos	Gúta	2317	4
71	Nagy Lajos	Gúta	2022	6
72	Nagy Mária	Gúta	915	4
73	Nagy Miklós	Gúta	302	3
74	Nagy Péter	Gúta	2283	1
75	Néveri Erazmus	Gúta	1147	4

Eltérés van a jegyzőkönyben rögzített és a névjegyzék összesítésével kapott számok között. A névjegyzék alapján 309 személy volt a transzportban.

Gúta (194)7. január 31

Jegyzőkönyv

felvétel 1947. január 31-én a gútai vasútállomáson Gúta községben, a Zábřeh és Šumperk állomásra 8632/M-0321 számú transzport elküldéséről, a prágai szociális minisztérium képviselője, Macháček úr, az SZTHKTH hivatalnok, Ján Kochan úr, Potučík inspektor, NB Gúta, Jozef Pospíšil őrmester és a katonai kíséret, Lubomír Helekal törzsőrmester jelenlétében.

A rakodás 9.45 órakor kezdődött meg, 20.20 órakor fejeződött be, 58 tehervagont állítottak be és 46 tehervagon lett megrakva, 80 gazdasági egység, 298 személy, ebből 34 gyerek (ehhez 3 személyvagon, 1 mozdony). A személyvagonokat vízhiány miatt a rakodás alatt nem lehetett kifűteni, az asszonyok és a gyerekek a rakodás alatt a fűtött váróteremben voltak. A berakodás könnyen ment, az átcsoportosítottak semmilyen ellenállást nem tanúsítottak. A meleg étel 18 óra körül volt adva. A transzport a 8394. II vonattal ment el.

Ján Kochan s. k.
Potučík inspektor s. k.

Macháček s. k.

Pospíšil őrmester s. k.
Lubomír Helekal s. k.

A munkaerő-toborzás keretében Gúta községből Csehországba átcsoportosított magyar nemzetiségű személyek névjegyzéke a Z 8612/M-0321 sz. transzportban

Sorszám	Név	Lakhely	Házzszám	Családtagok száma
1	Csütörtöki Gyula	Gúta	1103	6
2	Galovszki Rozália	Gúta	203	5
3	Gőgh Gábor	Gúta	823	1
4	Gőgh Gábor	Gúta	462	5
5	Gőgh Imre	Gúta	2096	1
6	Gőgh János	Gúta	700	3
7	Gőgh József	Gúta	2031	2
8	Gőgh Kálmán	Gúta	174	7
9	Gőgh László	Gúta	1276	4
10	Gőgh László	Gúta	612	2
11	Gőgh Mária	Gúta	965	6
12	Gönczöl Kálmán	Gúta	1110	1
13	Gönczöl Lajos	Gúta	2332	2
14	Harcza Erazmus	Gúta	1805	4
15	Harcza Jenő	Gúta	114	4
16	Hegyi Gábor	Gúta	1200	4
17	Hegyi Géza	Gúta	457	3
18	Horváth Erzsébet	Gúta	1107	1
19	Horváth Géza	Gúta	1994	5

20	Horváth Géza	Gúta	806	1
21	Horváth István	Gúta	245	5
22	Horváth Kálmán	Gúta	2084	3
23	Horváth László	Gúta	496	7
24	Horváth László	Gúta	2323	2
25	Jaskó Géza	Gúta	46	2
26	Jaskó István	Gúta	162	4
27	Jobbágy György	Gúta	189	7
28	Jobbágy Mihály	Gúta	416	5
29	Kamocsai Géza	Gúta	1942	6
30	Kamocsai Gyula	Gúta	?	4
31	Kamocsai János	Gúta	2107	4
32	Keszeli Gyula	Gúta	1010	4
33	Keszeli János	Gúta	2389	2
34	Keszeli János	Gúta	1080	4
35	Keszeli Lajos	Gúta	1081	8
36	Kiss Géza	Gúta	1030	3
37	Kiss Kálmán	Gúta	218	4
38	Kiss Zsófia	Gúta	1033	4
39	Kláriss Miklós	Gúta	1240	3
40	Kondé Vince	Gúta	1761	5
41	Kovács Erazmus	Gúta	2110	5
42	Kovács Ferenc	Gúta	1017	4
43	Kovács Ferenc	Gúta	2385	5
44	Kovács Gábor	Gúta	192	5
45	Kovács Géza	Gúta	1082	3
46	Kovács Hermina	Gúta	1025	3
47	Kürti Emerencia	Gúta	430	4
48	Kürti Gábor	Gúta	414	8
49	Kürti Géza	Gúta	610	5
50	Kürti Géza	Gúta	?	7
51	Kürti Gyula	Gúta	1004	2
52	Kürti János	Gúta	530	4
53	Kürti Kálmán	Gúta	2013	5
54	Németh Ferenc	Gúta	1080	3
55	Németh Géza	Gúta	487	4
56	Németh Kálmán	Gúta	1829	6
57	Németh Kálmán	Gúta	136	1
58	Németh Kálmán	Gúta	2013	5
59	Németh Kálmán	Gúta	734	5
60	Németh Margit	Gúta	2112	5
61	Németh Miklós	Gúta	183	3
62	Ollé József	Gúta	387	6
63	Őszii Dávid	Gúta	?	7
64	Őszii Erazmus	Gúta	783	5

65	Ősi István	Gúta	229	3
66	Ősi István	Gúta	1147	3
67	Ősi Kálmán	Gúta	986	2
68	Páczer Gábor	Gúta	2335	5
69	Páczer Gyula	Gúta	2297	4
70	Paczkó József	Gúta	15	4
71	Pálovics László	Gúta	86	8
72	Pikler János	Gúta	202	5

Eltérés van a jegyzőkönyben rögzített és a névjegyzék összesítésével kapott számok között. A névjegyzék alapján 72 család, ill. gazdasági egység és 297 személy volt a transzportban.

Gúta (194)7. február 1.

Jegyzőkönyv

felvétel 1947. február 1-én a gútai vasútállomáson a Z 8616/M-0322 számú transzport elküldése alkalmából Gúta községből Roudnice állomásra, a szoc. gondoskodás képviselője, Zeman úr, az SZTHKTH hivatalnok, Ján Kochan, NB Gúta, Rudolf Klčák őrmester jelenlétében.

A rakodás kezdete 9.30 óra, befejezve 19.30 órakor, 47 tehervagon, 3 személyvagon, 1 mozdony volt megrakva, 68 gazdasági egység, 274 személy, ebből 39 gyerek. A berakodás könnyen ment, az átcsoportosítottak semmilyen ellenállást nem tanúsítottak. Meleg vacsora 16.00 órakor volt adva.

A transzport a 8394. II számú vonattal ment el 21.00 órakor.

Ján Kochan s.k.

Zeman s. k.

Klčák őrmester s. k.

Sorszám	Név	Lakhely	Házzszám	Családtagok száma
1	Boros Károly	Gúta	2007	4
2	Földes Kálmán	Gúta	1848	7
3	Marosi Gábor	Gúta	754	4
4	Simígh Julianna	Gúta	?	1
5	Soóki Gábor	Gúta	63	3
6	Spisek Erzsébet	Gúta	2153	5
7	Szabó Béla	Gúta	877	4
8	Szabó Ferenc	Gúta	350	4
9	Szabó Gizella	Gúta	595	5
10	Szabó István	Gúta	2013	5
11	Szabó Julianna	Gúta	2175	3
12	Szabó Kálmán	Gúta	1812	6
13	Szabó Kálmán	Gúta	1120	6
14	Szabó Péter	Gúta	2336	4
15	Szabó Péter	Gúta	817	5
16	Szabó Ráfel	Gúta	2462.	10

17	Szántó Ferenc	Gúta	52	4
18	Szántó Kálmán	Gúta	?	6
19	Szapu Ferenc	Gúta	1181	3
20	Szénási Ambrus	Gúta	2221	7
21	Szénási Gábor	Gúta	2023	5
22	Szénási István	Gúta	Abesinia	2
23	Szépe Béla	Gúta	69	4
24	Szépe Géza	Gúta	68	3
25	Szépe Imre	Gúta	1783	4
26	Szépe István	Gúta	74	3
27	Szépe Kálmán	Gúta	1074	5
28	Szomolai István	Gúta	2104	3
29	Szomolai Miklós	Gúta	2104	11
30	Takács Imre	Gúta	230	5
31	Takács Kálmán	Gúta	2070	2
32	Takács László	Gúta	2004	4
33	Táncos Erazmus	Gúta	1073	3
34	Táncos Erzsébet	Gúta	317	6
35	Táncos Ferenc	Gúta	1003	3
36	Táncos Gábor	Gúta	1065	6
37	Táncos Gábor	Gúta	921	5
38	Táncos József	Gúta	291	4
39	Táncos László	Gúta	248	4
40	Tánczos Ferenc	Gúta	2355	4
41	Tánczos János	Gúta	1227	5
42	Telekes Ilona	Gúta	2292	1
43	Telekes Julianna	Gúta	1016	8
44	Terbák Kálmán	Gúta	2129	3
45	Tokár Gyula	Gúta	209	7
46	Tóth Albert	Gúta	149	3
47	Tóth Gábor	Gúta	2396	4
48	Tóth Ignác	Gúta	?	9
49	Tóth Ilona	Gúta	87	3
50	Tóth Imre	Gúta	2213	7
51	Tóth Imre	Gúta	626	3
52	Tóth János	Gúta	2436	7
53	Tóth János	Gúta	2039	4
54	Tóth József	Gúta	991	4
55	Tóth Kálmán	Gúta	484	6
56	Tóth Kálmán	Gúta	1001	5
57	Tóth Kálmán	Gúta	930	3
58	Tóth Miklós	Gúta	2233	4
59	Tóth Miklós	Gúta	1836	5
60	Tóth Péter	Gúta	405	4
61	Tóth Péter	Gúta	128	7

62	Varga Béla	Gúta	1056	4
63	Varga Ferenc	Gúta	604	6
64	Varga Géza	Gúta	2076	7
65	Varga Gyula	Gúta	1150	2
66	Varga István	Gúta	513	5
67	Varga József	Gúta	584	3
68	Varga Miklós	Gúta	1141	4

Eltérés mutatkozik a jegyzőkönyvben szereplő és a névjegyzék összesítésével kapott számok között. A névjegyzék alapján 315 személy volt a transzportban. A házsám helyén a 22. sz. családnál feltüntetett Abesinia szó Gúta egyik utcájára utal, amely az abesszíniai (etiópai) háború idején, a harmincas évek végén épült. A deportáltak névjegyzékében így szerepelt, a korabeli házsámjegyzék alapján nem sikerült a pontos házsámot megállapítanom.

Gúta (194)7. február 2.

Jegyzőkönyv

felvétetett 1947. február 2-án a gútai vasútállomáson a Prága XVI. Smíchov állomásra Gúta községből indított (transzport – A. B.), a szoc. min. képviselője, Zeman úr, a Tel. Hiv. Komárom, Ján Kochan úr, NB Gúta, Šnajder (helyesen Schneider – A. B.) őrmester és a katonai kíséret, Hanzlík alhadnagy jelenlétében.

A berakodás kezdete 9.30 óra, befejezve 19 órakor. 47 tehervagont raktak meg, 67 gazdasági egység, 289 személy, ebből 31 gyerek, nők és a gyerekek részére 3 személyvagon volt beállítva. Nők és gyerekek a rakodás alatt a fűtött váróteremben voltak. A berakodás könnyen ment, az átcsoportosítottak semmilyen ellenállást nem tanúsítottak. Meleg étel 18.00 órakor volt adva.

A transzport a 8394.II Z-8620/M-323 vonattal ment el 20.40 órakor.

Ján Kochan s. k.

Zeman s. k.

Hanzlík hadnagy s. k.

Šnajder őrmester s. k.

A munkaerő-toborzás keretében Gúta községből Csehországba átcsoportosított magyar nemzetiségű személyek névjegyzéke, tr. sz. 8620/M-0323

Sorszám	Név	Lakhely	Házsám	Családtagok száma
1	Fördös Mária	Gúta	478	1
2	Kürti Lajos	Gúta	650	10
3	Leczkési Erazmus	Gúta	2060	7
4	Leczkési István	Gúta	474	1
5	Leczkési József	Gúta	2146	3
6	Lestár Jenő	Gúta	1901	2
7	Libárdi József	Gúta	332	4
8	Magdalin Gábor	Gúta	1218	2
9	Magdalin Mária	Gúta	953	4
10	Marosi Flórián	Gúta	1140	5

11	Marosi Ignác	Gúta	617	2
12	Marosi Kálmán	Gúta	2261	3
13	Marosi Lajos	Gúta	2261	5
14	Marosi Lajos	Gúta	815	2
15	Marosi Vendel	Gúta	537	6
16	Matula Géza	Gúta	1112	4
17	Mészáros Géza	Gúta	2148	2
18	Mészáros József	Gúta	2147	3
19	Molnár Ferenc	Gúta	2003	6
20	Molnár Gábor	Gúta	?	5
21	Molnár János	Gúta	206	5
22	Molnár József	Gúta	2116	6
23	Molnár Kálmán	Gúta	1789	4
24	Molnár Kálmán	Gúta	996	3
25	Molnár Mihály	Gúta	1086	3
26	Nagy Erazmus	Gúta	112	4
27	Nagy Ferenc	Gúta	2093	4
28	Nagy Ferenc	Gúta	?	8
29	Nagy Ferenc	Gúta	2021	6
30	Nagy Ferenc	Gúta	53	3
31	Nagy Gábor	Gúta	423	3
32	Nagy Gábor	Gúta	675	8
33	Nagy Gábor	Gúta	1160	5
34	Nagy Gábor	Gúta	2308	8
35	Nagy Gábor	Gúta	1055	5
36	Nagy Géza	Gúta	1891	3
37	Nagy Géza	Gúta	536	4
38	Nagy Géza	Gúta	911	4
39	Nagy Géza	Gúta	2091	4
40	Nagy Gyula	Gúta	1066	4
41	Nagy Gyula	Gúta	1813	5
42	Nagy Imre	Gúta	2349	2
43	Nagy Imre	Gúta	2398	6
44	Nagy József	Gúta	2122	7
45	Nagy József	Gúta	493	4
46	Nagy József	Gúta	2086	5
47	Richter András	Gúta	695	3
48	Richter Kálmán	Gúta	695	7
49	Richter Vendel	Gúta	2059	5
50	Rigó Géza	Gúta	40	5
51	Szabó Dénes	Gúta	113	3
52	Szabó Ernő	Gúta	180	4
53	Szabó Ferenc	Gúta	1776	4
54	Szabó Gábor	Gúta	145	5
55	Szabó Gábor	Gúta	2297	5

56	Szabó Gábor	Gúta	492	3
57	Szabó Gábor	Gúta	1849	6
58	Szabó Gábor	Gúta	2005	4
59	Szabó Gábor	Gúta	1905	4
60	Szabó Géza	Gúta	663	5
61	Szabó Géza	Gúta	2034	4
62	Szabó Géza	Gúta	202	1
63	Szabó Géza	Gúta	1776	5
64	Szabó Géza	Gúta	891	3
65	Szabó Géza	Gúta	2437	8
66	Szabó Géza	Gúta	2115	3
67	Szabó Gizella	Gúta	2052	2
68	Szabó János	Gúta	240	3
69	Szabó János	Gúta	2654	6
70	Szabó Teréz	Gúta	159	1

Eltérés van a jegyzőkönyvben szereplő és a névjegyzék összesítésével kapott számok között. A névjegyzék alapján 70 család, ill. gazdasági egység és 299 személy volt a transzportban.

Gúta (194)7. február 3.

Jegyzőkönyv

felvétetett 1947. február 3-án a gútai vasútállomáson a Gúta községből Prága XVI. Smíchov állomásra indított (*transzport – A. B.*), a szoc. min., Zeman úr, a területi TH Komárom, Ján Kochan, NB Gúta, Jozef Pospíšil őrmester és a katonai kíséret, Herko hadnagy jelenlétében.

A rakodás kezdete 9.30 órakor, befejezve 0.20 (*helyesen 20.20 – A. B.*) órakor, 51 tehervagon lett megrakva, 75 gazdasági egység, 346 személy, ebből 47 gyerek, a nők és a gyerekek részére 3 személyvagon volt beállítva, a nők és a gyerekek a rakodás alatt a fűtött váróteremben voltak. A berakodás könnyen ment, az átcsoportosítottak semmilyen ellenállást nem tanúsítottak, meleg ételt kaptak.

A transzport a 8394.II Z 8622 M-0324 számú vonattal ment el 21 órakor.

Zeman s. k.

Pospíšil őrmester s. k.

Ján Kochan s. k.

Herko hadnagy s. k.

Gúta községből a munkaerő-toborzás keretében Csehországba átcsoportosított magyar nemzetiségű személyek névjegyzéke, tr. sz. Z 8622/M-0324

Sorszám	Név	Lakhely	Hákszám	Családtagok száma
1	Ács Lajos	Gúta	2191	2
2	Angyal Emília	Gúta	491	3
3	Angyal Gábor	Gúta	195	7
4	Angyal István	Gúta	2066	5
5	Angyal Kálmán	Gúta	491	4

6	Angyal Miklós	Gúta	2112	3
7	Bagita Géza	Gúta	300	3
8	Balázs Géza	Gúta	608	1
9	Balázs Gyula	Gúta	1187	3
10	Balázs Mária	Gúta	1187	3
11	Balogh Kálmán	Gúta	1238	6
12	Balogh Miklós	Gúta	1242	8
13	Baráth Gyula	Gúta	2337	4
14	Bartalos Gyula	Gúta	1505	4
15	Bezúr Miklós	Gúta	938	5
16	Bíró Imre	Gúta	276	5
17	Borka József	Gúta	1875	6
18	Búcsai Gyula	Gúta	410	4
19	Bukor Gyula	Gúta	1089	5
20	Czigle Kálmán	Gúta	2211	5
21	Czigle Károly	Gúta	524	3
22	Csontos Ferenc	Gúta	?	4
23	Csontos Gábor	Gúta	580	5
24	Dobi Kálmán	Gúta	631	7
25	Dócza Kálmán	Gúta	543	4
26	Domján Ferenc	Gúta	19	3
27	Fekete László	Gúta	629	4
28	Forró Miklós	Gúta	2072	3
29	Fördős Ferenc	Gúta	1011	2
30	Fördős István	Gúta	296	5
31	Fülöp Gyula	Gúta	2044	4
32	Fülöp Lajos	Gúta	997	4
33	Fülöp Miklós	Gúta	12	4
34	Fűri Erazmus	Gúta	685	8
35	Fűri Gábor	Gúta	1090	6
36	Fűri János	Gúta	935	4
37	Fűri Medárd	Gúta	1095	2
38	Gőgh Géza	Gúta	313	10
39	Gőgh Gyula	Gúta	?	10
40	Gőgh János	Gúta	1136	6
41	Gőgh József	Gúta	605	4
42	Gőgh Simon	Gúta	734	10
43	Halász Gyula	Gúta	192	10
44	Halász István	Gúta	191	8
45	Harcza József	Gúta	2068	7
46	Jancsó Ferenc	Gúta	2330	4
47	Jancsó Géza	Gúta	2314	8
48	Jancsó László	Gúta	2938	9
49	Kiss Imre	Gúta	119	3
50	Kondé János	Gúta	283	6

51	Lengyel Ferenc	Gúta	2007	5
52	Nagy Lajos	Gúta	1067	4
53	Seregül Mária	Gúta	1197	4
54	Szabó Jusstina	Gúta	423	3
55	Szénási Miklós	Gúta	1114	5
56	Tóth László	Gúta	1174	9
57	Varga Géza	Gúta	1030	2
58	Varga Irén	Gúta	609	1
59	Varga Miklós	Gúta	608	8
60	Vas Erazmus	Gúta	276	4
61	Vas Ferenc	Gúta	2154	5
62	Vas József	Gúta	2239	8
63	Vígh Gyula	Gúta	2360	2
64	Vincze János	Gúta	442	2
65	Viplak József	Gúta	623	4
66	Visnyei János	Gúta	1178	7
67	Visnyei József	Gúta	1087	6
68	Zabcsík József	Gúta	512	6

Eltérés mutatkozik a jegyzőkönyv adatai és a névjegyzék összesítésével kapott számok között. A névjegyzék alapján 68 család, ill. gazdasági egység és 338 személy volt a transzportban.

8. Az Új Otthon című lap írása a gútaiak áttelepítéséről

Új Otthon 1947. október 4.

Ahová a Sors vet, ott nyugszunk meg!...

(Látogatás Örkény [helyesen Örtény – A. B.] pusztán)

Az autóóriások kora reggeltől késő estig vitték a „gutai nemzet” napsütött arcú fiait az újvári állomás rakodó parkjába, Gútáról – erről a kis paraszt metropolisról több mint 500 család költözött át.

A hozzátartozó tanyákról, Kisszigetről, Nagyszigetről, Pacsérokról, Seregakolról több mint egy hónapig tartott a kilakoltatás.

A vadvirággal díszített Mogürtök sokszor holdvilágos éjjeleken is fuvaroztak.

Égető napsütésben az egyik ilyen „kicsikém”-nek becézett óriásautó száguldott velem a kamocsai országúton Örkény puszta felé. Feltűnt a láthatáron Rácacla szélmalmának festői képe. Erről a Gútahoz tartozó pusztáról is már több család átköltözött.

Rövid idő múlva megérkezünk Örkénybe. Krisztus keresztjén szikrázott a nyári napsugár, ahová most a költöző családok népe búcsúzni jár. Krisztus keresztjének szomszédságában lakik Kiss Gyula, akinek udvarába érkezik autónk. A család már várt bennünket. Az ágyneműt hatalmas ládákba csomagolták. A főzőedényeket nagy fűzfából font kosarakba rakták el, melyek tetejét zsákdarabokkal varrták be.

A fiatal menyecske most rakja be a gágogó libákat egy ügyesen elkészített ketreche. Az öreg gazda pipázva egy régi karosszékben ül – s onnan nézi a sürgést-forgást. A rakodó munkások egymás után hozzák ki a házból az ágyakat, a szekrényeket és a többi bútordarabokat. A szlovák katonára is segít a nehezebb ládák és tárgyak felrakásánál. Az öreg gazda ráncos arcára erősen tűz a forró őszi napsugár – de szoborként ül tovább. Könnyfátyolos szemén álmok suhannak el. Het-

ven évvel azelőtt mosolygós arcú kis fiú volt és kislábakat őrizett a sárgavirágos réten, amelynek zöld selymén a messi vándorútjáról érkezett gólya lépkedett méltóságteljesen. Később iskolába járt – s télen hógolyócsatákat vívott havas téli délutánokon. Még most is hangosabban dobog szíve. – Idevezette fiatal asszonyát s itt születtek meg gyermekei. Ide tért fáradtan tavaszi vetésből, őszi szántásból, nyári aratásból. Itt fosztották a tengerit esős délutánokon.

A tarka múlt képei ködfátyolként suhannak el lelki szemei előtt. Hirtelen felriad álmaiból... Az istállóból most vezetik ki kötőféken lovait, teheneit.

Bütykös keze fejével egy könnyet töröl ki szeme sarkából. Vigasztalni akarom: „Mindenütt süt a nap, az új hazában is.” – mondom halkán.

Asszonyok, lányok gyűlnek körénk. Az egyik anyóka így szól: „Ahová a Sors vet, ott nyugszunk meg. Mindenütt dolgozni kell és mi nagyon szeretünk a földdel munkálkodni!...” A többiek helyeslően bólogatnak.

Míg beszélgetünk sötét felhők gyülekeznek az égen. Hirtelen hatalmas szél támad... amely zúgva letör egy eperfaágat. A galambok riadtan menekülnek az eresz alá. „Ezek itt maradnak – szól a gazda –, nehezen szoknának meg új galambdúcbban.” Közben villámok cikáznak, mennydörög... az Ég könnyei is búcsúztatják a távozókat...

A munka megállt. Most már zuhog a zápor. A kihajtott tehének s lovak bőrig áznak a trágyadomb tetején, honnan a Mogúrt belsejébe irányítják az állatállományt. Már minden az autóban van. A macskát két cicájával egy kotló fűzfa fészkebe zárják. A házőrző ebet, a „Baglyot” most vezet elő egy markos legény. Erős szájkosár van a komondor fején. Szájkosarát pillanatok alatt letépi magáról. Vészesen morog. A földön hempereg. Szája habzik s haragiában is hűséget eláruló kutyaszemével kétségbeesve, könyörgőn néz végig a meglepett emberarcokon... Többen megragadják s az autó felé vonszolják. Egy dühös vakkantással kiszabadul s eltűnik diadalmasan a Vág töltésének irányában...

A sertésöl feltevése után szakadoznak a viharfelhők... egy Napsugárnyíl átló a felhőréseken. Elindul az autókaraván. Egy pacsirta búcsúdallal fűrődik az ég kéklő tisztásai felé... Az induláskor kendőt lobogtató kezek búcsút intenek. A könnyes szemek sok mindent elbeszélnek, amit szóval nem lehet kifejezni. Csak benn a szívben lehet érezni... De még a rohanó autóban is a „Bagoly” borzas fejét láttam, amint zörgő láncával futott a Vág sötéten rohanó hajjai felé...

(n. i.)

9. A Szlovák Telepítési Hivatal Komáromi Területi Hivatala előljárójának jelentése az áttelepítés utáni gútai helyzetről

ŠOBA NI, fond OÚOÚ KN, 1947/I-b prez. 4. doboz

A szlovák nyelvű szöveg fordítása

szám: 748 prez. 47

Tárgy: Helyzetjelentés

Komárom, 1947. augusztus 2.

A Szlovák Telepítési Hivatal Elnökségének

Pozsony

Csaknem egy hónappal az áttelepítési munkák befejezése után Gútán a helyzet így néz ki:

Gútáról kitelepítettek összesen
mely

451 gazdasági egységet
1 920 személyt jelent

Rendes transzporttal Magyarországról szintén 451 számú gazdasági egység és 1 836 személy, honfitársunk érkezett. Ez a szám nem pontos, mivel hozzá kell számítani néhány családot, melyeket a párkányi TTH és a pozsonyi SZTH irányított Gútára, ugyanígy azokat is, akik feketén érkeztek. A magyarországi szlovákok összlétszáma Gútán kerekítve kb. 1 900 személyt tesz ki. A személyes iratok alapján Gútán 518 áttelepült családot jegyeztek fel.

A ruhaszükséglet összeírása megtörtént, ruházatkodásra 1 850 személy jelentkezett. Július 26-án jelentést kaptam Pozsonyból, hogy a ruházati cikkeket Gútára augusztus 4-én hozzák, tekintettel a község nagy kiterjedésére 5-6 napot számítok a ruhák és a cipők szétosztására.

Tűzhelyet 392 háztartásnak adtunk ki. A raktáron még van 3 tűzhely, melyek közül 2 erősen megrongálódott és 1 új öntvény.

A gabonatársaság raktárán (Gabona Szövetkezetek Szövetsége) 300 q árpadara és korpa volt az áttelepülők részére, melyet azok rögtön elvittek és néhányan azonnal ki is fizettek. Minden áttelepülő egy sertésre 11 kg korpát kapott.

A legfájóbb pont volt és ma is az, a lakáskérdés, a földek szétosztása és főleg azok megkeresése. Mivel az aratás és cséplés nem tűrt halasztást, hogy a folyamatos földművelés ne szakadjon meg, a lakáskérdést néhány hétre félretettük és földek szétosztásához láttunk, ami 100 %-ra sikerült is. Gúta községnek, ahogyan azt már az előző jelentésemben feltüntettem, 20 401 k. h. és 1 237 négyszögöl kiterjedésű határa van. Összesen 491 gazdasági egység volt kiosztva, éspedig 447 a kitelepített magyarok után és 44 a magyarok után, akiket a munkaerő-toborzás keretében át-csoportosítottak Csehországba. A határ rettenetesen felaprózott. Egy gazdasági egységnek általában 65 parcellája van. A nagy távolságok és a kiutalt földterületek kis mérete miatt az áttelepültek kérik a minél előbbi tagosítást. A kiutalt földterületek megkeresése a magyar lakosság szabotálása miatt nagy nehézségekbe ütközött. A magyarok nem akarták megmutatni, vagy nem az igazi parcellákat mutatták meg az új tulajdonosoknak, most másfél hónapi munka után már elmondható, hogy minden áttelepült ismeri a saját parcelláit, kivéve a jelentéktelen legelő-, és erdőparcellákat, melyekből pillanatnyilag úgy sincs haszon.

A földek megtalálásában és azonosításában nagy segítségre volt a bizottság, amely július 17-én a határban az összes parcellatulajdonos jelenlétében az egyes dűlőkben feltüntette a volt és a jelenlegi tulajdonost. Drákói intézkedések után kellett nyúlnom a magyar földtulajdonosokkal szemben és azután attól való félelmükben, hogy az ő tulajdonuk lesz kiosztva az áttelepültek között, készségesen megmutatták az egyes parcellákat az új gazdáknak. Most már minden parcella karóval van megjelölve a tulajdonos nevével és a házszámával, és csupán egyedi esetekben fordul elő tulajdonjogi vita.

A sürgős aratási munkák mellett is eltávolítottunk néhány, lakással kapcsolatos hiányosságot és ahol kellett, áthelyeztünk egyes családokat. A végleges kiosztásra összeállítottak egy bizottságot, amely házról házra állapítja meg a valós helyzetet és készíti elő az anyagot a házak és birtokok új kapcsolására, amelynél az egyetlen kritérium az áttelepült Magyarországon hagyott vagyona és a családtagok száma lesz. Ez alapján az anyag, valamint a kitelepített magyarok és az áttelepült szlovákok öszes ha nem jön közbe valami nagyobb akadály, kb. augusztus 20-ig mindens 5 medgyesiből áll, elvégzi az új összekapcsolásokat (a kitelepített és az érkezett gazdasági egységek között – A. B.), és ha nem jön közbe valami nagyobb akadály, kb. augusztus 20-ig minden áttelepültnek a kezében lesz a föld és a ház kiutalásáról a végzés.

A kitelepített magyarok után 444 lakásegység maradt Gútán, 74 még hiányzik. Ezt a 74 családot a Csehországba elszállított magyarok házaiban kívánjuk elhelyezni. Amennyiben sikerülne a nyolcasokat és a maradék ötösöket (a lakosságcsere-egyezmény V. és VIII. cikke értelmében áttele-

pítésre kijelölt személyeket – A. B.), akik különböző okok miatt még itt vannak, kitelepíteni, a lakás-kérdést sikerül megoldanunk, minden józanul gondolkodó áttelepült elégedett lesz.

Az áttelepültek vonakodnak azoknak a magyaroknak a házaiba menni, akiket Csehországba szállítottak, mivel történtek esetek, hogy a magyar hazatért és a szlovákot ki kellett költöztetni és máshová elhelyezni a magyar agresszív viselkedése miatt. Megjegyzem, hogy olyan magyarról van szó, aki tévedésből volt átcsoportosítva Csehországba, mert lakosságcsereére van kijelölve az V. cikk alapján.

A traktor szövetkezet 5 traktort és 5 cséplőgépet kapott, melyek teljes mértékben kihasználtak hordásra és cséplésre. A kétségek a hordással és csépléssel kapcsolatban már elmúltak, és mindenki nyugodtan várja, míg sorra kerül, mert biztonságban érzi magát, hogy a lakosság élelmezése szempontjából oly fontos munkát elvégeznek.

Csaknem valamennyi iparosnak szlovák iparlevele van, és a saját szakmájukkal foglalkoznak. A kezdeti nehézségek, melyeket a komáromi és helyi hivatalok nehézkessége okozott, néhány személyes és írásbeli közbenjárás után el lettek távolítva. Elhelyeztük a munkásokat is. Még 3 nőt kell foglalkoztatni valami könnyű munkára, 2 gyereket az árvaházban, 1 gyengeelméjűt a gyengeelméjűek intézetében kell elhelyezni.

Gúta községben széles tere maradt még a népművelési tevékenységnek. Elsősorban nyelv- és honismereti tanfolyamokról van szó a téli hónapokban. Jelenleg szükséges lenne tanfolyamot rendezni az ifjúság számára, mely közép- és polgári iskolába megy. Azonban a tanítók első kérdése: „Ki fizeti ezt meg nekünk?”

Nagyon időszerű és sürgős lenne a HKB átszervezése, esetleges HNB választások lebonyolítása, hogy az áttelepültek maguk kivegyék részüket a község vezetésében, mert a községben nagy a rendtelenség és sok dolog javításra szorul. Hatalmas mennyiségű trágya minden udvaron, a rossz ivóvíz a kutakban veszélyezteti az egészséget. Az egy ártézi kút már néhány hónapja nem működik, és senki nem törődik a megjavításával. Sok hasonló dolgot, melyek kicsinységeknek tűnnek, a valóságban sok kárt okozhatnak, kell eltávolítani, esetleg kijavítani és Gútán felvirágozhat a szép szlovák élet.

a hivatal előljárója
olvashatatlan aláírás

10. Az Új Otthon című lap írása a Pitvarosra áttelepített szlovákiai magyarok helyzetéről

Új Otthon 1948. február 7.

Sok gond és baj közt kezdik az új életet a betelepített szlovákiai magyarok, de bíznak, hogy kitartó munkával kiverekszik a szebb jövőt

Pitvaros, január hó.

Itt volnánk abban a faluban, amelyre oly sokszor és szívesen hivatkozott Beneš elnök, ha a magyarországi szlovákok öntudatos nacionalizmusáról beszélt. Ez a Csanád megyei község hónapokkal ezelőtt még szlovák többségű volt, most pedig, alig néhány hete, úgyszólván máról holnapra magyar többségű lett. De annyi szentigaz, hogy ezt a községet nem azok akarták megmagyarosítani, akikkel Pitvaros most mégis magyar falu lett: a betelepített szlovákiai magyar gazdák-nak kényszerből kellett elhagyniok szülőföldjüket, hogy az önkéntesen kitelepült pitvarosi szlovák földművesek földjén új életet kezdjenek.

„Idegenek aratják munkám gyümölcsét”

A vaksötétben bizonytalanul nézek körül az állomáson: merre is van a falu? Szerencsére talállok egy parasztszekeret. Reggeli utast hozott ki az állomásra s éppen indul vissza a faluba. Felkérézkedek a szekérre. Még egy másik gazda is helyet foglal a kocsin. A sötétségben egyikünk sem látja szomszédja arcát.

– Szintén betelepített szlovákiai gazdák? – kérdezem tőlük, miután már jó ideje szótlánul ülünk a döcögő szekéren.

– Azok volnánk – mondja egyik is, másik is, csaknem egyszerre és egyformán fanyarul. Nehezen bírom szóra őket, annyit mégis megtudok, hogy a mellettem ülő gazda Gútáról került át, a másik pedig Pozsonyvezekényből való. Aztán egyet-mást én is elmondok a vidékükéről, gútai nevetek említék, hiszen húsz év előtt sokszor fordultam meg ebben a színmagyar községben.

A gútai gazda egyszerre beszédesebb lett.

– Az otthagyt szántóföldekért kaptam kárpótlást, ha nem is annyit, amennyi földem volt. De a téglából épített, négyoszobás, cseréptető házam helyett most tapasztott sárból készített viskóban kell nagyszámú családommal meghúzódnom. Padlós szoba helyett döngölt földes szobában. A konyhában ablak sincs és a zsúptetőn befolyik az eső. Gazdasági gépeim az udvaron rozsdásodnak, mert nincs melléképület. Legjobban azonban a háromholdas gyümölcsöst sajnálom. Egész életemet öltem bele, hogy mintagyümölcsösöm legyen s öreg napjaimban pihenhesek ott néha. Mindez hiába volt. Idegen emberek aratják le munkám gyümölcsét...

Csupa panasz hagyja el az ajkát. Arcát még mindig nem látom, a sötétség mintha makacsul akarna feloldódni a hajnalban. Nagyon lassan mégis virradni kezd. Már benn járunk a faluban, egyik-másik házacska ablakán halvány lámpafény szűrődik ki. Pitvaroson nincs villanyvilágítás, a petróleum meg nagy kincs a faluban.

Nekünk már egyetlen barázda sem jutott

A vendéglő még nincs kinyitva, a vezekényi gazda magához invitál, bár előre mentegetőzik, hogy a nyomorúságos kis házba érkezve, még ki sem rakodhattak a szűk lakásban. Pedig egy hónapja már, hogy megérkeztek Szlovákiából, s azóta is tétlenül kell élniök, mert a viskóhoz ők földet már nem kaptak.

– Nekünk már nem jutott egyetlen barázda sem – mondja hangjában fáradt tehetetlenséggel. – A gútaiak, akik előbb érkeztek, szerencsésebbek voltak. Decemberben huszonek család érkezett Pozsonyvezekényből Pitvarosra. Van, aki kilenced-tizedmagával jött, földet azonban nem kaptak. A sárházak közül is a legrosszabbak jutottak nekünk. Most nem tudjuk, mi lesz a sorsunk. Ha földet nem kapunk, nem maradhatunk itt. Azért legtöbben még nem is csomagoltunk ki, hát-ha innen is el kell mennünk.

A szürkületben most látom, hogy ötven év körüli férfi. Két legényfia, leánya, felesége beszél azokról a megpróbáltatásokról, amelyeket legutóbb falujukban átéltek a magyar üldözések miatt. A legények háromszor menekültek el a Szudéta-vidékre való deportálás elől a csendőrök kezei közül.

– Most itt vagyunk, egészségesek vagyunk, szeretnénk dolgozni, a földet túrni és nincs egyetlen barázda a számunkra – mondja a húszéves legény. Közben lassan mindnyájan ünneplőbe öltöznek, hogy nyolc órára misére menjenek.

Üres ház még akad...

Az áttelepítési kormánybizottság kirendeltségi irodájában nem talállok senkit. Kuhl István megbízott Makóra utazott tárgyalni. A községházán Komoly Pál főjegyző pontos adatokat mond, hány szlovák család költözött el Pitvarosról és milyen vagyontértéket vittek magukkal.

– Eddig összesen 18 szerelvény 665 család, 2441 személy települt ki, akik után 457 ház maradt. A pitvarosi határ 2283 hold földjéből és az 1945. évi földosztáskor a mezőhegyesi határban juttatott 1500 hold földből a kisbirtokok nyolcvan százalékát hagyták vissza a kitelepülők a betelepülőknek.

Hogy a betelepített magyarok mennyi és milyen értéket, állatállományt és gazdasági felszerelést hoztak magukkal, erről a főjegyző nem tud pontos adatokat adni. De azt tudja, hogy a 665 kitelepülő szlovák család és 2441 személy helyett eddig összesen 240 magyar család települt be 1500 személlyel.

– Föld azonban nincs több – mondja – s azok, akik legutóbb decemberben érkeztek, már nem is kaphattak egyetlen holdat sem. Talán a nagylaki határban kaphatnának még néhányan földet, de az 18–20 kilométernyire van Pitvarostól és így nagyon nehezen tudják majd innen megművelni. Üres ház ugyan van még néhány, tehát a községbe legfeljebb iparosokat, nyugdíjasokat lehet betelepíteni.

Pitvaros eddig evangélikus község volt. A falu közepén szép nagy evangélikus templom áll, amelyben azonban már hónapok óta nem tartottak istentiszteletet. A pitvarosi kitelepülőkkel együtt ment az evangélikus lelkész is, Bukk András s még néhány szlovák értelmiségi ember, köztük egy Székely András, kit azelőtt Strbka Andrásnak hívtak.

A község életében történt nemzetiségi átalakulással egyidejűleg megváltozott a vallási jellege is? Pitvaros katolikus többségű község lett. Míg régebben a község 2758 lakosa közül körülbelül 2000 szlovák evangélikus volt s a katolikusok száma mindössze 110 volt, ma 1500 magyar nemzetiségű katolikus van a községben. Sokat hallottam a községben arról, hogy az áttelepített magyaroknak, akik a honvágy miatt napokon át letargiában éltek, először egy fiatal pap csalt mosolyt az arcukra. Ez a lelkes pap a 8 kilométernyire fekvő Csanádpalotáról csaknem naponta biciklivel járt be Pitvarosra, hogy az új környezetbe került, szülőföldjüktől elszakadt gazdacsaládok csüggedését, szomorúságát elűzze.

Nézem a szilaj, heves vérű gútai fiatal legényeket. Fajtájukat még abból az időből ismerem, midőn oly sokszor annyi bajt okozott a vérmérsékletük. És arra gondoltam, mennyire megalázta ezt a büszke ifjúságot az utóbbi években átélt sok szenvedés, hogy legények és leányok az öregekkel együtt most ily meghatódva éneklék a régi egyházi éneket:

„Szép szivárvány ragyog könnyeinkben,
Nyugtasson meg bennünket az égi végzet.”

– A magyar sors mindig nagyon nehéz volt – mondja elgondolkozva az ősz hajú pap, Debreczeni Kálmán nyugalmazott esperes, aki most a lelkesi állást betölti. – De éppen ezért reméljük, hogy ez a nép megmarad a jövőben is.

Környei Elek

11. Dr. Szabó Károlynak, a Magyar Áttelepítési Kormánybizottság pozsonyi kirendeltsége meghatalmazott helyettesének jelentése a gútai deportáltak helyzetéről

SNA BA, PV-sekt. 93, 1316/1948 sekt.

A magyar nyelvű szövegben csupán a nyilvánvaló névelírásokat és hibákat javítottam ki.

Pozsony, 1947. augusztus 13. (helyesen 1948 A. B.)

Tárgy: Gúta község deportáltjainak helyzete

13.053/1948

Előadó: Dr. Szabó Károly

Kormánybiztos Úr!

Az 1948. évi augusztus hó 10-én kelt 12.898/1948 számú jelentésem folytatásaképpen tisztelettel jelentem az alábbiakat:

1. Özv. Nagy Ferencné, Horváth Gizellát, 1947. év februárjában Csehországba deportálták. Ez év májusában illegálisan Csehországból visszatért. Saját tulajdonát képező háza van Gútán 2 320 szám alatt. Családtalan. Jelenleg szüleinél, özv. Horváth Kálmánénál Gúta 1061 házsám alatt lakik, mely házban – egy szoba-konyhában – hatan laknak. Közellátásban nem részesül, szülei gazdaságában dolgozik. Csehországban hátrahagyott kisebb-nagyobb ingóságokat. Deportálása előtt hátrahagyott és eltűnt ingóságai: 5 q fa, 1 disznóól.

2. Nagy István, felesége Varga Erzsébet, gyermekeik Ferenc és István. Csehországból visszatérve saját házukba – Gúta 689 – visszatérni nem tudtak, jelenleg sógorasszonyánál, Gógh István, Gúta 622 szám alatt, két szoba-konyhás lakásban, három család, 14 családtaggal lakik. Közellátásban nem részesülnek, ez év május 2-án tértek vissza Csehországból. Eltűnt ingó vagyonuk: 2 tehén, 1 borjú, 1 ló, 2 anyadisznó, takarmány, tüzelő. Saját földjük 1 kat. hold, ezt nem kapták vissza és deportálásuk előtt ezen egy holdon kívül 11 hold bérelt szántóingatlanon gazdálkodtak. Jelenleg hozzátartozóik földjein dolgoznak.

3. Dobi Kálmán, felesége Nagy Júlia, gyermekeik: Ferenc, Gizella, Kálmán, Júlia és Gábor Csehországból visszatérve Gúta 631 szám alatti házukba visszatérni nem tudtak. Jelenleg anyósánál, Nagy Lajosné, Gúta 670 számú házban tartózkodnak. Egy szoba-konyhában 2 család, 11 személy lakik. Három héttel ezelőtt tértek vissza Csehországból, közellátásban nem részesülnek. Eltűnt ingóságai: 1 tehén, 2 ló, 8 q tüzelő, takarmány, burgonya. Saját ingatlanuk 6 magyar hold és három magyar hold bérelt ingatlan használatát nem adták vissza. Anyósa gazdaságában segédkezik.

4. Téglás József, felesége Fülöp Margit, gyermekeik: József, Béla, Erasmus. Csehországból visszatérve Gúta, Pacsérok 1 898 szám alatti házát elfoglalta. Téglás József csak egyedül tért vissza Csehországból ez év június 10-én, családi hozzátartozói a múlt héten Csehországban ingóságait bevagonírozták, azonban csendőri karhatalommal kivagoníroztatták. 800 négyszögöl gyümölcsöskert képezi saját tulajdonát, feles haszonbéres földön gazdálkodott Csehországba való visszatérése (*helyesen deportálása* – A. B.) előtt.

Eltűnt ingóságai: 1 ló, 1 tehén.

5. Fördös Gyula, felesége Gönczöl Mária, gyermeke: Irén. Ebből a családból csak Irén lányuk tért vissza Csehországból, apja, Fördös Gyula súlyos gyomor-, szív- és tüdőbajával kórházban fekszik, már több mint egy hónapja Liberecen. Saját háza van Gútán 1 101 szám alatt, ebbe egy Felsőszlovákiából idetelepített szlovák telepes lakik. Eltűnt ingóságai: 1 ló és 1 tehén.

6. Magdalin Gábor, felesége meghalt, gyermekei: Emília, Ilona, (*unokája* – A. B.) Angyal Erzsébet. Visszatérve ingatlanukat birtokba vették, ingóságai, melyeket hátrahagytak, megvannak. Csehországból két hete, hogy visszatértek, közellátásban nem részesülnek. Csehországban bútorzatukat hagyták hátra.

7. Fördös Ferenc, felesége Seregül Anna, családtalanok. Csehországból ez év április 13-án tértek vissza, saját házukba, Gúta 1 011 szám alá visszamenni nem tudtak, mert abba egy Magyarországról idetelepített szlovák lakik. Jelenleg Forró Lajos szomszédjának a házában lak-

nak két szoba-konyhás lakásban. Öt és fél kat. hold saját szántóingatlanuk van, ezt használják ma is. A közellátást hiánytalanul megkapják. Eltűnt ingóságai: 2 csikó, 1 tehén.

8. Telekes Géza, felesége Nagy Mária, gyermekeik Júlia, Péter, Gábor, Anna, Terézia, László és János – a családfeő 1 1/2 hónapja, a többi családtagok 2 hete tértek vissza Csehországból. Lakásukat, illetve saját házukat Gúta 1 016 szám alatt elfoglalták. A négy magyar hold saját tulajdonukat képező szántóingatlanuk használatában vannak. Közellátásban részesülnek. Eltűnt ingóságai: 2 ökör, 1 tehén, 1 eke, 1 fogas, 1 csarab, 1 vetőgép, 1 kocsi, 15 q széna, 20 q szalma, 20 q burgonya, 15 q tűzifa, 100 kéve kóró, 1 pár lószerszám. A magyar éra alatt az ekeli határban 20 kat. hold 300 négyszögöl földet vásárolt a magyar földhivataltól, a vételárnak 1/3 részét kifizette, az ingatlanból 1945-ben, az ingatlan használatából kitiltották és az ottlévő házából azonnal ki kellett költözködni. Ez közvetlenül az 1945-ös aratás előtt történt, itt is tetemes kára van.

9. Páczer Gábor, felesége Marosi Borbála, gyerekeik: Gábor, János, Béla, Teréz, Irén, Erzsébet. Páczer Gábor f. hó 8.-án tért vissza Csehországból, a többi fent megjelölt családtagjai még ma is ott vannak. Visszatért azért, hogy Gúta 2 335 szám alatt lévő házat, mielőtt nagyszámú családja visszajönne, elő tudja készíteni. Ebben most Magyarországról idetelepített szlovák lakik, akivel beszéltem, de nem hajlandó a házat hivatalos értesítés nélkül kiüríteni, a Szlovák Telepítési Hivatal gútai irodája (Pracovná skupina OOÚ) pedig arról hallani sem akar, hogy a házat visszadjon. Deportálása előtt hasznabérelt 18 kat. hold földön gazdálkodott. Eltűnt ingóságai: 2 ló számmal együtt, 1 kocsi, összes gazdasági felszerelés, tüzelő, takarmány, 1 800 kéve kóró.

10. Fördős Miklós, felesége Marosi Cecília, gyermekeik: János, Ilona, Ferenc, Etel. Fentiek közül csak fia, Fördős Ferenc tért vissza folyó hó 6.-án, hogy Gúta 2 142 szám alatti házukat lakhatóvá tegye, de ebbe egy Magyarországról idetelepített szlovák van behelyezve, ez csak hivatalos utasításra hajlandó a házat elhagyni, illetve a tulajdonos részére átadni. Hatóságoknál való eljárása eredménytelen maradt. 1 magyar hold saját földjük volt, a házkörűli telekkel, konyhakertészet és gyümölcsös, saját földjeik megművelésén kívül gazdasági munkával keresték meg kenyerüket. Ingóságokat hátra nem hagytak.

Több oldalról hallottam, hogy sok házban Gútán és környékén, melyeket Magyarországra telepítettek hagytak hátra, s nem ezekbe helyezték a szlovák idetelepítetteket és a szlovák telepeseket, hanem a deportáltak házaiba, mivel ezek jobbak.

meghatalmazott

Magyar Áttelepítési Kormánybiztos Úrnak
Budapest
L.: B. S.

12. Intézkedések a Csehországból hazatérő gútai deportáltakkal szemben

ŠOBA NI, fond OÚOÚ KN, 1948/III ušeob. 109. doboz

A szlovák nyelvű szöveg fordítása

755/1948

(194)8. augusztus 19.

Nagyon sürgős

Tárgy: A történelmi területekre munkára átcsoportosított magyarok – visszatérésük Gúta községbe

Telepítési Hivatal és a Nemzeti Megújítási Alap
(Dr. Gašparík osztályvezető úrnak)
Pozsony

Az itteni telefonjelentésünk kiegészítéseképpen mellékelve küldöm a Gúta községben előállt helyzetről készült hivatalos feljegyzést.

Alázatosan kérem, hogy a Gúta községbe Csehországból visszatérő magyarok problémája soron kívül és gyorsan legyen megoldva.

A visszatért családok száma meghaladja a százat, és a dolgot nem lehet egyszerű fegyveres kísérettel megoldani.

Megjegyzem, hogy a gútai NB állomásnak nem volt lehetősége visszaküldeni a fokozatosan visszatérő magyarokat, mert nem voltak meg ehhez az eszközei (pénze).

Az alulírott még a mai napon szolgálati útra megy Gútára és a helyzetről holnap reggel telefonon jelentést ad.

Az áttelepültek, ill. a küldöttségük megismerkedett az óvintézkedésekkel, melyeket azonnal bevezettek és így átmenetileg megnyugodtak, de nyomatékosan kérik a végleges megoldást.

a hivatal előljárója
olvashatatlan aláírás

1 melléklet

Hivatalos feljegyzés

A mai napon megjelent a gútai áttelepültek küldöttsége, akik a Csehországba munkára átcsoportosított magyarok házaiban vannak elhelyezve és előadták kérésüket, hogy akadályozzák meg a magyarok visszatérését, mert ezek gyakran erőszakkal követelik a volt, ma már elkobzott vagyonukat.

Az így visszatérő magyarok egyszerűen elfoglalják a volt házaikat és lehetetlenné teszik az áttelepültek nyugodt életét.

A helyzet nagyon komoly és az áttelepültek kifejezték aggodalmukat az életük miatt, mivel félnek a magyarok erőszakoskodásától.

A helyzet telefonon ismertette volt dr. Gašparík osztályvezető úrral.

A nevezett megbízást adott Molotov hadnagynak, hogy erről a helyzetről és a szükséges intézkedésekről informálja a NB Főparancsnokságát Pozsonyban és az alulírottnak megbízást adott, hogy értekezletet hívjon össze Komáromban a JKB-n az azonnali biztonsági intézkedések végrehajtása céljából.

Az értekezlet 10 órakor volt Komáromban a JKB-n az alábbi hivatalok képviselőinek jelenlétében:

1. JKB Komárom: Pavlíčka elnök
2. JAB Komárom: Reis alelnök
3. A SZNB komáromi területi vezetője
4. A komáromi járási SZNB parancsnokhelyettese
5. A gútai SZNB állomás parancsnoka
6. A Komáromi Járási Munkavédelmi Hivatal előljárója
7. Dr. Kozák büntetőbíró
8. A komáromi TTH előljárója

Felmérték a helyzetet Gúta községben a gútai NB állomás parancsnokának és a komáromi TTH előljárójának előterjesztése alapján.

Mérlegelték a helyzetet és az egyes kérdések részletesen megvitatásra kerültek.

Arra a végső következtetésre jutottak, hogy az óvintézkedések érdekében az SZNB járási parancsnoksága azonnal SZNB készenléti alakulatot küld Gútára.

A gútai HKB utasítást kapott, a 138/1948 törvény alapján vegye el a túlméretezett lakásokat a magyaroktól a magyar családok elhelyezése céljából, akik erőszakosan behatoltak a házakba, melyeket elkoboztak tőlük.

A komáromi JKB küldöttséget meneszt az illetékes hivatalos helyekre, hogy gondoskodjanak a magyarok Cseh- és Morvaországból való további hazatérésének megakadályozásáról, valamint a már hazatértek és családjaik elhelyezéséről.

Komárom, 1948. augusztus 19. 12 órakor

a hivatal elöljárója
olvashatatlan aláírás

13. A Komáromi Járási Közigazgatási Bizottság utasítása a deportáltak hazatérésével kapcsolatban

ŠOKA KN, fond ONV KN, 62/1949 prez.

A szlovák nyelvű szöveg fordítása

Járási Közigazgatási Bizottság

62/49 prez.

Komáromban, 1949. január 25.

Tárgy: Toborzottak - elszállásolás

Az összes HKB és SZNB a járásban

F. hó 8-án megkezdődött a toborzottak szervezett hazatérése Csehországból. Tekintettel arra, hogy nehézségek és hiányosságok merültek fel a toborzottak elszállításával, a szállítóeszközökkel – autókkal – kapcsolatban, melyeket a toborzottak elszállítására küldtek, a kirakodóállomásról a lakó községbe, a JKB utasít a Belügyi Megbízott 573-13/1-1949-III/5 számú rendelete értelmében minden címzett hivatalt, hogy a zavartalan közlekedés és a toborzottaknak az állomásokról a lakhelyükre való minél gyorsabb elszállítása érdekében a szállítóeszközök hiánya esetén a fogatok igénybevételéhez nyúljanak, az egyes községekben és a lakossággal közösen küszöböljék ki a nehézségeket, s a toborzottak elszállítását a leggyorsabban oldják meg. A címzetteknek nyomatékosan a figyelmébe ajánlom, hogy a Földművelésügyi és Földreformi Megbízotti Hivatal – akár személyes, akár írásbeli, vagy telefonon érkezett – kéréseit a toborzottak elhelyezésével kapcsolatban sürgősen teljesítsék és adjanak meg minden segítséget.

Megjegyzem, hogy a magyar és a szlovák lakosság között a viszony Dél-Szlovákiában új szocialista alapon épül, melynek legfőbb feltétele az egész dolgozó kollektíva együvé tartozásának az érzése.

A hatékony segítség, a látható támogatás, a kimutatott jó szándék a visszatérő magyar nemzetiségű polgárok elhelyezésével kapcsolatban ennek a viszonyoknak a kifejezése lesz és lépés a nyugalom és a kedvező légkör kialakítása felé a közös együttélésért.

Megküldve

1. A földreform komáromi munkacsoportja, tudomásulvételre

Valko s. k.
elöljáró

Kalivoda s. k.
a JKB elnöke

Benninghaus Iván visszaemlékezése

Benninghaus Iván (szül. 1927) a kérésre 1996–97 telén papírra vetette visszaemlékezéseit. Iván édesapja szlovák nemzetiségű volt, Dolné Otrokovicéről költözött Gútára a két háború között, és mint írnok dolgozott a községházán. Megnősült, gútai lányt vett el és a magyar éra alatt is a községházán dolgozott. A második világháború után is megmaradt mint hivatalnok a községházán, így Iván, aki akkor 18-20 éves volt, elég pontosan értesült a községben történt eseményekről.

A visszaemlékezés ironikus, könnyed hangvétele, szellemes történetei révén irodalmi értéket is képvisel. E szomorú időszakot bemutató tanulmány hasznos kiegészítésének tartom.

1945-ben fejeződött be Európában a II. világháború.

Az újév hajnala előtti szilveszteri éjszakán, úgy éjfél körül hatalmas „zenebona” kezdődött, rakéták füttyültek, süvöltöttek, robbanások hallatszottak szinte egy időben Gúta egész területén. „Józsí, adj kölcsön egy civil ruhát, megjöttek, itt vannak!” – mondta a komáromi K. Béla, a magyar hadsereg akkori tisztje apámnak, mivel nálunk volt beszállásolva. De erre ekkor még nem volt szükség, az oroszok még nem voltak a spájzban, csak valahol a Komárom melletti téglagyárnál tanyáztak. Kisült, hogy a német katonák tréfálták meg a gútai polgárokat, jelzőrakétákkal, puskalövésekkel, géppisztolysorozatokkal ünnepeelve meg 1944 szilveszterét.

Ebben az időben Gútán a volt polgári iskolában magyar katonai kórház működött. Erre az időre esik a Kis-Duna-híd esti bombázása is 4-5 kis méretű, nyilván szovjet bombával, melyek egy kivételével a folyó partjának lágy iszapjába fúródva nem robbantak fel, és talán még mindig ott pihennek. A kivételt az a bomba képezte, mely a híd közelében a töltésen robbant, kb. 2 m-es tölcseért vájva. Gútát egyéb bombatámadás nem érte, kivéve, hogy itt-ott kioldódott egy-egy bomba vagy dupla láncozott bomba, mint pl. az Erőszak utca végén, mely később Višinskij utca lett, jelenleg Harcsa utca. (Erőszak utcának azért nevezték el, mert a telekigénylők összefogva kikényszerítették a falu elöljáróságánál, hogy itt telek-parcellákat hasítsanak ki a községit legelőkből.)

A szovjet csapatok 1945 tavaszán, húsvét előtti nagyszombaton vonultak be Gútára délelőtt 9-10 óra körül, egyetlen puskalövés nélkül, Komárom felől. Máshonnan nem jöhettek, mivel a Kis-Duna és a Vág fél töltésig ki volt áradva, a két hidunk felrobbantva hasalt a vízben. A lakosok – főleg a nők, lányok – elbújtak a pincékbe, ólakba, kazlakba, csak a gyerekek bámészkodtak. A lakosság tehát nem fogadta ovációval a felszabadító, fáradt katonákat, akik gyalog, nótaszó nélkül masíroztak.

A hadsereg parancsnokságát a falubéli kommunisták, a községháza írnokai és néhányan az akkori elöljáróságból fogadták. A parancsnok, megnézve őket, kiválasztott egy számára szimpatikus egyént – nagybátyámat, Borka Ferenc községi hivatalnokot –, és

ráböktve azt mondta: „Ti búgyes komisszár.” Ebben a tisztségében Feri bátyám addig maradt, míg az új bíró meg nem lett választva.

Marosi Gézát, a sánta hungarista (nyilas) cipészt a helyi kommunisták javaslatára elfogták az oroszok, és (állítólag) ló mögé kötözve vonszolták végig a falun. Ő, mivel bűntelennek érezte magát és a lelkiismeretét, itt maradt. A másik nyilas vezér, a nagyobbik gazember, Marosi Kálmán elmenekült az oroszok elől Németországba.

Kb. 20-25 szovjet katona maradt kis ideig a faluban, ők dr. Brauner Iván állatorvos házában voltak elszállásolva a Győr utca és a Templom tér sarkán. Ekkor már a gútai lányokból is megbátorodott néhány, véget értek az erőszakoskodások, önként másztak be esténként az alacsony ablakokon a katonákhoz, s ugyanezen az úton ugráltak is ki később. Jutalmul karosszékeket kaptak, szőnyegetek stb., melyeket a helyi kommunisták az „uraktól” rekviráltak el, pl. tőlünk is elvittek az elvtársak martosi és egyéb népművészeti terítőket, kivarrott párnákat, képeket, tükröt stb., mely tárgyak később, a katonák távozása után itt-ott felbukkantak a helyi lakosságnál.

A szovjet katonák főleg közvetlenül a bevonulást követően erőszakoskodtak a civil lakossággal. Nagynéném, Borka Anna tanárnő többekkel együtt a Csaplovics-ház – a jelenlegi takarékszövetkezet helyén állt – pincéjében voltak elbújva, itt hallották a női sikoltozásokat és tudták is, kik voltak az áldozatok. Pár nappal később egy nyugodtabb időszak következett. Ezután történt, hogy egy baráti társaságban Elek Gita, aki a polgári iskolában párhuzamos osztályba járt, elmesélte egy rémes álmát, amelytől nem tudott szabadulni. Talán két nap múlva hallottuk a borzalmas tragédiát: a 17 éves kislányt anyjával együtt feltehetőleg szovjet katonák bestiálisan megölték. A szomszédok hallották ugyan a sikoltozást, de a fegyveres katonák ellen nem mertek fellépni.

Nyár elejére a szovjet katonák már olyan otthonosan érezték magukat, hogy a mezőszori ún. Korlátok közötti réten vasárnaponként zeneszóra táncoltak a gútai lányokkal. Itt történt, hogy egy szovjet katona meglőtt egy alacsonyan szálló golyát. A sebesült „szent” madár látványa örök időkre meghatározója lett a szovjet hadseregről alkotott véleményemnek.

Engem a felszabadulás a nagyszigeti tanyán ért, Szövőéknél laktunk, ahova Gúta esetleges ostroma elől menekültünk. Kerékpáron közlekedtünk a töltésen, ahonnan hallott katonákat láttunk a fűzfák közötti megáradt piszkos vízben.

Húsvét hétfőjén két szovjet katona jött be a tanyára, közülük az egyiknél géppisztoly volt. De nem locsolkodni jöttek, csak úgy körülnézni. Ekkorra már a tanyán lévő nők, hála éber figyelő-szolgálatunknak, elbújtak a szalmakazalban kiképzett odúban, azonban egy pólyás csecsemő a házban maradt. Az egyik katona kérdezte, hogy: „Matyi?”, de azt mondtuk, hogy nem Matyi, hanem egy kislány, az is anyátlan. [Az akkori csecsemő Hajas Ildikó mérnőknővé serdült, kis ideig az árvíz (az 1965-ös árvízről van szó – A. B.) után a városházán (MNV) is dolgozott.] A katonák különben barátságosan viselkedtek, zsebre vágták az asztalon heverő hetes zsírkártyát, elvittek még egy fogpasztát kefe nélkül és két ezüstórát. Megváltották a bencések jelszavát: Ora et labora, lett belőle: Ora et karóra.

Gúta elfoglalása után is maradtak még németek Pacsérokon (a várossal szemben, a Vág túlsó partján fekvő tanyás határrész – A. B.), innen jött néhány aknabelövés Gútára, pl. a Hofbauer hentes házára (a Jánošík kocsmá mellett állt), továbbá a Salamon Izsák

– Ede bácsi – melletti Molnár udvarra, akkori Keleti utca, jelenleg L. Štúr utcába stb. Az oroszok viszonozták a tüzet.

A nagyszigeti tanyán voltunk, amikor híre jött, hogy a németek pár órán belül felrobbantják a hidakat, az alsó Vág-Duna-híd teljesen tönkrement, a felső híd csak beleült a folyóba. A szigeten lehetett hallani mindkét robbantást.

A Vágon ideiglenes fahíd épült, a hídépítő orosz mérnök nálunk lakott a belső szobában. Apánk így gondolta megakadályozni az esetleges erőszakos cselekedeteket a szovjetek részéről. A mérnök minden reggel friss vizet kapott egy lavórban a szobájában, tiszta törülközővel. Ezeket a szovjet tiszt – ismeretlen okból – sohasem használta. A fahíd melletti hídroncok kiszedése után, az épen maradt hídpillérekre az UNRRA (ENSZ segélyszervezete) keretében Milit. Bridge (katonai híd) került, mely négyzetes keresztmetszetű, egyáltalán nem anyagtakarékos híd volt, amit az is mutat, hogy később a felső részét leszedve állítólag még egy hidat építettek belőle valahol. A jelenlegi állami díjas hidat új, erősebb pillérekre építve a hatvanas évek elején, még az árvíz előtt adták át a forgalomnak. A felső Duna-hidat csak fel kellett komoly hidraulikával emelni, pénz hiányában ez évekig tartott, addig ideiglenes szükség-hídon folyt a közlekedés a vashíd nyomvonalától délre a töltéslejárónál.

Gútán a legnagyobb háborús kár a hidak pusztulása volt, ehhez képest semmisségnek tűnt, hogy a szovjet parancsnok magával vitte a falu büszkeségét, az alig használt tűzoltó- és öntözőautót.

Az új csehszlovák állam képviselői rövidesen észrevétlenül jelentek meg, egyszerűen itt teremtek. Megalakult a „Miestna správná komisia v Gute” (Helyi Közigazgatási Bizottság, Gúta). A volt községháza itt maradt hivatalnokait egyelőre átvették, a hivatalos nyelv a szlovák lett. A magyar iskolákban dőcögve folyt a tanítás az 1944/45-ös iskolai évben, de jellemző, hogy pl. a középiskolákban, gimnáziumokban végzett tanulásról – nyugati nyomásra – csak az Újvárbán (*Ľsterekúvárbán – A. B.*), egész Szlovákia részére tartott és ellenőrzött vizsgákon sikeresen átesett diákok kaphattak – már szlovák nyelvű – bizonyítványt. Gútán pl. Nagy József polgári iskolai tanárt az órájáról vitték el diákjai szeme láttára, őt már többé senki nem látta.

1945 szeptemberében már csak szlovák iskolák nyíltak Gútán, mivel nyáron megérkeztek a szlovák tanítók: Valgon Dezider a feleségével, Kebysová Eva, Mackovič stb. A magyar tanítók el lettek bocsátva minden anyagi kárpótlás nélkül. Amelyik szlovák tanító tudott magyarul, pl. Valgon, Kebysová, az segített magán, magyarul is magyarázott, de a többiek egy szót sem tudtak magyarul, így a kis magyar kobakokba nem sok tudás került.

A szlovák tanítókkal egy időben jelentek meg az új csendőrök is (pl. Schneider V., aki később tanító lett), vasutasok, néhány nemzeti gondnok (národný správca).

Tudomásom szerint a magyar lakosság nemigen értesült arról, hogy elvesztették állampolgárságukat. Ugyanis még a nyilasok beszédtek a faluban az összes rádiót, ezek lakat alá kerültek a községháza padlására, itt a felszabadulás után megbízható elemek garázdálkodtak, kiszedve a rádiókból a lámpákat, alkatrészeket. Nagypáméknak volt otthon egy le nem adott kristálydetektoros rádiójuk, ezen hallgattuk a híreket a háború alatt is, és utána is. Később már népgyűlésekre is emlékszem, ezeken a háború végső szakaszában a tanyákon bujkáló gútai ügyvéd, Selmeczy harsogta, hogy: „... nekünk, magyaroknak bűnhődnünk kell!”

1945 nyarán és ősszel néhányan Gútáról elmentek bányákba, meginduló gyárakba, főleg a fiatalabb korosztályokból. Az általános hangulat nyomott volt, senki sem tudott konkrétan semmit. Ekkor kezdett már áttérni a fokozott szeszfogyasztásra Valgon D. szlovák tanító. Ha csak kis mértékben volt a szesz hatása alatt, akkor az öklét harapdálva azt suttogetta: „Mađari za Dunaj” (*magyarokat a Dunán túlra – a szlovák nacionalisták kedvenc kifejezése – A. B.*), de ha nagyobb mennyiségű alkohol volt benne, azt abból lehetett megtudni, hogy változott a szöveg „Mađari do Dunaja” (*magyarokat a Dunába – A. B.*) formára és az ökölrágás is intenzívebb lett. Főleg ilyen és ehhez hasonló forrásaik voltak akkortájt a magyaroknak jövőjüket illetően. Magyar újságok nem voltak, csak a szlovák demokrata Čas és a kommunista párt lapja, a Pravda. Ezeket az újságokat persze a magyarok nem értették, tartalmukról csak másodharmadkézből értesültek.

A gazdasági helyzet – főleg az élelmiszerellátást illetően – aránylag jó volt, mivel minden házban tartottak egy vagy több sertést, baromfit, voltak még tehenek is, volt gabona, főzték a sok pálinkát – főleg a tanyákon. De ekkor kezdődtek a nagy lopások is, padlásfeltörések. A nép ugyan tudta, kik a tettesek, de mivel ezeknél volt a politikai hatalom, a polgárok tehetetlenek voltak velük szemben.

A csehszlovák hadsereggel történt első találkozásom balul sült el. Újvárba készültünk osztálytársaimmal mint magyar gimnáziumi diákok, hogy országos vizsgáztató biztosok előtt szóbeli és írásbeli bizonyítványt kaphassunk. Kapóra jött, hogy egy motorizált katonai menetoszlop parancsnoka Gútáról Érsekújvárba menet megbízható vezetőt keresett, mivel nem ismerték az utat. Ez a „megbízható” vezető én lettem, mivel már voltam kocsin (lovasszekéren) Újvárban. Gúta–Újvár között akkor még csak mezei földút volt, s azt figyelve a menetoszlop első autójából, merre kanyarog a szélesebb út, Kamocsán a nagy kanyarnál (a jelenlegi kultúrház előtt) nem jobbra, hanem egyenesen vezettem a csehszlovák katonaság először megjelent képviselőit – egyenesen Szímő felé. A földút végül már csak ösvény lett, mire a parancsnok rájött, hogy szakutcába kerültek. Megfordulási lehetőség – a kétoldali meredek árokpart miatt – nem lévén, a 40-50 teherautóból álló járműoszlop lassan visszafordult Kamocsára, ahol, megkérdezve a helyi lakosokat, most már sokat kanyarogva ugyan, de egyenesen Újvárba jutottunk, ahol örültem, hogy első szabotázsom után élve hagyhattam el a csehszlovák hadsereg kötelékét. Egyet azonban megállapítottam: a csehszlovák tiszt sokkal szebben káromkodott, mint a magyar őrmesterek.

1945-ben megjelentek az első nemzeti gondnokok (národný správca) mint az 1945-ös beneši dekrétumok első fecskéi. Legelőször a kocsmákba ültek be (pl. Ježkovský stb.), lefoglalva a belső berendezést, a raktárkészleteket. Hagyták, hogy a volt kocsmáros nappal kiszolgáljon, csak este, zárás után tették rá a kezüket az aznapi bevételre. A kocsmák után sorra kerültek az üzletek. Varga István boltjába (Hidegoldal – Templomtér sarkán) Karlík Imrich került, állítólagos partizán, aki feleségével és szifilisz kisgyermekével beszállásolta magát az üzlet melletti udvari épületbe. Sok hajbakapás, veszedés után megosztottak a bolton: az eredeti üzlettulajdonos Varga Istváné maradt az üzlethelyiség bal oldala – élelmiszer –, Karlík szprávcáé lett a bolt jobb oldali rőfös része. A bevételen a saját forgalmuk alapján osztottak.

Az iparosok működési területe már nem volt ilyen kapós, mert itt nagyobb szaktudásra volt szükség, és dolgozni is kellett (volna). Nappal Jenő kötélverő kisiparos egy

vasárnap délutánján éppen nálunk kártyázott apámékkal, amikor jöttek neki jelenteni, hogy megjött a „szprávcája”. Jelen esetben a szprávca azonban csak a felesége volt, ezzel akarta Terka néném hazacsalogatni Jenő bácsit.

A magyar iparosok iparendedélyét 1945 nyarán bevonták, így ők többnyire feketén dolgoztak, vagy elmentek Csehországba, ahol mégsem volt irántuk oly nagy a gyűlölet, viszont annál nagyobb volt a kereslet a szakemberek iránt.

A földműveseknél a beszolgáltatási kötelezettség kezdett érvénybe lépni, ez főleg az aratásnál mutatkozott meg, minden zsák gabonát már a cséplésnél 2 ellenőr jelenlétében mértek le. Azért kellett ketten, mert így az ellenőrök is ellenőrizhették egymást.

Egy rekkenő augusztusi napon kint voltunk fürödni a Vág partján, szemben a jelenlegi fahíddal és vízimalommal, mikor jött a hír, hogy az amerikaiak ledobták Japánra az atombombát. Ez a hír itt és ekkor szinte érdektelennek tűnt a jelenlévők előtt, a magyar tanítók ekkor már hónapok óta nem kaptak fizetést. A polgári iskolában Hopko Ján volt az igazgató. Az iskola gazdag könyvtárát kiárusította. Lehetett nála válogatni a lexikonokban: Révai Nagy Lexikona, Tolnai Világlapja Lexikon, Új Idők Lexikon. 1 db. lexikon ára 1 kg zsír volt. Sajnos, az emberek darabszámra vették, így a komplett lexikonok értéküket veszítve herdálódtak el. 5 db. Jókai szintén 1 kiló zsír volt, de már 15 darabnak az ára 1 füstölt sonkát kóstált.

A kocsmákban jöttek össze többnyire a férfiak, az új rend képviselői a gútai középosztály tagjaival vitatkozni. Szemem előtt van Mihola Zoli, a gútai elithez tartozó Mihola mozitulajdonos és vendéglős fia, akivel szemben állt a nyáron is hófehér kesztyűben parádézó Ježkovský, a Simígh Péter-féle kocsmá szprávcája. (A mai Centrum üzletház helyén.) Megütötte a fülemet Ježkovský szprávcának egy megjegyzése, miszerint a magyarok elvesztették a háborút, ezért menniük kell Csehszlovákiából. Ez a Ježkovský sem fizikai, sem szellemi téren nem volt egy súlycsoportban Mihola Zolival (a Mihola családban volt zeneszerző, amatőr sportoló stb.), de igyekezett megfelelni felsőbbrendűségi tudatának. A fehér kesztyű hordása végül is jogosnak bizonyult, előbb egy gyorstalpaló doktorátust szerzett, később poverenik lett (a Szlovák Nemzeti Tanács Megbízottak Testületének tagja, ún. minisztere), ami persze nem is Ježkovskýt, mint inkább a Megbízottak Testületének (Zbor Povereníkov) színvonalát minősíti.

Az 1945-ös évvel kapcsolatban emlékezetes még a kultúra katasztrofális hanyatlása Gútán. Főleg a magyar középosztály tagjai, tanítók, iparosok, középparasztok, ifjúság a háború dacára meglepően gazdag és magas színvonalú kultúréletet éltek. A kalandos úton (Szőnyben, szénrakás alatt egy kalaposdobozban) 1991-ben megkezdült „Gútai munkaközösség naplója” tanúsága szerint (a háború alatt – A. B.) 20 különböző egyesületet tömörített a Munkaközösség elnevezésű mozgalom. 1945 második felére ez mind megszűnt. Az elképzelhetetlen kultúrérséget talán azzal tudnám megfelelően illusztrálni, hogy mikor Gútán a háború utáni első filmet kezdték vetíteni a Mihola-féle moziban, az előzetes film New Yorkról szólt, hajóról filmezve, háttérben a felhőkarcolók. Utána következett a Film, szlovák feliratozással. A címe: Lenin v Októbrí (Lenin októberben – A. B.). Szegény Lenin gondterhelten járkált egy kopár szobában fel-alá, szex egy mákszemnyi sem. Krupszkájája még gondterheltebben kísérte aggódó tekintetével. Itt-ott egyenruhás nemzetőrök és matrózok jöttek jelentésre. Ezt a filmet néztem meg hatszor, sajnos utána több hónapig szovjet filmre rá sem tudtam nézni.

1945 őszén valamiféle állatösszeírás volt háztartásonként, mely alkalomból a népesség helyzetét is felmérték. Sokan szükség szerint átjelentkeztek papíron rokonokhoz úgy, hogy minimális-maximális kvótáknak megfeleljen a létszámuk. Emlékezetem szerint ezt az összeírást 1946 nyarán pontosították.

1946-ban már eldöntött tény volt a magyarok kitelepítése Csehszlovákiából, habár még nem született meg a megállapodás Magyarország és a CSSZK között. Mintegy a magyar kormányt és Gyöngyösi külügyminisztert zsarolva kezdték el a belső, nagyarányú szervezett deportálást Csehországba. A deportálásokat 1946 novemberében a párkányi és a somorjai járásban kezdték. A budapesti rádió minden reggel bejelentette, hogy előző nap melyik falu volt körülzárva, és néha azt is tudták, hogy aznap melyik település kerül sorra.

Gútát 1947. január második felében szállták meg a csendőr és civil biztonságiak, akiket házakhoz szállásoltak el, vigyázva egyúttal a listás családokra, ne hagyják el Gútát, de még a házuk udvarát sem. Január 29-én délelőtt megállt a katonasággal dugig megakasztott vonatszerelvény az ún. dögtéri kanálshídnál a falun kívül. Kb. 2 000 egyenruhás, fegyveres katona csatárláncba fejlődve körülfogta Gútát, melynek útjai kifelé be lettek zárva, befelé nyitva volt az út, mint az egérfogóba. Csúnya hideg idő volt, a havat vízszintesen fújta az erős szél. A katonaság egyebek közt megszállta a polgári iskolát, melynek udvarán egy osztag katona vigyázta a hosszú csövű ágyút, mely fenyegetően meredt a kijárat irányába. Azonban, mivel a polgárok részéről nem volt ellenállás, csak sírás, másnap az ágyú őrizetlenül, árván állt az iskola udvarán.

Még aznap elkezdődött néhány család berakása, a családok bútorát és egyéb ingóságait teherautókra (kanadai UNRRA) rakták és vitték ki az állomásra, ahol átrakták fedett, de fűtetlen marhavagonokba. A deportáltak főleg a szegényebb parasztcsaládok soraiból kerültek ki, mivel ekkor már a gazdagabb, módosabb polgárok szép házai ki voltak szemelve a magyarországi lakosságcsereére.

Utólag nehéz lenne megítélni, hogy Gútán egyes esetekben – a szokástól eltérően – miért akceptálták a hatóságok a (komoly) betegségről kiállított orvosi bizonyítványt, talán szociális együttérzésből, vagy pusztán praktikus szempontokat véve figyelembe? Tény, hogy pl. Molnár Vendel és felesége (Keleti u. – Štúrová ul.) otthon maradhattak az utolsó pillanatban, mivel Vendel bácsi a nagy izgalomban agyvérzést kapott. De ugyan mit kezdtek volna a cseh gazdák egy szélütött magyarral? Így aztán ilyen és hasonló esetekben megmaradhattak az otthon hagyott barmok, a ház nem lett közpréda, maradt az aprójószág. Ott azonban, ahol a gazda nem tudta elkótyavetyélni az állatait, és nem voltak rokonok, a deportálás után a magukra hagyott állatok éhesen bőgtek az ólakban, a meg nem fejt tehenek várták, hogy valaki megkönyörül rajtuk. A deportálást még legjobban a macskák túrték, ők voltak ezeknek az időseknek a nagy Túlélői, egy macska nem szégyelli, ha a szomszédától kéri a napi fejadagját.

A deportálások dermesztő hidege után megjött a tavasz, majd a nyár. Azokat a deportáltakat, akik nem bírták a megalázó szolgasorsot, s megszöktek cseh gazdájuktól, a csendőrök, legtöbbször bejelentés alapján, elfogták a rokonoknál vagy ismerősöknél és visszatoloncolták őket. Volt azonban olyan eset, hogy a megszökött deportált nem akart tovább rabszolgamunkát végezni, ezért valamelyik csehországi gyárban keresett munkát. Ilyenkor a munkaerőhiánnyal küzdő gyár rendszerint nem adta ki a hatóságoknak új munkását.

Közben a hatóságok sem ültek ölbe tett kezekkel, ők is lázasan dolgoztak. Már ki voltak osztva a „fehér cédulák”, ahogyan általában hívták a kitelepítési hivatal végzését. Volt hetes és nyolcas lap. Akiknek hetes lapjuk volt, azokat a családokat vitték korábban, akiknek nyolcas cédulájuk volt, azok voltak a tartalékok. *(Itt a lakosságcsere-egyezmény V., ill. VIII. cikke értelmében kitelepítettekről van szó. Tehát helyesen nem hetes, hanem ötös lap – A. B.)*

1947 nyarán sok dolguk volt az asztalosoknak. Csinálták a nagy ládákat, ebbe rakták be az áttelepítendő családok az apróbb háztartási holmikat jó előre. Akinek volt valami eladnivalója, az legtöbbször potom pénzért eladta és vártak. Vártak, hosszú heteket vártak. Szabó Imi unokatestvérem Hidegoldalról türelmetlenül mondogatta, hogy jobb volt a deportáltaknak, azoknak nem kellett várniuk.

De hát végül is nem vártak hiába. A régmúlt homálya nem engedi, hogy a pontos dátumra emlékezzem, kit mikor vittek át Magyarországra. Anyámnak három testvére települt át, valamint nagyapám, Borka Géza. Az a nagyapám, akinek semmije sem volt, csak egy pipája meg egy kanárimadara, de mindene volt Gúta. Borka Anna nagynéném Kisbérre került tanárnak, vele maradt nagyapám, mert ez volt legközelebb Gútahoz, légvonalban alig 40 kilométer. Mi az egy fecskének, fél óra alatt megteszi az utat oda-vissza úgy, hogy közben megfog ezer szúnyogot. De nagyapámnak évekig kellett várnia, míg a két jó barát kommunista ország között megnyílt a határ. 80 évesen települt át, 90 évesen, 1957-ben hagyta itt e világot, közben csak egyszer láthatta kedvenc unokáját, Tibor öcsémet, kit Remeknek hívtott. Idegen földben nyugszik Kisbéren, ahol senkije sincs, sírjára évente egyszer kap gútai virágot.

Nagynéném, Borka Anna tanárnő „önként” települt át, nagyapámmal együtt. Jól tudták az urak a kitelepítési hivatalban, hogy a tanítókat, kiket a „nemzet napszamosainak” csúfolnak, könnyű lesz kifüstölni innen, mivel 30 hónapja nem kaptak fizetést és mint hontalanoknak erre még csak kilátásuk sem volt. Csehszlovákiából sok-sok ezer tanító, tanár ment át „önként” és a nevük nem került fel arany betűkkel márvány- és gránittáblákra, mivel nem volt még cédulájuk sem. Másik nagybátyám, Borka Ferenc, gútai községi hivatalnok kaphatott volna odaát házat házért, de az ottani német tulajdonos ott kóválygott a háza körül, és Feri bátyámnak ilyen áron nem kellett a más háza. Dr. Borka Géza gimnáziumi tanárt mint háborús bűnöst üldözték Csehszlovákiában, mert magyar pártnak volt tagja. Apámnak ugyan egy ízben sikerült őt kihoznia az illavai börtönből, mindjárt a háború befejezése után, de a már említett vérszomjas gútai ügyvéd, Selmeczy elől családostul átmenekült Magyarországra. Selmeczy bosszúja itt is utolérte, évekig Recsken raboskodott hatályos ítélet nélkül.

Folytatom a sort a feketén áttelepültekkel. Dalotty Ödön gútai németnyelv- és rajztanár eltűnt a második világháborúban a Donkanyarnál. Feleségének, Manyi néniének a sok ezer könyvön kívül semmije sem volt. A másik hölgy, Prágay Anna nálunk kosztolt, de nem csak ezért volt kissé kövérkés, molett. Minden vagyona a Gútai Gőzmalom Rt-ben volt, melyet mint magyar tulajdont államosítottak. Mi Kispanni néniének hívtuk, ezzel különböztetve meg magasabb lakótársától, Borka Annától. Tudni kell, hogy a Csehországba deportáltakért a cseh gazda fizetett, a Magyarországra lakosságcsere keretében áttelepültek szállítási költségeit a két állam fedezte, de aki önként ment át, annak bizony a saját bukszájába kellett nyúlania. A két hölgynek nem tudom, volt-e bukszája, de azt tudom, hogy pénzük nem volt, így aztán szekrényben utaztak, persze kü-

lön-külön, két különbejáratú szekrényben. Itt megint tudni kell valamit, nevezetesen azt, hogy a két hölgy rendkívül ijedős volt. Kispanni néni, az öreglány mennydörgések alkalmával rendszerint az asztal alatt remegett, de ő még bátor amazon volt Dalotty Manyi nénihez képest. Az ún. nagy-, vagy tisztviselőházzal szembeni Szabó Mihály, éppen áttelepülni készülő gútai tanító szekrényeiben voltak feketén elszállásolva, egy magyar behemót MOGÜRT teherautó platóján. Mi a nagyház ablakából néztük a jelenetet: a teherautó a csúszós mezőn belefartolt az aránylag mély út menti árokba, a két bátor hölgyet rejtő szekrények ferdén lógtak, minden pillanatban felborulással fenyegetve. Mi is megkönnyebbültünk, amikor pár nap múlva megtudtuk, hogy szerencsésen átjutottak a határon. Kispanni néni a Sopron melletti Zsirára került, itt óvónői állást vállalt, Gútára talán kétszer látogatott, miután kinyíltak a határok. Zsirán nyugszik elhagyatott sírban.

Mielőtt az áttelepítési témát lezárnám, meg kell említenem, hogy sokan az áttelepültek közül nem tudták magukban feldolgozni az áttelepítés borzalmas tényét. Például a felszabadulási sztori kapcsán már említett Szövő Ferenc Nagyszigetről évekig nem bontott ki egyes ládákat, bízva abban, hogy ez nem lehet igaz, és hogy végül visszakerülnek Gútára.

Következett 1948, a februári győzelem éve, amikor Gottwald elvtárs fügét mutatta a Marshall-tervnek átvezette népeinket a Szovjetunió védőszárnyai alá. A magyaroknak visszaadta állampolgárságukat, megígérte a magyar iskolákat, egyenlőséget ígért. (Mécs László: „...egyenlők úgy leszünk, ha járunk rongyokban”). Csakhogy magyar tanító már nem volt egy szál sem, így nagy becsbe jutottak a múltban magyarul érettségizett volt diákok, ők lettek volna majd a magyar tanítók. Addig is egyelőre maradtak a szlovák tanítók, akik közül néhányan átestek a ló másik oldalára. Lakott nálunk, ill. tőlünk járt Gútán iskolába egy Rigó Dezső nevű nagyszigeti fiú. Eleven eszű diák, csak tanulni nem akart. Látva a fenyegető rossz bizonyítványt, azt mondta a tanítónak, hogy azért vannak rossz jegyei, merthogy ő magyar gyerek, el van nyomva. A tanár ettől megijedt és kijavította Dezsőke jegyeit. Dezső később Szerdahelyre került, ahol gázrobbanás áldozata lett.

Ezekben az időkben volt Csehszlovákiában valamiféle szavazás, választás is. Úgy látszik, nem volt nagy jelentősége, mert már csak homályosan emlékszem rá, pedig életem első szavazása volt. A szavazás a Kis-Duna melletti volt községháza épületének eskető termében volt, a bejáratú ajtótól rögtön balra. A terem díszítése csodálatos volt, égőpiros virágok a falon, asztalon, díszes választási bizottsági tagok. Nagy igazoltatásra nem volt szükség, mivel egy házban laktunk. Toroňa elvtárs a kezembe adta a szavazólapomat. Én láttam a szép piros szavazóurnát, ezért afelé igyekeztem. De Toroňová Perga nagys'asszony-elvtársnő előzékenyen kivette kezemből a szavazólapot, azt bedobva az urnába, barátságosan elköszönt: Do videnia. (*Viszontlátásra – A. B.*). A szavazás végső eredményére szintén csak homályosan emlékszem, úgy rémlik, hogy győztünk.

A szívélyes köszöntés azonban eszembe villant egy hasonló szituációt. Toroňa mint szprávcá gyakran járt bevásárló utazásokra, ilyenkor felesége otthon őrizte a családi tűzhelyet. Szép, mutatós fiatalasszony volt Toroňová Priska, megakadt rajta a férfiak szeme. Jön egyszer haza Toroňa a bevásárlási körútjáról, hát az ötfokú lépcső legfelső fokán, az ajtóban búcsúzik Toroňovától roma ismerőse, s meglátva az

érkező férjet, szívélyesen köszöntve őt bemutatkozik: Mocskos vagyok. (A roma közismert csúfneve – A. B.)

1948 augusztusa még valamiről nevezetes: ekkor vették el a gútaiaktól szülőfalujuk ezeréves nevét, s lett Gútából Kollárovo, majd a tévedést helyesbítve Kolárovo.

Ekkor már minden hatalom, mind a politikai, mind a gazdasági a magukat kommunistáknak valló áttelepültek kezébe került. Csatározási utóharcok voltak a régi magyar kommunistákkal szemben, akik hitükért megszenvedtek, mint pl. Tánczos István órás. Labdába rúgni azonban csak azok a magyarok tudtak, akiknek minden nagyon szép, minden nagyon jó volt és mindennel meg voltak elégedve. Ezekhez tartozott az idősebb korosztályból Fúri Ernő, a fiatalokból a ČSM-es (*kommunista ifjúsági szervezet* – A. B.) Balázs Sándor stb. Ekkor a magyar fiatalokat még a bálókra sem engedték be, a magyar iskolák is csak az ötvenes évek elején nyíltak meg.

Jól mondta Őszi Imre barátom, hogy ő személy szerint akkor érezte magát teljesen egyenjogúsítva, amikor 1950 októberében besorozták katonának és végre ő is védhet-e szeretett hazánkat a határainktól nyugatra acsarkodó imperialistáktól.

Epilógus

Gúta is szenvedő részese volt az 1945–49-es átalakulási folyamatnak. A nemzetállamot építgetők hatalmas károkat okoztak országunknak, értékes emberekkel lettünk szegényebbek. Emlékszem dr. Adamis Géza háziorvosunkra, az ő érzékeny lelkű morva származású feleségére. Géza bácsi felnőtt korában tanult meg hegedülni, házitanítóként én voltam a gyakorló másodhegedűse. Adamisék nem bírták ezt az iszonyú légkört, inkább távoztak Magyarországra. Az ő lányuk Adamis Anna, a méltán népszerű magyarországi dalszövegíró.

Akad ellenpélda is bőven. A községközi hivatalnokok közül – szlovákok lévén – apám és Baštrnák Feri bácsi tudtak legjobban szlovácul. Itt jön a képbe M. Gyula hivatalnok, sokáig anyakönyvvezető, akit Gútán egyszerűen M. jegyzőnek hívtak. Tősgyökeres gútai magyar létére büszkén kijelentette apám és Baštrnák Ferenc előtt: „Én nagyobb szlovák vagyok, mint ti!”

Ezekben az években kezdődött a későbbi kommunista időkben mesteri tökélyre fejlesztett „problémák szőnyeg alá seprése”. A katonasággal körülzárt falvak sorsáról az akkori újságokban egy árva sor nem jelent meg, kísértetiesen emlékeztetve később a Vág folyó Kamocsa falu feletti gátszakadására az ötvenes években, amikor a nyitrai regionális hetilapban (Hlas nitrianskeho kraja – Nyitrai kerület hangja) erről a természeti katasztrófáról egy sor nem jelent meg, dacára annak, hogy egy kisebbfajta járás területe víz alá került.

Ezért szerettem volna pár sorban megemlékezni és tisztelni az akkori gútai polgárok előtt.

A régi öregek „gútai nemzetnek” hívták magukat.

Ehhez az értékrendhez voltak a gútaiak hűek ezekben a nehéz években.

Gúta, 1996. december –1997. január

Varga Istvánné Árgyusi Zsófia visszaemlékezése

1947. június 14-én érkezünk Gútáról Pitvarosra, ezt onnan tudom, hogy a házunk előtt volt egy hársfa és annak a törzsébe belevéste valaki a családból. Én még csak 3 éves voltam, tehát erre az időre nem emlékszem – csak mások elbeszéléséből. Tehát áttelepítették a családkat, de abban a házban ahol laktunk (*Gútán A.B.*) ott maradt apai nagyanyám és nagynéném. Idősek voltak. Úgy kapták meg az oda önként átment szlovák családék a házat, hogy nagyanyám haszonélvezeti joga és első két lakrész (szoba, konyha, folyosó) lakhatási joga élete végéig megmaradt. Mivel idősek voltak gondolta a szlovák család, talán hamar meghalnak, és így ők lakhatják az egész házat. De nem így történt.

Nagyanyám csak 1958-ban halt meg – több mint 10 év után – és ez alatt sokat szenvedtek ettől a kényszer együttéléstől. Jöttek is a levelek tele panasszal. Szegény apus ilyenkor elkeseredésében még Istennel is perbe szállt. Káromkodott, sírt – ezt viszont mi gyerekek is éreztük és féltünk attól, amikor új levél érkezik. 1957-ben apus elvitt bennünket, a 3 legkisebbet haza Gútára. Tíz év után először látta egymást szülő és gyermeke, valamint testvér a testvért és minket, azóta megnőtt legkisebbeket. Ekkor már megtapasztalhattuk mi is, hogy a sok panasz nem volt ok nélküli. Csak egy példa – a WC-re menés. A hátsó udvarban volt a WC. Ott volt megkötte a szlovák család farkaskutyája, de úgy, hogy a WC-ig ért a kutya. Ha ki akartunk menni vittünk magunkkal valami ennivalót, jó messzire eldobtuk és gyorsan beszaladtunk a WC-be, majd ugyanezt megcsináltuk visszafelé is. Szegény nagymama és nénike a saját udvarában nem járkálhatott, a padlást nem használhatta, a kertet sem és szinte semmit, csak az utcára mehettek ki háborítatlanul, ha éppen nem jött vele szembe a lakó, mert akkor az mondta rá az áldást! Mikor eljöttünk apus sírva kérte az ott lakókat bánjanak emberségesebben a két öreggel – ezt látni és hallani – bizony nehéz elfelejteni. És azt, hogy apus a halálos ágyán 1961-ben 63 évesen fogta a párnáját és mindig “haza” akart menni – szívszorító látvány volt. Igazán soha sem törődött bele, hogy el kellett hagynia 49 évesen a szülőföldjét, amikor már a család részére ott volt a ház, a föld, erdő, legelő, gyümölcsös. Ott kellett hagynia anyját, akit neki kellett volna eltartania és a testvéreit és azok gyermekeit.

Anyus talán könnyebben vette a dolgot – látszólag és szerintem. De úgy gondolom vallásos lévén Isten akaratát elfogadta és a család körüli munkák sosem hagytak időt neki a gondolkodásra, szomorkodásra. Az ő halála előtti hónapok is gyötrelmesek voltak számunkra. Felült a hajnali buszra, mert azzal, pesti átszállással, Szlovákiába lehetett eljutni. Úgy szállították le, mert tudták, hogy beteg – érelmeszesedése volt – minden reggel járta a falut, kereste a régi házat és utcát és rémülten meredt arra a házra, amelyben akkor már 34 éve lakott – tiltakozva, hogy ez nem az ő háza. Kimerültségében aztán ágyba tettük és elaludt. Tehát: hiába nőttünk itt fel és sze-

rettük volna elfelejteni azt, ami a szüleinkkel történt ezért sem lehetett és nem lehet.

Én az időséssel foglalkoztam a faluban aktívan 20 évig. A napköziben szlovákok és magyarok (áttelepültek) egyaránt voltak. Nagyon sok összeütközési pont volt közöttük. A magyarok elvárták, hogy csak magyarul beszéljenek a társaságban, de a szlovákok tudták, hogy a „potyeszolás“ idegesíti „őket“ azért is úgy beszéltek, ha már ketten voltak. Nehéz volt megértetni az áttelepítettekkel, hogy ez az ő anyanyelvük, így gondolkodnak, így álmodnak és így szólalnak meg. Az életem során csak egyszer találok egy emberrel aki megkérdezte, hogy tudok-e szlovákul és mikor mondtam, hogy nem, akkor megkérte a többieket, hogy ők is magyarul beszéljenek. A hozzám képest idősök soha sem tudják elfelejteni mi történt velük. Annyi, de annyi fájdalom, sérelem van bennük, amiről igazából csak esetleg maguk között beszélhettek, mert máshol, mások előtt erről beszélni is tilos volt. Mint a megbélyegzettek, a bűnösök. Áttelepült ember nem volt a vezetésben sehol, ha igen csak azért, hogy „szó ne érje a ház elejét“. El is ment a faluból minden jófejű, magas képzettségű ember – és sok család is – főleg családtag! Nem tanultunk meg szlovákul, csak azért se – gyűlöletből. Pedig én most tudom csak milyen butaság volt ez a részünkről. Volt egy néni, aki szlovák iskolába járt Pozsonyvezekényen – előtte nem igen mertek bármit is szlovákul beszélni – hátha még mi is tudtunk volna? Hiába volt az a közmondás – „Ahány nyelv, annyi ember!“

Most 50 év után felszínre jönnek a dolgok, lehetne beszélni mindenről – hiszen ez már történelem. A TV-ben látjuk, halljuk mi történt, de amíg az áttelepített magyarok szólalnak meg a műsor is mérsékelt hangvételi, de ha azok szólalnak meg akiknek a rokonai önként és saját akaratukból települtek át – az ő hangjuk már vádló és sorolják mint sérelmet, hogy félre vezették őket, elszakították egymástól a szülőt, a testvért és sírnak.

Azóta persze már összekeveredtünk mi is. A családba benősült a helyi szlovák fiú, a menyünk anyja szlovák, apja áttelepült érsekújvári, vejünk református, a legfiatalabb lányunk vőlegényének apja szintén szlovák evangélikus, anyja görög katolikus.

Összekeveredtünk – gyermekeim kérdik – kérdezték, ha nem telepítenek át bennünket találkozunk-e egymással a férjem és én. A férjem Pozsonyvezekényen született, szintén áttelepített katolikus, de már, mint leírtam a vallásosságunk is más – el kell viselnünk a másságot, ha békességet akarunk.

Pitvaros, 1997. november

Varga Istvánné Árgyusi Zsófia

Lionel Davidson

fotósorozata a gútai áttelepítésről

1947 nyarán egy fiatal angol újságíró érkezett Gútára, hogy szándéka szerint, közelebb-ről megismerkedjen a lakosságcsere fogalmával és lefolyásával, ugyanakkor fotókon örökítse meg azt. Lionel Davidsonnak hívták (szül. 1922), aki ekkor szabadúszó újságíróként utazott Európába és a Keystone Hírügynökségnek küldte el munkáit.¹ Az áttelepítésről készült sorozathoz egy rövid bevezetőt is írt, amely azonban teljesen a korabeli hivatalos csehszlovák propaganda szellemét tükrözi. Ez háborús oknak tekintette a kisebbségeket és ennek végső megoldását a lakosságcsereben látta. Több téves adat is szerepel a szövegben pl. az 1938-as magyar bevonulás után a visszacsatolt területekről a 150 ezer szlovák lakos kitelepítése.

A fotók azonban már hiteles emberi sorsokról szólnak és a hozzájuk készült magyarázatok ugyancsak éreztetik az emberi egzisztenciákat kettéroppantó drámát, a lakosságcserét. A fotósorozat 13 képből áll és a Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtárában található a hozzájuk készült magyarázó szövegekkel együtt.² A sorozat néhány darabja több kiadványban is megjelent³, a háború utáni kitelepítéseket felelevenítő kiállításoknak is állandó szereplői. Teljes forráskritikai közlése azonban nem történt meg. A közlések során a fotókhoz készült képaláírások néha félrevezetőek, illetve nem említik a helyesen a forrást és a helyszínt.

Mivel a fotók nagy része Gútán készült, úgy érzem ebben a kötetben van a legjobb helye annak, hogy ez fotósorozat, mint kordokumentum teljes egészében közlésre kerüljön. Sajnos az egyik fotó időközben elkallódott, illetve valahol a múzeum raktárában lappang, ezért ennek digitalizált változatát nem kaptam meg. A 65.229 sz. fotóról van szó, amelyen egy gútai szlovák kézfogással búcsúzik kitelepülő magyar ismerősétől. Mivel a teljességre törekedtem az említett képet egy korábbi kiadványból szkenneltem be, ezért ennek minősége gyengébb a többiétől.

Az angol nyelvű bevezető és minden képaláírás szöveghű fordítására és közlésére törekedtem, még akkor is, ha nyilvánvaló tévedéseket tartalmaznak, vagy kissé darabosnak tűnnek. Ilyen volt a lakosságcsere egy angol újságíró szemszögéből és ilyennek látta a fényképezőgépe lenszójén keresztül.

Kép és szöveg Lionel Davidson

Egy falu Magyarországra költözik

A hivatalosan hangoztatott „lakosságcsere” fogalma hideg, távolinak tűnő és dráma-mentes. De valójában mit is jelent az emberek viszonylatában? Hogyan is néz ki, ha górcső alá helyezzük?

Elmentem Szlovákiába, hogy megtapasztalhassam. Immár több mint ezer éve a magyarok azon a területen éltek, amelyet úgy ismerünk, mint Szlovákia, és ugyanígy élnek szlovákok Magyarországon. Együtt építették ki közösségeiket, védték nyelvüket, szokásaikat és életmódjukat. Mindezek kis, paraszti közösségek voltak, ami egyáltalán nem meglepő, de a modern időkben ez veszélyforrás lehet: a „kisebbség” háborús ok is lehet. És ezek a települések létrehozták úgy a szlovák, mint a magyar kisebbségeket.

Amikor 1938-ban a németek bevonultak Csehországba és Morvaországba Szlovákiát „önállóan” nyilvánították. A terjeszkedő Magyarország azonnal cselekedett és elfoglalta azt a területet, amely Kis-Szlovákia néven ismert. A 150 ezer szlovákot, akik ezen a területen éltek, csoportosan a határra szállították és áttették őket a másik oldalra. A parasztok számára ez egy brutális, tragikus tapasztalattá vált. Ez szintén egy „lakosságcsere” volt.

Napjainkban egy újabb, hasonló „lakosságcsere” lehetünk tanúi. A tervek értelmében két oldalról felügyelt akciónak van szó, amelynek keretében megközelítőleg 97 000 magyar parasztot telepítenek vissza Szlovákiából Magyarországra. Azokra a farmokra lesznek telepítve, amelyeket a németek elhagytak, mivel visszatértek Németországba, vagy olyan szlovákoké voltak, akik vissza akartak térni Szlovákiába. Ezek a szlovákok azokra a farmokra lesznek irányítva, amelyeket a magyarok hagytak el.

Ezeket a tipikus jegyeket mutatja az a szlovákiai magyarok által lakott falu is, amelynek neve Gúta⁴ (lakosainak száma 12 000), ennek lakóit Mezőberénybe és Medgyesegyházára, Dél-Magyarországra telepítik.

Ltsz. 65-222

Asszonyok búcsúznak a halottaiktól

Néhányan eltemették férjeiket, apáikat, testvéreiket. Mialatt a falu idős magyar lakossága a föld alatt alussza békés álmát, az élők készülődnek a kiköltözésre. De mielőtt indulnának, tartalékolnak néhány percet, hogy búcsút mondjanak a halottaiknak a település temetőjében.

Ltsz. 65-223

Az idős emberek érdektelenek

Öreg szlovák házaspárnak, a Magyarországról vagonban töltött 25 órás út utáni ki-merültség elveszi a lelkesedését. Mikor a vonatuk behúz az érsekújvári⁵ állomásra túl fáradtak ahhoz, hogy egy első pillantást vessenek anyaországukra.

Ltsz. 65-224
A vonatnál

UNRRA teherautók segítenek bevagonírozni a holmikat, szállítják az értékes rakományokat. A vonat harminc családnak és holmijuknak elszállítására volt alkalmas. Kép az érsekújvári állomáson.

Ltsz. 65-225

A parasztek elviszik a szénájukat

A parasztek takarékosak, gondosak, zsugoriak, magukkal visznek mindent, ami hasznosítható. A mezőkön összegyűjtött szénát is autókra rakták, hogy elvigyék Magyarországra.

Ltsz. 65-226

Kiköltözés

Ágykeretek, székek, asztalok... minden, egy kemény élet munkájával megszerzett és féltett érték a teherautóra kerül (amelyekről az UNRRA gondoskodott), amelyek a 14 mérföldre lévő bevagonírozási pontra, Érsekújvárra szállítják.

Ltsz. 65-227

Gúta átköltöztetve

Minden egyes darab szög, ecset, csavaros doboz, apró fontos kellékei a háztartásnak, amelyeket egy élet munkájával szereztek, mindent a dobozba raknak, leadják a lépcsőn, és a teherautóra kerül.

Ltsz. 65-228

A szlovák hazatelepülők szerelvénye

Mindenki izgatottan dugja előre a fejét, hogy lássa Szlovákiát, mialatt a magyarországi szlovákok szerelvénye behúzza az érsekújvári állomásra. Hamarosan birtokukba veszik az eltávozó magyarok elhagyott házait és a farmjait.

Ltsz. 65-229

Egy ember, aki marad

Ő az egyike a kevés szlováknak a faluban. Az egész napja kézfogással telik. A falu több mint 12 000 lakosának nagy része magyar, és magyarok visszatérnek Magyarországra.

Ltsz. 65-230

Gyermek a hordóban

Sok a munka mellett, hogy a gyermekekre kell vigyázni. A magyar anya egy hordóba helyezi a gyermekét, hogy ki ne essen a vagonból, mialatt ő maga segít a férfiaknak lepakolni a teherautókat.

Ltsz. 65-231
Feldíszített vagonok

A Magyarországról őseik földjére visszatérni szándékozó szlovákok vasúti vagonjait virágokkal díszítik.

Ltsz. 65-232

Az élet újrakezdődik hatvanhat évesen

Egy magyar paraszt, a Szlovákiában élő kisebbség egy tagja. Hatvanhat éves, azonban többnek látszik. Most hirtelen az egész saját világa felfordult. Gúta falu többi lakóival együtt őt is áttelepítik egy magyarországi faluba. Pipával szájában elkeseredetten figyel, hogy földi javait teherautóra rakják.

Ltsz. 65-233

A „magyar” szarvasmarha

Szarvasmarhák karóhoz kötve az érsekújvári állomáson, mialatt a parasztok az autókról a vagonokba rakodnak.

Ltsz. 65-234

Az „áttelepítési hivatal”

A tömeges telepítés napján adminisztráció érkezett. Egy asztalt állítottak fel a szabadban és megnyílt a hivatal. Távozás előtt ellenőrizték a faluból a 14 mérföldre lévő érsekújvári állomásra, a bevonóirózási pont felé közlekedő teherautók papírjait.

Rövidítések jegyzéke

adm.	administratívne spisy (adminisztratív iratok)
CSÁB	Csehszlovák Áttelepítési Bizottság
CSÁV	Csehszlovák Autóközlekedési Vállalat
CSSZK	Csehszlovák Köztársaság
g. e.	gazdasági egység
GAH	gútai anykönyvi hivatal
HKB	Helyi Közigazgatási Bizottság
HNB	Helyi Nemzeti Bizottság
HSZ	Helyi Szervezet
JAB	Járási Akciós Bizottság
JKB	Járási Közigazgatási Bizottság
JMH	Járási Munkavédelmi Hivatal
JNB	Járási Nemzeti Bizottság
k. h.	katasztrális hold
kat. hold	katasztrális hold
KNB	Kerületi Nemzeti Bizottság
MNV	Mestský národný výbor (Városi Nemzeti Bizottság)
NB, SZNB	Nemzetbiztonság, Szlovák Nemzetbiztonság = csendőrség
ONV KN	Okresný národný výbor Komárno (Komáromi Járási Nemzeti Bizottság)
OÚOÚ KN	Oblasťná úradovňa Osídľovacieho úradu pre Slovensko Komárno (Szlovákiai Telepítési Hivatal Komáromi Területi Hivatala)
PF	Povereníctvo financií (Pénzügyi Megbízott)
prez.	prezidiálne spisy (prezidiális iratok)
PV	Povereníctvo vnútra (Belügyi Megbízott)
q	métermázsa
sekt.	sekretariát (titkárság)
SN SNR	Sbierka nariadení Slovenskej národnej rady (az SZNT rendeleteinek gyűjteménye)
SNA BA	Slovenský národný archív Bratislava (Állami Nemzeti Levéltár Pozsony)
ŠOBA BA	Štátny oblastný archív Bratislava (Állami Területi Levéltár Pozsony)
ŠOBA NI	Štátny oblastný archív Nitra (Állami Területi Levéltár Nyitra)
ŠOKA KN	Štátny okresný archív Komárno (Állami Járási Levéltár Komárom)
SZ	Sbírka zákonů a nařízení státu Československého (A Csehszlovák Állam törvényeinek és rendeleteinek gyűjteménye)
SZLKP	Szlovákia Kommunista Pártja
SZNT	Szlovák Nemzeti Tanács
SZTH	Szlovák Telepítési Hivatal
SZTHKTH	Szlovák Telepítési Hivatal Komáromi Területi Hivatala
TH	Telepítési Hivatal
TLAKDSZ	Telexi László Alapítvány, Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat

TTH	Területi Telepítési Hivatal
úct.	úctovnictvo (könyvelés)
UNRRA	United Nations Relief and Rehabilitation Administration (ENSZ segélyszervezet)
všeob.	všeobecné spisy (általános iratok)

Irodalom

- A magyar kisebbség Csehszlovákiában.* In. *Jelentések a határokon túli magyar kisebbségek helyzetéről.* Budapest, 1988. 187–241.
- Angyal Béla: *Gúta a népszámlálások és a választások tükrében 1919–1941.* Kézirat. *Az 1938. évi felvidéki nép-, földbirtok és állatösszeírás. Magyar Statisztikai Közlemények.* 108. kötet. Budapest, 1939.
- Az 1941. évi népszámlálás. Demográfiai adatok községek szerint.* Budapest, 1947.
- Balogh Sándor: *Magyarország külpolitikája 1945–1950.* Budapest, 1988.
- Bobák, Ján: *Maďarská otázka v Česko-Slovensku (1944–1948).* Martin, 1996.
- Bódy Pál: *A szlovákiai magyarok kiutasításának kérdése az 1946. évi békekonferencián.* In. *Regio 1992/4.* Budapest, 131–138.
- Československá statistika. Svazek 98. Sčítání lidu v Republice Československé ze dne 1. prosince 1930. díl I.* Prága, 1934
- Fehérváry Magda szerk.: *Gúta hagyományos gazdálkodása a XX. század első felében.* Komárom, 1992.
- Gyurgyík László: *Magyar mérleg.* Pozsony, 1994.
- Janics Kálmán: *A hontalanság évei.* Budapest, 1989.
- Kaplan, Karel: *Csehszlovákia igazi arca 1945–1948.* Pozsony, 1993.
- Kelet-Európa 1944–1976. Új- és legújabbkori egyetemes történeti szöveggyűjtemény 6/1 kötet.* Budapest, 1979.
- Komoly Pál: *Pitvarosi tanulmányok.* Szeged, 1992.
- Krno, Dalibor M.: *A békéről tárgyaltunk Magyarországgal.* Budapest, 1992.
- Kugler József: *Adatok és tények a magyar–csehszlovák lakosságcsereéről.* In. *Alföldi társadalom II.* Békéscsaba, 1991.
- Kugler József: *A csehszlovák–magyar lakosságcsere lebonyolítása Békés és Csanád megyében.* In. *Regio 1996/4.* Budapest, 47–73.
- Kugler J.: *A második világháború utáni népességmozgások hatása Mezőberény etnikai és vallási összetételére.* In. *Kisebbségkutatás 2006/4.* Budapest, 669–694.
- Magyar jeremiád.* Pozsony, 1995.
- Molnár Imre–Varga Kálmán: *Hazahúzott a szülőföld....* Budapest, 1992.
- Molnár Imre: *A Sloboda című magyarországi szlovák lap 1945 és 1947 között.* In. *Magyarságtudományok.* Budapest, 1987.
- Oláh Kálmán: *A Kis-Dunától a Viharsarokig.* Szeged, 1992.
- Sbierka nariadení Slovenskej národnej rady.* Ročník 1945., 1946., 1947., 1948.
- Sbíрка zákonů a nařízení státu Československého.* Ročník 1945., 1946., 1947., 1948., 1949.
- Schematizmus slovenských diecéz.* Trnava, 1971, 1978.
- Soznam miest na Slovensku dľa popisu ľudu z roku 1919.* Bratislava, 1920.
- Statistický lexikon obcí na Slovensku.* Praha, 1927.
- Šutaj, Štefan: *A Dél-akció.* In. *Regio 1992/2.* Budapest, 91–112.

- Szabó A. Ferenc: *A magyar–szlovák lakosságcsere demográfiai szempontból*. In. *Regio 1991/4*. Budapest, 49–71.
- Szabó Ferenc szerk.: *Mezőberény története I. Mezőberény*.
- Szabó Károly–É Szőke István: *Adalékok a magyar–csehszlovák lakosságcsere történetéhez*. In. *Valóság 1982/10*. Budapest. 90–94.
- Szabó Károly: *A magyar–csehszlovák lakosságcsere története dióhéjban*. In. *Új Mindenes Gyűjtemény 10. kötet*. Pozsony, 1993.
- Szabó Károly: *A szlovákiai magyarok áttelepítése Csehországba 1945–1947*. Kézirat, TLAKDSZ, Budapest, 256/1986.
- Szabó Károly: *Magyarok deportálása Cseh- és Morvaországba*. Kézirat. TLAKDSZ, Budapest, 544/1987.
- Tánczos Tibor: *Ötven éve történt. A deportálás és kitelepítés története Nagymegyeren*.
- Tóth László szerk.: *„Hívebb emlékezésül...”*. Pozsony, 1995.
- Úradný vestník, Ročník 1945., 1946., 1947., 1948.
- Vadkerty Katalin: *A csehszlovák–magyar lakosságcsere korabeli hivatalos értékelése*. In. *Regio 1993/3*. Budapest, 119–139.
- Vadkerty Katalin: *A deportálások*. Pozsony, 1996.
- Vadkerty Katalin: *A reszlovakizáció*. Pozsony, 1993.
- Vlastivedný slovník obcí na Slovensku*. Bratislava, 1977.

Újságok

Új Otthon 1947-es és 1948-as évfolyamai

TARTALOM

BEVEZETŐ

A SZLÁV NEMZETÁLLAM ÉPÍTÉSE CSEHSZLOVÁKIÁBAN

GÚLA 1945–1949

Gúta nemzetiségi összetétele és társadalma

1945 – a hatalomváltás

1946 – a nagy készülődés

1947 – a kitelepítések

1948 – hogyan tovább?

1949 – ugrás a nacionalizusból az internacionalizmusba, avagy a nemzeti gyűlölködésből az osztálygyűlölködésbe

ÖTVEN ÉV UTÁN

JEGYZETEK

FÜGGELÉK

Dokumentumok

Németh Dániel gútai komisszár levele a pardubicei Járási Munkavédelmi Hivatalnak

A kommunista párt gútai helyi szervezetének döntése Németh Dániel komisszár leváltásáról

A Szlovák Telepítési Hivatal Komáromi Területi Hivatala előjárójának utasítása a Magyarországra kitelepítendő személyek összeírására

A Szlovák Telepítési Hivatal Komáromi Területi Hivatala előjárójának jelentése a hivatal tevékenységéről

A Komáromi Járási Hivatal előjárójának jelentése a járás helyzetéről

A Szlovák Telepítési Hivatal Komáromi Területi Hivatala előjárója által kidolgozott terv a gútai magyarok Csehországba történő kitelepítéséről

A Gutáról Csehországba indított deportáltakat szállító transzportok jegyzéke

Az Új Otthon című lap írása a gútaiak áttelepítéséről

A Szlovák Telepítési Hivatal Komáromi Területi Hivatala előjárójának jelentése az áttelepítés utáni gútai helyzetről

Az Új Otthon című lap írása a Pitvarosra áttelepített szlovákiai magyarok helyzetéről

Dr. Szabó Károlynak, a Magyar Áttelepítési Kormánybizottság pozsonyi kirendeltsége meghatalmazott helyettesének jelentése a gútai deportáltak helyzetéről

Intézkedések a Csehországból hazatérő gútai deportáltakkal szemben

A Komáromi Járási Közigazgatási Bizottság utasítása a deportáltak hazatérésével kapcsolatban

BENNINGHAUS IVÁN VISSZAEMLEKEZÉSE RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

IRODALOM

KÉPMELLÉKLET

Képmelléklet

Prihláška na presídlenie - Áttelepítési bejelentőlap

Prihlasujem sa záväzne a neodvolateľne na presídlenie do Československej republiky podľa článku I. dohody uzavretej dňa 27. februára 1946 medzi Československom a Maďarskom o výmene obyvateľstva.

A Csehszlovákia és Magyarország között a lakosság kicserélése tárgyában 1946. évi február hó 27. napján kötött megállapodás I. cikke alapján kötelezőleg és visszavonhatatlanul jelentkezem a Csehszlovák köztársaságba való áttelepítésre.

1. **Meno a priezvisko:** _____
Vezeték és keresztnév:
2. **Bydlisko:** _____
Lakóhely:
3. **Deň, mesiac, rok a miesto narodenia:** _____
- A születés helye, éve, hónapja és napja:
4. **Státna príslušnosť:** _____
Állampolgárság:
5. **Rodinný stav:** _____
Családi állapot:
6. **Národnosť:** _____
Nemzetiség:
7. **Nábož. vyzn.:** _____
Vallás:
8. **Skolské vzdelanie:** _____
Iskolai képzettség:
9. **Povolanie:** _____
Hivatás:
10. **Postavenie v povolani:** _____
Hivatásbeli állás:

Súčasne prihlasujem na presídlenie týchto členov svojej rodiny – poručenčov, chovancov:

Az áttelepítésre egyidejűleg bejelentem a következő családtagjaimat – gyámoltjaimat, nevelt gyermekeimet:

M e n o Vezeték és keresztnév	Pomer A családfőhöz való viszony	Miesto narodenia A születés helye	Rok, mesiac, deň narodenia, Év, hónap, nap	Rodn. stav. Családfő	Národnosť Nemzetiség	Náb. vyznanie Vallás	Škol. vzdelanie Iskolai képzettség	I. volanie a postavenie v povolani Hivatás és hivatásbeli állás

11. **Osobitné želania (miesto, kam sa chce prihlásiť presťahovať a pod.)** _____

Különleges óhajok (helység, hová akar áttelepülni stb.):

Dané v _____ dňa _____ 1946.
Kelt, 1946 évi, hó, napján.

_____ podpis prihlasujúceho.
a jelentkező aláírása.

1. Nyomtatvány, amelyen a magyar–csehszlovák lakosságcsere-egyezmény értelmében a magyarországi szlovákok önkéntes áttelepülésre jelentkezhettek

Oblasťná úradovňa Osídľovacieho úradu pre Slovensko
Komárno

Číslo: 89/1946.

Komárno, dňa 12.VII. 1946.

Predmet: O-trihom-ká primácia -konfiškácia
majetku v Gúte.

K o n c e p t .

O-sídľovaciemu úradu pre Slovensko
/ do rúk pána predsedu /

v B r a t i s l a v e .

Sienkevicsová č. 1.

Z príkazu pána Predsedu Dr.Čecha v predmetnej veci hlásim,
že O-trihom-ká primácia vlastní v katasternej obci Gúta okres Komárno 3.400
kat.jut. ornej pôdy, ktorý majetok má táto primácia v drobnom prenajme me-
dzi chudobným maďarským robotníctvom sväčša poľného-podárkyom po 5 kat.
jut. pre osobu. Z týchto prenajímateľov sú cca 40 % na prácach v Čechách a
na Morave a prenájom v Gúte obrábajú príslušníci rodiny. Je nevyhnutne
nutné urýchlený odstrániť týchto maďarských robotníckych rodín do Sudet a na
miesto nich prísun slovenského robotníctva z horných krajov Slovenska.

Žiadam po uvážení tohoto môjho návrhu podať tunajšiemu ú-
radu konkrétny plán na provedenie.

Prednosta úradu:

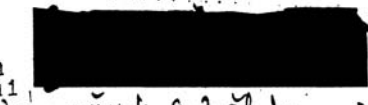
A. A.

2. A komáromi telepítési hivatal előljárójának az esztergomi érsekség gútai birtokai magyar bér-
lőinek csehországi deportálását sürgető levele

1700/1946 /588

pre bývalé zahraniční maďarských
občianov v Československu

Pan
Pani

úrnak,
úrnáňk,

číslo účtu a z. n. l.

Gula 234

Igazolvány

Potvrdenie

Igazolom, hogy az Ön ne-
ve szerepel a csehszlovák kor-
mány által a magyar kormány-
nak 1946. augusztus hó 26.-án
átnyújtott ama névjegyzékén,
amely a Magyarországra való
áttelepítésre jelöl ki magyar
nemzetiségű személyeket a la-
kosságcsere tárgyában léte-
sült Egyezmény VIII. cikke a-
lapján.

Potvrdujem Vám, že Vaše
meno sa nachádza na listine
presídliť sa majúcih osôb
maďarskej narodnosti z ČSR
do Maďarska, sostavenej v
smysle VIII. článku Dohody o
výmene obyvateľstva medzi
ČSR a Maďarskom, ktorú do-
vzdala čsl. vláda maďarskej
vláde dňa 26. augusta 1946.

Magyar meghatalmazott helyett :
.....

T. Kovács

min. titkar min. tájorník

Pozsony, 1946. nov. 27.-én

Bratislava, dňa 27.nov.1946

3. A népbíróság által elítélt személyt magyarországi áttelepítésre kijelölő „nyolcas lap”

Odpis: _____

Okresný národný výbor v Komárno

Číslo:/194....

Potvrdenie o národnosti

Okresný národný výbor v Komárno
 potvrdzuje, že Poltán Ungel-oider, narodený(á)
 dňa 19. dec. 1917 v obci Guta, t. č. bytom
 v Guta ulica Kostolné nám. č. d. 1
 prihlásený(á) v smysle vyhlášky poverenika vnútra zo 17. júna 1946, číslo 20.000 I-IV/1-1946,
 je podľa ústavného dekrétu prezidenta Republiky z 2. augusta 1945, číslo 33 Sb.

slovenskej národnosti.

Toto potvrdenie vzťahuje sa i na manželku _____
 rod. _____, narodenú dňa _____;

na ich deti:

1. _____, nar. dňa _____
2. _____, " " _____
3. _____, " " _____
4. _____, " " _____
5. _____, " " _____
6. _____, " " _____

a na týchto členov domácnosti:

1. Erzsebet Vostan, nar. dňa 31. dec. 1925
2. _____, " " _____
3. _____, " " _____
4. _____, " " _____

Komárno, dňa 194....

 v. r., MP. v. r.,
 taj.ník. predseda.

Za hodnovernosť tohto odpisu:

_____, dňa 194....

MP. Podpis:

1 PRE POVERENICTVO VNÚTRA.

Okresný úrad ochrany práce v Komárno

č. 49/47- prez.

Telefonogram.Zmocnenec pre nábor Dr. Lenorák oznamuje nové smernice Hörényé.
pre akciu P.

Náboru nepodliehajú:

1. reslovakizanti, ktorí majú potvrdenie z Bratislavy,
2. osoby, ktoré majú prísľub ČS občianstva od ONV podľa dekretu 33/45 Sb.
6. miešané manželstvá /jeden slov. národn./
3. odborní a zručení stav. robotníci, pokiaľ pracujú v obore 6 mes. spät od jan. 1947.
 - a/ strihači vinogradov,
 - b/ tabačiari,
 - c/ lesní odborní robotníci /vedúci skupiny/
4. Cigáni, ktorí nie sú stálymi deputátnikmi
5. Deputátnici matečných poľnohospodárstiev a to: Izap, byv. Draskovic, Zem. Ólca, byv. Sigaty Nagy, Apáca Szakálos.

Štátne majetky, ktoré ztratia prac. sily, nech hlásia potrebu a majú im byť ponúknutí reslovakizanti (vid' bod 4)

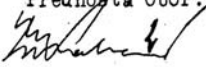
Gúta, 24. I. 1947.

Prednosta OBOF.

Oblastnej úradovni OÚ
v K o m á r n e

na vedomie a dodržiavanie.

Komárno, 25. I. 1947.

Prednosta OÚOP:

5. A deportálási akció kormány megbízott jának bizalmas utasítás a arról, mely személyek mentesülnek a „toborzás” alól

6. Csehországi emlék – a képen látható gazdaságban dolgozott hosszú hónapokig Csontos Júlia és 1947-ben az x-el megjelölt épületben született „Sanci” (Sándor) fia

7. A Halász testvérek egy vasárnapon, Vinoř, 1947 nyara

8. A szerző anyai nagyjának sírja Roudnice nad Labemben

9. A gútai Czigle Kálmán sírjánál Csehországban 1948-ban (Bíla Lhota)

Prezídium Poverenictva sociálnej starostlivosti.

Číslo: **3625 /** 1947.

V Bratislave dňa **7. mája 1947.**

Predmet: **Mišák Prantišok-Krásna Ves**

menovanie dôverníka pre správu majetku pridelenca(ov)

Kiss Štefán

v obci **Gáta**

okres **Košárno**

Ustanovovací výmer.

Poverenictvo sociálnej starostlivosti menuje p. **Prantišeka Mišáka**

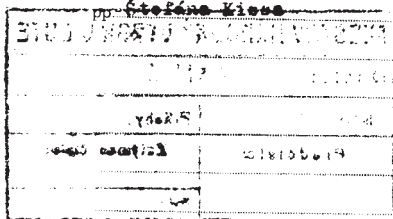
z obce **Krásna Ves č. d. 47**

okres

Bánovce n/Bravoua

za dôverníka pre správu majetku v záujme zaistenia kontinuity hospodárenia na majetku

pp. **Štefána Kisse**

v obci **Gáta - Orteny**

č. d. **2102**

okres **Košárno**

Menovaný(i) bol(i) v smysle zák. č. 197/46 Sb. o dvojiročnom hospodárskom pláne podľa dekrétu prezidenta republiky č. 88/45 Sb. pridelený(i) na prácu.

Povinnosťou dôverníka je prevziať bez meškania správu majetku, najmä všetky hnutelnosti a nehnuteľnosti, živý a mŕtvý inventár a hospodáriť nimi so starostlivosťou riadneho hospodára. Akýmkoľvek spôsobom scudzovať alebo zatažovať sverený majetok a jeho jednotlivé kusy je zakázané a za dodržanie týchto povinností ručí dôverník osobne.

V záujme nerušeného zásobovania je dôverník povinný postarať sa o to, aby boli riadne a načas vykonané všetky potrebné poľnohospodárske práce, ako to povaha spravovaného majetku vyžaduje.

Za správnosť vyhotovenia :

Za poverníka :

ČESKOSLOVENSKÁ REPUBLIKA.

Země: Česká Politický okres: Praha-venkov-sever

Pomocná škola-třída při - obecné škole pětiřádní
v Čakovicích

Stupeň 1. Číslo 16.

Školní zpráva

za školní rok 1946/7.

Alžběta Rauschová

národnosti maďarské, státní příslušnosti československé
narozena dne 13. května 1938 v Čutě, polit. okres Komárno
náboženství římskokatol., začala chodit do školy vůbec dne 1. září 1944
do pomocné třídy v Čakovicích dne 23. srpna 1947

Pololetí		I	II
Chování			
Prospěch:			
Český jazyk	Ctení	Mocně rovala školu na šlapanohu.	nechtěla pro mimulost českého jazyka.
	Psaní a cvičení řeči		
Politická výchova			
Prvouka			
Učení o vlasti a přírodě			
Počty a měřivní			
Kreslení			
Psaní			
Chlapecké ruční práce			2
Dívčí ruční práce a domácí nauky			-
Hudební výchova			1
Tělesná výchova			3
Náboženství			1

11. Rausch Erzsébet csehországi bizonyítványa, 1947, „a cseh nyelv ismeretének hiánya miatt nem osztályozott”

DORUČOVACÍ LÍSTOK.

Číslo úradného spisu	Obsah spisu, počet príloh	MENO a bydlisko adresáta	Deň, mesiac a rok kedy bolo adresátovi doručené	Podpis adresáta, lebo jeho zástupcu
2492/1947	Upevodenie účtu na presídlenie do Maďarska	Julius Bucsei 2108		11. V / 1947
		Julius Néveri 1872		Néveri Gyula 17. 12 1947
		Ján Deák 1895		10. V 1947
		Šimon Horváth 1930		Deák János 10. 7 1947 Horvát Simon

Kos Gyula
podpis doručovateľa

Sklad listiv Gordon Košice č. 508.

DORUČOVACÍ LÍSTOK.

Číslo úradného spisu	Obsah spisu, počet príloh	MENO a bydlisko adresáta	Deň, mesiac a rok kedy bolo adresátovi doručené	Podpis adresáta, lebo jeho zástupcu
2492/1947	Upevodenie účtu na presídlenie do Maďarska	Ľudovít Ollé 1939		Megstadata ar 1947 ala ijt Ar irat old papjatek. 12. V / 19. V 1947
		Julius Molnár 1967		Molnar Gyula 10. V 1947
		Ján Szabó 1981		Szabó János 10. 6 1947
		Ladislav Pavlovics 1987		Pavlovics Ladislav

Fördös János 12. V / 1947.
podpis doručovateľa

Sklad listiv Gordon Košice č. 508.

12. A magyarországi áttelepítésről értesítő végzés átvételét igazoló aláírások

bln ~~XXXXXXXXXX~~

Osídľovací úrad pre Slovensko v Bratislave.

Číslo jed.: 10.681/1.-1947.

Bratislava, dňa 9. júla 1947.

Predmet: [REDACTED]
vymetie z výmeny.

Rozhodnutie.

Reklamačná komisia na svojom zasadnutí dňa 25. júna 1947.
na základe §-u 3.bod 1.lit.a/. a § 3.bod 1. Reklamačných smerníc rozhodla,
že (meno, povolanie, rok narodenia, adresa) [REDACTED], nar.1900, roľníka,
obyvateľa obce Guta

vyníma

zo soznarov Maďarov odovzdaných maďarskej vláde v smysle Dohody o výmene obyvateľstva.
Vymetie vzťahuje sa podľa § 4.lit.a. i na rodinných príslušníkov, ktorí
sú v spoločnej domácnosti a sú existenčne odkázaní na žiadateľa.

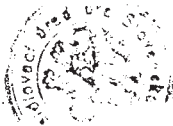
Dôvody:

Žiadateľ a jeho celá rodina sú úplne ľahkými občanmi
československí, ktorí ani počas okupácie túto príchylnosť nezapreli, pretože boli
zo strany okupačných orgánov presledovaní. Okrem toho manžat s celou
rodinou hlásil sa k reslovakizácii podľa vyhlášky Pov. vnútra číslo
10.000/1-IV/1-46 zo dňa 17. júna 1943. Z týchto dôvodov bol z odsunu vy-
ňatý aj s celou rodinou.

O rozhodnutí sa upovedomujú:

- 1) Čsl. složka smiešanej komisie,
- 2) Československá presídľovacia komisia v Budapešti,
- 3) Oblastná úradovňa OÚ pre Slovensko v **Komárne**.
- 4) Osídľovací úrad odd. 16
- 5) Osídľovací úrad odd. II/1

Za správnosť vyhotovenia:

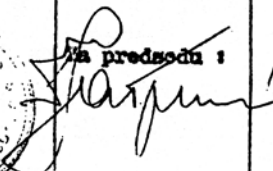
Za predsedu:

Dr. Gašperik, v. r.

Priatit

13. A reszlovakizáltak mentesültek a magyarországi áttelepítés alól

15 - 47 - 2 - 15, A/B - 48 - 3 - 15, A/B - 63-3-15, A/B - 61-3-15, 88
Soznam presidencov z Československa do Maďarska
 podľa Dohody čs.-maď. o výmene obyvateľstva.

Bez. e. čís. c.	Krstné meno a priezvisko	Rok narod.	Stav	Bydlisko	Zamestnanie	Poznámka
1.	Sziklai Rudolf Pavlina Pavlina	1884 1881 1925	žen. vyd. slob.	Guta 847 Károly	bank.riad. domáca fotograf.	18/200. 201
2.	Takáč Anna Jozef Karol Vojtech	1894 1927 1925 1920	vd. slob. slob. - " -	Guta 849	roľníčka zámočník roľník - " -	18/200. 203
3.	Toth Ľudovít Terézia Terézia Irena Alžbeta	1900 1903 1931 1933 1937	žen. vyd. slob. - " - slob.	Guta 1815	roľník domáca - " - - " - žiačka	18/200. 54
4.	Kiss Julius Mária Julius Mária Karol	1871 1878 1911 1916 1939	žen. vyd. žen. vyd. slob.	Guta 1289	roľník domáca roľník domáca žiak	18/200. 55
5.	Fekete Péter r. Sinigh Margita Helena Otília	1892 1895 1921 1925	žen. vyd. slob. slob.	Guta 1308	roľník domáca - " - - " -	18/200. 894
6.	Varga r. Szép Rozália	1884	domáca	Guta 536	domáca	18/200. 894
7.	Kürthy Gejza Mária Mária	1917 1923 1943	žen. vyd. slob.	Guta 241	roľník domáca dieťa	18/200. 194
8.	Nagy Ľudislav r. Szente Mária Mária Imrich	1883 1875 1912 1930	žen. vyd. slob. - " -	Guta 915	roľník domáca - " - roľník	18/200. 31
<p>Osídľovací úrad v Bratislave v súvislosti s rozhodnutím SK č. 15/29 týmto potvrdzuje, že v transporte porad. číslo Ma 117/I uvedené osoby v počte 23 odišli z obce Guta dňa 4. júla 1947 a štátnu hranicu prekročili dňa 4. júla 1947 v staniciach Parčán - Szob, sú započítané na kvotu "limo kvoty presídlené boli týmto transportom nasledovné osoby : u h. j. 1 Sziklai Rudolf 1884, u h. j. 2 Karol 1925 a Vojtech 1920, u h. j. 4 Julius 1911, Mária 1916 a Karol 1939, spolu 6 osôb, ktoré nie sú na výmery podľa čl. V. Dohody.</p> <p style="text-align: center;">za predsedu : </p>						

14. Az Ma 117/I számú transzporttal távozó személyek jegyzéke, 1947. július 4

15. Az első mezőberényi szlovákokat szállító szerelvény érkezése a gútai vasútállomásra, 1947. június 4

16. Az áttelepített szlovákok első transzportjának fogadása Gútán az Állami Polgári Iskola udvarán, 1947. június 4

17. Gazdasági gépek és használatok kirakása a vagonokból, melyeket az áttelepített szlovákok hoztak Gútára

18. Elsőáldozók a Prága melletti Čakovicén 1948-ban. A képen deportált magyarok gyermekei láthatók (jobbról a második a gútai Rausch Erzsébet) Páter Mihály plébánossal

DRAHÍ BRATIA SLOVÁCI!

Keď Vás srdečne vitame pri návrate do našej vlasti, chceme Vás niekoľkými slovami oboznámiť, akým spôsobom sa máte začleniť do nášho hospodárskeho života.

Peňažitá podpora.

Po prekročení štátnych hraníc každý z Vás (na osobu) dostane na prvé výdavky Kčs 300.—.

Potraviny.

O potravinové lístky sa hláste na Miestnom národnom výbore (Obecnom dome) v obci, v ktorej budete osídlení.

Šatstvo, obuv.

Bratia, ktorí nemáte šaty, obuv, hláste sa na Oblastnej osídľovacej úradovni, do ktorej obvodu ste presídlení.

Úver.

Roľníci, obracajte sa o poskytnutie roľníckeho úveru potrebného pre Vaše hospodárenie na najbližšiu filiálku Roľníckej vzájomnej pokladnice, kde dostanete žiadosť, ktorú si necháte potvrdiť Jednotným sväzom slovenských roľníkov alebo Miestnym národným výborom (MSK). — Živnostníci, obracajte sa o poskytnutie živnostenského úveru na najbližšie živnostenské spoločenstvo alebo na najbližší Živnostenský úverný ústav, kde dostanete ďalšie pokyny.

Osivo, krmivo, hnojivo, strojová výpomoc.

O osivo, krmivo a strojovú výpomoc pri obrábaní pôdy sa ihneď hláste u agronoma Oblastnej osídľovacej úradovne, ktorý bude úradowať v Miestnom národnom výbore (na Obecnom dome).

Dobytok, hospodárske náradie.

Roľníci, ktorí potrebujete pre hospodárenie dobytka, a hospodárske náradie, hláste sa u agronoma Oblastnej osídľovacej úradovne, ktorý bude úradowať na Obecnom dome.

Hľadanie práce.

Bratia, ktorí chcete pracovať v továrňach, pri stavbách alebo inde, hláste sa o prácu na Oblastnej osídľovacej úradovni.

Drahí bratia, so všetkými Vašimi inými potrebami a starosťami obracajte sa s dôverou na Oblastnú osídľovaciu úradovňu, do ktorej obvodu ste presídlení.

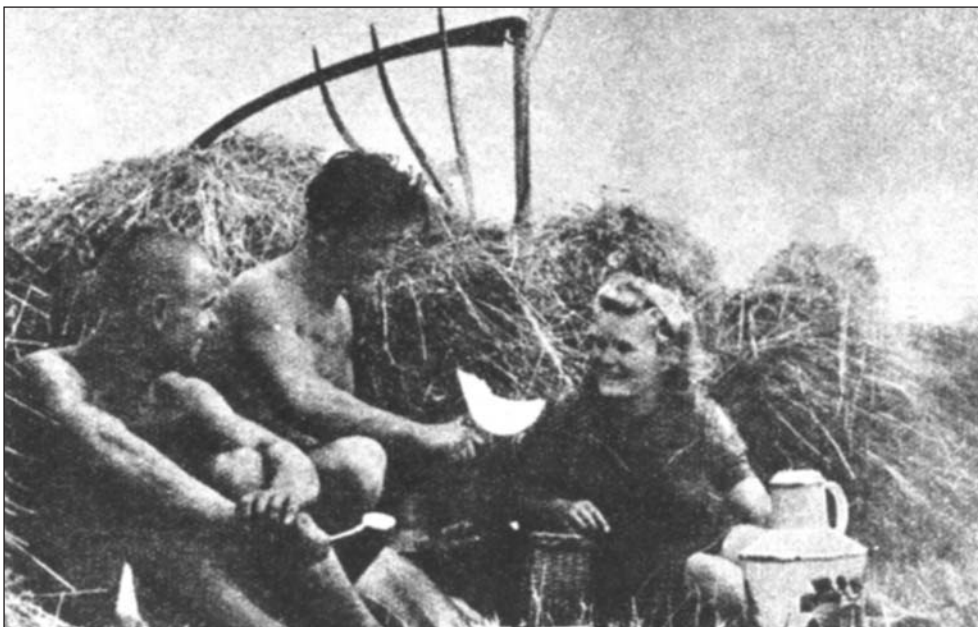
Želáme Vám vo Vašej novej vlasti Česko-slovenskej republike veľa zdaru a božieho požehnania.

Osídľovací úrad pre Slovensko v Bratislave.

Két kép a Sloboda című magyarországi szlovák lapban 1947. július 25-én megjelent képmellékletből. „Az áttelepítettek első aratása Szlovákiában”

20. „Pavol Šály és Juraj Varga mezőberényi gazdák elégedettek a búzatermással Gúta község határában, ahova áttelepítették őket”

21. „A munka után ízlik az ebéd (Ladislav Sýkora, Andrej Krasnický és Elena Šalová Mezőberényből Gútán)

23. A pitvarosi római katolikus templom, amelyet elsősorban az áttelepített gútai magyarok építettek

24. Özu. Fekete Ferencné (középen) menyével és lányával pitvarosi háza előtt, 1970-es évek eleje

